14

Yücel Sarpdere • Vatandaş Abuzer • Roman

yücel SARPDERE

Vatandaş Abuzer

Roman

5. BASIM

EVRENSEL BASIM YAYIN

14

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Doğa Basın Yayın
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Galipdede Caddesi
Şahkulu Sokak
Şahin İş Merkezi
No: 10 Kat: 2
Tünel / İstanbul
Tel: 0.212. 293 63 45-47
Faks: 0.212. 293 63 31

Evrensel Basım Yayın-14

Vatandaş Abuzer
Yücel Sarpdere

Kapak resmi
Cem Yalın

Birinci Basım
Ağustos 1992
İkinci Basım
Temmuz 1993
Üçüncü Basım
Ekim 1995
Dördüncü Basım
Mayıs 1997
Beşinci Basım
Temmuz 1998

ISBN 975-7837-88-1

Baskı
Kayhan Matbaası

VATANDÅŞ ABUZER

roman

Yücel Sarpdere

Otobüsün radyosundan güzel bir türkü duyuluyordu:

Ham meyvayı kopardılar dalından
Beni ayırdılar nazlı yarimden

Yolun bozuk kısımlarında otobüsle birlikte türkü de sarsılıyor, zaman zaman da otobüsün gürültüsü türküyü bastırıyordu. Aracın her kuvvetli sarsılışında Abuzer de koltuğunda bir o yana bir bu yana hopluyordu.

Yanında oturan köylü, yolculuğun başlamasından itibaren Abuzer'le konuşmak için uğraşıp durmuştu. Bir konuşmasında havanın sıcaklığından söz açmış, havaların böyle sıcak ve kurak geçmesi halinde seneye kimsenin yiyecek bir şey bulamayacağını, dünyanın sonunun yaklaştığını söylemiş, buna neden olarak da; insanların artık yolunu şaşırdığını, çıplak çıplak karıların memleketi kapladığını, bu yüzden de Tanrı'nın insanları cezalandırdığını ileri sürmüştü.

Bir başka konuşmasında da yolların arabalarla dolduğunu, bu kadar arabanın ve insanın artık dünyaya sığmayacağını, bunun için de büyük bir dünya savaşının çıkması gerektiğini, böylelikle dünya nüfusunun yarısından fazlasının geberip gideceğini ve sonuçta geride kalanların rahat edeceğini anlatmıştı. Ama Abuzer, kendisinin sohbet girişimlerine hiç karşılık vermeyince, o da bir süre sonra susmak zorunda kalmıştı.

Köylü, şansını bir kez daha denemek için, "şu yolları da bir türlü düzeltmediler" diye söylendi. "Yıllardan beri böyle köste-

bek çukuru gibidirler. Kimse düzelteyim demez. Başımızdakiler ancak seçim zamanı uğrarlar, bir sürü sözler verirler, sonra kodunsa ara bul birini."

Köylü, Abuzer'e baktı, onun gözlerini yummuş olduğunu görünce, "amma uyuz herife çatmışık!" diye iç geçirdi ve kendisini böyle biriyle yolculuk yapmak zorunda bıraktığı için, Tanrı'ya sitem etti.

Gerçekten de otobüs hareket edeli iki saati aşkın bir zaman geçmişti ama, Abuzer ağzını açmamıştı daha. Otobüse binince önce yanındaki yol arkadaşını gözden geçirmişti, ancak nedendir bilinmez sevmemişti ve o, sevmediği biriyle asla konuşmazdı. Zaten hava sıcak mı sıcaktı. Güneşin kızgın ışıkları otobüsün saç kasasını kızdırmış, bu kızgınlık da içerisini fırına çevirmişti. Ayrıca Abuzer'in iri vücudu koltukların arasında oldukça rahatsız bir durumdaydı, dizleri ağrımaya başlamıştı ve bu ağrı giderek bacaklarına yayılıyordu. Buna rağmen o, yanındaki adama konuşma fırsatı çıkmasın diye kıpırdamadan oturuyordu.

Ta ki otobüs askerler tarafından durdurulunca kadar. Bir başçavuş kapının ön basamaklarında belirdi, yolcuları küçümseyen bakışlarla ve kendisinden çok emin bir tavırla süzdükten sonra, gür bir ses tonuyla, "herkes ellerini başının üstüne koyup birer birer aşağı insin ve tek kol düzeninde sıraya geçip hiç konuşmadan kimlik belgelerini hazırlasın" diye emir verdi.

Askerliğini yapmış erkekler tek kol düzeninde hemen sıraya geçtiler, ancak kadınlar ve çocuklar bu sözlerin anlamını çözene kadar bayağı karışıklık yaşandı. Sonuçta yolcular, kendilerine söyleneni yerine getirdiler. Askerler teker teker herkesin üstünü başını aradılar, bagajdaki valizleri çıkartıp içlerini kontrol ettiler. Bu sırada orta boylu, göbekli, dişleri sigara nikotininden sararmış başçavuş da kimlikleri inceliyordu. Herkesin önce kimliğine, sonra suratına bakıyor, böylece fotoğrafın kimlik sahibine benzeyip benzemediğini kontrolden geçiriyordu. Bu arada da sık sık diğerine göre daha büyükçe olan sol kulağını kaşıyordu. Abu-

zer'in önüne gelince durdu. Suratını, giysisini ve ayakkabılarını inceledi, sonra etrafında ağır adımlarla dolandı ve tekrar karşısına geldi, biraz alaysı, biraz sert bir ses tonuyla sordu:

"Sen kimsin?"

Abuzer bu sırada yolun karşı tarafındaki ağacın üstüne kor - muş bulunan kargayı seyretmekteydi.

Başçavuş kendisiyle pek ilgilenilmediğini görünce sinirlendi ve bu kez yüksek sesle bağırdı:

"Sen kimsin? dedik be.!"

Abuzer, gözlerini kargadan hiç ayırmadan soruyu yanıtladı:

"Vatandaş Abuzer"

Başçavuşun öfkesi artmıştı:

"Benimle konuşurken bana bak ayı!" dedi. "Nereye bakıyorsun öyle?"

Abuzer yine gözlerini hiç ayırmadı ağaçtan. Kargaların sayısı üçe yükselmişti.

"Kargalara bakıyorum" dedi. "Bu kargaların mahsule çok zararı vardır. Bizim oralarda kargaları kovalamaları için çocuklara kesme şekeri verirlerdi. Sapanıyla karga vuran çocuklara da, karga leşi başına bir misafir şekeri... Misafir şekeri kazanan çocuk şekeri yer, renkli kağıdını madalya gibi göğsüne takardı. Bir gün ben..."

"Kes!" diye bağırdı başçavuş. "Kes be geri zekalı, manyak herif!"

Başçavuş öfkeyle büyük kulağını kaşıdı, ama sinirden öylesine sert kaşımıştı ki, neredeyse kulağını koparacaktı.

"Nereye gidiyorsun sen böyle?"

"İstanbul'a."

Başçavuşun yüzünde küçümser bir ifade belirdi:

"İstanbul'a ha?.. İstanbul'a demek?.. Ne yapacaksın orada?"

Başçavuşun aklına, bu heriften şüphelenmesi gerektiği gelmişti.

"Evet, ne yapacaksın orada?"

"Çalışayım diyordum."

"Çalışacakmış!.. Neymiş çalışacakmış!.. Buraları bitirdiniz, şimdi oralar kaldı. Çalışacakmış!.. Bok yapacaksınız! Memleketi bu hale siz getirdiniz zaten. Nerede ne haltlar karıştırdığınız belli değil!"

Başçavuş konuşmasına bir süre ara verdi; kulağını kaşıdı, başındaki kepini çıkardı, sıcaktan terleyen saçlarını eliyle sıvazladı.

"Senin tipini hiç beğenmedim zaten" dedi. "Bir haltlar karıştırmış olmayasın sen?"

Başçavuş, şunu karakola çekeyim de kendi yöntemlerimle bir güzel sorgulayayım diye düşündü. Ama o gece, bir senedir görmediği kız kardeşi ve kocası bir haftalığına yanına konuk olacaklardı... Şimdi bu ne idüğü belirsiz herif yüzünden gününü zehir etmeye gerek yoktu.

Başçavuş, "herkes otobüse binsin!" diye yeni bir emirle kontrolün sona erdiğini bildirdi. Abuzer'e de, ondan hiç hoşlanmadığını yineledikten sonra sözlerini şöyle noktaladı:

"Bir daha karşıma çıkma. Her zaman bu kadar iyiniyetli olmam!"

Abuzer, başçavuşun yüzüne hiç bakmadan, sakince yürüyerek yerine geçti.

Otobüs hareket edince yanındaki köylü merakla Abuzer'e eğildi:

"Başçavuş niye uğraştı seninle?" dedi. "Askerler de silahlarını sana doğrultmuşlardı."

"Yanlış hedefe doğrultmuşlar" dedi Abuzer ve iç çekti. "Ahh! O silahlardan biri bende olsaydı..."

Köylü heyecan, merak ve biraz da korkuyla irkildi.

"Ne yapardın o zaman?"

"Hiç" dedi Abuzer. "Ağaçtaki kargaları bir güzel vururdum."

Abuzer yeniden sessizliğe büründü, köylünün sohbetine katılmadı.

Otobüs yarım saat kadar sonra bir lokantanın önünde durdu.

Muavin yarım saat yemek ve ihtiyaç molası verildiğini bildirdi. Yolcuların kimisi lokantaya girdi, kimisi tuvalete koştu. Abuzer'in karnı acıkmıştı, ama o sadece çeşmeden su içmekle yetindi. Çünkü cebinde fazla parası yoktu ve o para, İstanbul'da kendisini ancak birkaç gün idare edebilirdi. O da çok az ve dikkatli harcama yapması şartıyla.

Otobüs yeniden yola koyulduğunda Abuzer, yanındaki şahsın değişmiş olduğunu fark etti. Köylü, Abuzer'in suskun tavrından sıkılmış, arka koltuklardan birinde oturan tanıdığının yanındaki şahısa yer değiştirmeleri için ricada bulunmuş, böylece yerlerini değiştirmişlerdi.

Bu yeni yol arkadaşı temiz giyimli, yüzü tıraşlı, saçları özenle taranmış, otuz beş yaşlarında biriydi.

"Hayırlı yolculuklar" dedi Abuzer'e.

Abuzer, "sağol" diye cevap verdi.

"Yolculuk ne tarafa?"

Abuzer yanındaki yeni yol arkadaşının eskisi gibi boş konuşan birisine benzemediğini düşünerek birkaç cümleyle bu temiz giyimli beyin merakını gidermenin pek mahsurlu olmadığına karar verdi:

"İstanbul'a niyetlendik bakalım."

Temiz giyimli bey, "İstanbul'u bilir misin?" diye sordu.

"Bilirim biraz. Daha önce de çok kaldım İstanbul'da. Hatta küçük yaşlarda geldim oraya. Ama arada bir başka taraflara da giderim iş için. Ne yaparsın karnımız nerede doyarsa oraya işte."

"Ne iş yaparsın?"

"Ne olursa. İnşaatlarda çalışırız, lokantalarda çalışırız, bazen bir şeyler alır satarız. Dedim ya, karnımız nerede doyarsa..."

"Peki şimdi İstanbul'da kalacak yerin var mı?"

"Yoktur, ama buluruz, bir yer be! Koca İstanbul'da herkeslere bir yer bulundu da bir Vatandaş Abuzer'e mi yer bulunmayacak?"

Temiz giyimli yol arkadaşı cebinden sigara paketi çıkardı,

Abuzer'e sigara ikram etti.

"İçmem" dedi Abuzer, suratını ekşiterek, "sizinki, bile bile kendini zehirlemek."

"Öyle ama içiyoruz işte. Dediğin gibi, bile bile..."

Yeni yol arkadaşı, sigaradan arka arkaya birkaç duman çekti, sonra Abuzer'le konuşmasını sürdürdü:

"Sen bir yer bulurum diyorsun, ama İstanbul'da belirli bir adresi olmayanları, polis toplayıp şehirden atıyor, bundan haberin var mı?"

"Var biraz. Geçenlerde gazetenin birinde gözüme çarpmıştı. Hele gidelim bir İstanbul'a da başımızın çaresine bakarız."

II

Abuzer, İstanbul'un girişinde otobüsten indi, ana caddeden şehrin gecekondu semtlerinden birinin bulunduğu bayırlı yola saptı. Eski arkadaşlarından birinin oturduğu eve misafir olmak düşüncesindeydi.

Akşam karanlığı yeni yeni çökmesine karşın yollar pek tenhaydı. Bazen tek tük arabalar geçiyordu. Mahallede sokak lambalarının tamamı yanıyordu. Yeni yönetim, askeri darbeyle işbaşına geldikten sonra, sokak lambalarının tamamı elden geçirilmiş, karanlık köşeler aydınlatılmaya çalışılmıştı. Böylece muhalif bazı kişilerin istenilmeyen işler yapmalarının önüne geçilebilecek ve geceler korkutucu olmaktan çıkabilecekti.

Gündüz otobüsteki sıcağın tersine, burada hava bir hayli serinlemişti ve hafiften bir yağmur çiselemeye başlamıştı. Abuzer elinde küçük valizi ile yürümesini hızlandırmıştı. Arada bir yanından içleri tam teçhizatlı askerlerle dolu araçlar ve polis otoları geçmişti, ama herhalde bunların yapacak daha önemli işleri ve baskınları vardı ki hiçbiri Abuzer'le ilgilenmemişti.

Abuzer biraz daha gitmişti ki, arkasından hızla gelen bir polis otosu acı bir frenle zınk! diye yanında durdu, hızla açılan kapılar-

dan polisler aşağı atladılar ve Abuzer'i ellerini havaya kaldırtarak teslim aldılar. Polislerin bu çevikliği, Abuzer'in büyük beğenisini kazanmıştı.

"Bravo beyler!" dedi. "Tıpkı yabancı flimlerdeki kahraman polisler gibi çevik ve atiksiniz..."

Daha birkaç kelime bir şeyler söyleyecekti, ama ensesine inen bir tokat ve kulağına gelen değişik türden küfürler nedeniyle konuşmasını sona erdirmek zorunda kaldı. Abuzer'in bu coşkulu ve övücü konuşmasını yanlış yorumlayan polisler, onu önce boylu boyunca yere yatırdılar, üstünü başını aradılar, sonra valizini açıp içindekileri yere boşalttılar, ve valizin astarını yırtıp oraya baktılar, ancak olağandışı hiçbir şey bulamadılar. Ama nedense bu sonuca daha çok kızdılar. Polislerden birisi Abuzer'e kalkmasını söyledi, bir başka polis, "bırak yatsın pezevenk!" dedi. Aralarında kısa süren tartışma sonunda ayağa kalkmasında karar kılındı. Abuzer ayağa kalktı, üstündeki tozları silkeledi. Polislerin başındaki amir, önce Abuzer'in kimliğini sonra yüzünü uzun uzun inceledi ve "bu saatte burada ne aradığını" sordu.

Abuzer, o sırada ceketinin koluna bulaşan çamuru silkmeye çabalıyordu.

"Saat pek geç sayılmaz" dedi Abuzer. "Bizim memlekette kadınlar tarlalardan eve daha yeni dönmüşlerdir."

"Ukalalık istemem!" diye çıkıştı amir. "Nerede oturuyorsun onu söyle."

"İstanbul'a yeni indim" dedi Abuzer "Arkadaşımın evi buralarda, oraya doğru gidiyordum.

"Yani kendi evin yok?"

Abuzer, bugüne kadar bir ev sahibi olamamanın mahcubiyeti ile, "bu devirde ev sahibi olmak kolay mı, amir bey?" diye cevap verdi.

"Onu demek istemedim be salak herif!" diye yeniden çıkıştı amir ve diğer polislere dönerek, "işte size bir serseri daha" dedi. "Atın arabaya!"

Böylece Abuzer, polis minibüsüne bindirilerek bölge karakoluna getirildi. Orada kimlik tespiti yapılıp, gerekli evraklar yazılıp imzalatıldıktan ve cepleri boşaltıldıktan sonra bodrumdaki nezarethaneye atıldı.

Nezarethanede kendisinden başka yedi kişi daha vardı ve bunlar kendi aralarında sohbet ediyorlardı. Kapı açılıp yeni birisinin geldiğini görünce hepsi sırayla, "geçmiş olsun" dediler. Bir süre sessizlik oldu, sonra içlerinden kırk yaşlarında, pala bıyıklı olanı, Abuzer'e yaklaşıp adını sordu:

"Tekrar geçmiş olsun kardeş" dedi. "Hayrola niye geldin?"

Abuzer yeni yere alışmaya çalışıyordu.

"Ben kendim gelmedim" dedi. "Onlar getirdiler."

Bu cevap, pala bıyığın yüzünde biraz tebessüm, biraz şaşkınlık yarattı.

"Çok espritüelsin yani!" dedi. "Onu anladık da, niye getirdiler onu söyle."

Abuzer, nezarethanenin köşesinde duran gazete yığınından birkaç tane gazete alıp çıplak betona yaydı ve üzerine oturdu; böyle yapmak zorundaydı, çünkü nezarethanede oturacak başka bir şey yoktu. Demirkapı, tavana çok yakın yerde küçük bir pencere, çıplak beton zemin, tavanda dışı tel çerçeveli bir ampul; işte nezarethanenin görünümü buydu.

Abuzer, "İstanbul'a yeni gelmiştim" diye konuştu. "Arkadaşımın evine gidiyordum, polisler geldi, önce beni teslim aldılar, sonra yere yatırdılar, üzerimde biraz tepindiler, daha sonra ayağa diktiler, en nihayet başlarındaki amir, beni küçük bir sınavdan geçirdi ve serseri olduğuma karar verdi. Bu yüzden de buraya attılar."

Pala bıyıklının yanındaki yeşil parkalı genç çocukla, ondan daha yaşlı gözüken ve Güneydoğu şivesiyle konuşanı atılıp:

"Bizde bu yüzden buradayız" dediler.

Yeşil parkalı genç olanı, biraz korkuyla:

"Acaba bize ne yaparlar?" diye sordu.

Nezarethanenin öbür köşesinde konuşulanları dikkatle dinleyen çekik gözlü olanı söze karıştı; onun oturuşundan ve konuşma şeklinden buraların tecrübelisi olduğu anlaşılıyordu.

"Sizin işiniz bitik" dedi çekik gözlü; konuşurken kelimeleri eze eze söylüyor, özellikle kelimelerin sonlarındaki heceleri biraz daha bastırıp uzatıyordu. Ceketini omuzlarına atmış, sivri burun ayakkabılarının üzerine basmıştı.

"Sizi şimdi birkaç gün burada tutarlar, sonra merkeze götürürler, ama yarın mı götürürler, öbür gün mü, yoksa öbür hafta mı bilemem, orası Allah'a kalmış. Sonra sabıka kayıtlarınızı isterler memleketlerinizden. O da ne zaman gelir hiç bilinmez, üç günde mi gelir, on günde mi, otuz günde mi, o da Allah'a kalmış. Ondan sonra sabıka kaydınız temiz çıkarsa..."

Genç, yeşil parkalı çocuk söze karıştı:

"Benim hiçbir şeyim yok abi" dedi korkuyla. "Benim sabıkam falan yok. Ben burada inşaatta çalışıyordum."

Çekik göz, eliyle, "tamam" der gibi bir işaret yaptı:

"Orasını ben bilemem" dedi. "Ben yalnızca bundan sonra olacakları anlatıyorum ve bu yolları bilen birisi olarak size yardım etmeye, sizi aydınlatmaya çalışıyorum. Bana kalsa hiçbirinizi buraya getirmezdim. En başta kendim olmak üzere herkesi serbest bıraktırır, hapishaneleri bile yıktırırdım, ama benim elimden bir şey gelmez dostum. Siz sordunuz, biz anlatıyoruz... Neyse o işler de bittikten sonra yeterli sayıda insan toplandı mı, hepsini bir trene bindirip yallah İstanbul'dan dışarı atarlar ve ne haliniz varsa görün, ama bir daha sakın buralara dönmeyin, derler. Bu arada gözünüzü korkutmak için biraz döverler. Eğer tekrar yakalanırsanız bu kez içeri atarlar. Artık orada ne kadar tutarlar bilemem. Yani kısaca sizin işiniz zor."

"Fark etmez" diye söze karıştı Abuzer. "Burası da fena değil. Şimdi gidip de arkadaşı evde bulamasaydım geceyi geçirmek sorun olabilirdi. Oteller de pahalı. Burada hiç değilse üstümüzde tavan var. Bir de şurası sıcak olsaydı daha da rahat edebilirdik."

Pala bıyık, "sıcak neyse de" dedi. "Ah birer cıgara verseler" diyerek derin derin iç çekti. "Yorgansız döşeksiz oluyor da, cıgarasız olmuyor. İşte bu lanet yerin de sevmediğim en büyük tarafı bu, ille de cıgara."

"Merak etme babalık!" diye gürledi çekik göz, "hele biraz daha zaman geçsin, şu amir gidecekse gitsin ya da uyusun, ben sigara ayarlarım."

Bu sözler pala bıyığın yüzünü aydınlattı.

"Ayarlar mıyız gerçekten?" diyerek merakla çekik göze bakti.

Çekik göz, "ayıbettin babalık!" dedi. "Bizim buralara ceketimiz girip çıkmıyor, hapishanelerde yatağımız yatmıyor, bizim şu naçizane bedenimiz yatıyor. Bu kadarcık işi de beceremezsek yuh olsun bize! Yuh olsun bunca senelere!"

O sırada o ana kadar konuşmalara katılmadan, duvara arkasını yaslayıp, başını ellerinin arasına almış sessizce oturan ve yalnızca ara sıra iç çekip, "Ah! Ah! Ben buralara düşecek adam mıyım?" diye iç geçiren temiz giyimli, yüzü tıraşlı ve ağzını her açtığında etrafa rakı kokusu yayan bey, yeniden, ancak bu kez daha yüksek bir sesle, "Ah! Ah! Ben buralara düşecek adam mıyım?" diye yakındı. Temiz giyimli beyin bu sözlerine, çekik gözün alındığı anlaşılıyordu.

"Ne yani" dedi çekik göz, "sen buralara düşecek adam değilsin de, biz buralarda mı dünyaya geldik?"

Temiz giyimli sarhoş adam başını doğrulttu. Gerçekten buraların yabancısı olduğundan, çekik gözlüden çekinmişti. Hatta nezarethanede bulunanların hepsinden çekiniyordu ve alkolün etkisi azaldıkça bu çekingenlik korkuya dönüşüyordu. Gözünün önündeki sisler dağıldıkça, aklına; işi, evi, karısı ve çocukları geliyordu. Yarın işe gidemezse amirleri, hakkında ne düşünürlerdi? Kendisi bir devlet dairesinde şefti ve şeflik verileli henüz bir ay olmuştu. Şimdi işe gidemezse bunu nasıl izah edebilirdi ve amirleri, kendisinin bir polis karakolunda sabahladığını duyarlarsa bunca yıllık tertemiz sicili bir anda bozulmaz mıydı? Çünkü bu

devirde karakola düşen birisine kimse iyi gözle bakmıyordu. Oysa kötü bir şey yapmamış, yalnızca bir anlık dalgınlık sonucu kimliğini yanına almayı unutmuştu. O gün iş çıkışında mesai arkadaşlarıyla birlikte ara sıra uğradıkları lokantada birkaç kadeh atmışlardı. Tam eve dönerken yolda kimlik yoklamasına rastgelmiş, o zaman kimliğinin yanında olmadığını fark etmişti, ama polislere derdini anlatamamış ve bir anda kendisini burada bulmuştu. İşin kötü tarafı, hem kimliğini ispat edemedi diye gözaltına alınmıştı, hem de kimliğini getirmeleri için karısı dahil kimseye haber iletilmesine izin vermiyorlardı. Ama kimseye haber iletmesine izin vermezlerse, kimliğini nasıl ispat edebilir ve buradan çıkabilirdi? Karısını ve çocuklarını düşünüyordu. Bir oğlu ve bir kızı vardı. Kızı bu yıl liseyi bitirecekti, oğlu ise ortaokul ikinci sınıftaydı. Kimbilir onlar da nasıl merak etmişlerdi kendisini. Ailesi gözlerinin önünde canlandı ve gözleri yaşardı.

Çekik göz, temiz giyimli sarhoş beyin gözlerindeki yaşları fark edince ona acıdı. Aslında bayağı sert bir çıkış yaparak bu memur görünümlü beyi biraz daha ezmek istiyordu, ama bu fikrinden vazgeçti.

Abuzer, o sırada nezarethanenin diğer köşesinde horultular çıkartarak uyuyan iki kişiyi seyretmekteydi. Onları göstererek:

"Bu beyler de solucanlar gibi kış uykusuna yatmışlar galiba" dedi.

Çekik göz, sanki her soruya kendi cevap vermek zorundaymış gibi, ortaya sorulan bu soruyu da kendi cevapladı:

"Sen de on beş gün karakol karakol dolaştırılıp, bütün saatlerinin çoğunu sorguda geçirseydin, akşamları buranın beton zemini sana da Hilton Oteli'nin kral dairesi gibi gelirdi paşam! Dur bakalım buralarda birkaç gün geçirdikten sonra seni de göreceğiz."

"Bunların suçu neymiş?" diye sordu Abuzer.

Çekik göz, pala bıyığı işaret ederek:

"O daha iyi bilir, o anlatsın" dedi. Ancak biraz duraksadıktan sonra sözü yine kendisi sürdürdü:

"Palanın suç ortakları bunlar, hırsız takımından. Daha doğrusu palanın adamları. Öyle değil mi pala?"

"Boş geç bunları" dedi pala; çekik gözün gevezeliğine kızmıştı.

"Sen de amma boşboğazsın birader!" diye payladı çekik gözü. "Boş boş, bilmeden konuşuyorsun. Bir laf var: Söz gümüşse, susmak daha iyi para eder!.. İşte buna benzer bir söz, sen o sözü hiç duymadın mı?.."

Çekik göz, palanın bu sözleri altında kalacak cinsten değildi:

"Ne var canım niye inkar ediyorsun?" dedi. "Önemli olan burada inkar etmek değil, yukarıda sorguda inkar et de o zaman alnını öpeyim. Burada zart-zurt yaparsın, yukarıda bülbül kesilirsin."

Pala kendisini aşağılanmış hissediyordu ve çekik gözün de havasını söndürmek istiyordu:

"Sen sanki çok matah bir şeysin!" dedi. "Senin de yalvarışını duymadık sanki. Sen de bir kişiyi dolandırmışsın, otuz işi kabul ettin."

Ortalığın kızışmaya başladığını gören Abuzer söze karıştı:

"Sakin olalım beyler!" dedi. "Burada birbirinizle didişmeniz hiçbir fayda sağlamaz. Anladığım kadarıyla ikinizin de birbirinizden farklı bir yanınız yok, kameleriniz baştan aşağı zayıf. Öyleyse kesin sesinizi, oturun oturduğunuz yerde. Sizin yüzünüzden rahatımız bozulmasın. Adamlar gürültümüzü duyup bir de bizi dışarı atmaya kalkarlarsa halimiz ne olur biliyor musunuz? Bak dışarıda nasıl yağmur yağıyor; sesini duyabiliyor musunuz?"

O sırada temiz giyimli sarhoş beyin yeniden, "Ah! Ah!" diye inlediği duyuldu. Abuzer, bu kez ona döndü:

"Bakın bu adamcağızın bir tek suçu var, içkisini evinde içmemiş. Oysa hangi devirde yaşadığını düşünüp iş çıkışı en kısa yoldan evine gitseydi, belki de bu işler başına gelmeyecekti. O bir memur, hem de devlet memuru. İşi var, evi var, ailesi var, ancak yine de burada. Demek ki üzülmenize gerek yok, çünkü bizim işimiz yok, cepte para yok, öyleyse burada olmamalıyız. Onları

buraya koyuyorlarsa, bizi toplasınlar bir kireç kuyusuna doldursunlar, yallah öbür tarafa!"

"Kireçte ölüm uzun sürer ve acısı çoktur" diye söze karıştı pala bıyık, "bence asit kuyusuna atsınlar."

Çekik göz aşağı doğru kayan ceketini yeniden omuzlarına oturttu ve kendi fikrini söyledi:

"En iyisi kurşuna dizilmek, insanın gözünü bağlıyorlar ve bir anda her şey olup bitiyor!"

Abuzer her iki görüşe de karşı çıkarak kendi fikrini tekrarladı:

"Beyler!" dedi. "Sizler yalnızca kendinizi düşünüyorsunuz. Bu kadar bencil olmayın ve biraz da devleti düşünün. Sizin söylediklerinizin yanında benimki en ucuza malolanı. Kireç hem kolayca bulunabilir, hem de sonradan badana işinde kullanılabilir. Böylece devlet de bizim için ayrıca masraf yapmak zorunda kalmaz."

Ölüm yöntemleri üzerindeki bu şakacıktan tartışma başka ilginç öneriler ve düşüncelerle bir hayli derinleşmişti ki son sözü Abuzer aldı ve konuşmayı ciddi bir biçimde noktaladı:

"Beyler!" dedi, "sanırım bu tartışma gereksiz yere uzayıp gidecek, bu yüzden bu konuşmayı daha fazla sürdürmenin bir anlamı yok. Bence ölümünüzün nasıl olacağından çok, nasıl yaşamak gerektiğini konuşmak daha yerinde olurdu, ama sizler ne zaman ve nerede susulması, nerede, nasıl konuşulması gerektiğini bilmiyorsunuz. Bu yüzden şimdi çenelerimizi kapatalım ve uyuyalım. Çünkü yarın yeni bir gün bizi bekliyor. Ayrıca ben sabahları erken kalkarım ve kaslarımı dinç tutmak için mutlaka kısa bir spor yaparım."

Abuzer yerinden kalkıp nezarethanenin demir kapısına yöneldi ve küçük delikten polislere seslendi. Sesini duyurmak için bir hayli nefes tükettikten sonra, yukarıdan homurtulu bir ses, "aşağıda inek gibi böğürenin kim olduğunu ve ne istediğini" sordu.

Abuzer, "rahatsız ettiğim için özür dilerim" dedi. "Işıkta uyumak çok zor. Acaba rica etsem lambayı söndürebilir misiniz?"

Yukarıdaki polis okkalı bir küfür savurduktan sonra, aşağıya

inerse o lambayı kafasında kıracağını söyledi. Bunun üzerine Abuzer:

"Öyleyse zahmet etmeyin" dedi. "Çünkü sağlam bir lamba, kırık bir lambadan her zaman daha iyi ve faydalıdır."

Abuzer yerine döndü, gazete kağıtlarını daha düzenli yayıp, kolunu başının altına koydu ve gözlerini yumdu.

Gecenin ilerleyen saatlerinde, nezarethanenin mevcudu devamlı çoğaldı.

Abuzer sabah erkenden uyandı. İçerisi öylesine doluydu ki, spor yapacak bir boşluk bulmak bir yana, kımıldamak bile çok zordu. Gece erken gelenler kendilerine kıvrılacak bir yer bulmuşlardı, ama geç saatlerde buraya tıkılanlar duvar diplerine oturmuşlar, soğuktan büzüşmüş ve başları öne düşmüş bir vaziyette uyuklamaya çalışıyorlardı.

Sonra üst katta ayak sesleri çoğaldı, kapılar açılıp kapanmaya başladı. Bu sırada çekik göz de uyanmıştı. "Nöbet değişimi" dedi.

Ardından nezarethanenin kapısının kilidi şıngırdadı, kapı açıldı. Kapıda beliren bir bekçi, herkesin uyanmasını emretti ve her birinin sırayla, tek tek tuvalete gitmesine izin verdi. Ardından kapı tekrar kilitlendi. Bir saat kadar sonra, nezarethanedekilerin büyük bir bölümü grup grup yukarıya çıkarıldı. Kimisi merkeze gönderildi, kimisi sorgulanmak üzere yukarıda bekletildi. Nezarethanede yalnızca Abuzer, akşamki iki genç çocuk ve memur kalmıştı. Öğlene doğru memur da yukarıya çağrıldı. Memuru yukarı çağıran bekçi, onun serbest bırakılacağını söyledi. Akşam eve gidemeyince, karısı, sabah bütün hastaneleri, karakolları aramış ve en sonunda kocasının bu karakolda bulunduğunu öğrenmiş, bir saat dil döktükten sonra karakol amirini kocasını bırakmaya zar zor razı edebilmişti. Ama bir tek koşulla: Siyasi şubeye götürülecek ve araştırmalar sonucunda bir tek pisliği çıkmayacak.

Abuzer nezarethaneye getirilişinin beşinci günü merkeze götürüldü. Merkez, yani siyasi şube son derece hareketli bir yerdi.

Bir sürü insan, polisler tarafından oradan oraya götürülüp, getiriliyorlardı. Bu insanların halini ilk görenin yüreği burkulurdu. Hepsi de insanlıktan çıkmış bir durumdaydılar; yüzlerinin rengi gitmiş, gözleri sönmüştü, ayaklarının üstüne basamaz durumdaydılar ve bu halde oradan oraya sürükleniyor, itilip kakılıyor, horlanıyor, aşağılanıyor, rezilce muamele görüyorlardı. İşin en garip yanlarından biri ise, onları sorgulayan polislerin, bu vahşi manzaradan hiç etkilenmeden gülüşüp konuşmalarıydı.

Abuzer bu manzara arasında üst katta bir bölüme götürüldü, duvarın kenarına dikilip beklemesi söylendi. O da bir heykel gibi hiç kımıldamadan öylece dikildi. Arada bir önünden geçen görevliler, ona buraya neden getirildiğini soruyor, kimisi sorduktan sonra, kimisi de sormadan ayaklarına bir-iki tekme vuruyordu.

Abuzer, akıbetini beklerken, üst ve alt katlardan eziyet gören insanların çığlıkları kulağına kadar geliyordu. Uzun bir beklemeden sonra Abuzer'i bir komiserin karşısına çıkardılar. Komiser, Abuzer'i kısa bir süre süzüp, "İstanbul'a niçin geldiğini" sordu.

"Çalışmayı düşünüyordum" dedi Abuzer. "Çalışmam gerekir, çünkü çalışmadan karın doymuyor."

"Daha önce karakola hiç düştün mü?" diye yeni bir soru sordu, komiser.

Komiser, kırk-kırk beş yaşlarında sivil giyimli, yüzünde şark çıbanının izi kalmış, siyah saçlı, esmer tenli, asık suratlı bir adamdı ve soru sorarken karşısındakinin suratını keskin bir bakışla süzüyordu.

"Böyle bir alışkanlığım yoktur" dedi Abuzer. "Ben daha ziyade evde yatağımda yatmayı severim. Ne de olsa insan evinde kendini daha rahat hissediyor. En azından sıcak bir yatakta yatabiliyor, kendi yemeğini kendisi pişirip yiyebiliyor, istediği zaman kapıyı açıp gidebiliyor ve istediği zaman geri dönebiliyor. Hatta canı isterse kahvede bir-iki el pişpirik bile oynayabiliyor."

Komiser "Tamam, kes!" dedi. "Burada kalacak bir yerin de yokmuş?"

"Var" diye itiraz etti Abuzer. "Bir sürü hemşerim var buralarda. Hepsi de beni sever. Çoğuna ben iş bulmuş, iş-güç sahibi yapmışımdır. Övünmeyi sevmem, ama hangisinin kapısını çalsam, en güzel yataklarını altıma sererler..."

Komiser kalın sesiyle gürledi:

"Sende bu çene varken başın dertten kurtulmaz!" dedi.

Komiser, bu sözleriyle konuşmayı noktaladı ve yanındaki polise, Abuzer'i nezarethaneye götürmesini söyledi. Böylece Abuzer bu kez Emniyet Müdürlüğü'nün nezarethanesine atıldı. Ve orada tam yirmi yedi gün yatmak zorunda kaldı. Yirmi sekizinci günün sabahı, onunla birlikte yetmiş dört kişiyi polis nezaretinde bir otobüse doldurup, tren garına getirdiler ve İstanbul dışına atmak için Anadolu'ya giden bir trene doldurdular.

Tren hareket ettiğinde Abuzer kendisiyle birlikte İstanbul dışına atılan diğerlerine şunları anlatmaktaydı:

"Buradan kovulduğumuz için üzülmeye değmez. Üzerimizde düzgün bir elbise ve cebimizde de yüklü miktarda paramız olsaydı şüphesiz bunlar başımıza gelmezdi. O zaman İstanbul'u gezmeye gelmiş turist olurduk ve kimse bize burada ne aradığımızı sormazdı. Çünkü o zaman herkes bizden bir şeyler umardı. Şimdi ise bizler, ona buna rüşvet bile veremeyecek kadar faydasız ve gereksiz insanlarız. Gerçi bazılarınız, bizler bu memleketin sahipleri değil miyiz? Kimin yerinden kimi atıyorlar? diyebilirler. Ancak bunlar boş sözler, çünkü tepede kim varsa sahip odur. Sizler tepeye oturduğunuz zaman söz sahibi olabilirsiniz. Bu yüzden de bundan sonra ne yapacağınızı iyi düşünün ve kendinize bir yol çizin."

Bu sırada vagonun kapısı açıldı, kapıda resmi elbiseli bir polis belirdi. Kapıdaki polisin kendilerini dinlemeye başladığını gören Abuzer, konuşmasını hiç ara vermeden şöyle sürdürdü:

"Bu bir kaderdir arkadaşlar, kadere karşı gelinmez. İnsanın alnında ne yazıyorsa başına o gelecektir. Bunu değiştirmek mümkün değildir. Bunu değiştireceğini sananlar ve isyan edenler şey-

tana köle olmuş demektir ve bunlar yalnız kendilerine değil, çevrelerine de kötülük yaparlar. Bu tip düşüncelere kapılmayın, kapılanları da uyarın ve onlardan uzak durun. Şimdi önümüzde yeni bir ufuk açılıyor, devletimiz ve büyüklerimiz bize yeni bir yol gösteriyorlar ve diyorlar ki: 'Ey bizim sevgili vatandaşlarımız! İstanbul'a geldiniz, biliyoruz, sizler çalışmak ve vatana, millete faydalı olmak isteyen kişilersiniz, ancak maalesef İstanbul kontenjanımız doldu. Bu yüzden sizleri başka taraflara gönderiyoruz. Oralara gidip çalışın ve vatana hizmet edin!' Öyleyse bizler de başka taraflara gidip çalışırız. Bizler başımızdaki büyükler kadar her şeyi bilemeyiz, aklımız ermez. Onlar bizim yerimize düşünür ve karar verirler."

Bu konuşmaları dinleyen polis, yüzünde memnun bir ifadeyle kapıdan ayrıldı. Abuzer sözlerini şöyle tamamladı:

"Bizim mahallede Keko denilen birisi vardı ve kayınpederinin evinde kalırdı. Her akşam kafayı çeker, kör-kütük sarhoş olup eve öyle dönerdi. Kayınpederi, ona kapıyı açmaz, o da pencereden girerdi. Kayınpederi, Keko'ya eğer eve sarhoş gelmezse kapıyı açacağını söylerdi, ama Keko hep aksini yapardı. Niye böyle davrandığını soranlara, sırf kayınpederinin dediğini yapmamak için böyle içtiğini söylerdi ve 'ben onurlu bir adamım, başkalarının, beni yönetmesine izin vermem' derdi. Bir gün kayınpederi evi terk edip, köye döndü. İşte o gün Keko ağzına bir damla içki koymadı, o akşam erkenden evine gitti. Ve Keko'yu o günden sonra içki içerken kimse görmedi."

Tren İstanbul hudutları dışına çıkmadan bir istasyonda durdu. Gar çok kalabalıktı. Ellerinde valizleriyle koşuşturan, trene bir an önce binip yer kapma telaşındaki insanlarla doluydu. Bu insanlar trenin durmasıyla kapılara hücum ettiler. Ayrıca yolcularla beraber, satıcılar da trene hücum edenler arasındaydı. Abuzer, bir simit almak için az ilerde dolaşan simitçiye seslendi, ama sesini duyuramadı ve simitçinin peşinden gitti. O sırada tren hareket etmek üzereydi. Simitçi, aşağı indi, Abuzer de peşinden aşağı at-

ladı, ama simitçiye yetişene kadar tren hareket etti. Abuzer bütün gayretlerine rağmen trene yetişemedi. O sırada diğer peronda başka bir tren hareket etmek üzereydi. Koşarak ona bindi. Trene adımını attığı anda tren hareket etti. Abuzer derin bir soluk aldı ve "Neyse ki buna binebildim" diye sevindi. Nasıl olsa bu, öteki trene yetişirdi. Ama çok geçmeden bu trenin ters yöne, yani İstanbul'un merkezine doğru gittiğini anladı ve kendi kendine, "ne yapalım kadere karşı gelinmez, bizim yazgımızda İstanbul'da kalmak varmış" dedi.

III

Tren yeniden gara döndüğünde, Abuzer gözlerini oğuşturarak daldığı tatlı uykudan uyanmak zorunda kaldı, gözlerini kırpıştırarak camdan dışarıya göz attı. Garın içerisi asker ve polislerle doluydu ve bu görünüm savaş içerisindeki bir ülkenin manzarasından farksızdı. Otomatik silahlarla donatılmış asker ve polisler, silahlarını trenden inenlerin üzerlerine doğrultmuşlar kimlik yoklaması ve üst araması yapmaktaydılar. Trenden inenler, bunların önünde sıraya diziliyor, biraz korkulu, biraz ürkek, emirleri yerine getiriyorlardı. Resmi giyimli görevlilerin arasında dolaşan birkaç sivil polis de, yolcuların suratlarını inceliyordu.

Abuzer sakin adımlarla trenden indi, sıraya girmeyip, askerlerin başında duran ve onları denetleyen astsubayın yanına yaklaştı, gayet samimi ve saf bir ifadeyle:

"İyi vazifeler sayın komutan" dedi, ve astsubayın konuşmasını beklemeden sözlerini sürdürdü: "Nasılsınız bakalım, yorulmuş gibi bir haliniz var?"

Astsubay kendini böyle samimi bir tarzda selamlayan bu şahsı nereden tanıdığını çıkartmaya çalışıyordu; bu yüzden yalnızca, "sağol" diyebildi.

Abuzer, onun daha fazla kafasını yormasına fırsat vermeden, "şimdi bu yorgunluğun üzerine iyi bir çay gider değil mi komu-

tan?" dedi. "Tek şekerli mi, çift şekerli mi içersiniz?"

Komutan bu adamı nereden tanıyorum acaba, diye düşünmekten kurtulmanın verdiği rahatlıkla, "sağol, sağol!" dedi. "Tek şekerli içerim."

Abuzer, astsubayın elini sıktı ve çayı hemen getireceğini söyleyerek, sakin adımlarla, garın yolcu bekleme bölümünde bulunan büfenin önüne geldi. Büfeciye, "iyi akşamlar" deyip, işlerin nasıl gittiğini, bir şikayetinin olup olmadığını sordu ve komutanın beş sandviçle, bir bardak demli çay istediğini söyledi ve konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Laf aramızda, son derece obur bir adamdır komutan" dedi. "Doymak nedir bilmiyor, dün bir oturuşta tam on altı tane lahmacun yedi ve üç şişe de kola içti, üzerine de iki kilo baklavayı mideye indirdi. Senin ne kadar şanslı olduğun ortada. Çünkü buraya gelmeden önce komutan karnını doyurmuştu. Yoksa sen bu kadar az bir zararla kurtulamazdın. Ancak sen sen ol sandviççi dostum, az da yese, çok da yese komutanla iyi geçinmeye bak. Birine taktı mı, kötü takar ve taktığı kimseden de hayır gelmez."

Büfeci, "ayıbettin yahu!" dedi. "Birkaç sandviçin sözü mü olurmuş? Bu yine bir şey sayılmaz, sen başkalarının götürdüklerini bir bilsen..."

Büfeci sandviçleri hazırlayıp bir paket yaptı, çayı da bardağa koyup Abuzer'e uzattı;

"İşte istediklerin hazır" dedi. Yüzünde ince bir nezaket gülücüğü belirmişti. "Komutana selamlar. Kendisine söyle, ben her zaman emrindeyim."

Abuzer, paketi alıp büfecinin elini sıktı, "sağol dostum" diye konuştu, "vatana hizmet hizmettir ve bunun büyüğü küçüğü, azı çoğu olmaz. Senin bu kibarlığını komutana ileteceğim."

Abuzer elindekilerle beraber astsubayın yanına ulaştığında, astsubay yanında üç sivil polisle birlikte az önce trenden inenlerden durumlarını beğenmediği altı kişiyi sorgulamaktaydı.

Abuzer, astsubaya, "işte çayınız komutan" dedikten, sonra

geri dönüp ağır adımlarla gardan dışarı çıktı, şehrin kalabalığına karıştı. Sahile inip bir banka oturdu ve paketi açıp sandviçleri yemeye başladı. Sandviçleri bitirdikten sonra, ağır adımlarla deniz kıyısında yürüdü, vapurların ve küçük balıkçı teknelerinin suyun üzerinde bıraktıkları köpükleri seyretti, gazete ve kitap satan büfelerin önünde durdu, gazetelerin başlıklarına göz attı, balık ekmek satanların bağrışmalarını dinledi.

Akşam olup, sular kararmaya yüz tutunca, kendisine kalacak bir yer ayarlamak için, İstanbul'a ilk geldiğinde, yakalandığı mahalleye çıkmaya karar verdi. Minibüsten indiğinde bu kez ana cadde yerine ara sokaklardan geçti, yirmi dakika kadar yürüdükten sonra bir gecekondunun yeşil boyalı kapısının önünde durdu. Biraz soluklandı, dönüp, geldiği yollara şöyle bir göz attı. Pek değişmemiş buraları, diye düşündü. Yine eğri büğrü evler, daracık, karışık sokaklar, biraz yağmur yağdığında bataklık haline dönen toprak yollar, pencerelerdeki soluk renkli perdelerin arasından sokağa silik çizgiler halinde uzanan sönük ışıklar.

Evin kapısını tıklattı, içeriden ses gelmedi. Biraz daha bekleyip kapıyı daha hızlı vurdu. Bu kez içeriden, "kim o?" diye bir erkek sesi duyuldu. Abuzer kendisini tanıttı, kapı açıldı. Abuzer içeri geçti, kendisini karşılayan kısa boylu, pos bıyıklı, iri kahverengi gözlü, otuz yaşlarındaki şahısla gözgöze geldiler. "Nasılsın bakalım görüşmeyeli?" dedi. Kollarını birbirlerinin omuzuna koyarak, odaya girdiler. Odada iki kişi daha vardı. Karşılarında Abuzer'i görünce yüzlerini memnuniyet dalgası sardı.

Abuzer bir köşede serili bulunan yatağın üzerine oturdu. Ev tek oda ve küçük bir mutfaktan ibaretti. Burada üç bekar arkadaş barınıyordu. Evin banyosu bulunmadığından, tuvaleti banyo olarak kullanıyorlardı. Odanın beton zemininde yataklar toplanmış üst üste konulmuştu. Diğer bir köşede ise valizler, çantalar duruyordu ve bu valizlerin yan tarafında sokağa bakan bir pencere ve bu pencereyi örten, perde niyetine, pencerenin çerçevesine çivilenmiş desenli bir bez göze çarpıyordu. Odanın kapısının arkasın-

daki çivilere de giyeceklerini asmışlardı.

"Benim yüzümden rahatsız olmayın, keyfinize bakın" dedi Abuzer ve konuşmasının devamında daha önce gelirken başından geçenleri anlattı.

Abuzer'e kapıyı açan, ona bir daha bu tip olaylarla karşılaşmaması için, buraya gelip giderken çeşmenin arkasındaki sokağı kullanmasını söyledi.

İçerde oturanlardan birinin bacağı sakattı ve diğerlerine göre birkaç yaş daha büyüktü. En gençlerine talebe diye hitap ediyorlardı, çünkü o iktisat fakültesine devam ediyordu. Talebe, Abuzer'e içerideki günlerinin nasıl geçtiğini sordu:

"Fena sayılmaz" diye cevap verdi Abuzer. "Bazı zorlukları yok değil, ama orada siyasi suçlardan tutuklu bulunan insanların korkunç vaziyetlerini görüp, gece-gündüz kesilmek bilmeyen çığlıklarını dinleyince, onların yanında benim durumum iyi sayılabilirdi. En iyisi oralara düşmemenin yolunu bulmak herhalde."

Ayağı sakat olanı söze karıştı; yüzünde birkaç günlük sakal bulunan ve sakalında yer yer beyazlıklar göze çarpan bu adam, hızlı hızlı konuşuyor, yer yer kelimeleri ağzının içinde yuvarlıyordu.

"Geçenlerde ben de az kalsın düşüyordum oralara" dedi. "Akşam işten eve dönerken kaptı beni polisler ve doğru karakola götürdüler. Allah'tan orada görevli bir komiserin evinin boya işlerini biz yaptıydık da tanıdı beni ve serbest bıraktırdı. Bu olaydan sonra eve geliş-gidiş yolunu değiştirdik. Yol biraz uzuyor, ama hiç olmazsa böylesi biraz daha tehlikeden uzak."

Talebe, Abuzer'e karnının aç olup olmadığını sordu.

"Tok" dedi Abuzer. "Tren garındaki büfeci tanıdık çıktı, bana beş tane sandviç ısmarladı, karnım doydu."

Talebe mutfağa gitti, az sonra elinde bardaklar ve üzerinden buharlar tüten çay demliğiyle geri döndü, bardaklara çay doldurdu. Abuzer, kendisine kapıyı açan pos bıyıklıya, şimdi ne iş yaptığını sordu.

"Açık pazarlara gidiyorum, bir şeyler alıp satıyorum" dedi pos bıyıklı. "Şimdilerde çorap, iç çamaşırı gibi şeyler satıyorum. Sen ne yapmayı düşünüyorsun? İstersen gel beraber çıkalım pazarlara."

"Bakarız." dedi Abuzer. "Hele sabah olsun, sağlam kafayla düşünüp bir karar veririz. Şimdilerde her şeyi iyice düşünüp taşınıp öyle karar vereceksin." Abuzer çayından birkaç yudum içti ve konuşmasını sürdürdü: "Aslında en iyisi bir gemici kağıdı çıkartacaksın, atlayacaksın geminin birine. Para-pul önemli değil. Para-mara seni ilgilendirmeyecek, malla mülkle işin olmayacak. Günlük yaşayacaksın. Gittiğin her ülkede canın çektiğince kalacak, yeni insanlar yeni dostlar tanıyacaksın. Nerede akşam orada sabah. Sonra bir gün canın sıkılacak, gideceksin limana, hangi gemide iş varsa atlayacaksın ona, ancak gemi nereye gidiyor, ne kadar sürede gider bunları sormayacaksın. Yolda konuşmalar da duyacaksın, şuraya gidiyoruz, falan diye, ama seni ilgilendirmeyecek bunlar. Gittiğin yeni yerde de kalacak, yeni dostlar kazanacaksın. Sonunda gezmediğin yer kalmayacak. Her ülkeden, her renkten, her dilden bir sürü insanla dostluk... Ve günün birinde herhangi bir yerde, belki bir limanda sandıklar arasında, belki geminin en karanlık köşesinde, belki de salaş bir gemici meyhanesinde ucuz içki kokuları arasında cartayı çekeceksin. Belki sahipsizler mezarlığına gömecekler seni, belki de bir gece okyanusun dipsiz sularına atacaklar cesedini. Bazıları, yahu bu adam nereliydi, buralara nereden geldi, diye soracaklar birbirlerine ve bir süre sonra unutacaklar; gelişini bilemedik ama gidişi sessiz oldu diyecekler. Dünyanın işine akıl sır ermez arkadaşlar. Bugün canın şöyle bir kızarmış tavuk ister, yarın yoğurt ekmeği, kızarmış pilice yeğlersin. Bir gün bütün gücünü emerler, bir başka gün ölmene izin vermezler. Sonuç olarak, işinin çorapçılık mı, iç çamaşırcılık mı olacağını iyi düşünmek gerekir."

Abuzer, çayından bir yudum daha aldı, o zaman çayın şekerini karıştırmamış olduğunu fark etti ve çayı hızlı hızlı karıştırdı,

çayını yudumladı.

Konuşmasını fazla uzattığından çay ılımıştı.

"İşte böyle" diye yeniden konuşmaya başladı Abuzer, "tıpkı anlattığım gibi, bakın çaylar bile eskisi kadar sıcak kalamıyor, kısa bir sürede soğuyor. Bu yüzden de artık çok dikkatli davranın ve enselenmeyin. Ne de olsa karakollarda çabuk soğuyan çaydan bile bulup içmek imkansız."

Abuzer'in bu uzun konuşmasının ardından ortadaki bardaklar toplandı, yataklar açıldı, kırk mumluk ampul söndürüldü. Çok geçmeden, önce sakat ayaklı boyacının horlama sesi duyuldu, daha sonraları boyacının solo konserine diğerleri de zaman zaman vokalist olarak katıldılar.

Sabahın ilk ışıklarıyla beraber önce Abuzer uyandı, uzun uzun kafasını kaşıdı, gözlerini oğuşturdu, kendine geldikten sonra, mutfağa gidip bir kovanın içine su doldurdu ve küçük tüpün üzerine koydu. Ardından değişik hareketlerle kaslarını ısıttı, on beş dakika kadar jimnastik yaptı. Isınan suyu aldı, tuvalete girip vücudunu ve saçlarını yıkadı. Kurulanıp, giyindikten sonra diğerlerini uyandırdı. Birlikte ekmek ve zeytinden oluşan kahvaltılarını tamamladılar. Kahvaltı bitiminde diğerleri işlerine gittiler, Abuzer, pencereden biraz dışarısını seyretti, ardından tekrar yatağa uzandı ve yeniden kısa bir uykuya daldı.

Öğlene doğru uykudan uyandı, elbiselerini giyip mahalle kahvesine indi. Kahve, mahallenin en eski yerlerinden biriydi ve sahibi bu gecekondu mahallesinin kuruluşu sırasında buraya ilk gelip yerleşenlerdendi.

Abuzer, kahveye girince, yüksek sesle, "iyi günler beyler" diye seslendi. Abuzer'i tanıyanlardan, "Ooo!" diye şaşkınlıklarını belirten sesler yükseldi. Çay ocağının önündeki masada oturan ve içlerinde kahvecinin de bulunduğu gruptakiler, Abuzer'e yer açtılar. Kahveci, ocakçıya, Abuzer'e güzel bir çay getirmesini söyledi ve Abuzer'e dönerek, "uzun zamandır ortalıklarda görünmedin, nerelerdeydin?" diye sordu.

"Yurt içindeydim" dedi Abuzer. "Gezdim ve çalıştım."

Masada oturanlardan, ak saçlısı, "bir şeyler kazanabildin mi, para biriktirebildin mi bari?" diye sordu.

Abuzer, "ben paranın kölesi olmam dostum" dedi. "Farz edelim ki parayı biriktirdin, ne olacak? Biraz daha biriktireceksin, yetmeyecek, biraz daha biriktirmeye çalışacaksın. Ve, hadi bu parayla bir şey alayım, bir şeylerin sahibi olayım, diyeceksin. Örneğin bir ev alacaksın. Evle birlikte oraya sen de temeli atacaksın. Ondan sonra yeni bir şeyler isteyeceksin ve farkına varmadan para sana hükmetmeye başlayacak. Gezemeyecek, göremeyecek, yiyemeyeceksin, çünkü senin benim gibiler hiç ama hiçbir zaman her istediklerini yapabilecek kadar çok para sahibi olamazlar ve araya sıkışıp kalırlar. Sonunda bir bakarlar ki ömür geçip gitmiş, ama onlar hâlâ ufak hesaplar peşindeler. Peki ömürden geriye ne kaldı, geride ne iz bıraktın?

Benim eski bir tanıdığım vardı. Hüseyin usta isminde birisiydi. İyi inşaat ustasıdır derlerdi. Çok çalıştı başkaları için. Yemedi içmedi kimsenin işine karışmadı, ileri geri konuşmadı. Ve ömrü boyunca ağzına bir damla içki koymadı, biriktirdiği paralarla kendine tek katlı bir ev yaptı. Sonra üstüne bir kat daha çıktı, ardından bir kat daha çıktı, ama sanki o katları beton direklerin üzerine çıkmadı da kendi sırtına çıktı. Her yeni katta bina yükseldi de o küçüldü sanki, beton direkler dikleşti de, o eğrildi sanki. Sonra bir gün öldü. 'İyi adamdı canım' dediler, 'tam evleri yapıp rahata kavuşacaktı ki, zamansız öldü'... Ancak eminim ki; yaşasaydı bir kat daha çıkmaya kalkardı. Tabii bu benim düşüncem. Herkes kendine göre düşünmekte serbesttir. Sen beş kat daha çıkmakta serbestsin, ben de bildiğim gibi yaşamakta... Hayat hayattır, kimisi kurmalı saati sever, kimisi otomatik saati, mesele bu kadar basit."

Kahveci, akşam özenle boyadığı pala bıyıklarını burdu. Abuzer'in sözlerini onaylamamıştı.

"Abuzer" dedi. "Seninkiler boş sözler. Benim tanıdığım birisi

vardı, çalışmamakla övünürdü. Gençliğinde gezdi, tozdu, ama ihtiyarlığı tam bir sefillik içinde geçti. Cenazesini bile belediye kaldırdı.

Yine bir yeğenim var benim; iki lafın başında kimseye köle olmayacağını söylerdi, şimdi hapiste. Mahkemede hakime, onun kim olduğunu ve ne hakla kendisini yargılamaya kalkıştığını sormuş. Hakim de, şimdi görürsün, demiş ve basmış cezayı... Yaa işte böyle arkadaş, bunlara ne dersin, bakalım?"

Masada oturan ve konuşmaları dinleyen diğerleri de, kahvecinin bu sözlerini destekleyen hareketler yaptılar. Kimisi kafasını salladı, kimisi de, "hım hım" diye sesler çıkarttı.

"Çok gezen mi çok okuyan mı bilir demişler" diye soruya soruyla karşılık verdi Abuzer ve konuşmasını şöyle sürdürdü: "En çok kim bilir? Tabii ki, hem gezip hem okuyan. Bu ne demektir? Şu demektir ki: Arif olan anlar... Şimdi birisi yolda yürüyor, başka birileri geliyor onu kolundan tutup İstanbul dışına atıyor, siz buraya layık değilsiniz diyor. Atılan kim, atan kim? Bana diyorlar ki, demek bir işin yok, hımm!.. Sanki işsizliği ben yarattım. Beni buradan atıyorlar ve İstanbul'da işsizlik bitiyor! Ya işte böyle dostum. Bazı zaman insan çok düşündüğünü sanır, ama hiçbir şey düşünmez. Bak şimdi yan taraftaki masada oyun oynayan kot pantolonlu delikanlı elindeki kağıtlardan hangisini yere atacağını uzun uzun düşündü, çok zor bir karar vererek en sonunda sinek üçlüyü attı. Ancak boş yere kafasını yoruyor, çünkü ne kadar iyi düşünürse düşünsün ve ne kadar doğru karar verirse versin, yenilmeye mahkum! Çünkü sol tarafında oturan kişi devamlı hile yapıyor ve diğeri bunu fark etmiyor.

Neyse şimdilik bu kadar gevezelik yeter. Ben şimdi birkaç yere uğrayayım, kendime karnımı doyuracak bir iş ve kafamı sokacak bir yer ayarlayayım."

Abuzer, çarşıya indi, birkaç arkadaşına baktı, ancak onları yerlerinde bulamadı. Sahile doğru yürüdü, orada balık ekmek satanların içinde bir arkadaşına rastladı. Arkadaşı, ufak dalgaların

hafif hafif salladığı sandalın üzerindeki büyükçe bir mangalda cazır cazır sesler çıkartarak pişen balıkları, tersyüz etmekle meşguldü.

Abuzer, "kolay gelsin" dedi arkadaşına.

Arkadaşı başını ızgaradan kaldırınca, eski dostunu gördü ve sevinçle "vay!" dedi. "Vay benim tatlı arkadaşım, hoşgeldin. Gel gel, geç şöyle otur. Neredeydin? Anlat. Şimdi sende ne muhabbetler vardır. Nasılsın bakalım? Karnın aç mı? Ha, söyle karnın aç mı?"

"Senin hatırın için bir şeyler yerim" dedi Abuzer.

Balıkçı, Abuzer'e yer gösterdi.

"Geç şöyle otur" dedi. "Şimdi senin için bir şeyler hazırlarım. Ancak şimdilik az ye. Akşama düzgün bir şeyler hazırlarız ve kafaları çekeriz. Vay be! Özlemişim seni. İçmek için istersen, bak oradaki sandığın içinde votka var. Kola şişesinin içinde, çek bir yudum, iyi gelir, merak etme kimse bir şey anlamaz."

Abuzer, o günü balıkçının yanında geçirdi. İş bittikten sonra bir balıkçı meyhanesinde oturdular. Balıkçı, ona bir gün sonradan başlayarak birlikte çalışmalarını önerdi. Abuzer bu öneriyi kabul etti.

"Sağol dostum" dedi Abuzer. "Sen iyi ve becerikli adamdan anlıyorsun."

"Eh" dedi balıkçı. "Sen her şeyden iki yüz elli gram anlarsın!"

"Fazlası zarar zaten" dedi Abuzer. "Benim tanıdığım bir kebap ustası vardı ve tam anlamıyla bir ustaydı. O kadar ustaydı ki kebapta, başkalarının farkına bile varamayacağı, en küçük bir eksikliği ya da fazlalığı hemen hisseder ve müthiş bir şekilde üzülür, bunu da bütün gün kendine dert ederdi. Sonunda alkolik oldu. Doğrusu, o adamın durumuna düşmek istemem. Böyle her işten azbuçuk anladığın zaman birtakım eksikleri fark etmiyor ve kendine de başkalarının ağız zevki için eziyet etmiyorsun."

Balıkçı, "doğru, arkadaşım, doğru" diyerek, Abuzer'i destekledi. "Sen gerçekten çok zeki bir insansın. Benim de böyle bir ar-

kadaşım vardı; araba tamircisiydi, işini o kadar çok iyi biliyor ve seviyordu ki, gelen arabaların her şeyiyle ilgilenmeye kalkışıyordu. Diğer tamirciler günde beş-on arabaya bakım yaptıkları halde, o, bir arabayı zor bitirebiliyordu. Bu yüzden, para kazanamadığı gibi, müşterisinin gözünde de eli çok ağır ve iş çıkaramayan bir adam olarak tanındı. Ayrıca, tamir ettiği arabalar da uzun bir süre arıza yapmadıklarından sonunda aç kaldı."

Sohbet ilerledikçe içkiler de birbiri ardına geliyordu. Şimdi her ikisi de kafayı bulmuşlardı, ancak içkiyi bırakmak niyetinde de değillerdi. Bu arada meyhaneci, vaktin bir hayli ilerlediğini, artık dükkanı kapatması gerektiğini söyledi.

"Boşver" dedi balıkçı; "kimse sana karışamaz!"

Meyhaneci bir yandan masadaki tabakları topluyor, bir yandan da balıkçıya laf yetiştiriyordu.

"O boş laf" dedi meyhaneci. "Meyhanenin kapanma saatini biraz geçireyim de bak karışıyorlar mı, karışmıyorlar mı? Seni de beni de atarlar içeriye, dünyamızı şaşırtırlar, ekmek teknemizi kapatırlar."

"Takma kafana" dedi balıkçı. "Sana kimse bir şey yapamaz!"

Meyhaneci, balıkçıya alayla baktı. "Sıkıyönetim paşası amcan oluyor galiba" dedi.

"Sıkıyönetim paşası da bana karışamaz!" diye bağırdı balıkçı, "Bana kimse karışamaz. İstediğim saatte içerim, istediğim saatte bilmem ne yaparım! O kadar!"

Meyhaneci, "Ben" dedi, "size içki vereyim, evde devam edin içmeye. Çünkü siz burada biraz daha kalırsanız, hem burasını polisler kapatacak –biz de mortu çekeceğiz– hem de sen biraz sonra kendini mareşal ilan etmeye kalkışacak; hem kendi başını, hem de benim başımı iyice derde sokacaksın. En iyisi, siz şu içkiyi alın ve kenardan kenardan gidin evinize."

Meyhane boşalmıştı. Bir tek Abuzer'le, balıkçı kalmışlardı içerde. Abuzer, balıkçının koluna girdi ve meyhaneden çıktılar. Meyhaneci, hesabı, balıkçının hesabına, gecikme faizi ile birlikte yazdı.

Dışarıda hafif bir yağmur çiselemeye başlamıştı. Gökte tek tük yıldızlar gözüküyor, ay ara sıra bulutların arasından kafasını çıkartıyor, ama hemen kayboluyordu, balıkçı, Abuzer'in kolunda bir oraya bir buraya yalpalıyor ve durmadan konuşuyordu.

"Şimdi bu saatte eve gidip ne olacak? Ben, yalnız bir adamım. İçerim gezerim, kimse bana karışamaz. Sen de karışamazsın! Niye tutuyorsun kolumdan? Ben aciz bir adam mıyım? Kendime sahip olamam mı? Bırak kolumu!"

Abuzer, balıkçının kolunu bırakmadı.

"Dert etme dostum" dedi. "Ha ben sana yardım etmişim, ha sen benim yardımıma muhtaç olmuşsun, ne fark eder?"

Balıkçı, "bırak kolumu" diye bağırdı ve Abuzer'i itti.

"Ben yalnız bir adamım ve kendi işimi kendim görürüm" dedi.

Abuzer, balıkçının kolunu bıraktı. Balıkçı bir öne bir arkaya, birkaç sefer sağa sola sallandıktan sonra yere yıkıldı. Yerler ıslaktı ve üstü başı çamurlandı. Balıkçı yere düşünce şaşırdı, ağır ağır dizlerinin üzerinde doğruldu, şaşkın şaşkın çevresine bakındı, ellerindeki çamuru pantolonuna sildi ve öfkeyle Abuzer'e baktı; öfkeden sarı benizli suratı kızarmıştı.

"Sen de mi?" diye; arkadan ihanete uğramış birinin öfkesi, hazırlıksızlığı, şaşkınlığı ve kırgınlığıyla söylendi. "Demek sen de bana bir tekme vuruyorsun! Demek düşenin dostu olmazmış!"

Abuzer, balıkçının başında durmuş ona bakıyordu.

"Bunu sen istedin dostum" dedi balıkçıya. "Kendi düşen ağlamaz."

Balıkçı, Abuzer'in bu sözlerinde yalnızca, ağlamakla ilgili bölümü duyabilmişti; bu sözler de öfkesini biraz daha artırmıştı. Elini Abuzer'e doğru kaldırdı ve tehditkar bir ifadeyle salladı:

"Benim ağladığımı mı sanıyorsun koca ahmak!" dedi. "Sen kendini ne zannediyorsun? Beni bugüne kadar kimse ağlatamadı be! Senin bu ihanetin de ağlatamaz. Yalnızca bu acıyı kalbime gö-

merim. Ben yalnız bir adamım, yalnız yaşarım. Gündüz kazanır, akşam yerim. Senin gibilerine de acırım, evet acırım. Ayı gibi dikilme başımda, uzat elini de tutayım, seni eve götüreyim. Sen şimdi bu kafayla evin yolunu da bulamazsın. Ne bakıyorsun ahmak ahmak? Hadi eve gidelim. Seninle yarın hesaplaşırız!"

Balıkçı doğrulmaya çalıştı. Ancak başarılı olamadı, yeniden olduğu yere devrildi.

Abuzer, balıkçıyı kolundan tuttu ve kaldırdı. Sallana sallana yürümeye başladılar.

Balıkçı, öne düşen başını arada bir yukarı kaldırarak konuşuyordu:

"Seni severim Abuzer, ama yarın seni öldüreceğim!"

"Yarın sabah erken kalkmamız gerekiyor, balık alınacak ve hazırlık yapılacak."

"Balıkların da, senin de canın cehenneme! Gözümde ithal balık kadar değerin yok. Sen en bayat balıktan bile daha berbat kokuyorsun. Duyuyor musun beni? Yarın senin pullarını yüzeceğim ve bir vuruşta bağırsaklarını deşip çıkartacağım.!"

"Geçenlerde gazetenin birinde okumuştum" dedi Abuzer. "Uzun süreli yalnızlıklar bazı insanlarda çeşitli kafa sakatlıklarına yol açıyormuş. Biliyorsun bizim berber Bekir de yalnız yaşardı ve adam ellisinden sonra uzaylılarla görüştüğünü, bazı geceler uzaylıların onu düğüne çağırdıklarını ve oraya gidip damat tıraşı yaptığını iddia etmeye başladı. Çöpten topladığı çeşitli kağıt parçalarını önüne gelene gösteriyor, bunların uzaylıların parası olduğunu iddia edip, kendisine tıraş ücreti ve bahşiş olarak uzaylıların verdiğini söylüyordu. En sonunda, bu kağıt parçalarını Merkez Bankası'na götürüp, bunlar uzaylıların parasıdır, bunları Türk parasına çevirmek istiyorum, deyince onu acele tımarhaneye kapatmışlardı."

Bu sözlerin bitiminde artık eve gelmişlerdi. Balıkçı anahtarı bulmak için elini cebine attı ve cebinden sigara paketini çıkartıp

Abuzer'e uzatarak, bunu kilide sokup sola doğru çevirmesini, söyledi.

Abuzer, bunun anahtar değil sigara paketi olduğunu söyleyince, balıkçı, Abuzer'i körkütük sarhoş olmakla suçlayıp, sigara paketini alıp anahtar deliğine sokmaya çalıştı. Ancak bir türlü başarı sağlayamayınca dikkatle elindekine baktı ve bunun anahtar değil, sigara paketi olduğunu gördü ve Abuzer'in sigara paketiyle anahtarı ayırt edemediğini, bir daha ona içki içirmeyeceğini, çünkü onun birkaç bardak içkiyle sapıttığını söyledi ve sigara paketini cebine sokup, bu sefer çakmağını çıkardı. Yine kapıyı açmayınca iyice sinirlendi. Ve Abuzer'e, yarın bir göz doktoruna gitmesi gerektiğini, çünkü bir çakmakla anahtarı karıştıran kişinin ancak anadan doğma kör olması gerektiğini, belki de Abuzer'in aslında anadan doğma kör olduğunu ve bunun farkına şimdi kendisinin varabildiğini anlattıktan sonra, en samimi dostunun kör olmasına çok üzüldüğünü, bu acıya kalbinin dayanamayacağını belirtip, Abuzer'in boynuna sarıldı ve ağlamaya başladı. O arada Abuzer, balıkçının ceplerini karıştırıp anahtarı buldu ve içeri girdiler.

Odada balıkçı, ağlamasını daha da şiddetlendirerek sürdürüyor, bir yandan da Abuzer'e üzülmemesini, yarın onu ameliyat ettirip gözlerini açtıracağını, o da sonuç vermezse bir baston alabileceğini bir yabancı filmde körler için yetiştirilmiş bir köpek gördüğünü, gerekirse onu Abuzer'e getireceğini anlattı. Daha sonra o köpeğin taklidini yaparak, odanın içinde gezinip havlamaya çalışırken sızıp kaldı. Abuzer, balıkçının çamurlu elbiselerini çıkardı ve yatağına yatırıp üstünü örttü, elektrik düğmesini kapatıp kendisi de diğer divana yattı.

Sabah güneşin ilk ışıkları odaya girdiğinde Abuzer uyandı, jimnastik yaptıktan sonra balıkçıyı uzun uzun dürtükledi. Uyandıramayınca bu kez daha hızlı sarstı. Ancak başarı sağlayamadı ve ne kadar uğraşırsa uğraşsın boş yere kendini yorduğunu anladı.

"En iyisi dışarı çıkıp sahile inmek ve mangalı hazırlamak" diyerek, giyinip yola koyuldu.

Başında akşamki içkiden kalma zonklama vardı ve bu durum onu rahatsız ediyordu. Ağzının içini acımtırak bir tad kaplamıştı. Sabah kahvaltı yapmamasına rağmen, canı hiçbir şey yemek istemiyordu.

Caddede sabah trafiği hızlanmıştı. Belediye otobüsleri hınca hınç dolu geçiyorlar, insanlar işe yetişebilmek için koşuşturuyorlardı. Akşam yağan yağmur kesilmiş, ama ardında caddelerin ve kaldırımların çukur kısımlarında küçük küçük gölcükler bırakmıştı.

Abuzer, caddedeki gazete bayiinden günlük bir gazete aldı, sahile kestirmeden inen, iki yanında apartmanların yükseldiği sokağa girdi. Sokağın köşesinde, ceketinin yakasında kırmızı bir karanfil ve elinde gazete bulunan bir adam beklemekteydi. Adam otuz yaşlarında, suratında bir iki günlük sakal bulunan, sarışın ve mavi gözlü birisiydi. Ayağında diz kısımları beyazlamış temiz bir kot pantolon vardı. Abuzer'in sokağa girmesiyle beraber heyecanla Abuzer'e ve çevresine bakınmaya başladı. Durduğu köşeden bir iki adım öne çıktı. Abuzer yanına yaklaştıkça, diğeri elindeki gazeteyi kolayca görülebilecek şekilde tutuyordu. Ancak Abuzer'in ilgilenmediğini görünce, gazeteyi biraz daha öne doğru uzattı. Boştaki diğer eliyle de yakasındaki kırmızı karanfili işaret ediyordu. Adamın bunca çabası yine de Abuzer'in ilgisini çekmedi. Abuzer hiç değiştirmediği adımlarla adamın yanından geçip giderken, adam hızla Abuzer'in arkasından yetişti ve elindeki gazeteyi adeta Abuzer'in burnuna dayadı. Diğer eliyle de yakasındaki karanfili çıkartıp gösterdi, bir yandan da, "hastaneye buradan gidilmez, orası arka tarafta kaldı. Ben sizi götüreyim" gibi Abuzer'in pek anlayamadığı sözler söylüyordu.

Abuzer, adama gözucuyla şöyle bir baktı ve yoluna devam etti. Adam, Abuzer'in peşinden koştu, elindeki gazete ve karanfili yeniden karşısındakinin suratına doğru uzattı ve az önce söylediği sözleri tekrarladı.

Bu arada, apartmanların kapı girişlerinde birkaç erkek kafası sokağa doğru uzandı. Abuzer, geriye doğru döner gibi bir hareket yapınca, kafalar tekrar geri çekildi.

Abuzer, kendisini rahatsız eden bu adamı eliyle itti.

"Özür dilerim, ama ne demek istediğinizi anlayamadım" dedi; "ben hastane falan aramıyorum."

Abuzer'le bu tuhaf adam arasında tartışma sürerken, sokaktaki apartmanların kapı girişlerinden, az önceki erkek kafaları yeniden dışarıya uzandılar. Ardından bedenleri ortaya çıktı ve bu kişiler bir anda silahlarını çekerek Abuzer'in üstüne doğru koştular. Onların ortaya fırlamasıyla beraber tuhaf adam da elindeki gazete ve karanfili bir kenara atıp, belinden bir silah çıkardı ve Abuzer'in kafasına dayadı. Sokağın alt ve üst köşelerinden cayırtılı araba gürültüleri ve bunların sirenlerinin sesleri işitildi ve birkaç saniye içerisinde bir sürü polis otosu sokağı doldurdu.

Sokak bir anda olağanüstü kalabalıklaşmış, mahalle sakinleri merakla pencerelere üşüşmüşlerdi. Bu gelenler Abuzer'i yere yatırdılar, üstünü başını aradıktan sonra bileklerini arkadan kelepçeleyip camları boyalı bir polis minibüsüne bindirdiler. Minibüste gözlerini siyah bir bezle bağladılar. Böylece arkalarındaki üç, önlerindeki iki polis otosunun gözetiminde, Abuzer için beklenmedik yeni bir maceraya doğru yelken açıp, siyasi şubeye doğru hareket ettiler.

IV

Abuzer'in şubeye getirilmesiyle birlikte, şubedeki trafik daha da hızlanmıştı. Kapılar hızlı hızlı açılıyor kapanıyor, koşuşturmaların, bir odadan diğer odaya gidip gelmelerin ardı arkası kesilmiyordu.

Abuzer'i bir odaya götürdüler. Kolundaki kelepçenin bir tarafını açıp, odanın içerisinde yerden bir metre kadar yükseklikten geçen kalorifer borusunun arkasından geçirip, tekrar bileğine tak-

tılar ve kapıyı kapatıp çıktılar.

Şimdi Abuzer öyle bir durumdaydı ki, otursa oturamıyor, ayakta dikilse dikilemiyor, yalnızca çömelik vaziyette durabiliyordu; bu durumda dizleri ve ayakları ağrımaya başladığından, leylekler gibi tek ayağının üstüne ağırlığını veriyor, o yorulunca diğerine yükleniyordu.

Bu sırada başka bir odada, sorgucular, Abuzer'le ilgili bir toplantı yapmak üzere toplanmışlar, sorgu yöntemleri üzerine görüş bildirmekteydiler. Odadaki her kafadan ayrı bir ses çıkmaktaydı.

Birisi, "önce her zamanki gibi yumuşak bir giriş yapalım, adamın niyetini bir öğrenelim" dedi.

Bir diğeri, "bu boşuna zaman kaybı olur bence" dedi. "Adamın ne kadar üst düzeyde birisi olduğu bilinirken, boşuna zaman kaybetmenin bir anlamı yok."

"Evet doğru" diye destekledi bu görüşü Abuzer'i sokağın başında karşılayan sarışın polis, "adam o kadar profesyonel birisi ki, herhalde sokakta bir şeyler döndüğünden şüphelendi ya da orada biriniz bir açık verdiniz ki adam işaretleri görmezden gelip çekip gitmeye kalktı. O kadar uğraştım, ama o yine de saf pozlarda yürüyüp gidiyordu."

Sarışın polisin bu sözleri, sokaktaki apartmanlarda tuzağa yatmış polis şeflerinden birinin zoruna gitti.

"Şimdi sen ona buna bok atmaya kalkışma!" dedi. "Herkes kendine söyleneni yaptı ve kimse kendini göstermedi. Ama sen o kadar acemice ve telaşlı davrandın ki, işi eline yüzüne bulaştırıyordun. Sen dua et bize. Ben emir verip müdahalede bulunmasaydım zor yakalardık bu herifi."

Sarışın polis bu sözlere içerledi. Kendini suçlayan polis şefine cevap veriş şeklinden, onun da diğerinden aşağı bir rütbesi olmadığı anlaşılıyordu.

"Halt etmişsin sen!" dedi sarışın polis. "Ben mi beceriksiz davranmışım? Sen abuk subuk konuşuyorsun be! Ne dediğini bilmiyorsun. Ben bu işi ilk defa yapmıyorum. Ben bu işlerin piri-

yim be! Öyle senin gibi apartman kapılarının ardına da saklanmıyorum, kendimi ortaya koyuyorum."

"Bok yapıyorsun!" diye bağırdı diğeri. "Korkudan dizlerinin titrediğini on metre uzaktan gördük. Bir de bana kahraman ayaklarına yatma, senin ciğerini bilirim ben!"

"Asıl ben senin ciğerini bilirim!" diye bağırdı sarışın polis ve elini masaya vurdu. "Geçen geceki operasyonda korkudan az daha kendini vuruyordun, ahmak herif!"

"Ağzını bozma!" diye bağırdı diğeri. Masaya bir yumruk da o vurdu, masanın üzerindeki kalem kutusu devrildi. "Madem çok cesursun seninle dışarıda hesaplaşalım!"

"Hesaplaşalım" diye bağırdı sarışın polis ve masaya bir yumruk daha vurdu, bu kez masanın üzerindeki kalemler yere döküldü. "Evet, hesaplaşalım! Yeri ve silahları sen seç!"

Bu tartışma, odanın kapısının aniden açılması ve amirin odaya girmesiyle son buldu.

Amir, "ne bu gürültü böyle? Neyi paylaşamıyorsunuz?" diye bağırdı.

Amirin odaya girmesiyle birlikte, az önce dövüş horozları gibi şişinenlerin ibikleri düştü. Polisler, kenara çekilip amire yol açtılar. Amir, ellerini beline koydu, öfkeli bakışlarla uzun uzun hepsine baktı, sonra sert bir nefes alıp ağır adımlarla ilerledi, masanın başına geçti.

İri cüsseli ve kara tenli bir adamdı amir; ağzını açınca iri ve şekilsiz dişleri meydana çıkıyordu. Sağ gözünün üzerindeki kalın kara kaşında nohut tanesi büyüklüğünde bir beyazlık dikkati çekiyordu. Siyah dalgalı saçlarının şakak kısmında beyazlıklar vardı.

Amir, masasının başında bir süre sessiz durduktan sonra, "Ben olmasam ne bok yiyeceksiniz anlamıyorum?" diye söylendi. "Kiminle uğraşacağımı şaşırdım yahu!"

Amir bir müddet sustu. Masanın üzerindeki boş kalemliği gösterdi. "Nerde buradaki kalemler?" diye sordu.

Bir polis, yerden kalemleri toplayıp kutuya doldurdu ve ka-

lemliği eski yerine koydu.

"Allah Allah!" diye söylenmeyi sürdürdü amir, "kalemlerden ne istersiniz anlayamam?"

Amir, arkadaşların arasında uyumsuzlukların sona ermesi gerektiği konusunda uzunca bir söyleve hazırlanırken, odanın kapısı yeniden açıldı. Bu kez içeriye şube müdürü girdi. Onu gören amir, hemen yerinden fırladı, diğerleri de esas duruşa benzer vaziyet aldılar.

Müdür, "evet beyler." dedi. "Ne gibi bir sonuca vardınız?"

Amir bu soru karşısında biraz kem küm etti. "Efendim biz de bu konuyu konuşmak üzereydik" dedi.

Müdür, "ne yani" diye bağırdı. "Daha bir şey konuşmadınız mı? Tüh yazıklar olsun size! Bensiz bir iş yapamayacaksınız siz? İlle de her zaman başınızda ben mi olacağım? Ulan ne miskin adamlarsınız be! Yazıklar olsun size! Ulan hiçbir şey bilmiyorsanız, yıkın herifi, başlayın sormaya; bunu da mı bilmiyorsunuz?"

Müdür masanın başına geçti, ceplerini yokladı. "Biriniz bir sigara versin" dedi.

Aynı anda herkes paketi uzattı. İçlerinde en hızlı davranan amirdi. Müdür, amirin uzattığı paketten bir sigara aldı, sigarayı daha dudaklarının arasına yerleştirmeden, arka arkaya çakmaklar çakıldı ve müdürün sigarası yakıldı.

"Evet" dedi müdür. "Nerede kalmıştık?" Kendi sorusunu kendi cevapladı.

"Şu Abuzer denilen adamda... Herifin kimliğinde Abuzer yazıyor, ama bakalım bu gerçek kimliği mi? Bence sahtedir. Bu tip üst düzey yöneticileri asla gerçek kimlikleriyle dolaşmazlar."

Odada bulunanlar hep bir ağızdan, "doğru" diye müdürü desteklediler. Müdür konuşmasını sürdürdü.

"Adam aptal numaralarında... Minibüste getirilirken, abuk subuk konuşmalarına bakıp onun aptal birisi olduğunu zannetmeyin. Belki de aptal gibi görünmesi için eğitilmiştir!"

Amir hemen söze karıştı:

"Mutlaka eğitilmiştir, efendim" dedi. "Bunlarda bir eğitimler var ki efendim... Biliyorsunuz geçenlerde bunlardan birisi sağır dilsiz numarası yapmaya kalkmıştı. Adamı üç ay boyunca sorguladık, üzerinde her türlü yöntemi uyguladık, yine de bir kelime çıkmadı ağzından. En sonunda bizim doktora gösterdik, o bile bu adam sağır dilsiz demez mi! Doktoru bile kandırdı demek."

"Hadi canım sende" dedi müdür. "Öyle diye diye bizi üç ay boş yere uğraştırdın, adam gerçekten sağır ve dilsizmiş birader!"

"Öyle demeyin" diyerek, müdürün sözlerine karşı çıktı amir. "Bunlar her numarayı yaparlar, eğitiliyorlar efendim, o dilsiz heriften hâlâ şüphem var!"

"Tamam tamam!" diye amirin sözünü kesti müdür. "Her neyse şimdi işimize bakalım. Herifin gerçek kimliğini ortaya çıkartalım ve her şeyi öğrenelim, bu herifte çok iş var. Şimdi herkes işbaşına. Ben, çok önemli birisini ele geçirdiğimizi yukarıya bildirdim. Onlar da heyecanla sonuçları bekliyorlar. Herif dişli biri çıkabilir, siz sabırla işinizi sürdürün, daha sonra ben de size katılırım."

Müdürün odadan çıkması ile birlikte, diğerleri Abuzer'in bulunduğu odaya yöneldiler.

Amir önde, diğerleri arkada Abuzer'in yanına gittiler. Amir, Abuzer'e yaklaştı, diğerleri de odadaki yerlerini aldılar.

"Ben kısa ve öz konuşurum" diye söze başladı amir. "Her şeyi olduğu gibi anlatırsan, bundan sen kazançlı çıkarsın. Sen de üzülmezsin, biz de üzülmeyiz. Ne dersin, bildiklerini anlatacak mısın?"

Abuzer, sesin geldiği yöne doğru kafasını çevirdi. "Sizi üzmek istemem tabii ki" dedi. "Ne anlatmamı istiyorsanız hemen söyleyeyim."

Odadaki polisler biraz şaşırdılar. Amir bilgiç bilgiç onlara baktı.

"Aferin evladım!" dedi. "Seninle anlaşacağız galiba, bütün bildiklerini anlatacaksın değil mi?"

"Tabii anlatırım."

Amir, Abuzer'i çözmeleri için emir verdi. Abuzer'i çözdüler, bir sandalyeye oturttular. Amir de Abuzer'in karşısına geçip oturdu, memnun bir şekilde sandalyesine yaslandı, diğer polislere de, 'bu iş oldu' anlamında göz kırptı.

"İstersen fazla zaman kaybetmeyelim" dedi amir. "Teferruata sonra gireriz. Şimdi önce örgütün neresinde görevlisin? Bu sorudan başlayalım. Bugün kiminle buluşacaktın?"

Abuzer, sorulardan pek bir şey anlamadığını gösteren bir şekilde dudaklarını büktü.

"Benden anlatmamı istedikleriniz bunlar mı?"

Amir, "evet" dedi. "Önce bunları bir anlat, öbür sorulara sonra geçeceğiz."

"Üzgünüm" dedi Abuzer. "Bunları anlatmama imkan yok."

Amir bir an durakladı.

"Neden?" dedi. "Az önce her şeyi anlatacağını söylemiştin!"

"Evet, ama" dedi Abuzer, "ben bunların ne olduğunu bilmem ki! Siz bana bildiklerini anlatır mısın dediniz, ben de anlatırım, dedim. İyi ve taze balık neresinden anlaşılır diye sorsaydınız, ben de balık üzerine bütün bildiklerimi anlatırdım."

Abuzer'in kulağının üzerinde güçlü bir tokat patladı, ardından ensesine de birkaç yumruk indi.

Amir ayağa kalktı, birden, aldatılmanın büyük öfkesini duydu içinde. "Biz senin gibilerini çok gördük!" diye bağırdı.

Ve işkenceli sorgu seansları başladı.

Önce vücuduna elektrik verdiler, sonra ellerini arkasından bir kalasla bağlayıp, iki dolabı araladılar, bu dolapların arasına kalın bir kalas daha koyup Abuzer'in ellerinin arkasına bağladıkları kalası urganla yukarıdaki kalasa astılar ve urganı çekip Abuzer'i havalandırdılar. Aynı anda elektrik verdiler. Müthiş acılar içerisinde kıvranıyordu ve kulağında onlarca soru çınlıyordu. Belli aralıklarla aşağı indiriyorlar, çeşitli sorular sorup birden ters askıya alıyorlardı.

Birkaç saat sonra müdür geldi, ve gelişmeleri duyunca suratı asıldı:

"Konuş lan!" diye bağırdı. "Biz zaten her şeyi biliyoruz!"

"Madem biliyorsunuz, o zaman bana niye soruyorsunuz?" dedi Abuzer.

"Senin ağzından duymak istiyoruz" dedi müdür. "Doğru söyleyip söylemediğini kontrol ediyoruz."

Sorgu gün boyunca sürdü. Akşam iki saat ara verildi, sonra tekrar başladı ve sabaha kadar devam etti.

Sabaha karşı işkenceciler yorulmuşlardı, biraz da moralleri bozulmuştu. Abuzer'i demir kapılı bir hücreye koydular. Burada ancak ayakta durabiliyor, zorlukla çömelebiliyor, yatmak bir yana rahat rahat oturamıyordu bile.

Abuzer'in bütün vücudu baştan aşağı sızlıyordu. Kolları ise yerinden kıpırdamayacak kadar cansızlaşmıştı. Boğazı kurumuş, gırtlağındaki damarlar şişmişti. Şu an kana kana su içmeyi çok isterdi, ama kimse su vermiyordu. Ayakta duramayacak kadar bitkindi. Böyle iki büklüm oturmak ise çok zordu ve ıstırabını daha da artırıyordu.

Ertesi gün mesai saatinin başlaması ile amir yeni bir toplantı yaptı; bir gün öncesine göre biraz daha endişeli ve sinirliydi.

"Herif" dedi, "düşündüğüm ve sizlere söylediğim gibi üst düzeyde birisi ve iyi eğitilmiş, aptal rolü oynuyor, canına hiç acımıyor. Ama daha fazla direnebileceğini zannetmiyorum. Bugün sonuca ulaşırız. Moralinizi bozmayın ve işi bana bırakın. Ben şimdi müdür beyin yanına gidiyorum; siz beni bekleyin."

Müdür, amiri asık bir suratla karşıladı.

"Evet" dedi. "Nasıl olacak bu iş?"

"Bugün sonuca ulaşırız" dedi amir. Ellerini önünde birleştirmiş, müdürün gözlerinin içine bakmaya çalışıyordu. Müdür ise gözlerini amirden kaçırıyordu, eline aldığı tel zımbayı açmaya çalışıyormuş görüntüsündeydi.

Müdür, "ben anlamam" dedi. "Yukarıdan haber bekliyorlar.

Bütün iş bu adamda. Bu adam konuştuğu an ülke çapında bir operasyon başlatabiliriz. Herkesin bir zayıf yanı vardır, buna göre davranın. Önce kimliğini ortaya çıkartalım, ondan sonra işimiz kolaylaşabilir."

Bu sırada kapı vuruldu, içeriye heyecanla bir polis girdi.

"Efendim!" dedi. Buraya koşturarak geldiğinden nefesi tıkanmıştı, zorlukla nefes alıp veriyor, bu önemli haberi bir an önce iletmek istiyordu. "Bu Abuzer denilen herif bundan kısa bir süre önce serserilik suçundan gözaltına alınmış bir ay kadar nezarette kalmış ve sonra İstanbul dışına atılmış, ancak o tekrar geri dönmüş."

Müdür ve amir manalı manalı bakıştılar. Haberi getiren polis büyük bir iş yapmanın verdiği zafer sarhoşluğu içerisinde göğsünü ileri çıkartıp omuzlarını dimdik tutarak, gururla, müdürünün kendisine onore etmesini bekledi.

Müdür bir süre daha amirle manalı manalı bakıştı, haberi getiren polise, "gidebilirsin" dedi. Beklediği takdiri görememenin yarattığı düş kırıklığıyla, polisin omuzları düştü, göğsü indi ve kolu kanadı kırık kuşlar gibi sarsak adımlarla odadan çıktı.

Müdür ve amir, ikisi birden aynı anda,

"Ben demedim miydim..." diye söze başladılar, ama amir ilk söz hakkının daima müdüre ait olduğunu anımsayarak cümlesini tamamlayamadı. Müdür, amirin bu saygısızlığına bozulmuştu, ancak belli etmemeye çalışarak sözlerini sürdürdü:

"Evet, işte benim dediklerim ve tahminlerim tamamen doğru çıkıyor. Ben demedim miydim, bu adam çok önemli biri diye? Ya, gördün mü bak? Adam, İstanbul'un dışına atılmış, ama geri dönmüş, neden? Evet neden? İşte bütün iş burada?" Müdür biraz durdu, düşündü ve kel kafasını kaşıdı. "Çünkü adamın görevleri var. Neymiş o görevler? Evet neymiş?" Amire baktı, amir pür dikkat kendisini dinliyordu. "İşte bu işi çözeceğiz, mesele bu kadar basit. Dikkat edersen parçalar yavaş yavaş ortaya çıkıyor. İş bu parçaları yerli yerine koyup, birbirine eklemekte, öyle değil

mi sence de?"

Amir sorunun kendisine yöneldiğini ve cevap vermesi gerektiğini anlamıştı. Zaten küçüklüğünden beri her şeyi çabucak anlayabilmesi ile övünürdü.

"Haklısınız efendim" dedi. "Ben de başından beri bu adamın özel eğitilmiş biri olduğunu söylüyordum zaten."

Amirin konuşması hızlı hızlı çalan telefon ziliyle bölündü. Müdür ahizeyi kaldırdı. Yukarıdan, Abuzer'le ilgili gelişmeleri soruyorlardı. Müdür gerekli açıklamaları yaptı ve merak etmemelerini, olayı en kısa zamanda çözeceklerini söyledi. Ahizeyi yerine koyduktan sonra amire döndü. "Görüyorsun bak" dedi. "Yukarısı bizden iyi haberler bekliyor, hadi şimdi işbaşına."

Amir odasına döndü. Sorgucular kendisini bekliyorlardı.

"Beyler" dedi, "Abuzer'le ilgili yeni bir haber aldım. Yaptırdığım araştırma sonucu bu adamın kısa bir süre önce serserilik suçundan nezarette bir ay kadar kaldığını ve daha sonra İstanbul'un dışına atılmasına rağmen yeniden geriye döndüğünü öğrendim. Neden geri dönmüş?" Amir biraz düşündü, "Çünkü adamın görevleri var. Neymiş o görevleri?" Amir çevresindeki polisleri süzdü, "İşte düğüm burada... Gördüğünüz gibi, parçalar yavaş yavaş ortaya çıkıyor. Biz de bu parçaları yerli yerine koyup birbirine ekleyeceğiz. Hadi şimdi görev başına!"

Sorgu yine aynı şekilde ve aynı şiddetle başladı. Abuzer'e durmadan neden geri döndüğünü, nerede kaldığını, kimlerle görüştüğünü sorup durdular. Abuzer'in bedeni defalarca havaya kalktı indi, aynı anda iri bedeni elektrikle defalarca titredi, sarsıldı. Ama o ağzını açıp cevap bile vermedi, yalnızca bir seferinde neden hiç konuşmadığını sorduklarında, "konuşup da sizin dikkatinizi dağıtmak istemem" dedi. "Ne de olsa siz devlet görevi yapıyorsunuz. Bu yüzden kıymetli zamanınızı almak istemem. Siz, bana aldırmayın, işinize devam edin."

Bu sözler karşı taraftakileri daha da sinirlendirdi.

V

Sorgu böyle hiç yavaşlamadan yedi gün boyunca sürdü. Bu yedi gün boyunca, yukarısı müdüre, müdür amire, amir de kendi astlarına durmadan bağırıp çağırdı. Sonunda amir, müdüre, Abuzer'in kimliğinin doğruluğunun öğrenilmesi için, Abuzer'in kimliğinin kayıtlı olduğu köyden bir akrabasının bulunup buraya getirilerek Abuzer'le yüzleştirilmesini önerdi.

Müdür bu öneriden aslında bayağı memnunluk duymuştu, ama belli etmedi.

"Evet, ben de şimdi sana bunu söyleyecektim" dedi. "Bu işi derhal yapın. Ayrıca Abuzer'i geniş bir hücreye koyup yanına da bizim yetenekli arkadaşlardan birini bırakın, bir süre onun yanında kalsın, belki ağzından bir şeyler alabilir."

Amir, "haklısınız efendim" dedi. "Ben de size aynı şeyi söyleyecektim."

Abuzer'i geniş bir hücreye koydular. Abuzer zorlukla köşeye kadar gidip, sırtını duvara yasladı, uyuşmuş ayaklarını ileri doğru uzatarak oturdu. İçerisi iki kişinin yatabileceği büyüklükte, her yanı çıplak betonla çevrili, tavanında soluk bir ampulün yandığı bir yerdi.

Abuzer'i içeri koyduktan bir süre sonra dışarda tokat şaklamalarına benzer sesler duyuldu, güçlü bir patırdı koptu, hücrenin kapısı açıldı, içeriye yeni birisi itildi, bu yeni kişiyi getiren görevli, pis küfürler savurdu ve demir kapı gürültüyle yeniden kilitlendi.

Bu aradaki zamanda Abuzer acıyla kavrulan vücudunun sanki bir parçası değilmişcesine zorlukla hareket ettirebildiği kollarına rağmen uyumaya çabalamıştı, ama sorgu odalarından durmaksızın kulağına ulaşan vahşet altındaki insanların çığlıkları yüzünden bir türlü uyuyamamıştı. Sorgudaki bu kadın ve erkeklerin dayanılmaz feryatları Abuzer'in beyninin içini oyuyordu sanki. Ve ne kadar duymamaya çalışırsa çalışsın, ne kadar kulaklarını parmaklarıyla tıkamaya çalışırsa çalışsın, yürek parçalayan feryatlar kafa-

sının içinde köşe kapmaca oynuyorlardı.

İçeriye yeni birinin atılmasıyla birlikte Abuzer gözlerini araladı, yeni gelene baktı; bu, yirmi iki-yirmi üç yaşlarında, oldukça genç biriydi. Uzunca sayılabilecek saçları kulaklarının yarısını örtüyor, dağınık olmalarına karşın pek kirli görünmüyorlardı. Gür olmayan kaşlarının altından kısık gözlerle çevresine ve Abuzer'e bakıyordu. Yuvarlak yüzünü bakımlı sakalı süslüyordu. Sakalını bir-iki gün önce düzelttirdiği meydandaydı.

Üzerindeki kot pantolon bir hayli temizdi. Ayaklarında yeni boyalı siyah ayakkabıları göze çarpıyordu.

Yeni gelen, "Ah! Uh!" diye birtakım sesler çıkartarak, Abuzer'in ilgisi çekmeye çalışıyordu, sırtını duvara dayayarak Abuzer'in yanına oturdu.

"Geçmiş olsun birader" dedi.

Abuzer, "sağol" diye cevapladı karşısındakini ve gözlerini yeniden yumdu.

"Berbat bir yer burası" dedi yeni gelen. "Korkunç bir yer! Bilsen bana kaç gündür neler yaptılar, rezil herifler! Bunları dışarıda bir elime geçirsem neler yapmazdım."

Abuzer gözlerini hiç aralamadan, "böyle konuşmamalısın" dedi, yeni gelene. "Onlar sadece görevlerini yapıyorlar ve görevlerini en iyi biçimde yerine getirmek için çalışıyorlar. Bu yüzden onlara kızmamalısın, tam aksine memnun olmalısın. Düşün ki; yarın ülkeler arasında bir savaş çıksa, sen de savaşırken düşman kuvvetlerinin eline esir düşsen, sana ne yapacaklarını sanıyorsun? Tabii ki şimdi burada yapılanların aynısını. Orada sana ülkenle ilgili sırları soracaklardır. Sen bu gibi durumlara şimdiden hazırlıklı olduğundan, memleketinin sırlarını vermeyeceksin. İşte böyle bir olaya karşı seni hazırladıkları için, buradakilere karşı çok şey borçlusun. Bu uygulamadan geçtiğimiz için bizler çok şanslıyız. Eminim ki bunların ellerinde daha geniş imkanlar olabilse bütün vatandaşlar üzerinde bu tip uygulamalar yapacaklardır, ama ellerindeki olanaklar ancak bu kadar ve bu da ancak

bizim gibi şanslı insanlara nasip oluyor."

Yeni gelen, Abuzer'in suratına dikkatle bakıp, onun bu sözleri hangi niyetle söylediğini anlamaya çalıştı, ancak karşısındaki gözlerini yummuştu ve yüzünde de hiçbir tepki yoktu; konuşurken sadece dudakları oynuyordu, hepsi o kadar.

"Sen de arnma yaptın ha!" dedi yeni gelen. "Bize burada neler yapıyorlar, sen nasıl konuşuyorsun? Eminim ki, bu sözleri sırf latife olsun diye söyledin. Yoksa insanın böyle bir işkenceden sonra bu tip sözleri söyleyebilmesi için tam anlamıyla bir aptal olması gerekir. Oysa sen hiç de aptal birine benzemiyorsun.

Zaten ben seni önceden bir yerde görmüş gibiyim. Nerede karşılaştık acaba? Ortak arkadaşlarımız olabilir mi? Acaba bir mitingde ya da başka bir eylemde mi karşılaştık, ne dersin?"

Abuzer üşüdüğünü hissetti, ceketinin yakasını yukarı kaldırdı.

"Bazen ben de senin gibi bir kişiyi birine benzetirim. Böyle şeyler herkesin başına gelebilir, insanlık hali tabii. Bir seferinde bir kahvede otururken, birisini birine benzettim. Onun o olduğundan o kadar emindim ki, arkasından yavaşça sokulup gözlerini ellerimle kapadım ve 'bil bakalım ben kimim?' dedim. Adam birden şaşırmıştı, çeşitli isimler saydı. O sırada dikkatle bakınca adamın kulaklarının güreşçi kulaklarına benzediğini fark ettim. Güreşe merakın varsa bilirsin, güreşçiler devamlı minderde bir oraya, bir buraya yatıp çeşitli oyunlar yaparlarken kulaklarını ezdirirler, bunun sonucunda çoğunun kulaklarının asıl şekli bozulur ve kulakları kışlık sarımsak kafası gibi olur. Neticede lafı fazla uzatmayalım, adamın o benim zannettiğim adam olmadığı anlaşıldı ve tahmin edebileceğin gibi adam milli güreşçi çıktı. Onlarca kez özür dilememe karşın adam zorlukla sakinleşebildi. Bir de sakinleşmeseydi başıma neler gelebileceğini düşünebiliyor musun? Herhalde beni kaldırıp kaldırıp yere vururdu. Ya işte böyle, o günü kazasız belasız atlattım, ama bir de gel bana sor."

"Ama yine de seni tanıdığımı zannediyorum" diye ısrar etti yeni gelen. "Seninle şu Şişli semtindeki yürüyüşte karşılaşmışız

gibi geliyor, yoksa Ümraniye'deki polisle çatışmalı geçen yürüyüşte mi beraberdik? Şimdi tam çıkartamıyorum. Ben illegal çalışırdım. Şimdi benden diğer arkadaşlarımı soruyorlar. Ama ben kimseyi söylemedim, ölsem de söylemem zaten, biz böyle eğitildik, ser verir sır vermeyiz, öyle değil mi? Sen de kimseyi söylemeseydin, söyledin mi? Arkadaşları ele vermedin değil mi?

Abuzer ısınmak için ceketinin içine gömüldü.

"Bu havalar tam balık havasıdır" dedi. "Şimdi güzel levrek, lüfer, karagöz çıkar. Bir seferinde üç saat içerisinde tam on yedi kilo kadar karagöz yakalamıştım. Karagöz zor balıktır, yemi iyi seçeceksin, oltanın derinliğini iyi hesaplayacaksın, bunlar hep ustalık ister. Ayrıca balığın çıkacağı saatleri iyi bileceksin, yoksa saatlerce beklersin."

Yeni gelen sıkıntıyla kımıldandı.

"Benim üzerimde iki tane silah yakaladılar" dedi. "Bununla da yetinmeyip diğerlerinin yerlerini soruyorlar. Beni örgütün askeri kanat sorumlusu olmakla suçluyorlar ama, ben hiçbirisini kabullenmedim."

Yeni gelen bunları anlatırken Abuzer yavaşça sırtını aşağı kaydırdı, beton zemine uzandı, sızlayan kolunu başının altına koyup sırtını yeni gelene döndü ve bir süre sonra hafif bir horlama sesi duyuldu.

Yeni gelen konuşmasının arasına karışan bu horlama sesiyle karşısındakinin kendisini dinlemediğini anlayınca sustu. Birkaç kez, "Hey! Hemşerim uyan" dediyse de Abuzer oralı olmadı, horultusunu sürdürdü. Aradan bir süre geçtikten sonra hücrenin mazgal deliğinde bir çift göz belirdi; dikkatlice içeriye baktı. Hareketsizliği görünce kapıyı açıp bir süre önce getirdiği şahsı dışarıya çıkardı, doğru amirin odasına gittiler.

Amir merakla genç polisi bekliyordu. Genç polis odaya adımını atar atmaz, merakla, "iyi haberler var mı?" diye sordu. Olumsuz yanıt alınca suratı asıldı, oturduğu yerden kalkıp odanın içerisinde bir iki tur attı.

"Hiçbir şey mi öğrenemedin? Hiçbir şey mi?" diye öfke ve umutsuzlukla sorusunu yeniledi.

"Herif çok kurnaz efendim" dedi, genç polis. "Devamlı aptal numarasında. Bu rolü o kadar iyi oynuyor ki, bir ara ben bile, bu herif gerçekten süper bir aptal diye düşündüm. Ben ona, kendisini bir yerden tanıdığımı, acaba nerede karşılaştığımızı soruyorum, o bana güreşçilerin kulaklarından bahsediyor. Ben, ona silah yakalattığımdan söz ediyorum, o, bana balıkları anlatıyor. Sonunda da horlamaya başladı."

"Ben baştan demiştim" diye söylendi amir. "Ben başından beri demiştim, çok iyi eğitilmiş bu adam. Şimdi müdür yine kızacak bize."

Amiri sıkıntı bastı. Kravatını gevşetti, gömleğinin üst düğmesini açtı, cebinden çıkarttığı mendille alnında biriken terleri sildi. Müdüre ne diyeceğini düşünüyor, söyleyecek bir şey bulamıyordu. Genç polise döndü: "Bir şey beceremedin!" diye bağırdı. "Lafa gelince mangalda kül bırakmazsınız, işe gelince sıfır! Herifin yanında bir saat kaldın ortada bir bok yok! Ne işe yararsınız siz? Ben olmazsam bir iş beceremezsiniz. Her şeyi benden beklersiniz? Nedir bu yahu? Her şeye ben yetişemem ki. Herifin beni sesimden tanımayacağını bilsem, ben giderim yanına, bak nasıl alırdım lafları ağzından, ama daha ağzımı açmadan anlar benim kim olduğumu. Sen bizim Mehmet'i yolla buraya. Bir de o denesin bakalım."

Genç polis odadan çıktı. Biraz sonra amirin çağırttığı polis geldi. Sipsivri boyuyla tarla korkuluğu gibi bir adamdı. Patlak kahverengi gözleri ve karga gibi burnu vardı. Üzerindeki soluk renkli ceketin kolları bir hayli kısaydı ve bileklerini dışarıda bırakıyordu.

Amir ona görevi kısaca anlattıktan sonra, sabırlı ve sakin olmasını, çok iyi rol yapmasını, arada bir inleyip, çok acı çektiğini hissettirmesini öğütledi.

Korkuluk tipli polis, hücreye girdiğinde, Abuzer, uyumaya

devam ediyordu. Korkuluk tipli, Abuzer'in yanına yerleşti ve inleyip, sızlamaya başladı; öylesine yüksek sesle inliyordu ki, en nihayetinde Abuzer gözlerini aralayıp ona bakmak zorunda kaldı. Abuzer'in kendisine baktığını gören korkuluk tipli polis, ondan kendisine biraz yardım etmesini, kollarını ve bacaklarını ovalayıp masaj yapmasını istedi.

"Üzgünüm" dedi Abuzer. "Kollarımı istediğim gibi hareket ettiremiyorum."

Korkuluk tipli polis, "Öyle mi! Sende mi!" diyerek şaşkınlığını belirtti. "Demek seni de çok ezdiler. Beni tam kırk beş gün önce evimden aldılar ve o günden beri buradayım. Her gün, her gece durmadan ezdiler beni, mahvettiler... Ümraniye'de oturuyorum ben; sen nerede oturuyorsun?"

Abuzer, "benim sabit bir yerim yok" diye cevap verdi. "Zaten İstanbul'a da yeni gelmiştim. Polis arkadaşlar benim burada kalmamı daha uygun görmüş olmalılar ki misafir ediyorlar. Beni de sevdiler, pek bırakmaya da niyetleri yok anlaşılan."

"Sana, bana böyle davrananlardan nasıl arkadaşlar diye bahsedebilirsin!" diye çıkıştı öteki. "Dışarı çıkınca bu tavrından arkadaşlara bahsedeceğim. Bizim Mustafa Söğüt'ü tanır mısın? Hani önderlerimizdendi. Şimdi cezaevinde."

"Mustafa isminde birisini tanırım, yetmiş yaşlarında yaşlı ve zorlukla görebilen bir ihtiyardı, Adana'da şalgam suyu satardı. Geçen yıl şubat ayında kansere yakalandı. Hastanede yattı bir süre. Doktorlar, bu iyileşemez deyip hastaneden çıkarttılar, evine gönderdiler. Her gün biraz daha eriyip bitiyordu, herhalde şimdiye değin ölmüştür."

"Ben onu demiyorum. Mustafa Söğüt'ten bahsediyorum, hani şimdi cezaevinde, gazetelerde yazmıştı. Sonra Selami vardı, o da şimdi hapiste. Bir de Hasan vardı, öğretmendi, bunları tanımıyor musun? Hepsi benim arkadaşımdı. Nasıl tanımazsın? İyi düşün belki hatırlarsın."

Korkuluk tipli polis konuşurken arada bir inliyor, sızlıyor,

kollarını sanki acıdan sızlıyorlarmış gibi oğuşturmaya çalışıyordu ve sık sık "Ah! Ah! Mahvettiler beni, kolumu kanadımı kırdılar!" diye söyleniyordu.

"Ah! Şimdi şöyle bir demlik çay olsaydı" diye söylendi Abuzer. "Amma iyi giderdi. Çay deyip geçme, herkes demleyemez çayı. Önce suyu iyi kaynatacaksın. Su kaynarken çayı demliğin içine koyup, su kabının üzerine yerleştireceksin, böylece alttaki kaptan çıkan su buharı demliğin içindeki çayı tamamen kurutup, nemini alacaktır. Kaynayan suyu yavaş yavaş, çayın üzerinde gezdire gezdire dökeceksin, acele etmeden. Çünkü acele işe şeytan karışır. Su koyma işi bitince demliği hafif ateşin üstüne koyup, çayı ağır ağır kabartacaksın, ama burada en önemli nokta, kabarttığın çayı çatlattırmayacaksın; çatlattırdığın an çay haşlanır ve tadı acılaşır. En önemli nokta bu. Bunun için de gözünü çaydan ayırmayacaksın. Sonra demliği su kabının üzerine bırakacaksın, çay kendiliğinden yavaş yavaş çökecektir. Ondan sonra da zevkle içebilirsin."

Korkuluk tipli, sıkılmaya başlamıştı.

"Bu askeri darbe bizi yaktı" dedi. "Bu darde tamamen Amerikan tezgahıdır. Sence de öyle değil mi?"

"Bu işler beni ilgilendirmez" dedi. "Bu büyüklerin bileceği bir iştir. Bizim anlayacağımız işler değildir. Ben şahsen her şeye maydanoz olmasını seven bir insan değilimdir. Bir seferinde yolda yürürken, önümde iki kişinin kavga ettiğini gördüm ve onları ayırmak gerektiğini düşündüm. Araya girip onları ayırmaya çalıştım, bir süre sonra da bunu başardım. Kavgacıların birisini bir tarafa, diğerini bir başka tarafa gönderdim. Yaptığım işten gurur duyarak yoluma devam ettim. O sırada öğlen vaktiydi ve karnım çok acıkmıştı. Pek tabii, karnımı doyurmak için bir lokantaya girip karnımı doyurdum. Kasaya hesabı ödemeye giderken elimi cebime attığımda cüzdanımın yerinde yeller estiğini fark ettim ve dolayısıyla çok zor durumda kaldım. Kolumdaki saati lokantaya rehin bırakıp, bir arkadaşımdan borç para aldım ve lo-

kantaya getirip saatimi kurtarabildim. O kavga edenlerin numara yapan yankesiciler olduklarını nereden bilebilirdim? Demek ki insan, üzerine vazife olmayan işlere karışmamalı ve boş yere çenesini yormamalı."

Abuzer sözlerini tamamlarken hücrenin kapısı açıldı, bir polis, bir parça ekmek ve dört tane buruşuk zeytin getirip gitti. Abuzer ekmeği kucağına koydu, yanındakine ekmeği paylaşmalarını önerdi. Korkuluk tipli polis midesinin son günlerde bozulduğunu, ne yerse hemen geri çıkardığını, söyleyerek bu öneriyi geri çevirdi. Abuzer, "teklif var ısrar yok" diyerek ekmekten bir parça koparıp, ağrıdan sızlayan çenelerine rağmen çiğnemeye çalıştı.

"Verdikleri ekmeğe bak!" dedi korkuluk tipli. "Kimbilir kaç günlük bayat ekmek bu."

"Bayat ekmek daha iyidir" dedi Abuzer. "Bir doktor tanıdığım vardı, o söylemişti; taze sıcak ekmek mideyi zorlarmış, çünkü sıcak ekmek henüz nemli olduğundan, yarı hamur halde mideye inermiş ve mide bunu öğütürken çok zorlanırmış. Oysa bayat ekmeği öğütmesi çok kolaymış ve mide zorlanmazmış."

Korkuluk tipli içinden sevindi. Acaba bu doktor kimdi, neciydi? Herhalde örgütün doktoruydu.

"Evet" dedi korkuluk tipli polis, sesindeki sevinci belli etmemeye çalışarak, "bu söylediklerin doğru. Bunları hangi doktor söylediyse iyi bir doktormuş. Acaba ismi neymiş bu doktorun? Benim de midem rahatsız, buradan çıkınca ona gitsem."

"İsmini bilmeme imkân yok. Bundan sekiz yıl önce bir fırında çalışmıştım. Bu doktor her gün akşam eve dönüşte iki ekmek alır, daima sabahtan kalma ekmek isterdi. Biz onun için her gün iki ekmeği sabahtan ayırırdık. Niye böyle yaptığını sorduğumuzda anlatmıştı bunları. Herhalde burada da bizim sağlığımızı düşündüklerinden böyle bayat ekmek veriyorlar."

Yan odalardan birinde yine çığlıklar yükseldi; bu bir genç kızın sesiydi.

Korkuluk tipli, sese kulak kabartıp, tüm dikkatini o yana

verdi. Bir süre çığlıkları dinledi, ardından son derece üzgün bir ses tonuyla:

"Bu benim karımın sesine benziyor," dedi. "Evet, evet kesinlikle onun sesi. Vay adi namussuzlar vay! Demek bunu da yapacaklardı ha! Ama bizler böyle şeylere hazırlıklıyız, bu tip hareketlerle bizi yıldıramazlar, öyle değil mi?"

Korkuluk tipli, Abuzer'e baktı.

Abuzer ceketinin içinde biraz daha büzüşerek;

"Burası biraz soğudu galiba?" dedi.

Polis bu yanıttan memnun kalmamıştı, ama belki bir şeyler öğrenebilirim umuduyla sorularını sürdürdü.

"Sen de evli misin?"

"Hayır."

"Hiç mi evlenmedin, yoksa evlenip boşandın mı?"

"Hiç evlenmedim."

"O zaman sevdiğin bir kız vardır mutlaka."

Abuzer karşısındakinin sorusuna, soruyla yanıt verdi:

"Var mıdır dersin?"

Korkuluk tipli, yerinde kıpırdandı, canlanır gibi oldu. "Vardır mutlaka."

Abuzer gözlerini yeniden yumdu.

"Hiçbir şeyden bu kadar emin olmamalısın dostum" dedi. "Hayat şaşırtıcı olaylarla doludur. Ve sonuç olarak şunu söyleyebilirim ki; bu konuda yanılıyorsun. İnan seni üzmek istemezdim; içerdeki arkadaşları üzmek istemediğim gibi; senin tahminlerini doğrulamak isterdim, ama nasıl olabilir de olmayan şeyleri olmuş gibi söyleyebilirim? Üzgünüm dostum. İzin verirsen şimdi biraz kestirmek istiyorum."

VI

Korkuluk tipli, amirine raporunu veriyordu:

"Her türlü yolu denedim efendim" diyordu. "Yalnızca Adana'da şalgamcı Mustafa isminde birisinden ve bir doktordan bahsetti. Şalgamcı Mustafa yetmiş beş yaşındaymış ve söylediğine göre şimdi ölmüş. Doktorun ise ismini bile bilmiyor. Bana kalırsa bu herif gerçekten bir aptala benziyor. Acaba diyorum biz yanlış adamı yakalamış olmayalım?"

Korkuluk tipli sözlerini sürdürecekti, ama amir sert bir sesle onu susturdu.

"Bana kalırsa" dedi. "Aptal olan o değil, sensin! Bugünlerde biraz fazla çalışınca kafan durdu herhalde? Biz seni herifin yanına ne için gönderdik, sen bana neler anlatıyorsun. Ben, senin yaşın kadar bu meslekte görev yaptım. Bana neyin ne olduğunu, öğretmeye kalkışma. Ben insan sarrafıyım be! İnsana şöyle bir bakar, onun ne bok olduğunu anlarım ve kesinlikle yanılmam, anlıyor musun beni?"

Korkuluk tipli, söylediklerinden bin pişman, kendi kendine lanetler yağdırıyordu. Tam son günlerde amirin gözüne girmeye başlamışken on paralık bir aptalın yüzünden bir çuval inciri berbat etmişti.

"Özür dilerim efendim" dedi. "Gerçekten yanlış anladınız beni. Ben size akıl vermek niyetinde değilim. Tabii ki, böyle bir şeyi düşünmek bile istemem."

Amirin yüzünde şimdi daha büyük öfke fırtınası dolaşıyordu. Beyaz noktalı kaşı aşağıya düştü, şekilsiz dişleri birbirine vurdu ve öfkeyle ayağa fırladı, işaret parmağını korkuluk tiplinin suratına doğru uzattı; neredeyse gözünün içine sokacaktı.

"Akıl öğretmek ha!" diye gürledi. "Sen kim oluyorsun da bana akıl öğretiyorsun be! Senin haddine mi düşmüş bana akıl öğretmek? Ulan senin bildiğin kadar bizim unutmuşluğumuz var bu işlerde be! Dün geldin, bize bugün akıl öğretmek ha! Ulan ben adamı..."

Amir konuşmasını burada kesmek zorunda kaldı, çünkü koridora kadar taşan gürültüyü duyan müdür kapıyı açmıştı. Kapıdan başını uzatıp içeriye göz attı. İlk başta amirin, birisini sorguya çektiğini düşünmüştü, ancak içerde yalnızca amirle polisi görünce biraz şaşırdı ve odaya girdi.

"Hayrola!" dedi, "ne oluyor burada?"

Amir, müdürünü karşısında görünce kendisini biraz topladı, ama öfkesi hâlâ yatışmamıştı. Korkuluk tipli ise, müdürün odaya girmesiyle birlikte iyice büzülmüştü, kendi kendine onlarca kez lanetler yağdırıyor ve "Eh! Suyum ısındı, resmi elbiseyi giydirip devriyeye salarlar beni" diye düşünüyordu.

Amir, müdürün oturması için sandalyeyi düzeltti. Ancak müdür oturmadı.

"Efendim" diye açıklamaya girişti amir, "bunu bir şeyler öğrensin diye Abuzer denilen herifin yanına koydum. Az önce geri geldi, kendisi işe yarar bir şey öğrenmediği halde, bir de onun gerçek bir aptal olduğunu, belki de yanlışlıkla başka birinin yerine yakaladığımızı söylemeye kalkışıyor. Yani açıkça bizleri hata yapmakla suçluyor ve bize akıl hocalığı taslıyor, ukalalık yapıyor."

Müdür, korkuluk tipliye aşağılayıcı bakışlarla tepeden bir bakış fırlattı. "Bunları sen mi söylüyorsun?" diye sordu.

Korkuluk tipli, kendisini temize çıkarabilecek soru karşısında heyecanlanmıştı.

"Özür dilerim efendim" dedi. Çabuk çabuk konuşuyor, heyecandan sesi titriyordu. "Ortada bir yanlış anlama sözkonusu, çok özür dilerim efendim, benim asla böyle bir niyetim olmadı, olamaz da. Ben asla ukala birisi değilim efendim. Ben sadece amirime, bir yanlışlık yapmış olabilir miyiz, diye sormak istedim. Ama efendim, herif o kadar aptalca davranıyor ki, o halini gördükten sonra benim gibi tecrübesizler şüpheye kapılabilirler."

Müdür, eliyle kes der gibi bir işaret yaptı, korkuluk tipliyi susturdu, kendi konuşmaya başladı:

"Ben yıllardan beri bu meslekteyim. Bugüne kadar yüzlerce binlerce insanla karşılaştım ve insanları tanımayı, suçluyu suçsuzu ayırt etmeyi öğrendim. O herifi daha ilk görüşte sizlere, onun aptal numarası yapan, örgütün beyin takımından birisi olduğunu özellikle söyledim ve onun bu numaralarına aldanmamanızı özellikle belirttim. Ancak üzülerek görüyorum ki, sen benim sözlerime değil de, onun sözlerine inanıyorsun ve dolayısıyla da büyük bir hata yapıyorsun."

Amir, müdürün kendisinin yanında yer almasından çok memnundu.

"Haklısınız efendim" diyerek, müdürünü hararetle destekledi:

"Ben durmaksızın sizin sözlerinizi arkadaşlara iletiyorum ve sizin sözlerinizden dışarı çıkmamaları için sürekli uyarıyorum."

Müdür cebinden çıkarttığı anahtarlıkla oynamaya başladı. Bir ara anahtarlık elinden kaydı yere düştü; amirle, korkuluk tipli aynı anda anahtarlığın üstüne atladılar. Amir diğerine sert bir bakış fırlattı. Bunun üzerine korkuluk tipli anahtarlığı verme şerefini amirine bırakmak zorunda kaldı. Amir anahtarlığı yerden aldı, cebinden çıkarttığı mendiliyle güzelce sildikten sonra müdürüne uzattı.

"Sağol!" dedi müdür. "Her neyse bu konuyu şimdilik burada kapatalım ve işimize bakalım." Korkuluk tipliye döndü. "Sen de bundan sonra dikkatli ol ve üstlerinin sözlerinden dışarı çıkma, kendi kafandan işler yapmaya kalkma ve sevildiğini bil."

Müdür bu kez amire döndü.

"Ne oldu, bu herifin akrabası getirilecekti?" diye sordu.

Amir birden toparlayamamıştı konuyu, "Hangi herifin" diye çekingen bir ifadeyle sordu.

"Elinin körü!" diye kızdı müdür. "Nerede bir mankafa varsa beni bulur!" diye söylendi. "Kimden bahsediyoruz şimdi?"

Amirin yüzü kızarmıştı, korkuluk tipliyi göstererek, "bundan bahsediyorduk" dedi.

Bu son cevap müdürü çileden çıkarmaya yetmişti.

"Pes doğrusu!" dedi ve elindeki o anahtarlığı öfkeyle masanın üzerine fırlattı. Anahtarlık masanın üzerinden kayarak yere düştü. Bu kez amirle korkuluk tipli anahtarlığı almak için kıpırdamak cesaretini kendilerinde bulamadılar.

Müdür ellerini havaya kaldırdı. Başını da odanın tavanına çevirdi.

"Ey Tanrım!" dedi. "Sen bana sabır ver. Ben sana karşı bu kadar ağır suç mu işledim ki, bana bu heriflerle aynı çatı altında çalışma cezası verdin?"

Müdür ellerini aşağıya indirdi, bakışlarını amire çevirdi. Amirin yüzü kıpkırmızı kesilmişti, ve gözlerini yerdeki bir noktaya dikmişti.

Müdür korkuluk tipliyi göstererek konuşmasını sürdürdü. "Be adam" dedi. "Ben bu herifin akrabasını ne yapayım? Sizlerden çektiğim yetmiyormuş gibi, bir de akrabalarınızı mı toplayayım başıma? Toplayayım da tımarhaneye mi gideyim?"

Müdür yüzünü duvara döndü, bunu fırsat bilen amir korkuluk tipliye, bu işleri başıma sen açtın, dercesine öyle bir bakış fırlattı ki korkuluk tipli ayaklarının bağının çözüldüğünü hissetti. Amir bu bakıştan sonra; "Abuzer'in akrabasından mı söz ediyorsunuz efendim" diye sordu.

Müdür yavaşça onlara döndü.

"Vallahi bravo!" dedi. "Nasıl anlayabildin?"

"Gerekli yerlere haber verdik en kısa zamanda bulup getirecekler efendim."

Müdür yerdeki anahtarlığı gösterdi.

"Verin şunu bana" dedi.

Diğer ikisi tıpkı az önce olduğu gibi aynı anda anahtarlığın üstüne hamle yaptılar. Ancak bu kez anahtarlık korkuluk tipliye daha yakındı ve o anahtarlığı amirden önce kaptı. Amiriyle gözgöze gelmemek için hiç çevresine bakmadan anahtarlığı müdürüne uzattı. Amir bu kez daha yırtıcı bakışlarla korkuluk tipliye baktı ve bunun intikamını almaya kendi kendine ant içti.

Müdür kapıyı öfkeyle vurup odadan çıktı. O çıktıktan sonra odada bir sessizlik oldu. Amir olayın şokunu üzerinden atınca, önce ceketinin düğmelerini çözdü, kendisi de farkında olmadan ve ne aradığını bilmeden ceketinin ceplerini karıştırdı ve bakışlarını karşısındakine çevirdi.

"Eserinle övünebilirsin!" dedi. "Bak başıma neler açtın. Bundan sonra ayağını denk al! Devamlı tependeyim, soluğumu daima ensende hisset. Beni müdür beyin karşısında ne hallere düşürdüğünü gördün. İtibarımı, bunca yıllık meslek kariyerimi ne hallere düşürdün. Yazıklar olsun size! Ben size bir şeyler öğretebilmek, ilerlemenizi sağlamak için ne çabalar sarf ediyorum, sizin ise bana attığınız kazığa bak! Yazıklar olsun size! Binlerce kez yazıklar olsun!"

Amir yüzünü tavana kaldırdı. Ellerini havaya açtı.

"Hey büyük Tanrım!" dedi, "sana karşı her zaman yakın oldum, senin yolundan yürüdüm, ama sen bana bu herifleri layık gördün. Ben sana ne kötülük ettim de başıma bunları sardın?"

Amir elleriyle yüzünü kapadı, bir müddet düşündü.

Korkuluk tipli polisin alnında terler birikmiş, damlalar kızaran sivri burnunun üstünden aşağı süzülüyordu.

Amir masasına geçti, yorgun vaziyette sandalyesine oturdu. Bir süre konuşmadı, öfkesi biraz yatışınca korkuluk tipliye, "Daha ne bekliyorsun burada?" diye çıkıştı. "Hadi çık dışarıya, arkadaşlara söyle; şu Abuzer'in kimliğinde yazılı köyden bir akrabasını buldurtsunlar bakalım."

Korkuluk tipli selam verip kapıya yöneldi, kapıdan çıkarken amiri arkasından şöyle bağırıyordu:

"Ayağını denk al! Gözüm üstünde!"

Abuzer'le ilgilenen grup, bir tanıdık bulup getirmek için seferber olmuştu. Kimlikte adresin bulunduğu ilin emniyet müdürlüğüne "Acil ve çok gizli" ibareli teleksler çekildi, cevaplar alındı, heyecanlı telefon görüşmeleri yapıldı. Ve bir süre sonra aranılan özelliklerde bir kişinin bulunduğu ve gözaltına alındığı

haberi geldi. İstanbul'dan derhal iki polis gönderilip, sözü edilen akraba getirildi.

Adam, elli yaşlarında, dinç görünüşlü, yüzü güneşin altında tarlada çalışmaktan kararmış, küçük gözlü, koca kulaklı biriydi. Ne olduğunu anlayamadan apar topar buraya getirilmesinin yarattığı korkuyla gözleri iyice ufalmış, birkaç günü nezarette geçen uykusuz gecelerin sonunda suratının rengi soluklaşmıştı. Ayağındaki lastik ayakkabılar hâlâ çamurluydu.

Ceketinin dirsek kısımları iyice erimiş, beyaz mintanının yakası kirden siyahlaşmıştı. Dar paçalı, abadan dikilmiş pantolonunun üzerine belindeki kuşağın püskülleri sarkıyordu.

Yolda gelirken polisler kendisine sadece birini gösterip tanıyıp tanımadığını soracaklarını ve hemen serbest bırakacaklarını söylemişlerdi, ama o, gidenlerin pek geri gelmediğini duyduğundan, bu sözlere kuşkuyla bakmıştı.

Köylüyü önce amirin odasına aldılar. Amir ona da kuşkuyla baktı. Abuzer isminde birini tanıyıp tanımadığını sordu.

Köylü, Abuzer ismini duyunca duraksadı, evet bir Abuzer vardı ve öz yeğeniydi. Abuzer'i nasıl tanımazdı, ama yıllar önce anasının ölümünden sonra köyden ayrılmış ve yıllar sonra bir tek kez, babasının ölümünde köye gelmiş ve birkaç gün kalıp yeniden gitmişti ve bir daha uğramamıştı. Ara sıra şurda burda görenlerden, onun sağ olduğunu duyardı.

"Şimdi seni önce bizim müdür beyin yanına götüreceğiz" dedi amir, "sonra da Abuzer'i göstereceğiz, bakalım o mu? Ama iyi bak ona göre cevap ver."

Müdürün yanına geçtiler, müdür köylüye korkmamasını, çünkü kendisiyle ilgili bir durumun sözkonusu olmadığını, yalnızca göstereceksiler kişiye dikkatle bakıp, bu kişinin Abuzer olup olmadığını söylemesini, ondan sonra kendisini köyüne geri göndereceklerini anlattı.

Teşhis odasına doğru müdür önde, diğerleri arkada yürümeye başladılar. Köylü hâlâ niye kendisine Abuzer'i tanıyıp tanıma-

dıklarını sorduklarını çözebilmiş değildi ve korkusu daha da artıyordu. Abuzer'in babasının ölümünün ardından kalan toprakları kendi malı gibi ekip biçmiş, sonuçta iyi paralar kazanmış, ekonomik durumu düzelmişti. Toprakların yanı sıra, Abuzer'e ait evi de sahiplenmişti. Artık bütün bu malı mülkü kendinin sayıyordu. Tam işleri yoluna koymuş, malların üstüne yatmışken bu Abuzer denilen herif ortaya çıkıvermişti. Belki de sırf bu malları geri alabilmek için, kendini karakollara çektiren, buralara getirten oydu. Vay deyyus, vay! diye söylendi kendi kendine, yeni mi aklına düşmüştü mallarını sahiplenmek? Ancak öyle kolay değildi o malları geri almak.

Köylü dayı bunları düşünürken teşhis odasına girdiler. Odanın yan duvarının ortasında genişçe bir cam vardı ve bu camdan öbür odayı seyredebiliyordu. Köylü dayı, bu camdan öbür odaya bakınca şaşırdı, sanki başından aşağıya bir kova buzlu su dökülmüş gibi titredi. Odanın tam ortasında, elleri arkadan sandalyeye kelepçelenmiş olarak Abuzer oturuyordu ve saf saf kendisine doğru bakıyordu. Evet, evet, işte buydu. Gözü, kulağı, ağzı, burnu aynı babasıydı.

Abuzer'in gözlerini ayırmadan kendisine doğru baktığını gören köylü dayının titremesi arttı, kalbi de hızla çarpıyordu.

Köylü tanığın telaşa kapıldığını fark eden müdür,

"Telaşlanma" dedi. "O bizi göremez. Bu camın arkası aynadır. Şimdi o aynada kendisini görebiliyor. Bak bakalım tanıdın mı onu? Senin akraban Abuzer mi bu adam?"

Köylü karşısındakini küçük bir sınavdan geçirip, cevabını sonra vermeyi düşündü:

"Siz tanımıyor musunuz?" diye sordu.

"Tanısak sana sormayız" dedi müdür. "Bu herifin üzerinde çıkan kimlikte böyle yazıyor. Kendisi de isminin Abuzer olduğunu söylüyor. Bunun doğru olup olmadığını öğrenmek için seni getirttik. Bu adama bak da cevabını söyle."

Köylü dayı rahatlamıştı. Topraklar ve ev yine kendisinindi.

Bu deyyus Abuzer de avucunu yalasındı.

"Yok" dedi köylü. "Bu bizim Abuzer değil."

Müdür ve amir birbirlerine baktılar. Bu cevap onları da rahatlatmıştı. Çünkü duymak istedikleri cevap buydu. Müdür sıcak bir dostluk gösterisiyle elini köylünün omuzuna koydu.

"Sizin Abuzer nasıl biridir?" dedi.

"Bizim Abuzer, sarışın, kısa boyludur, buna hiç benzemez" diye cevap verdi köylü.

Odadan çıktılar, köylü serbest bırakıldı. Diğerleri müdürlerinin öncülüğünde toplantı odasına girdiler. Müdür her zamanki gibi önce oturdu, ardından kendisine bir sigara verilmesini istedi. Uzanan paketlerden bir sigara aldı. Sigarayı dudaklarının arasına koymasıyla birlikte peşpeşe çakmaklar çakıldı. Ve müdür beyin sigarası başarıyla yakıldı. Bir iki derin duman çekti. Herkes yerine oturmuş; dikkatle müdürlerine bakıyorlardı.

"Beyler" dedi müdür. "Gördüğünüz gibi bütün dediklerim çıktı. Zaten bunca yıllık tecrübeden sonra bu işin böyle sonuçlanacağından adım gibi emindim. Ancak formaliteler yerini bulsun diye bu herifi köyünden getirttim. Artık bu salak numarası yapan herifin aslında ne kadar iyi eğitilmiş ve çok önemli birisi olduğundan hiçbir şüphemiz kalmadı. Bana kalırsa bu adam yurtdışında çok özel eğitilmiş. Üzerinde şimdi daha da önemle duracağız. Hakkında bu kadar çok şey bilip de bu adamdan bir sonuç elde edemezsek yazıklar olsun size! Şimdi olayı baştan gözden geçirelim: Bu adam hakkında neler biliyoruz?"

Odadakilerden bir ses çıkmadı. Müdür bir süre cevap bekledi. Gelmeyince amire döndü,

"Evet neler biliyoruz?"

Amir yerinde kıpırdandı, kızardı, bozardı, kısık bir ses tonuyla cevap vermeye çalıştı:

"Pek bir şey bilmiyoruz efendim."

Müdür yine öfkelendi.

"Ne demek bir şey bilmiyoruz!" diye bağırdı. "Ne demek pek

bir şey bilmiyoruz! Çok şey biliyoruz efendiler, çok! Biz bu kadar bilgilerle neler hallettik biliyor musunuz? Ama nereden bileceksiniz? Neler mi biliyoruz, sayayım size: Birincisi randevu yerinde yakalandı, bunu biliyoruz, sahte hüviyetle dolaştığını biliyoruz bu iki, bu adamın Abuzer olmadığını biliyoruz bu üç, aptal numarası yapan, ama çok üst düzeyde birisi olduğunu biliyoruz bu dört, başka neler biliyoruz?"

Masadakilerden yine ses çıkmadı.

Müdür ayağa kalktı.

"Anlaşıldı" dedi. "Bu işi yine ben halledeceğim, getirin onu sorgu odasına."

Abuzer yeniden kollarından ters askıya asıldı, vücuduna elektrik verildi, saatlerce sorgulandı, ama ağzından tek bir kelime dahi çıkmadı. Ağzı kilitlenmiş gibiydi sanki, hiç açılmadı.

Geceyarısına doğru müdür yorulmuştu ve bozulmuştu.

"Bu herifin canına kastı var yav!" dedi ve odadan çıktı gitti.

VII

Abuzer'in sorgusu geceler ve gündüzler boyu sürdü. Ama polisler açısından hiçbir ilerleme sağlanamadı. Abuzer ise, artık daha yorgun ve bitkindi. Ağrıları, sancıları çoğalmıştı, kollar artık ekmeği ağzına götüremeyecek kadar kötüleşmişti. Kollarında, sırtında, omuz başlarında morluklar, ellerinde şişlikler, parmaklarında, ayaklarında, cinsel organında, kulak memelerinde cereyanın bıraktığı yanık izleri doluydu ve her tarafını iltihaplar kaplamıştı.

Bir ay kadar sonra onu nezarethaneye koydular. Canları isteyince alıp sorguluyorlar ve gözaltında bulunan diğer insanlara gösterip tanıyıp tanımadıklarını soruyorlardı. Şimdiye kadar hiç tanıyan çıkmamıştı.

Müdür büyük bir düş kırıklığı içerisindeydi. Bu ne idüğü be-

lirsiz adam yüzünden son günleri büyük bir sıkıntı içerisinde geçmişti. Bu kadar uğraşmalarına karşın sonuç berbattı. Sıkıntıyla kel kafasını kaşıdı, kalemi eline aldı, önündeki rapora birkaç kelime ekledi:

Üzerindeki kimliğin sahte olduğu daha önce ortaya çıkmıştı. Üst düzeyde birisi olduğundan hiç kuşku yok. Büyük bir ihtimalle yurtdışında çok özel eğitilmiş ve deşifre olmaması için kenarda tutulmuş veya işini çok ustaca yürüttüğünden bugüne kadar polise hiç yakalanmamış, son derece soğukkanlı, her türlü eylemi gözünü kırpmadan yapabilir, böyle davranması için talimat verilmiş. Aptal numaraları yapmasına karşın, bende bıraktığı intiba; bilgili ve öğrenim görmüş birisi, henüz kanıtlanmamış olmasına rağmen büyük ihtimalle bir veya birkaç yüksekokul bitirmiş. Uzun süreli gözlenmeli ve sıkı takip altında bulundurulmalıdır.

Müdür kalemini masaya bıraktı. Tekrar sıkıntıyla başını kaşıdı. Odasından çıkıp nezarethaneye gitti. Abuzer'in konulduğu tek kişilik hücrenin mazgal deliğinden içeriye baktı. Abuzer yere uzanmış hiç kıpırdanmadan yatıyor, nefes alınca göğsü inip kalkıyordu da böylelikle hâlâ yaşadığı anlaşılabiliyordu. Yüzündeki sakallar uzamış, saçları birbirine karışmıştı. Üzerindeki elbiseler kirlenmiş, buruşmuş, kırış kırış olmuştu.

Müdür bir süre daha baktı ve gitti.

Gece nezarethanenin nöbetçi polisi Abuzer'in bulunduğu hücrenin kapısını açtı. Bu sırada Abuzer yine aynı şekilde sırtüstü yatıyordu. Görevli polisi görünce;

"Buyrun" dedi. "Beni mi çağırdılar?"

Polis, "hayır" dedi. "Rahatına bak sen."

"Estağfurullah!" dedi Abuzer, toparlanıp oturdu.

Polis, Abuzer'e bir sigara uzattı; Abuzer sigara kullanmadığını söyledi.

"Hayret!" dedi polis. "Buralarda sigara, bulunmaz Hint kumaşı gibidir. İlk kez burada sigara içmeyen birisine rastlıyorum.

İçki de içmezsin o zaman sen?"

"Onu içerim işte."

"Hayda!" diye şaşkınlığını belirtti polis. Gençten biriydi, sarı düz saçlarının ön kısmı öne doğru düşüyor, o da öne düşen saçlarını eski yerine getirmek için kafasını sık sık arkaya doğru sallıyordu.

"Sigara içmiyorsun, ama içki içiyorsun demek! Nasıl oluyor şimdi bu iş?"

"İyi oluyor denilebilir. Böyle alıştık işte."

"İçki içerken de istemiyor mu sigarayı canın?"

"İçki içerken isterse doğal olarak başka zamanlarda da ister, doğal olarak da içki içerken sigara içseydim, normal zamanlarda da içerdim"

"Bravo valla! Demek iradene hakimsin!"

"O kadarını bilemem, ben yalnızca sigara içmem hepsi o kadar."

"Ne kadar oldu buraya geleli?"

"İki aya yaklaşıyor herhalde. Bugün ayın kaçı?"

"On dokuzu"

"Demek ki iki ay tamamlanmış."

"Bayağı olmuş, yakında gönderirler seni. Sigara içmiyorsun çay içer misin bari? Yeni demledik biz, sana da vereyim bir bardak."

"Size zahmet vermeyeyim."

"Ne zahmeti olacakmış canım? Gel istersen bizim odada içelim."

"Rahatsız olmayın."

"Ne rahatsızlığı canım, ne de olsa misafirimiz sayılırsın."

Polis bu son sözleri biraz alacı bir ifadeyle söylemişti.

Abuzer ağır ağır toparlandı, sızlayan kollarını oğuşturarak görevlinin peşine takıldı.

Görevlinin odasında, esmer, yanık tenli biri daha vardı. Kara kaşlarının altında kara gözleri ve sivilceli suratı göze çarpıyordu.

Gömleğinin en üst düğmesini çözmüş, kravatını gevşetmişti.

Abuzer'e oturması için sandalye gösterdiler. Abuzer'i davet eden sarışın polis bardaklara çay doldurdu, bir bardağını Abuzer'e uzattı. "İç bakalım" dedi. "Güzel olmuş mu?"

Abuzer çayın şekerini karıştırıp bir yudum aldı.

"Güzel olmuş teşekkürler" dedi.

"Konuşmalarına bakılırsa sende tahsil var" dedi sarışın polis. "Ne mezunusun sen?"

"Tahsil denilirse, ilkokulu bitirdim" dedi Abuzer.

Sarışın polis inanmazmış gibi dudaklarını büktü.

"Daha fazla okumuşsun gibi geldi bana."

"Evet aslında okumak isterdim. Çevreme bakınca okuyanların benden pek üstün bir taraflarının olmadığını görüyorum. Fırsat bulsaydım ben de okurdum."

"Haklısın" diyerek söze karıştı esmer olanı, "aksaklık bizim eğitim sistemimizde, fakir çocuklarına okuma imkanı sağlanmıyor."

Abuzer çayından bir yudum daha içti.

"Seninki de bir görüş tabii ki" dedi. "Benim okuyamamamın sebebi ilkokul son sınıftayken annemin ölmesindendir. Tabii kendi başımıza her şeyi başaramadık. Ona bakarsan benim ilkokul arkadaşım vardı, yan yana otururduk, o okudu, zengin de sayılmazdı, ama kafası çalışan çocuktu, şimdi doktor. Yine bir başka sınıf arkadaşım ziraat mühendisi oldu. Bir başkası da vardı; köyün en varlıklı çocuğuydu, ilkokulu takır tukur zor bitirdi. Babası zorla okutmaya çalıştı, olmadı, bir türlü birden orta ikiye geçemedi. Askerlikten sonra ticaret yapmaya karar verdi, hangi işe girdiyse batırdı. En sonunda babası onu yanına çağırdı ve şöyle dedi:

'Evlat bu son işinde başarı sağlasaydın ayda kaç para kazanırdın? Ben sana o parayı her ay vereyim, sen evde otur, bir işe bulaşma, çünkü Allah'ın sana verdiği akıl evde oturacak kadarmış, bu meydana çıktı.' İşte böyle, bu işler kafa işi."

"Doğru söyledin valla!" dedi sarışın polis. "Benim arkadaşlarım da okudu, adam oldu. Biz buralarda kaldık böyle."

"Sizin iş de fena sayılmaz" dedi Abuzer. "Ekmek elden su gölden."

"Ne yani" dedi esmer olanı, "bedavadan mı kazandığımızı söylemek istiyorsun?"

"Yok canım" dedi Abuzer, "yani maaş belli, aybaşı geldi mi maaşı alıyorsunuz, hiç olmazsa o belli."

Sarışın polis, "maaşın adı var" dedi. "Aldığımız para neye yetiyor?"

"Öyle deme" diye itiraz etti Abuzer, "beterin beteri var, haline şükredeceksin. Pek tabii ki, daha fazla kazanmayı herkes ister, ama devlet baba hangi birine yetişecek öyle değil mi? Tabii işin bu yanını da düşünmek lazım. Devamlı kendini düşünürsen, başkalarının haklarına zarar verebileceğini unutmamak gerekir."

Sarışın polis, bardakları yeniden doldurdu, esmer polis dikkatle Abuzer'e bakıyor, her hareketini izlemeye çalışıyordu.

"Yani toplumsallık diyorsun" dedi, esmer polis. "Bireyciliğe karşın."

"Ben daha ziyade zamansız balık avına karşıyım" dedi Abuzer. "Şimdi şöyle yapıyorlar kısaca izah edeyim: Balıklar daha yumurtlama döneminde iken trol denilen ağlarla dip taraması yapılarak balık avlanıyor. Dip taranırken balıkların yuvaları dağılıyor. Böylece üremeleri engelleniyor. Biz de balığa hasret kalıyoruz. Halbuki zamanını beklesek, kontroller sıklaştırılırsa bu duruma düşülmez."

Konuyu ille de kendi istediği noktaya getirmekte bir hayli kararlı olan esmer polis, konuşmanın burasında kendini müdahale etmek zorunda hissetti.

"Yani bu konuda devletin de suçu var demek istiyorsun" dedi. "Devlet mahsus dikkat etmeyerek balık neslinin tükenmesine göz yumuyor ve balığın pahalılaşmasını sağlayıp, fakirlerin balık yemesini engelliyor. Anlaşıldığına göre devlet fakirleri ezi-

yor, zenginlerin yanında yer alıyor. Sınıf farklılıkları yaratarak, zengin sınıfların menfaatlerini koruyor. Kısacası devlet bir sınıfın diğer sınıflar üzerindeki baskı aracıdır, demek istiyorsun."

Esmer polis bunları büyük bir ciddiyet içerisinde anlatıp, kendisinin bu konuda nasıl bilgili ve leb demeden leblebiyi anlayabilen birisi olduğunu kanıtlamanın verdiği hazla coşmuştu. Suçluyu suçüstü yakalamanın heyecanı ile konuşmasını sürdürdü:

"Tabii ki bunları açıkça burada dile getirdikten sonra arkasından bu devletin yıkılıp yerine proletarya diktatörlüğünün kurulması gerektiğini ima ediyorsun. Tüm bunları dile getirmekle, Türk Ceza Yasası'nın en önemli maddelerini ihlal edip gizli bir örgütün mensubu sıfatıyla ve bu devlet düşmanı gizli örgütün amaçları doğrultusunda komünizm propagandası yaptığının da herhalde farkındasın."

Abuzer, sandalyesinin arkasına yaslanmış, gözlerini karşısındaki konuşmacının gözlerine dikmiş, büyük bir soğukkanlılıkla söylenenleri dinliyordu. Esmer polisin konuşması bitince;

"Şimdi senin söylediklerin biraz atmasyon oldu" dedi. "Ve bana şu fıkrayı hatırlattı: Birkaç kişi bir kahvehanenin pencere kenarındaki bir masasında oturuyorlarmış. İçlerinden birisi gökyüzünün karardığını, bulutların toplandığını fark etmiş ve hava bulutlandı, demiş. Bu sözler üzerine masadakilerden şişmanca ve aptal suratlı olanı hızla sandalyesinden fırlamış, az önce o sözleri söyleyenin yakasına yapışmış ve bana hakaret edemezsin diye bağırıp çağırmaya başlamış, ötekiler araya girip onu zar zor zaptetmişler. Karşısındaki ise bir anda meydana gelen bu olaylardan şaşkın bir vaziyette, nasıl olabilir de hava bulutlandı demenin hakaret anlamına gelebileceğini sormuş. Şişman, aptal suratlı biraz sakinleşince, sen bana dolaylı olarak ördek demek istedin. Ve ben, bana ördek denilmesine asla dayanamam, demiş. Ordakiler kimsenin kendisine ördek demediğini söylemişler, ama şişman, aptal suratlı; bulutla ördek arasındaki ilişkiyi onlara şöyle açıklamış: 'Bulutlar toplanınca ne olur? Yağmur yağar. Yağmur yağın-

ca ne olur? Çukurlarda sular birikir. Çukurlarda sular birikince ne olur? Ördekler içinde yüzer. Sen bulutlardan bahsetmekle bana ima yoluyla hakaret ettin, ama ben kül yutmam.' Tabii ki fıkra burada sona erdiğinden bundan sonraki gelişmelerle ilgili ayrıntılı bilgi sunamıyorum. Ama herhalde ne demek istediğimi anlamışsınızdır.

Az önce sınıf diye bir şeylerden bahsettin. Biz ilkokuldayken çeşitli sınıflar vardı. Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci sınıf gibi. Ben de her çocuk gibi okula birinci sınıftan başladım ve her sene bir üst sınıfa atlayarak beşinci sınıftan mezun oldum. Şimdi size şunu itiraf etmeliyim ki, gerçekten de bazı sınıfların bazı sınıflar üzerinde baskısı vardı. Bu konudaki görüşlerinize katılıyorum ve sizi tebrik ediyorum."

Abuzer sözlerine burada ara vererek sandalyesinden öne doğru uzandı ve esmer polisin elini sıktı. Esmer polis şaşkınlık içinde kendisine bakarken o konuşmasını sürdürdü:

"Özellikle beşinci sınıflar, birinci ve ikinci sınıfları devamlı baskı altında tutarlardı. Mesela bir gün bir beşinci sınıf öğrencisi, birinci sınıftayken beni döverek zorla kalemimi almıştı. Ve ben öyle korkmuştum ki, ona silgisi olup olmadığını, eğer yoksa ona silgimi de verebileceğimi söylemiştim. Şimdi anlattığın gibi üst sınıflar alt sınıfları ezerlerdi."

Esmer polis gülmek istedi, "adam benimle resmen alay etti" diye düşünüyordu. "Fıkradaki şişman, aptal suratlının yerine beni koydu."

Esmer polis bunları düşünürken, yerinden doğruldu ve artık gitmesi gerektiğini söyleyip odadan çıktı. O gidince sarışın polis, Abuzer'i hücresine geri götürdü.

Esmer polis doğru odasına gitti. Masanın çekmecesinden bir kağıt çıkardı, daktiloya taktı ve şunları yazdı:

Abuzer kimliğiyle yakalanan şahısla ilgili kişisel düşünceler:

İsmi geçen şahısla bu akşam yüz yüze bir sohbet havasında gerçekleşen ve tarafımdan çeşitli taktikler kullanılarak yapılan

mütaalada;

a) Kendisi bugünkü mevcut eğitim düzenine karşı çıkıp, fakir çocukların okumasının engellendiği yolunda açıklamalar yapmıştır.

b) Polislerin hiç çalışmadan maaş aldığı şeklinde sözleriyle, emniyet güçlerine karşı derin bir düşmanlık ve husumet beslediği ve bu düşmanlığı körükleyici konuşmalar yaptığı sabitleşmiştir.

c) Bireyciliğe karşı çıkıp, toplumsallıktan yana olduğunu itiraf etmekten çekinmemiş, böylece komünist rejimin ana ilkelerinden birini benimsediği anlaşılmıştır.

d) Ayrıca, devletin zenginlerden yana olduğunu, devletin fakirlere balık ve benzeri türden yiyecekleri yedirmemek için mücadele ettiğini ve her zaman her yerde üst sınıfların alt sınıfları ezdiği yolunda aleni beyanlarda bulunmuştur.

Böylece bu adı geçen şahsın siyasi görüşü apaçık ortaya çıkmış ve kendi alanında son derece bilinçli olduğu anlaşılmıştır.

Yarın akşam yine aynı türden mülakata devam edilecek ve diğer konular üzerindeki fikirleri öğrenilmeye çalışılacaktır.

Altına tarih, isim ve imza.

Polis yazısını bitirip imzasını da attıktan sonra kağıdı daktilodan çıkarttı bir daha yeniden okudu ve yaptığı işi çok beğendi. Yarın müdürü de kendisini tebrik ederdi. Keyifle sandalyesine yaslandı, bir sigara yakıp dumanını gönül rahatlığıyla tavana doğru savurdu.

Ertesi günün sabahı erkenden şubeye geldi ve müdürün yolunu gözlemeye başladı. Müdür, makamına gelir gelmez hemen yanına koştu. Raporunu sundu. Müdür akşam yemek davetindeydi ve içkiyi biraz fazla kaçırmıştı. Hem de bir hayli geç saatte yatmanın verdiği yorgunluk, baş ağrısı gibi sonuçlarla karşı karşıyaydı. Arkası yüksek deri koltuğuna gömülmüş, hiçbir şeyle ilgilenmek ve hiçbir kimseyi dinlemek istemiyordu.

Müdür, esmer polise raporu masanın üzerine bırakmasını ve

bir sigara vermesini, ayrıca bir de az şekerli kahve yollamasını söyledi. Esmer polis sigarayı derhal uzattı ve çakmağıyla yaktı. Kapıdan odacıya seslenerek müdürün az şekerli kahve istediğini duyurdu ve tekrar müdürün karşısına dikildi. Bu arada müdür gözlerini yummuş, deri koltuğuna iyice gömülmüştü. Kahve gelip de gözlerini açınca, esmer polisin hâlâ karşısında dikildiğini gördü ve şaşırdı.

"Sen ne bekliyorsun hâlâ?" diye sordu.

"Raporumu sunmuştum" dedi esmer polis.

"Ne raporuymuş o?"

"Abuzer denilen herifle ilgili rapor. İsteğiniz üzerine akşam kendisiyle çeşitli konularda görüştüm."

Müdür kendisini öylesine yorgun hissediyordu ki, bu açıklama da ilgisini çekmedi.

"Ha! Tamam Tamam" dedi. "Şu mesele! Ben raporunu daha sonra incelerim ve gerekirse seni çağırırım."

Esmer polis, müdürün raporu hemen okuması için ısrar edecekti, ama onun olağanüstü ilgisizliği cesaretini kırmıştı, bu yüzden sadece, "bu akşam yine mülakata devam etmek istiyorum efendim" diyebildi.

"Olur, olur devam et ve sonucu bana bildir" dedi müdür ve elindeki sigarayı kültablasında söndürdü, kahvesinin son kalanını da içti, ardından kafasını koltuğuna yasladı ve gözlerini yumdu.

Esmer polis, müdürün bu olağanüstü ilgisiz tavrına bir hayli içerlemişti. Oysa koskoca bir şube müdürü astlarının çalışmalarına böyle duyarsız mı davranmalıydı? O, geceyarılarına kadar çalışmış ve didinmişken, öteki gece kimbilir hangi ziyafette eğlenmiş, mesai saati başlayalı iki saat olmasına karşın hâlâ kendisine gelememişti. Morali bozulmuş, heyecanı kırılmış olarak odadan çıktı. Tam çıkarken kapıda amirle karşılaştı. Amir, onu müdürün odasından çıkarken görünce hem şaşırmış ve hem de meraklanmıştı.

"Sen ne arıyorsun burada?" diye sertçe çıkıştı, esmer polise.

"Raporumu verdim" dedi diğeri.

Amir bu cevap karşısında daha da şaşırmıştı.

"Ne raporu verdin?" diye sordu.

"Akşam Abuzer'in yanındaydım. Onunla konuştuklarımızla ilgili raporu sundum, efendim."

Amir, esmer polisi kolundan tutup dışarıya çekti ve kapıyı kapattı. "Ne zamandan beri benden habersiz, kendi başınıza raporlar düzenleyip müdür beye veriyorsunuz siz?" diye çıkıştı. İçerden duyulmasın diye fazla bağırmadan konuşuyordu. Yüzünde kendisine karşı saygısızlık edildiğine inanmanın öfkeli rüzgarları dolaşıyordu. Beyaz noktalı karşı aşağıya düşmüştü.

"Evet, ne zamandan beri kendi kafanıza göre işler yapıyorsunuz siz? Burası dingonun ahırı değil efendim! Burada herkesin bir yeri, bir makamı var. Burada hiyerarşik bir yapı var. Senin bundan haberin yok mu? Ben şube müdürünü atlayıp emniyet müdürüne çıkabilir miyim? Şube müdürü de Emniyet Genel Müdürünü atlayıp, İçişleri Bakanına çıkabilir mi? Emniyet Genel Müdürü, İçişleri Bakanını atlayıp Başbakana çıkabilir mi? İçişleri Bakanı Başbakanın izni ve bilgisi olmadan Cumhurbaşkanına çıkabilir mi? Başbakan şeyi atlayıp şeye çıkabilir mi?.. Her neyse Başbakanı bırakalım, o Cumhurbaşkanına çıkar. Çünkü arada bir şey, yani bir makam yok. Evet yok. Ne yok? Makam yok. Eski köye yeni âdetler mi getirmeye uğraşıyorsunuz siz? Zaten son zamanlardan burada bir başıboşluk aldı yürüdü. Ve buna da dur demenin zamanı geldi. Yakında sizinle hesaplaşacağız ve dünyanın kaç bucak olduğunu göreceksiniz!"

Amir sözlerine ara verip, kısa bir soluk aldı, esmer polisin yanına iyice yaklaştı. "Neler yazdın raporuna?" diye sordu.

Esmer polis sabah üst üste gelen bu terslikleri, sabah yataktan sol tarafından kalkmasına yordu.

"Abuzer denilen herifle akşam yaptığım konuşmalardan çıkarttığım sonuçları yazdım efendim."

"Onu anladık da, neymiş o sonuçlar?"

"Adam eğitim düzeninin bozukluğunu, devletin baskı aracı olarak kullanıldığını ve sınıfların var olduğunu söylüyor."

"Eee!" diye alaycı ve karşısındakinin sözlerini küçümseyen bir ses çıkardı amir. "Bunu mu keşfettin sen şimdi? Ah be kardeşim! Bunun için Abuzer denilen herifin yanına gitmene gerek yoktu ki, bana gelseydin ben de onun neleri savunduğunu sana söylerdim. Bunun dışında herhangi bir isim misim, adres falan öğrenmedin yani?"

Esmer polis büyük bir umutla yazdığı raporun küçümsenmesine bozulmuştu.

"Yok efendim, sadece genel konuşmalar yaptık" dedi kısık bir sesle.

"Aferin sana" dedi amir, "bir de çok önemli bir iş başarmış gibi benden gizli müdüre çıkıyorsun! Süründürürüm ulan sizi!"

Amir kapının önünde dikilen esmer polisi eliyle kenara itti ve kapıyı açıp müdürün yanına girdi.

Müdür kapının açılmasıyla gözlerini aralayıp amire baktı.

"Yine ne oldu?" diye seslendi. "Şurada rahat rahat kestiremeyecek miyiz biraz?"

Amir zamansız geldiğini fark etmişti, ama olan olmuşu.

"Önemli bir şey yok, efendim. Sadece bir emriniz var mı diye sormaya gelmiştim."

"Yok, herhangi bir emrim yok."

"Raporu okudunuz mu efendim?"

"Hangi raporu?"

"Az önce bir arkadaşla size göndermiştim. Şu Abuzer'le ilgili raporu"

"Ha, onu mu? Daha henüz fırsat bulamadım okumaya. İçinde neler var?"

Amirin iştahı kabarmıştı:

"Efendim, adam örgüt görüşlerini aynen savunuyor. Eğitim sisteminden devlete kadar her şeye karşı. Ayrıca sınıfların varlı-

ğını, sınıf savaşını kabul ediyor."

Müdür, amirin bir şeyler daha söylemesini bekledi, oysa amirin söyleyecekleri bitmişti.

"Bu kadar mı?" diye sordu müdür. "İsim misim, bir şeyler yok mu?"

"Şimdilik yok efendim, ama inşallah yakında onları da çıkartacağız."

Müdür, geç bunları der gibi elini salladı.

"Herifin gözaltı süresi nerdeyse bitiyor yahu!" dedi. "Sen hâlâ ileride bir şeyler öğrenmekten bahsediyorsun. Memleketin beşinci beş yıllık kalkınma planını yapar gibi bana gelecekteki tahminlerden bahsetme, şimdi neler başardın onları anlat yeter!"

Müdürün bu sert konuşmasından sonra amirin de süngüsü düşmüştü. "Bu herif bugün sol tarafından kalkmış galiba, ne desek yaranamıyoruz" diye düşündü ve izin isteyerek odadan çıktı, kendi odasına döndü. Masanın üzerinde duran evraklara bir göz attı, yardımcılarından birini çağırıp, bugün sırada hangi işlerin bulunduğunu sordu.

"Bugün" dedi yardımcısı, "dün gece evlerinden toparladığımız ve daha önce sorgusuna başlayıp bugün de sürdürmemiz gereken yirmi iki kişiyle beraber toplam kırk dört kişinin sorgusu yapılacak. Bunların arasında en önemli ve acil sekiz kişi öncelikle sorgulanacak. Aramızda görev dağılımı yapılıp bunlar sorgu ekiplerine dağıtılacak."

Amir sıkıntıyla kafasını kaşıdı.

"Topla topla bitmiyor herifler" dedi.

Bu sözlerden sonra amir masasından kalktı, çığlıkların ve iniltilerin insanı ürperten boyutlara ulaştığı sorgu odalarının bulunduğu kısma doğru yürüdü. Koridorda ilerlerken, duvar diplerine dizilmiş, gözleri siyah bezlerle bağlı, elleri arkadan kelepçeli insanların önlerinden geçtiler. Amir bunlardan bir-ikisini tekmeledi, birkaçını yumrukladı, iki kızın saçlarından asılıp çekti ve sorgu odalarından birine girdi.

O gün akşamüstü Abuzer'in yanına birisini getirip koydular; üstü başı perişan, bir gözünün altı morarmış, burnundan fışkıran kanın gömleğinin üzerinde kırmızı lekeler oluşturduğu, ayaklarının üzerinde zorlukla durabilen birisiydi bu. Sarı saçları kirden birbirine karışmış, yeşil gözleri sönmüştü. Kalın dudaklarının üzerinde gür bıyıkları vardı.

Hücreye girince, Abuzer'e "geçmiş olsun" dedi. Parkasını yere yaydı ve üzerinde yattı, uzunca bir süre hiç konuşmadı. Abuzer arada bir yan gözle ona bakıyordu. Adamın çok ıstırap çektiği, yüz hatlarının acıyla buruşmasından belliydi. Zaman zaman kısık sesle inliyordu. Abuzer biraz daha dikkatli bakınca, yeni gelenin parmağındaki elektrik yanıklarını fark etti. Ve üzüldü. Yalnızlık daha iyiydi, diye düşündü. Hiç değilse yalnızca kendi ıstıraplarınla başbaşasın. Oysa şimdi, başkasının ıstıraplarına ortak olmak zorundasın.

Koridorda bitip tükenmek bilmeyen sesler sürüyordu. Demir kapılar gürültüyle açılıyor, gürültüyle kapanıyor, birileri getiriliyor, birileri götürülüyordu ve bu hareketlilik Abuzer'e artık yabancı gelmiyordu.

Abuzer'e eskisi kadar yüklenmiyorlardı son günlerde. Bazen arka arkaya her gün, bazen iki günde bir, üç dört saatliğine sorguya alıyorlar, soruları yöneltiyorlar, ancak Abuzer'in tavrında herhangi bir yumuşama görmeyince, biraz işkence biraz kurusıkı tehditler yağdırıp hücreye geri gönderiyorlardı. Bu son zamanlardaki sorgularda Abuzer hiçbir soruya cevap vermiyor, ağzını kapatıp öylece hiç konuşmadan duruyordu. İsmi sorulduğunda bile cevap vermiyordu. Bir gün amir artık neden ismi bile sorulduğunda, sustuğunu sordu. Hiç değilse buna cevap vermesini, başka da soru sormayacağını söyledi. O zaman Abuzer, bunun nedenini şöyle açıkladı:

"Nasıl olsa ne söylesem bana inanmıyorsunuz. Öyleyse boşuna konuşmak niye?"

"Yani hiçbir şey sormayalım mı sana?"

"Elbette bu konu sizin bileceğiniz bir şey. Sizin işinize karışmak istemem, siz bildiğiniz gibi davranmakta devam edin. Diyeceğim şey bundan ibarettir. Şimdi artık ağzımı kapatıyorum ve susuyorum, siz sorularınızı sormayı sürdürebilirsiniz."

Abuzer dediği gibi ağzını kapattı, sağır ve dilsizler gibi hiçbir şey duymazmışçasına tepki vermedi.

Gece bir akşam önceki sarışın polis gelip Abuzer'i çay içmeye çağırdı. Odada esmer polis de dün akşamki aynı yerinde oturmaktaydı.

"Biliyor musun?" dedi esmer polis, "senden çok hoşlandım. Sohbetin çok tatlıydı, güzel vakit geçirdik. Ben de yine bir uğrayayım, biraz daha sohbet edeyim dedim. Hem canı sıkılıyordur, onun için de iyi olur diye düşündüm."

"Beni düşündüğün için teşekkür ederim" dedi Abuzer.

Sarışın polis çayları hazırlamış, bardaklara koymuştu. Abuzer çayın şekerini karıştırdı, sonra kaşığı çay tabağının kenarına bıraktı.

"Canım sıkılmıyor dersem yalan söylemiş olurum" diye yeniden konuşmaya başladı Abuzer.

"Birkaç gün öncesine kadar beni, her gün gözlerimi bağlayıp sabahtan geceyarılarına kadar sorguluyolar, komik komik şeyler söyleyip, çeşitli şakalar yapıyorlardı.

Mesela asıl ismimin Abuzer olmadığını, başka bir ismim olduğunu söylemezler mi! Müthiş komik adamlar. Tabii şaka yaptıklarını biliyorum. Bunca yaşıma geldim asıl ismimin başka olduğunu bilmiyordum. Komik adamlar vesselam! Bunlar okumuş bilgili insanlar.

Mesela diyorlar ki, elindeki gazeteyi niye aldın? Gel de gülme şimdi! Bunlara gülünmez mi kardeşim? Bizim oralarda gazete genelde okumak için alınır. Bazen paket yapmak için de alınır. Ama genelde bu iş için eski gazeteler tercih edilir. Çünkü paket yapmak için yeni gazete almak pahalıya malolur demem ayıp olurdu. Bu yüzden de susuyordum. Yani müthiş komik in-

sanlar. Tabii bilgili insanların hali başka oluyor. Ben kırk yıl düşünsem böyle komik, gırgır sorular bulamam, bunu da burada saklamama gerek yok."

Esmer polis dikkatle konuşmayı dinliyor, Abuzer güldüğünde, o da gülümsemek için kendisini zorluyordu.

"Belki de şaka yapmıyorlardı, ciddiydiler" dedi esmer polis.

Abuzer, onun bu sözlerine güldü. Yerinden kalkıp, boşalan bardağına çay koyup yerine döndü.

"Sen de çok şakacısın!" dedi. "Bu memlekette her gün bir sürü gazete çıkıyor ve kimbilir kaç milyon gazete satılıyor. Bu gazetelerden alan her insanı, neden gazete alıyorsun, diye sorguya çekmeye kalkarsan, bu memlekette çalışacak insan kalmaz yahu!"

Esmer polis, gülmek için kendini zorladı.

"Devamlı gazete okur musun?" diye yeni bir soru sordu.

"Elbette devamlı okuyamıyorum, fırsat buldukça okurum.

"En çok nerelerini okursun? Politik haberleri mi?"

"Yok canım, politik molitik şeyler biraz tehlikeli oluyor bu devirde, bu yüzden pek ilgilenmem. Ben iç sayfalarda çıkan, eski kahramanları anlatan resimli romanlar var ya, Karaoğlan, Malkoçoğlu gibi, onları okurum. Geçen gün heyecanlı bir bölüm vardı. Bizim kahramanı yakaladılar, kollarından, ayaklarından zincirleyip bir zindana tıktılar. Tam öldüreceklerdi, bir kız kurtardı onu. Kız da kimmiş biliyor musun? Bizans kralının kızı! Kızı bir görsen, bir içim su. Saçları beline kadar uzun. Bizimkini zindandan çıkardı, gizli yollardan geçirdi, kalenin dışına kadar götürdü. Orada ormanın içinde birbirlerine sarıldılar, bir ağacın altına yattılar, falan filan bir şeyler!.. Size de okumanızı tavsiye ederim."

Abuzer çayını bitirdi, kimseye sormadan kalktı bir bardak daha doldurdu. Esmer sivilceli suratlı polisle Abuzer arasında bu konuşmalar geçerken, sarışın polis hafif tebessüm ederek onları dinliyordu.

"Yeni hücre arkadaşınla aran nasıl?" diye sordu, sarışın polis. Abuzer soruyu anlamamıştı.

"Hangi arkadaşımla?" dedi.

"Yeni hücre arkadaşınla. Bugün getirdik ya."

"Ha onunla mı? Daha henüz tanışma fırsatı bulamadık. Pek konuşacak durumda değil."

"Daha önce hiç karşılaşmamış mıydınız?"

"Yeni görüyorum."

Esmer polis lafa karıştı:

"Yurdışında hiç arkadaşın var mı? Mektuplaştığın falan?"

"Öyle mektuplaştığım kimse yok. Yalnız bizim köyden birisi yıllar önce Almanya'ya gitmişti çalışmaya. Yıllar sonra bir gün İstanbul'da karşılaştık. Altında güzel bir araba, yanında da tombul, sarışın Alman karısı vardı. 'Kim bu?' dedim, 'misafirin mi?' 'Ne misafiri?' dedi. 'Bu benim karım Helga.' Bir şaşırdım, bir şaşırdım, sormayın. Sanki bizim memleketimizde kadın kalmamış gibi, sen git bir gavur karısıyla evlen, olacak iş mi bu şimdi? Bayağı tuhafıma gitti, ayıpladım onu. Baktım, arabasının teybinde Almanca bir kaset çalıyor. Dedim, 'Ne anlıyorsun bundan?' 'Bizim hanım bunları seviyor, bizim müzikten hoşlanmıyor. Hem ben de Almanca'yı öğrendim' dedi. Şimdi sen o güzelim uzun havaları bırak, git bilmem ne müziği dinle!"

Esmer polis, Abuzer'in sözünü kesti.

"Emperyalist müzik onlar, değil mi?" dedi.

Abuzer bu sözleri anlamamış gibiydi, boş gözlerle karşısındakine baktı.

"Ne anlama geliyor, o senin dediğin?"

Esmer polis sinsi sinsi güldü.

"Anlarsın sen!" dedi. "Anlarsın, hem de benden daha iyi anlarsın"

"Gavurca mı demek, o senin dediğin?" diye bütün saflığıyla sordu Abuzer.

Esmer polis pis pis sırıtıp soruya cevap vermezken, sarışın

olanı söze karışarak, "Abuzer" dedi yumuşak bir ses tonuyla, "Hakim idamına karar verse ne yapardın?"

Abuzer güldü:

"Sen de çok karamsarsın" dedi. "Böyle kötü şeyler düşünmeni tavsiye etmem. İnsan iyi şeyler düşünmeli yoksa mutlu olamaz. Ve bana göre hayatta en kötü şey mutsuzluktur."

Sarışın polis söze karıştı:

"O zaman idamdan korkmuyorsun?"

"Ne fark eder ki" dedi Abuzer. "Ölecek olduktan sonra."

Esmer polis saatine baktı.

"Vakit bir hayli ilerlemiş" dedi. "Ben artık kalkmalıyım, sizlere iyi geceler."

Abuzer onun arkasından, "yine beklerim" diye seslendi. "Yarın akşam gel de biraz daha gırgır yapalım!"

Esmer polis odasına gitti ve raporunu yazmaya başladı.

Abuzer ismiyle bilinen şahısla ilgili raporun devamıdır.

Bu akşam yeniden çeşitli taktikler kullanarak gerçekleştirdiğim konuşmada, Abuzer isminde bilinen şahıs:

A) Yabancı müziği, emperyalist müzik olarak nitelendirip bunları asla dinlemediğini ve başkalarını da dinlememeleri için uyardığını anlatmıştır.

B) Yurtdışında tanıdığının olup olmadığı yolundaki soruma her ne kadar olumsuz cevap verdiyse de, ben de yurtdışında bazı kimselerle sürekli haberleştiği intibaını uyandırmıştır.

C) İnandığı dava uğruna korkmadan ölüme gidebileceğini söylemiştir.

Esmer polis raporuna başka neler yazabileceğini düşündü. Bir şey aklına gelmedi. Sıkıntıyla raporun altını imzaladı ve masanın çekmecesine koydu.

Abuzer hücredeki yeni arkadaşıyla birkaç günlük beraberlikten sonra dostluk kurmuştu. Onun yemek yemesine yardım ediyor, tuvalete götürüp getiriyordu. Yeni arkadaşı az konuşan birisiydi ve gerekmedikçe ne soru soruyor ne de konuşmak için

teşebbüste bulunuyordu. Birkaç günlük beraberlik sırasında Abuzer, onun isminin Mehmet Ali, doğum yerinin Kars, yaşının otuz dört, mesleğinin öğretmenlik olmasına karşın, bir süre önce öğretmenlikten atıldığını, daha önceleri de birkaç kez emniyette sorgulandığını ve iki yıl kadar cezaevinde yattığını, iki aydır burada tutulduğunu öğrenmişti. Bizi bir aya kadar mahkemeye çıkartırlar diyordu yeni gelen. Abuzer, ilerleyen günlerde onu daha yakından tanıyor ve tanıdıkça Mehmet Ali'nin az ve öz konuşan, sabırlı birisi olduğunu görüyordu. Mehmet Ali sık sık polisleri kastederek: "Bunların önünde diz çökmemeli" türünden sözler söylüyordu. Mehmet Ali'ye göre buraya atılıp eskisi gibi uzun süreli sorguya çekilmelerinin nedeni, biraç haftaya kadar mahkemeye çıkartılacak olmalarıydı. Kalan süre içerisinde, vücutlarındaki işkence izlerinin kaybolmalarını bekliyorlardı. Ne de olsa yabancı basından birazcık çekiniyorlardı.

Sabah erkenden ikisini birden götürdüler sorguya. Hücrenin kapısında gözlerini siyah bezlerle bağladılar.

Siyasi şube her zamanki olağan hareketliliğini sürdürüyordu. Odalardan çığlıklar yükseliyor, küfürler, tehditler duyuluyor, birileri getiriliyor, birileri götürülüyor, bir başkası yerlerde sürükleniyor, birisi "Bayıldı! Bayıldı! Kolonya getirin" diye bağırıyor, bir başkası "Bırak gebersin oróspu!" diyordu. Bir başka odadan bir kız "Yapmayın, yeter artık! Öldürün de kurtulayım!" diye haykırıyordu. Koridorda yüzü gözü şişmiş, gömleği yırtılmış, ayak tabanları patlamış bir genç, iki polisin arasında sürüklenircesine götürülüyor, yanlarından geçen bir başka polis gülerek, "ne oldu buna yahu?" diye alaysı bir soru soruyor, delikanlıyı götüren polislerden biri kahkaha ile karışık, "merdivenlerden düştü!" diye yanıt veriyordu.

Ve bu vahşetin, iğrençliğin arasında hayat devam ediyordu.

Abuzer'i bir odaya sokup sandalyeye oturttular. Bu kez diğer günlerin aksine odada az kişi vardı. Müdür, amir ve bir polis.

Müdür bir süre konuşmadan Abuzer'e baktı. Abuzer gözleri

bağlandığından karşısındakini görmüyordu, ama buralara gide gele öylesine ustalaşmıştı ki, içerde kaç kişi bulunduğunu hissedebiliyordu. Müdür, amirden bir sigara istedi, sigarası yine amir tarafından yakıldı. Müdür sigaradan arka arkaya birkaç duman çekerek konuşmaya nereden başlayacağını düşündü.

"Bugüne kadar bize hiçbir bilgi vermemekte direndin" dedi. "Aslında kendine ne kadar yazık ettiğinin farkında mısın? Bize yardım etmediğin için ben de sana edemeyeceğim, ömür boyu hapishanelerde sürüneceksin; oysa buna değer mi? Bak gençsin, güçlü ve kuvvetli bir adamsın. Bırak şu inadı seninle güzel güzel konuşalım."

Abuzer'de ses yoktu.

Amir söze karıştı:

"Sen kimleri koruduğunu zannediyorsun?" diye sordu Abuzer'e. "Hani senin arkadaşların şimdi neredeler? Gelip kurtarsalar ya seni? Çektiğin eziyetlere değer mi bunlar? Değer mi?"

Abuzer'de yine en küçük bir hareket yoktu. Müdür amire baktı, olmayacak bu iş, der gibi dudaklarını yukarıya doğru oynattı.

"Peki" dedi müdür. "Sen nasıl biliyorsan öyle davran, sana başka bir soru sormayacağız ve bir daha da buraya getirmeyeceğiz. Sana söz! Yalnız senden bir tek şey söylemeni istiyorum. Ve başka kesinlikle bir şey sormayacağım. Bize asıl ismini söyle yeter. Hiç olmazsa ifade tutanağına gerçek adını yazabilelim, ne dersin bu işe?"

Abuzer hâlâ susuyordu.

"Sen böyle yaparsan seni nasıl buradan göndeririz biz?" dedi amir, "İsmini söyle, hemen evraklarını hazırlayıp göndereyim seni."

Müdür sıkıntıyla odanın içerisinde dolaştı; bu adam çıldırtacak beni diye düşündü. Pencereye doğru gitti. Camdan dışarıya baktı.

O sırada kapı çalındı, içeriye gelen polis, doğru müdürün yanına gidip kulağına eğilerek, "Savcı geldi efendim" diye fısıldadı.

Müdür toparlandı, dışarıya çıktı. Amir de kendisini takip etti.

Odasına girdiğinde askeri savcıyı kendisini beklerken buldu.

Savcı hiç beklemeden konuya girdi:

"Abuzer denilen şahsın gözaltı süresi doluyor, herhangi bir gelişme var mı?" diye sordu.

Müdür kafasını salladı. "Hayır" dedi. "Şimdi yanındaydım, tamamen katılaştı, ilk günlerinden daha berbat. İlk günler dangalakça da olsa sorulara cevap veriyordu. Şimdi ağzını bile açtırmak mümkün değil. Herifin canına kastı var, bana mısın demiyor."

"Her yolu denedin mi?" diye sordu savcı.

"Her şeyi denedik" dedi müdür. "Ancak fayda etmiyor."

Savcının canı sıkılmıştı.

"Ne yapacağız şimdi."

"Sizin dediğiniz gibi gözaltı süresi de doluyor. İki ayı geçti, üç aya yaklaşıyor."

Savcı ayağa kalktı:

"Evet" dedi. "Bir de ben göreyim şu herifi."

Hep birlikte kalktılar, Abuzer'in bulunduğu odaya geçtiler. Onlar içeri girince diğer polis ayağa kalktı. Savcı masanın üstüne oturdu. Müdür ve amir, savcının karşısında ayakta duruyorlardı.

"Abuzer" diye konuşmaya başladı savcı, "ben bir savcıyım, sana birkaç şey sormak istiyorum. Sorularıma cevap verirsen senin için iyi olur. Çünkü bundan sonra seni benim karşıma getirecekler, ben istersem tutuklanırsın, istersem seni serbest bırakırım. Önce şu kimlik işinden başlayalım. Sen isminin Abuzer olduğunu söylüyorsun, ama bak biz senin köyünden akrabalarından birini getirttik, seni ona gösterdik, o adam seni hiç tanımadığını, senin Abuzer olmadığını, Abuzer'in sarışın, kısa boylu birisi olduğunu söyledi. Ama sen hâlâ isminin Abuzer olduğunu iddia ediyorsun. Şimdi biz sana nasıl inanalım?"

Abuzer yine susuyordu. Ve sanki boşlukta yaşıyormuş gibi

yüz hatlarında hiçbir hareket yoktu.

"Neden konuşmuyorsun?" diye sordu savcı. "Benden çekinmene gerek yok, ben bir savcıyım, ve gerektiğinde seni en iyi şekilde korurum."

Savcı, Abuzer'e baktı, karşısındaki sanki bir duvardı. Yanındakilere döndü.

"Beni Abuzer'le yalnız bırakın" dedi. "Yüzündeki bezi de çözün."

Amir, "aman efendim!" diyecek oldu.

Savcı, "ne diyorsam onu yapın!" dedi.

Müdür, amir odadan çıktılar, diğer polis Abuzer'in gözündeki bezi çözdü ve diğerlerini takip etti.

Abuzer gözündeki bez çıkartılınca bir süre daha gözlerini açamadı. Işığa alışmaya başlayınca yavaş yavaş gözlerini araladı. Karşısında resmi üniformalı, siyah gür saçlı bir subay durmaktaydı.

"İstersen kelepçeleri de çözdüreyim" dedi savcı.

Abuzer fark etmez anlamında kafasına salladı.

"Şimdi benimle konuşmanı istiyorum" dedi savcı. "İstediğin soruya cevap ver istediğine verme... Halen adının Abuzer olduğundan ısrar ediyor musun."

Abuzer derin bir nefes aldı, gözlerini pencereye dikti.

Savcı bir süre Abuzer'i bekledi. Cevap almayınca "Beni yanlış anlama" dedi. "Ben seni sorgulamak amacıyla burada bulunmuyorum. Yalnızca biraz sohbet edip seni daha yakından tanımak istedim. Unutma ben polis değilim. Sana bir sürü faydam dokunur. Benden sana zarar gelmez. Sana konuşman için herhangi bir baskı yapacak değilim, ancak sen de şunu unutma: Senin karşında bir insan var ve bu insan seninle yalnızca konuşmak istiyor, şunu da asla unutma: Her insanın sabrının bir sınırı vardır. Ve sen bu sınırı fazla zorlama."

Abuzer gözlerini camdan ayırmadı, savcı onun neye baktığını merak edip, sandalyeden kalktı, arkasını dönüp Abuzer'in baktı-

ğı yere baktı, ama bir şey göremedi. Odanın içerisinde ileri geri dolandı, sonra birden karar vermiş gibi, kapıya yöneldi, kapıdan çıkarken Abuzer'e dönüp, "Allah belanı versin, köpek herif!" diye bağırdı.

Savcının ardından Abuzer'i tekrar hücresine götürdüler. Hücre arkadaşı henüz gelmemişti, Abuzer bir süre hücrede dolaştı. Bir ara oturdu, tekrar kalktı dolaştı, birkaç saat sonra Mehmet Ali geldi.

"Evet dostum" dedi Mehmet Ali, "yakında bizi mahkemeye çıkartacaklar, bu kesinleşti. Bugün askeri savcı geldi ve benimle konuşmak istedi. Kendisini tersledim. Sana da geldi mi?"

"Evet geldi."

"Sana ne sordu?"

"Pek bir şey sormadı, biraz nasihat etti, biraz söylev çekti ve belanı vermesi için Tanrı'ya küçük bir ricada bulundu, hepsi o kadar."

"Şube tıkabasa dolmuş, sanki koca İstanbul'u buraya topladılar. Aralarından zor geçiliyor."

Kapının sürgüsünün gürültüsü duyuldu, akşam yemekleri veriliyordu. Birer parça ekmek içine birer parça peynir konmuştu. Ekmekleri kemirmeye başladılar.

Kapı, kapatılmasından bir saat sonra yeniden açıldı. Sarışın polis birini daha getirmişti.

"İşte size bir arkadaş daha" dedi. "Buraları biraz kalabalıklaştı da."

Yeni gelen, Mehmet Ali'nin tanıdığıydı. Mehmet Ali'nin yanına mahçup bir şekilde oturdu; yuvarlak suratının ortasında, iri kahverengi gözleri parıldıyordu: Kısa boylu ve toparlak bir vücuda sahipti. Yeni yeni çıkmaya başlayan sakalı, suratının bazı yerlerinde fazla, bazı yerlerinde seyrekti.

Uzun bir sessizlikten sonra Mehmet Ali bu sessizliği bozdu.

"Yaptığını beğendin mi?" dedi, yeni gelene. Ötekinin yüzü kızardı. Ses çıkarmadı.

"Neden susuyorsun?" dedi. "Sorguda da böyle sussaydın ya! Aklına şimdi mi geldi susmak?"

"Dayanamadım ağbi" dedi öteki. "Dayanamadım, çok kötü ezdiler beni, çok kötü işkence yaptılar."

"Sana yaptılar da bizi kuştüyü yatakta yatırmadılar ya!" diye çıkıştı Mehmet Ali. "İnsan inat etti mi her şeye dayanır, yeter ki istesin. Her şeyden önce kendi onurunu düşüneceksin, karşılarında diz çökmeyeceksin, ezilmeyeceksin. Seninle alay etmelerine, böbürlenmelerine izin vermeyeceksin."

Mehmet Ali konuşmasını kesti. Sinirlenmişti. Yeni gelen bir süre sonra Abuzer'i göstererek:

"Bu da bizimle mi beraber?" diye sordu.

"Hayır" dedi, Mehmet Ali soruyu soranın suratına hiç bakmayarak. "Burada tanıştık."

"Neciymiş?"

"Bilmem, hiç sormadım."

Yeni gelen Abuzer'e baktı. Abuzer ayakkabısını ayağından çıkartmış içindeki astarıyla uğraşıyordu.

"Seni neden getirdiler ağbi?" dedi yeni gelen.

Abuzer ayakkabısıyla uğraşmayı sürdürerek:

"Bilmem" dedi, "Hâlâ anlayabilmiş değilim."

Öteki şaşırmıştı.

"Nasıl yani, durup dururken mi getirdiler seni?"

"Hayır yolda yürürken tuttular kolumdan, bir de baktım buradayım."

Öteki bu sözlere pek inanmamıştı.

"Allah, Allah!" dedi. "Peki ama neyle suçluyorlar seni?"

Abuzer, ayakkabısını ayağına geçirdi.

"Bir süredir bir şeyler söylüyorlar, ama hâlâ tam anlamıyla anlayabilmiş değilim. Geçen gün birisi dedi ki, 'Sen beyinsin! Boşuna inkâr etme, sen beyinsin.' Tabii itiraz ettim, 'Benim bildiğim beyin kafanın içinde olur, ben beyinsem hani benim kafatasım?' dedim. Bu sözler nedense onları daha fazla sinirlendirdi.

'Niye sinirleniyorsunuz?' dedim. 'Bir kafatasını sorduk bu kadar sinirlendiniz, elleri, kolları, bacakları sormadım daha' deyince üzerime çullandılar."

Dışarıdan ayak sesleri duyuldu. Ayak sesleri kapının önüne kadar geldi, yavaşladı. Yeni gelen gözlerini ve kulaklarını kapıya dikmiş soluğunu tutuyordu. Ayak sesleri iyice uzaklaşıp, başka bir hücre kapısının önünde durdu. Oradan bir kişi alınıp götürüldü.

Yeni gelen derin bir soluk aldı, "Bize geldiler sandım" dedi.

Mehmet Ali sert sert ona baktı.

"Ne var bunda bu kadar korkulacak?" dedi. "Gelirlerse gelirler, bugüne kadar yaptıklarından farklı bir şey yapacak değiller ya" sesini yumuşattı. "Korkma. Kimseden korkma! Kendine güven ve inan."

Yeniden uzunca bir sessizlik oldu. Bu kez sessizliği yeni gelen bozdu.

"Çok ceza verirler mi bize?"

"Bilmem" dedi Mehmet Ali. "Herhalde hakkımızda iyi şeyler düşünmüyorlardır. Verebilecekleri en büyük cezayı verirler."

Yeni gelen, Abuzer'e döndü: "Sana da verirler mi ağbi?"

Abuzer o sırada yatmaya hazırlanıyordu:

"Fark etmez" dedi, "Benim için fark etmez, bugün savcıyı kızdırdım galiba, ama ellerinden çok bir şey gelebileceğini zannetmiyorum. En kötü ihtimalle asarlar!"

Yeni gelen şaşırmıştı. Mehmet Ali de dikkatle Abuzer'in suratına baktı.

"İdamdan daha kötüsü olur mu?" dedi.

Abuzer, "Herhalde yoktur." dedi, "Ama olsaydı, eminim ki onu uygularlardı."

Yeni gelen, "cinayet falan mı var ağbi sende?" diye sordu.

"Hayır öyle bir şey yok" dedi Abuzer. "Ama benden pek hoşlanmadılar galiba. Neden mi? Ben de bilmiyorum. Oysa geçimsiz biri de değilimdir. Benden öylesine hoşlanmadılar ki; ismimi

bile değiştirmek istiyorlar, tabii ben de bunu kabul etmedim. Çünkü bu isim bana baba yadigarı, ayrıca dostlarım beni yıllarca bu isimle tanımışlar, şimdi dışarı çıksam, onlara ismimi değiştirdiğimi nasıl izah edebilirim? Benim bildiğim, artistler, şarkıcılar isimlerini değiştirirler, oysa ben ne artistim, ne de şarkıcıyım; sıradan bir vatandaşım."

Bu konuşmadan on yedi gün sonra, yani emniyete getirildiğinin seksen dokuzuncu günü Abuzer'i tekrar sorgu odalarının bulunduğu bölüme götürdüler, önüne bir sürü evrak koyup, imzalamasını istediler. Abuzer, denilenlerin hiçbirini yapmadı, hiçbir şey imzalamadı, gerekçe olarak da bir zamanlar bir arkadaşının bilmeden birtakım şeyler imzaladığını, ama sonradan bunların borç senedi olduğunu öğrendiğini, ancak iş işten geçtiğini ve evine haciz gelip neyi var neyi yoksa hepsini götürdüklerini, arkadaşının da bu kahıra dayanamayıp intihar etiğini, bu yüzden de kendisinin gerekli gereksiz yerlere imza atmayacağını, bunu böyle yapmak zorunda kaldığı için çok üzüldüğünü, ama başka çaresinin de olmadığını anlattı.

Uzun uğraşılardan sonra, Abuzer'i ikna edemeyeceklerini anlayınca dosyasını hazırlayıp, müdüre götürdüler, müdür dosyayı inceledi. Kendisi de kişisel düşüncelerini ve Abuzer'le ilgili raporları ayrı bir zarfa yerleştirerek dosyanın içine koydu ve imzaladı. Abuzer'in ellerini kelepçeleyip bir polis otosuna bindirdiler, arkada iki, önde bir polis otosunun gözetiminde sıkıyönetim savcılığının yolunu tuttular.

VIII

Abuzer'in odasına götürüldüğü askeri savcı, daha önce emniyette karşılaştığı savcı değildi. Bu savcı ötekinden daha yaşlı, saçlarının büyük bölümü beyazlamış, yüzü kırışmış, kalın gözlüklü ve şişmandı.

Abuzer, içeri alındığında savcı kafasını dosyadan kaldırıp

dikkatle baktı. Sanki karşısındakinin kafasının içindeki düşünceleri okumaya çalışırmış gibiydi. Masanın üstünde evraklar yığılıydı. Masanın yanında duran sehpanın üzeri de dosyalarla doluydu.

Savcının masasının yanındaki masada bir sekreter oturuyordu ve o da dikkatle Abuzer'e bakıyordu.

"Evet" dedi savcı. "Bak burada senin kimliğinin sahte olduğu, Abuzer isminin uydurma olduğu söyleniyor. Ne dersin?"

"Herkes kendi ismini bilir" dedi Abuzer. "Kendi isimlerini unutanlar aklını yitirmiş insanlardır. Mesela bir gün yolda karşılaştığım bir deli kendisinin Napolyon olduğunu iddia ediyordu. Ve herkese, Roma'yı zaptetmeye gittiğini haykırıyordu. Tabii ki, bu kişi deliydi. Ama benim için böyle bir şey sözkonusu değildir. Bu yüzden adımı inkar etmem için bir neden yok. Aslında sizleri kırmak istemezdim, ama bu isim bana anne ve baba yadigarıdır, onların mezarlarında üzülmelerine izin veremem, bu yüzden ismimin Abuzer olarak kalmasında ısrar ediyorum."

Savcı, sekreterine döndü, "yaz kızım" dedi. "İsmim Abuzer'dir, kimliğim kendi kimliğimdir. Üzerimde çıkan kimliğin bana ait olmadığı yolundaki iddialar doğru değildir."

Savcı gözlüklerinin üzerinden Abuzer'e baktı. "Polise hiç ifade vermemişsin, neden?"

"Onu şöyle izah edeyim; baştan karşılıklı sohbetler ediyorduk. Onlar benim anlayamadığım türden, çeşitli şakalar yapıyorlar, ben de onları güldürüyordum. Sonradan cıvıttılar! Nerdeyse kolumu bacağımı koparacaklardı. 'Beyler' dedim, onlara, 'Her şeyin bir sınırı var, sizinle fazla yüz göz olmaya gelmiyor, hemen laubalileşiyorsunuz. Ayrıca bu memlekette herkes, tasarruf yapın, fazla elektrik harcamayın diye öğütler verirken, sizin bu kadar elektriği benim vücudumda israf etmeye ne hakkınız var? Yazık değil mi bu memleketin parasına', dedim. Ve bir daha da onlarla konuşmadım. Gerçi onlar elektriği israfa devam ettiler, ama ben, onlara bir daha yüz vermedim."

"Yani sana kötü muamele mi yaptılar? Onu mu demek istiyorsun?"

"Şunu açıkça söyleyeyim ki herkese nasıl davrandılarsa bana da öyle davrandılar efendim. Bu konuda haklarını yememek lazım. Kimseye hak geçirmiyorlar. Kime ne gerekiyorsa gece gündüz demeden çalışıp yerine getiriyorlar. Gerçi az önce de söylediğim gibi, bir hayli fazla elektrik israf ediyorlar, ama kimseye de bir ayrıcalık yok. Elektrikse elektrik, askıysa askı, copsa cop, herkese aynı davrandıklarını inkar edip onları haksız yere suçlamak istemem. Buna vicdanım elvermez."

Savcı, "yeter" anlamında elini salladı.

"Hepiniz aynı boksunuz!" dedi. "Sen şimdiye kadar gördüklerimin en şarlatanısın. Sana az bile bunlar! Ne arıyordun o sokakta, o saatte elinde gazeteyle?"

"Herhangi bir şey aramıyordum efendim. Caddedeki bayiden aldığım gazetede altılı ganyan sonuçlarına bakacaktım. Sahilde bir çay ocağı var, hem çay içerim hem de at yarışları sonuçlarına bakarım diye düşünmüştüm. Malumunuzdur, bu at yarışı hastalığı şimdi herkesi sardı. Doğal olarak ben de bu hastalığa kendimi kaptırdım. Geçenlerde, son ayakta altılıyı kaçırdım. Halbuki inanın beşinci ayağa kadar tam gitti, hem de sürprizleri bildim ve tamam oğlum Abuzer dedim kendi kendime, işi yakaladım. Son ayakta en garantili at o güne kadar hiç ismi duyulmamış bir at tarafından geçildi ve bizim iş yattı. Ama aramızda kalsın efendim, favori atın jokeyinin, atın dizginlerine nasıl asılıp atı yavaşlattığını herkes görmüş, zaten bu atçılıkta mafya parmağı..."

Savcı elindeki dosyayı masaya vurdu.

"Yeter yahu!" diye gürledi. "Bize ne şimdi at yarışından, mafyadan? Yerin dibine batsın at yarışı! Sen benim sorduklarıma cevap versene."

"İşte onu anlatıyordum efendim."

Savcı elindeki dosyayı kapattı. Sert biçimde sekreterin önüne attı:

"Artık içerde bol bol zamanın olur at yarışı oynamaya" dedi. "Seninle uğraşacak vaktim yok benim, ukala herif! Çık dışarı!"

Polisler Abuzer'i dışarı çıkarttılar. Oradan bir başka hakimin önüne getirildi. Hakim, Abuzer'i odasının kapısından içeri bile sokmayarak kapıda durdurttu ve bir diyeceği olup olmadığını sordu:

Abuzer, "sağlığınıza duacıyım efendim" dedi.

Hakim, Abuzer'e tutuklandığını bildirdi.

Cezaevine götürülürken Abuzer, yanındaki polislere şunları anlatmaktaydı:

"Yüzde yüz eminim ki beyler; savcı bey ne kadar ilgisiz görünürse görünsün, ileri derecede bir at yarışı hastası ve hızlı bir ganyan oyuncusu. Çünkü beni ne güzel tatlı tatlı dinliyordu. Ne zaman ben son anda altılıyı kaçırdığım bölüme geldim, o zaman bir anda müthiş sinirlendi; herhalde o da aynı yarışı son ayakta kaçırmış ve buna çok üzülmüş olmalı ki, o acı anıyı kendisine hatırlattığım için birden çok müthiş öfkelendi ve hemen tutuklanmama karar verdi. Bundan emin olun ki beyler, tutuklanmamın tek nedeni at yarışıdır. Böyle olacağını bilseydim, savcıya at yarışları yerine futboldan ya da güreşten bahsederdim."

Abuzer'in içinde bulunduğu polis otosu hızla ilerliyordu. Abuzer dışarıya baktı. Yollarda insanlar koşuşturuyor, araçlar sel gibi akıp geçiyordu. Bir direğin dibinde lahmacuncu, üstüne limon sıkıyordu lahmacunun. Otobüs duraklarında insanlar bekleşiyordu. Hayat olanca hızıyla devam ediyor ve Abuzer hapishaneye doğru yol alıyordu.

IX

Polisler kapıda devir teslim işlerini tamamladılar. Bir polis içeriye komutanın odasına kadar girip, komutana Abuzer'le ilgili şube müdürünün imzasını taşıyan ve özel düşünceleri içeren raporu sundu. Raporda Abuzer ismiyle geçen bu şahsın son derece

önemli ve tehlikeli, aynı zamanda ıslah edilmez derecede asi ve isyankâr yapıya sahip olduğu, bu kişiye özel önem verilip izlenmesi, çevresini etkilemesine karşı tedbirler alınması öneriliyor ve hakkında düzenli bilgi isteniyordu.

Komutan raporu incelemeyi bitirince yüzüne ince bir tebessüm yayıldı. "Ben zor adamları severim" dedi kendi kendine.

Saçlarının üst kısmı tamamen dökülmüş dazlak kafalı bir adamdı komutan. İnce siyah kaşlarının altında küçük kahverengi gözleri nokta gibi kalıyordu. Gözlerinin altında torbacıklar oluşmuş, bu torbacıkların arasında aşağıya doğru ince kavisli bir burun uzanmıştı. İnce dudaklarıyla burnu arasında ince bir boşluk bulunuyordu. Güldüğü zaman geniş ağzı suratına yayılıyor o zaman bakımlı beyaz dişleri ortaya çıkıyordu.

Komutanın emri üzerine Abuzer'i karşısına getirdiler. Komutan önce oturduğu yerden uzun uzun Abuzer'e baktı, sonra yerinden kalkıp Abuzer'in etrafında dolaştı.

"Leş gibi kokuyorsun hayvan herif!" dedi. "Kokarcalar bile senden iyidir. Bok çukuruna düşmüş gibisin!"

Abuzer gözlerini komutanın koltuğunun arkasındaki duvarda asılı bulanan Atatürk resmine dikmişti.

"Bok çukuruna düşmedim efendim" dedi. "Uzun bir süredir yıkanmadım da... Bu da benim suçum değil. Aslında ben yıkanmayı..."

"Sus!" diye bağırdı komutan; öfke dalgası suratında bir şimşek gibi dolaştı. "Burada yalnız ben konuşurum, ancak ben izin verirsem başkaları konuşur. Sen askerliğini yaptın mı?"

"Yaptım efendim."

"Yaptın da bir komutanın karşısında nasıl durulacağını öğrenemedin mi? Topla ellerini, ayaklarını. Hazır ol!"

Abuzer hemen ellerini, ayaklarını topladı, sert bir şekilde topuklarını birbirine vurarak hazır ola geçti.

Komutan bir teftişçi titizliğiyle Abuzer'in çevresinde dolaştı. Onun hafif açık duran sol elinin başparmağını, yumruğuyla vura-

rak düzeltmesini sağladı.

"Rahat!"

"Hazır ol!"

"Rahat!"

"Hazır ol!"

Abuzer emirleri yerine getirdi.

"Askerde neciydin sen?"

"Piyadeydim efendim."

"Piyade olarak hangi görevdeydin?"

"Yemekhaneciydim."

Komutan karşısındakine küçümser bir tavırla baktı.

"Yemekhaneciymiş! Senin gibiler benim elime düşmeli ki, askerliğin nasıl olduğunu öğreteyim."

Komutan, Abuzer'in etrafında iki tur daha attı. Bu sırada gözü Abuzer'i odasına getiren ve hemen onun arkasında esas duruşta bekleyen erlerden birine takıldı, bu erin gömleğinin bir düğmesi ilikli değildi. Komutan ona yaklaştı, düğmeyi parmağıyla tutup salladı ve;

"Bu düğme ne böyle?" diye bağırarak gardiyanın suratına sağlam bir tokat patlattı.

Gardiyan güçlü bir sarsıntı geçirmesine rağmen esas duruşunu bozmamıştı.

"Kapat düğmeni, hayvan herif!" diye gürledi komutan.

Gardiyan kendisine söyleneni yaptı.

Komutan tekrar Abuzer'e döndü.

"Beni iyi dinle vatan haini!" dedi. "Şu andan itibaren benim emrim ve sorumluluğum altındasın. Burası bir askeri cezaevidir. Ve burada askeri kurallar geçerlidir. Şu anda sen bizim için, bir savaş esirisin ve dolayısıyla sivil bir cezaevindeki sıradan bir tutuklu gibi değil, savaş esiri gibi muamele göreceksin. Kurallara karşı geldiğin an seni ayağımın altında ezerim. Zaten gözüme sefil bir hamamböceği gibi gözüküyorsun!"

Komutan bu sözlerden sonra gardiyanlara Abuzer'i götürme-

leri için emir verdi.

Gardiyanlar Abuzer'i dışarı çıkardılar, bir odaya sokup üzerindeki elbiseleri soydular ve her yanını aradılar, bu arada fırsat buldukça yumruk ve tekmelerle vuruyorlardı. Bu işlem bitince Abuzer yeniden giyindi. Koğuşa götürmeden önce Abuzer'in saçlarını kökünden kestiler ve oradan uzun bir koridora çıktılar. Koridorun her iki yanına ellerinde coplar bulunan askerler dizilmişti. Abuzer aralarında yürümeye başlayınca coplar birbiri ardına üzerine inip kalkmaya başladı ve bu dayak, Abuzer koğuşun birisinden içeri atılıncaya kadar sürdü.

Abuzer'i gönderdikten sonra komutan, masanın başına geçti, çekmeceden çıkardığı kendi özel günlüğünde şunları yazdı.

"Bugün vatan hainlerinin en azılılarından birisi daha getirildi. Polis müdürünün raporuna göre ıslah olmaz bir hain. Benim ilk izlenimlerime göre karanlık birisi. Şaşırtıcı davranışlar içerisinde. Verdiğim emirlere karşı çıkmadı ve onlara uydu. Elbette bu bir ölçü değildir. Zaman neyin ne olduğunu gösterecektir."

Komutan kalemini bıraktı, masanın yanındaki sephanın üzerinde duran pilli radyosunun düğmesine dokundu. Haberler başlamak üzereydi ve o haberleri hiç kaçırmazdı. Haberlerde yine bilmem kaç kişinin tutuklandığı anlatılıyordu. Komutan keyifle güldü. Hepsinin kökü kazınacak, diye söylendi. En çok sevindiği şey de, bu çorbada onun da tuzunun bulunmasıydı. Üstleri onun yeteneklerini, bilgisini, tecrübesini takdir etmişler, ona güvenmişler ve vatanın geleceği için son derece önem taşıyan bir görevle şereflendirmişlerdi. Bir kışlada gencecık askerleri herkes yönetebilir, eğitebilirdi, ama burada bu vatanı yıkmaya kalkışmış, gözü dönmüş herifleri yönetmek ancak seçkin subayların başarabileceği bir işti. Bu yüzden böyle zor göreve getirilmeyi başardığı için kendisiyle ne kadar övünse azdı. Bunları düşünürken göğsü gururla kabardı, içini derin bir coşku kapladı. Hemen çekmecesini açtı, dışı deri kaplı kalın ciltli bir defter daha çıkardı. Bu, komutanın kendi şiirlerini yazdığı defteriydi.

Komutan askerliğin dışında, şiir ve sanat konusunda da kendisini çok yetenekli görürdü. Bundan yıllar önce daha üsteğmenken, bir tiyatro eseri yazmıştı. Ve oyunu, o günden bugüne nereye gitse hemen askerlerden bir ekip kurup sahnelerdi. Oyunun konusu kısaca şöyleydi: Yeni askere alınan bir genç, her şeyi orada öğrenmektedir. Askere gelmeden önce daha çatal kaşığın ne olduğunu bilmezken, askerde her şeyi öğrenmişti. Ve askerliğini bitirip giderken, komutanın ellerine sarılıp öpmekte ve şu şiiri okumaktadır:

Koştum geldim asker ocağına
Emanet ettiler beni sana
Öğrettin bana doğruyu
Yedirdin ekmeği, içirdin suyu

Bilmezdim ne okuma ne yazma
Bilmezdim ne çatal ne kaşık
İnkâr edersem emeklerini
Yazıklar olsun bana yazık

Bu, komutanın en beğendiği ilk ve son oyunuydu. Daha başkalarını da yazardı, ama bir türlü fırsat bulamıyordu. Buna rağmen şiir yazmayı hiç aksatmadı. Zaten şairliği, çok küçük yaşlara dayanmaktaydı. Defterinin ilk sayfasında daha ilkokuldayken yazdığı bir şiiri yer almaktaydı.

Tavuklar gıdaklar gıt gıt gıdak
Horozlar öter üüüürüüüü.
Köpekler havlar hav hav
Kediler miyavlar miyav miyav

Kuzular meler me me
Ben onları hep severim
Annemden her gün
Şeker isterim

Komutan, bu şiiri bir daha, yüzünde sevgi dolu bir tebessümle okudu. "Hakikaten, insanda yetenekler demek doğuştanmış"

dedi. "Öyle olmasaydı böyle güzel bir şiiri o yaşta yazabilmesine imkân var mıydı?"

Komutan yerinden kalktı, duvarda asılı aynanın karşısına geçti, gömleğinin hafifçe kırışmış yakasını düzeltti, omuzundaki yıldızlara gururla baktı ve geri dönüp defterinin başına geçti. İçini coşku dalgası kaplamıştı. Hemen yeni bir şiir yazmaya koyuldu.

Bakıyorum aynaya
Bu elbiseler çok yakışmış sana
Sen gerçek bir komutansın
Sana laf söyleyenler kendinden utansın.

İşime aşığım ben
Sitem eder bazen yengen
Uğraşırım vatan için gündüz gece
Bazen hiç gidemem eve

Ben iman dolu serhatimle
Atalarıma benzerim
Önüme çıkan hainleri
Postallarımla ezerim.

Komutan yazdığı şiiri bir daha okudu. "Bravo!" dedi kendi kendine, gerçekten çok güzel! Yazdığı şiiri bir daha okumak üzereyken kapı vuruldu. Komutan şiir defterini kapadı; "gel" dedi.

Gelen, komutanın yardımcısıydı. Uzun boyluydu ve geniş omuzlarıyla tam bir sportmen vücuda sahipti. Siyah kısa saçları altında geniş alnı uzanıyordu.

"Sen misin?" dedi komutan. "Gel, gel."

Yardımcı, saygıyla selam verdikten sonra komutanın karşısına geçti.

"Yemek dağıtımı sırasında B-1'de birtakım karışıklıklar çıkmış komutanım" dedi.

Komutan için olağan haberlerdi bunlar.

"Siz ne yaptınız?"

"Olayı bastırdık komutanım. Şu anda üç hainin tedavileri revirde sürüyor."

"Önemli bir şeyleri var mı?"

"Yok komutanım. İkisinin kafası kırılmış, gözleri şişmiş. Birinin de kolu çıkmış. Tedavileri yapılıp hücreye atılacaklar."

"Tamam gerekeni yapın, sen gerekli emirleri verdin mi?"

"Verdim efendi."

"O zaman mesele yok. Gel otur biraz dinlen. Yoruldun mu?"

Yardımcı, komutanın karşısındaki deri koltuklardan birine oturdu.

"Önemli değil efendim" dedi.

Komutanın morali yerindeydi. Masanın üzerindeki sigaralıkta duran sigaralardan bir tane aldı, yardımcısına da bir tane uzattı. Yardımcı önce komutanın, sonra kendisinin sigarasını yaktı. Komutan sigarasından derin bir duman çektikten sonra, "bizler, yıllardır kışlalarda eğitimin içerisindeydik, neden?" dedi. "İşte bu günler için ve böyle günler gelmiş, bize böyle önemli görevler verilmişken yorgunluktan şikayet etmek bize yakışmaz. Bak az önce birden içime bir ilham geldi ve bir şiir yazdım. Şunu okuyayım da dinle."

Komutan defterini açtı, şiirini okudu. Yardımcı pür dikkat dinliyordu, şiir bitince komutanı coşkuyla kutladı.

"Gerçekten çok güzel bir şiir komutanım" dedi. "Sizin bütün şiirleriniz çok güzel zaten. Ben sizin yerinizde olsam, bu şiirleri toparlar bir kitap haline getirirdim, gün ışığına çıkartırdım. Böylece binlerce insan, şiirlerinizi okuyup doğruyu görmekte güçlük çekmezlerdi. Ve o kendilerine yazar adını takan zıpçıktılar da gerçek şiirin ne olduğunu görürler, görürler de belki utanırlar."

Komutan, "hah h a h a ha..." diye güldü.

"Onlarda utanacak surat nerede?" dedi. "Yazdıkları uyduruk şeylerde ne bir mana var, ne bir makam, ne bir uyum. Benim ilkokuldayken yazdığım şiir bile onlarınkinden güzel!"

Yardımcı, sigarasının ucunda uzayan külü kültabağına serpti.

"Komutanım" dedi. "Eğer izin verirseniz bu son şiirinizi de bu akşam dersanede askerlere okutayım. Hem maneviyatları gelişsin, hem de moralleri güçlensin."

Komutan ,"kabul" anlamında başını salladı.

"Elbette elbette" dedi. "Ben bu şiiri yalnızca kendim okuyayım diye yazmıyorum. İnsanlar faydalansın diye yazıyorum. Geçen günlerde bu hainlerin babaları gibi taptıkları bir adamın şiir kitabı geçti elime. Abuk-sabuk bir şeyler, yazmış herif, "Güneşi zaptedeceğiz!" diye. Yahu ne saçma şey. Güneşi zaptedecekmiş! Yahu be salak herif, güneşi zaptetmek kim, sen kimsin? Bak Amerikalılar, Amerikalıyken, ellerinde onca olanak varken Ay'a bile yeni gidebildiler, güneşe yaklaşamıyorlar bile. Sen güneşin nasıl kızgın yanar bir şey olduğunu biliyor musun? Sen kimsin de güneşi zaptedeceksin? İşte bunlar insanları böyle kandırıyorlar. Adam şiiri okuyor, güneşi zaptetmeye kalkışıyor, sonra da başı derde giriyor. Tabii kafası çalışmayan, cahil insanlar bunlara inanıyor. Herif bir baltaya sap olamamış, evi yok, barkı yok, çalışmayı sevmiyor, güneşi zaptedeceğiz falan diye şeyler duyunca belki de doğrudur, bakarsın zaptederler de, bana da oradan birkaç yüz metrekare arsa verirler, diye düşünüyor ve bunların peşine takılıyor."

Yardımcı, komutanın karşısındaki koltukta iğreti bir şekilde oturuyor, saygısızlık etmemek için sigarasını bile rahat rahat içemiyordu.

"Haklısınız efendim" dedi. "Cahil insanların beyinlerini böyle yıkıyorlar. Bir sürü ipe sapa gelmez şeyler söylüyorlar, bazıları da oltaya takılıyor. İşin enteresan yanı içlerinde bir sürü okumuş, üniversiteler bitirmiş insanlar da var!"

"Bu işlerin elebaşıları onlar zaten. Bunlara çok dikkat etmemiz ve gözlerimizi bir an bile üstlerinden ayırmamamız lazım. Bu arada tekrar tekrar söylüyorum, ama bir daha söylemek zorundayım; bizim erlere de, erbaşlara da çok dikkat etmeli, sürekli

kontrol altında tutmalıyız.

Bu hainlerle hiçbir şekilde konuşmalarına izin vermemeliyiz. Bu hainler şeytan çünkü. Bakarsın bir-iki çocuğu kandırırlar, ondan sonra bir sürü kötü şey olur. Düşman her türlü yolu kullanmak isteyecektir. Bunu bir an bile aklımızdan çıkartmamalıyız."

Yardımcı bu sözlerin kendisi için bir uyarı niteliği taşıdığını anlamıştı.

"Bu konuda siz merak etmeyin komutanım" dedi. "Askerleri gruplara ayırdım. Öyle bir sistem kurdum ki, bütün gardiyanları birbirlerine denetlettiriyorum. Her grup başı, bir başka grup başını denetliyor ve içerde sinek uçsa haberimiz oluyor."

"Oluyor diyorsun, ama hâlâ koğuşlar arası haberleşmeyi önleyemedik. Hatta dışarıyla bile haberleştikleri yolunda belirtiler var."

"Bu konuyu sıkı sıkı araştırıyorum komutanım. Çok kısa bir zamanda bunu da ortaya çıkartacağımızı sanıyorum."

Komutan ağzını açıp uzun uzun esnedi.

"Sanıyorum manıyorumla bu işler yürümez" dedi.

"Kesinlikle sona ermeli. Haberleşmenin sürdüğünü bir daha duymayayım. Aklımdayken şunu da söyleyeyim: Az önce getirilen haini gördün değil mi?"

Yardımcı, evet, anlamında kafasını salladı.

"İşte bu adam sürekli izlenecek. En uyanık gardiyanlardan birini bu iş için görevlendir. Herifin bütün davranışlarını bilmek istiyorum. Henüz buraya yeni gelmesine ve tam olarak tanıyamama rağmen içimden bir ses bana, bu herifin çok karanlık bir tip olduğunu söylüyor. Bu herif hakkında düzenli bilgi istiyorum. Adını biliyor musun? Ben söyleyeyim: Abuzer. Şimdi görevinin başına dönebilirsin. Gerekirse ben seni çağırtırım."

Yardımcı selamını verip odadan çıktı.

X

Abuzer, koğuştan içeri girince, bir süre durdu, içeriye göz attı.

"İyi günler, beyler" dedi.

Koğuşta bulunanlar dikkatlerini ona çevirdiler ve yeni geleni selamladılar. Abuzer sırayla hepsinin ellerini sıktı, sonra koğuşun ortasında durup hepsine hitaben;

"Adım Abuzer" dedi. "Hepinize geçmiş olsun!"

Abuzer'e oturması için yer gösterdiler. Abuzer kendine gösterilen üst ranzalardan birine tırmanmak istedi, bu sırada emniyette çok ağır biçimde hırpalanan kollarına ağrılar saplandı. Diğerlerinden birkaçı yardım edip, Abuzer'in yukarıya çıkmasını sağladılar.

Oradakilerken biri:

"Askıdan mı?" diye sordu.

"Evet" dedi Abuzer.

"Çok mu ezdiler?"

"Herkese yaptıklarını bana da yaptılar."

"Parmaklarında kabloların bağlandığı yerler iltihap toplamış. Onlara ilaç sürmek gerekli."

Abuzer'le sohbet eden kişi, oradakilerden birisine seslenerek iltihap merhemini vermesini söyledi. Çok geçmeden merhem gelmiş ve Abuzer'in iltihaplı bölgelerine sürülmüştü.

Koğuş, içinde çift katlı ranzaların yan yana dizildiği bir yerdi. Havalandırmaya bakan, önü demir parmaklıklı bir penceresi bulunuyordu. Bu pencereden bakıldığında, havalandırmanın beton duvarları ve bu duvarların üzerinde dolaşan askerler görülüyordu. Ayrıca her koğuşun kendine ait tuvaleti bulunmaktaydı.

Koğuşta fazlaca ranza olmasına karşın, o anda beş kişi kalıyordu. Abuzer'in gelmesiyle bu sayı altıya yükselmişti. Abuzer'in ranzaya oturmasıyla birlikte, diğerleri de onun çevresine toplandılar. Bunlardan siyah saçlı, gözlüklü, orta boylu, otuz

yaşlarında olanı Abuzer'in yanına oturmuştu. Abuzer'e ilk yakınlığı da bu şahıs göstermişti.

"Tekrar hoşgeldin" dedi. "Gerçi bu durumda hoşgeldin denilmez, ama başka söyleyecek söz bulamıyoruz. Benim ismim Mesut. Buranın eskilerinden sayılırım. Bu arada sana diğer arkadaşları tanıştırayım. Şu hemen yanı başında oturan arkadaşın ismi Halil'dir. Onun yanındaki genç arkadaş Bayram'dır. Diğeri Yusuf, ve şu yan ranzada oturan arkadaş da Murat'tır... Şu anda seninle bu koğuşta altı kişi olduk. Burası bazen tıka basa dolar, bazen cezaevi idaresi koğuşları dağıtır, bazılarımızın yerlerini değiştirir. Zamanla sen de bunları yakından tanıyacaksın. Karnın aç mı? Yemek saatine daha bir-iki saat var. Bisküvi getirelim mi sana?"

"Fena olmaz" dedi Abuzer.

Bayram isminde olanı hemen yerinden fırladı. Dolaptan bisküvi alıp getirdi. Oldukça genç biriydi Bayram. Abuzer daha sonra onun henüz lisede okuduğunu öğrenecekti. Aydınlık yüzünün ortasında, yuvalarının içerisinde ışıl ışıl yanan gözleri vardı. Küçük ağzının üstüne okka gibi bir burun oturmuştu. İlk bakışta bile sıcacık, cıvıl cıvıl bir genç olduğu anlaşılabiliyordu.

Abuzer bisküvisini yemeden önce izin isteyerek lavaboya gidip elini yüzünü sabunla yıkadı... O sırada gözü aynaya takıldı. Neredeyse kendini tanıyamayacaktı. Kafasındaki saçlar kökünden kazınınca, kafatası tüm ayrıntılarıyla ortaya çıkmıştı. Uzuyan sakalı yine aynı saç makinesi ile kesilmiş; dalga dalga garip bir şekle bürünmüştü. Gözlerinin altı çökmüş, ince ince halkalar belirmişti. Suratı zayıflamış, elmacık kemikleri dışarıya fırlamış ve rengi tamamen soluklaşmıştı. Morali bozuldu, aynaya daha fazla bakmak istemedi. Geri dönüp bisküvisini yemeye başladı.

"Zor günler geçirdin mi?" dedi Mesut.

Abuzer, bisküviyi ağrıyan çenelerini fazla zorlamamak için ağır ağır yiyordu.

"Eh!" dedi, "herkes gibi."

Bayram, "istersen süt de var" dedi gülümseyerek.

Yan taraftan onları dinleyen ve keskin bakışlarla Abuzer'i uzun uzun süzen Murat söze karıştı. Kısa gövdesinin üzerinde yine kısa bir boyun, bu boynun üzerinde de irice bir kafa oturmuştu. Sivri burnuyla dudakları arasında ince bıyıkları, kömür karası gibi duruyordu.

Murat, "hangi gruptansın?" diye sordu.

Abuzer, ağzındaki bisküviyi çiğnemeyi sürdürerek sorunun geldiği tarafa baktı.

"Bir türlü anlayamıyorum" dedi, yüzünde anlamsız bir ifade belirmişti. "Nedir bir grup? Her yerde aynı soruyu soruyorlar. Ve ben verecek cevap bulamıyorum."

"Başka nerede sordular bu soruyu?"

"Emniyette."

Yan taraftaki yine keskin bakışlarla Abuzer'i süzerek, "sen ne cevap verdin onlara?" dedi meraklı bir sesle.

"Sana verdiğim cevabı."

Murat, Abuzer'e kuşkuyla baktı.

"Doğru mu söylüyorsun acaba?" diye sordu.

Abuzer, bu patavatsızlığa aldırmaz gibi davrandı, bakışlarını Mesut'a çevirdi.

"Farkındaysanız şu anda leş gibi kokuyorum" dedi. "Boynuma ve enseme yapışan saç telleri de beni uyuz eşekler gibi kaşınmaya zorluyor. Acaba beni bu pislikten arındıracak bir yol gösterebiliriz misiniz?"

Bayram hemen yerinden fırladı,

"Ben sana şimdi su ve sabun hazırlarım" dedi.

"Tuvalette dökünürsün."

Murat yeniden söze karıştı.

"Az önceki soruma cevap vermedin, ahbap!" dedi Abuzer'e. "Burada herkes birbirine açık olmak ve birbirinin içerde ne halt yediğini bilmek zorundadır ki, kime nasıl davranacağımızı bilelim. Başkalarına karışmam, ama ben şahsen bu konularda çok ti-

tizimdir. Ve birlikte kalacağım insanı tanımak zorundayım. Bu yüzden, az önceki soruma cevap vermeni bekliyorum."

Murat'ın bu davranışı diğerlerinin de canlarını sıkmışa benziyordu.

"Bunlar daha sonra konuşulabilir" dedi Mesut. "Nasılsa zamanımız çok. Önce arkadaşımızın ihtiyaçlarını karşılayalım ve dinlenmesini sağlayalım."

Ötekisi bir hayli ısrarlıydı.

"Yine de beraber kalacağımız insanı tanımak hakkımızdır."

Abuzer elindeki bisküvi paketini kenara koydu.

"Sözlerine hak vermeyi inan çok isterdim." dedi. "Ama burası bir otel odası olsaydı... Ancak hepimizin bildiği gibi burası maalesef bir otel değil ve insan oda arkadaşını kendisi seçemiyor. Bu yüzden bazı şeylere katlanmak zorundayız. Doğru mu yalan mı söylediğim şeklindeki soruna gelince; senin de az önce söylediğin gibi henüz birbirimizi yeterince tanımıyoruz. Bunun için aceleci davranmaya gerek yok. Şimdi izin verirseniz şu pis kokularımdan bir an önce arınmak ve rahatlamak, ardında da rahat bir yatakta uyumak istiyorum. Sizlerin de bildiğiniz gibi üç aydır, emniyet müdürlüğündeydim ve beton üzerinde rahat uyunmuyor."

Abuzer'in sözlerinin sonunda, Bayram'ın onu çağıran sesi duyuldu. Abuzer o tarafa gitmeye hazırlanırken Mesut ona kendi temiz iç çamaşırlarından bir takım ve bir de altüst eşofman verdi. Abuzer tuvalete girip vücudunun titremesine aldırmadan soğuk suyla yıkandı.

Akşam yemeği tam pişmeden bırakılmış, bol sulu kurufasulye ve bulgur pilavından ibaretti. Buna rağmen Abuzer yemeğe büyük bir iştahla saldırdı ve kendi yemeğini bitirdikten sonra diğerlerinin yiyemediği fazlalıkları da sildi süpürdü. Yemekten hemen sonra boştaki üst ranzalardan birine uzandı ve kafasını yastığa koyar koymaz da derin bir uykuya daldı ve ancak sabah sayımında gardiyanların gürültüsüyle uyanabildi. Gardiyanlar

sayım yapıp gittiler. Abuzer kendine gelebilmek için bir süre ranzada oturdu. Sanki günlerce bir dakika bile gözünü kırpmamış, sanki binlerce ton yükü sırtında taşımış gibi hâlâ uykusuzdu, yorgundu ve eziyet altında zayıf düşen bedeni ağrılar içerisindeydi. Özellikle sağ kolu daha fazla sızlamakta, idrarını yaparken idrar yollarında keskin yanma hissetmekteydi. Bu yanma, idrarını yapmayı başlı başına bir sorun haline getirmişti.

Abuzer ranzasında dinlenirken, başucunda Bayram belirdi; yüzü yine ışıl ışıldı ve gülümsüyor, iltihaplı yerlerine sürmesi için Abuzer'e merhemi uzatıyordu. Abuzer merhemi aldı ve Bayram'a oturmasını söyledi. Bir yandan merhemi iltihaplı bölgelere sürerken, bir yandan da sohbete başladılar.

"Çok genç görünüyorsun" dedi Abuzer.

"On yedi yaşındayım"

"Annen, baban sağ mı?"

"Sağ, onlar da İstanbul'dalar. Babam da, annem de fabrika işçisi. İki de kardeşim var; biri erkek biri kız. Erkek on bir yaşında, kız sekiz yaşında."

"Onları görebiliyor musun?"

"Ziyaret günleri yasaklanmazsa, görüşebiliyoruz. Seninkiler sağ mı?"

Abuzer, "hayır" anlamında başını salladı.

"Kimsen yok mu?"

Abuzer yine kafasını salladı.

Bayram üzüldü. Ve karşısındakine böyle bir soru sorup onu da üzdüğü için kendine kızdı. Yumuşak yürekli duygusal bir çocuktu. Bitmek tükenmek bilmeyen enerjisiyle herkesin yardımına koşardı.

Sohbete Mesut da katıldı.

"Burada doktor bulunur mu?" diye sordu Abuzer.

"Bulunur" dedi Mesut. "Ama doktora çıkmak bir derttir. Çıkıp muayene olmaya kalkışmak ayrı bir dert. Önce doktora çıkacaklar listesine yazılacaksın. Canları isteyince seni çağırırlar.

Doktor, karşısına gelene hasta gibi değil, düşmanmış gibi bakar; ona göre buradakiler vatan hainidir, yalancıdır, sahtekardır. Bu düşüncenin sonunda da ölümcül durumda görmediklerine inanmaz ve inanmadıklarını da gardiyanlara dövdürtür."

Abuzer merhemin kapağını kapadı, kutusuna koydu ve Bayram'a geri uzattı.

"Yine de doktora görünmek isterim" dedi.

"Karar senin" dedi Mesut. "Denemekte fayda var."

O sırada koğuşun demir kapısındaki gözetleme deliğinde bir çift göz belirdi; Abuzer'le göz göze geldiler. Abuzer ona elini salladı.

"Günaydın dostum" dedi. "Orada yabancı gibi durma, içeriye buyur!"

Kapıdaki bu sözlere şaşırmıştı.

"Ukalalık istemem" diye sert bir biçimde konuştu.

Abuzer karşısındakinin sertliğine aldırmadı.

"Doktora çıkmak istiyorum" dedi.

"Zamanı gelince çıkarsın" dedi kapıdaki.

Abuzer güldü.

"Hastalığın da zamanı mı olurmuş birader" dedi. "Bu meret şey insana randevuyla gelmez ki!"

"Çok gevezelik etme!" diye bağırdı kapıdaki. "Sen yeni gelmişsin galiba?"

"Evet."

"Daha dersini almadığından belli, böyle devam edersen doktorla mecburen tanışacaksın! Ama o zamana kadar vücudunda sağlam kemik kalmayacak."

Kapıda bir başkasının sesi daha duyuldu.

"Ne diyor, kimmiş bu yahu?"

"Yeni gelen, sırtı kaşınmış da biraz kaşımamızı istiyor!"

Öteki, "şunu bir de ben göreyim" diyerek diğerini kenara itti, kafasını deliğe yerleştirip Abuzer'e baktı.

"Sen misin o?" diye sordu.

"Kimden bahsettiğinizi anlayamadım?" dedi Abuzer.

"Seninle yakında görüşeceğiz, o zaman anlayacaksın"

"Olabilir tabii!" dedi Abuzer. "Ama önce doktora gözükmek istiyorum, ancak ondan sonra sizin arzunuzu yerine getirebilirim. Malum herkesin kendine göre prensipleri vardır. Ben işlerimi sırasıyla hallederim. İnsan sırayı bir kere şaşırdı mı, bütün işler birbirine karışır."

Abuzer sözlerinin sonunda, kapıdakilerin birden kaybolduğunu gördü. Dışarda başka bir ses duyuldu.

"Ne var? Ne oluyor orada?"

Az önce Abuzer'le konuşan cevap verdi:

"Yeni gelen kişi doktora gitmek istiyormuş komutanım. Ayrıca çok da ukala bir tip. Aklı sıra bizimle gırgır geçmeye kalkışıyor."

"Hangisi o?"

"İşte bu komutanım."

Delikte yeni bir surat belirdi; bu yüz, yardımcının yüzüydü. Abuzer'e dikkatle baktı.

"Sen misin o?"

"Evet benim."

"Seni tanıdım, dün gelen gevezesin sen! Ne çabucak hastalandın da doktora çıkacaksın?"

"Özür dilerim, ancak şunu belirtmeliyim ki hastalığım burada başlamış değil, daha önceden kalan bir rahatsızlık."

"Neymiş rahatsızlığın?"

Abuzer kolunu gösterdi.

"Kolum ağrıyor."

Yardımcı küçümseyici bakışlarla baktı.

"Ulan her kolu, bacağı ağrıyanı doktora çıkartmaya kalksak buraya özel bir hastane kurmamız gerekir! Ona bakarsan benim de hem kolum hem de bacağım ağrıyor, ama hiç doktora gitmiyorum."

"Aaa! İşte bu kötü" dedi Abuzer. "Böyle şeyler ihmale gel-

mez. Kol, bacak ağrısı deyip geçmeyin, çeşit çeşit nedenleri vardır; romantizma olabilir ve yavaş yavaş ilerleyip bütün vücudu sarar bu meret hastalık, zamanla kalbi bile etkisi altına alır ve insanı yaşamaktan bezdirir. Bir yapıştı mı bırakmaz. Siz beni dinleyin hiç vakit kaybetmeden uzman bir doktora görünün, hatta fırsat bulursanız, Bursa'ya kaplıcalara gitmenizi salık veririm."

Yardımcı şaşkınlık içerisinde konuşmayı dinlemişti. Konuşma bitince, "öğleden sonra havalandırma saatinde seninle görüşeceğiz!" dedi.

"Doktora hiç gerek kalmadan seni iyileştireceğime eminim!"

Abuzer yardımcının bu sözlerine şiddetle itiraz etti. "Katiyen olmaz!" dedi. "Böyle bir durumda tedavi talebimden bile vazgeçebilirim. Çünkü nasıl bir doktor sizin işinizi yapamazsa, siz de doktorun işini beceremezsiniz. Bu konuda sizin fikrinize katılmadığımı üzüntüyle ifade ederim."

Yardımcı bir süre daha Abuzer'e bakıp, kapıdan çekildi.

Mesut, Abuzer'e bakıp güldü.

"Bugünkü havalandırmada kendini iyi bir dayağa hazırla", dedi.

Abuzer, ranzasına uzandı.

"Fark etmez" dedi. "Bir dostum sık sık şu sözleri söylerdi: Korkunun ecele faydası yoktur. Anlayabildiğim kadarıyla burada bir insan, yemekten çok, dayak yemek zorunda. Bu durumda dayak yemekten korkmanın bir anlamı yok. Ayrıca bu dayağı bize nasılsa atacaklar, ha bir saat önce, ha bir saat sonra... Bunun hiçbir önemi yok."

Yeniden Murat'ın sesi duyuldu.

"Kendinden fazla emin görünüyorsun! Ancak bazen evdeki hesap çarşıya uymayabilir. Gerekli gereksiz konuşmalarınla karşı taraftakileri tahrik ettiğini fark ediyor musun? Durmadan yüksek perdeden konuşmana karşın henüz hangi grubun taraftarı olduğunu bile bilmiyoruz."

Abuzer, Murat'a doğru baktı.

"Sen buna da şürketmelisin dostum!" dedi. "Ben neden burada olduğumu bile bilmiyorum! Doğal olarak da bu durumun suçlusu ben değilim. Ama burada bir doktor bulunuyorsa ve benim de bir rahatsızlığım varsa, bu doktor tarafından muayene edilmemi istememin neresi kötü? Başkaları kızacak diye bundan vazgeçecek değilim. Şunu açıkça ifade etmek isterim ki; yaşadığım sürece bulunduğum ortamda en iyi koşullarda yaşamak istedim ve sanıyorum ki herkes böyle yapmak zorundadır. O az önce kapıdan bakanlar beni ve seni dövmeyi kafaya koymuşlarsa bunu nasıl olsa yapacaklardır. Bundan korkup da doktora gitmemek, herhalde onları daha fazla sevindirir."

Murat, "Poh!" diye ne anlama geldiği anlaşılmayan bir ses çıkardı ve "seni de göreceğiz" diye imalı konuştu.

Öğleden sonra koğuşun yarım saatlik havalandırma vakti gelmişti. Koğuşun kapısını açan gardiyan herkesin dışarıya çıkmasını söyledi; siyah yağlı saçlı, kara tenli, suratı fareye benzeyen birisiydi bu. Yanından geçerken Bayram, Abuzer'in kulağına eğildi. "Bunun adı Fare Surat" dedi.

Havalandırmada Abuzer temiz havayı ciğerlerine doldurmak için derin derin nefesler aldı, bir-iki jimnastik hareketi yapmaya çalıştı, ancak ağrılar içerisindeki güçsüz bedeni buna izin vermedi. Tam o sırada havalandırmanın kapısı açıldı, içeriye ellerinde coplarla askerler doluştu ve hiç duraksamadan Abuzer'in üzerine çullandılar. Askerlerin bir bölümü de diğerlerinin üzerlerine saldırdı. Siyasi tutuklular ellerinden geldiğince direniyorlar ve sloganlar atarak bağırıyorlardı. Abuzer, üzerine aralıksız inen cop darbelerinin altında sarsılıyordu.

Dayak faslı olanca şiddetiyle sürüyordu. Gardiyanlar, tutukluları yere yıkmış olanca güçleriyle vururken, yardımcı, havalandırma kapısının önünde ellerini göğsünde birleştirmiş, yüzünde sadist bir gülümsemeyle olan biteni izliyordu.

Dayak faslı, yardımcının öttürdüğü düdükle son buldu. Gardiyanlar geri çekildiler. Abuzer kafasında ve vücudunda patlayan

copların yarattığı şoktan kurtulmaya çalışarak ayağa dikilmeye uğraşıyordu. Yavaş yavaş ayağa kalktı. Kafasını kapıya çevirdi. Yardımcıyla göz göze geldiler.

Yardımcı askerlerin arasından geçerek, Abuzer'in yanına kadar sokuldu.

Sadistçe gülümsemesini sürdürerek;

"Başka bir arzun var mı?" diye sordu.

Abuzer kendini biraz toparlamıştı.

"İlginize teşekkür ederim" dedi. "Doğrusu sizden bu kadar sıcak bir ilgi beklemiyordum. Beni yanılttığınızı itiraf etmeliyim. Şimdi doktora ne zaman çıkabileceğimi öğrenebilir miyim?"

Yardımcı, Abuzer'in bu soğukkanlılığı karşısında bayağı şaşırdı. "Henüz doktorluk bir halini göremiyorum" dedi.

"Ama rahatsız olan benim." dedi Abuzer. "Böyle durumlarda da genellikle doktora gidip gitmemeye hastanın kendisi karar verir."

Yardımcı elindeki copu pantolonunun kenarına vurup, pat pat diye sesler çıkartıyordu.

"Ama burada durum biraz farklı" dedi. "Burada buna ben karar veririm. Hâlâ doktora çıkmakta ısrar ediyor musun?"

"Size karşı saygısızlık etmek istemem" diye konuştu Abuzer. "Ancak kolumdaki ağrılara söz dinletemiyorum. Ben ne kadar doktora gitmek gereksizdir diyorsam da sağ kolum ve diğer organlarım bu sözlerime şiddetle itiraz ediyor ve ille de doktor diyorlar!"

Komutan yine ağzını yaydırarak güldü.

"Peki o zaman" dedi. "Seni kırmak kimin haddine?" Gardiyanlara döndü. "Bu henüz doktora çıkacak durumda değil" dedi.

Yardımcının bu sözleri üzerine, kurulu yay gibi yerlerinde zorlukla bekleyen gardiyanlar Abuzer'e doğru koştular. En önde Fare Surat bulunuyordu.

Dayak bu sefer daha uzun sürdü. Abuzer dayağın sonunda daha zor toparlandı. Kafasına öyle etkili darbeler yemişti ki, bir

anda onlarca yıldızın gözünün önünde uçuştuğunu görmüştü.

"Evet" dedi. "Şimdi ne düşünüyorsun bakalım?"

Abuzer göğsünden hırıltılar gelerek soruyu yanıtladı: "Sizin kıymetli zamanınızı aldığım için üzgünüm, ama doktora çıkma konusunda hâlâ ısrarlıyım ve sanırın doktora çıkmaya da hak kazandım."

Yardımcı başındaki kepini çıkardı, saçlarını parmaklarıyla düzeltti, ayaklarının üzerinde güçlükle durabilen Abuzer'e nefretle bakarak, "bundan sonra senin Azrail'in benim!" dedi ve arkasını dönüp hızlı adımlarla kapıdan çıktı.

Abuzer kolunu Bayram'ın boynuna dolayarak onun yardımıyla duvar kenarına doğru ilerledi. İlerlerken dikkatli bakınca Bayram'ın burnunun kanamış olduğunu fark etti ve Bayram'ın saçlarını şefkatle okşadı.

"Bu Fare Surat'ı hiç sevmedim" dedi. "Bana biraz sinsi gibi geldi. Onunla fazla samimi olmaya gelmez!"

Bayram şaşkın şaşkın Abuzer'in suratına baktı. Duvarın kenarına gelince Abuzer kolunu Bayram'ın boynundan çekti. Duvarın kenarına oturdular, sırtlarını duvara dayadılar.

Hava bir hayli soğuktu. Gök, koyu gri bulutlarla kaplıydı. Ama bu soğuğa karşın onlar az önce yedikleri copların kızıştırdığı suratlarından akan terleri siliyorlardı.

Ertesi gün Fare Surat yanında dört gardiyanla gelip, Abuzer'i doktorun yanına götürmek için koğuştan çıkarttılar ve sıkı bir aramadan geçirdiler. Çeşitli koridor ve demir kapıları aştıktan sonra doktor odasının bulunduğu kısma ulaştılar. Buraya gelinceye kadar Abuzer üç ayrı bölümde değişik görevlilerce arandı.

Doktor odasının bulunduğu kısımda muayene için gelmiş on beş tutuklu daha bekliyordu. Hepsi duvarın önüne dizilmişlerdi. Kimsenin birbiriyle konuşmasına ve kaş göz işaretleri yapmalarına izin vermiyorlardı. Buna rağmen işaretleşen birkaç tutuklu gardiyanlarca coplandı.

Bir ara yardımcı da oraya gelip muayene için bekleyen siyasi

mahkumlara baktı. Abuzer'in karşısında durup değişik türden çeşitli bakışlar fırlattı ve bir şey söylemeden çekip gitti.

Hastalar bir saattir bekletilmelerine karşın doktor ortalarda gözükmüyordu.

Tutuklulardan birisi dayanamayıp yere yığıldı. Diğer arkadaşları hemen yardım etmeye kalkıştılar. Gardiyanlar coplarını onların üzerinde patlatarak eski yerlerine döndürmeye çalışıyorlardı. Sonunda mahkumların pes etmemesi üzerine, yere yığılan tutuklu, doktorun odasına taşınarak sedyenin üzerine yatırıldı.

Mahkumlardan biri, "nerede bu doktor? Daha böyle ne kadar bekletileceğiz?" diye öfkeli bir soru sordu. Diğer tutuklulardan da onun bu sözlerini destekleyen mırıltılar yükseldi. Fare Surat ortaya çıkıp, herkesin sesini kesmesini, yoksa kendisinin keseceğini haykırdı.

Aradan bir saat daha geçti. Abuzer ve diğer hastalar duvarın önünde ayakta beklemekteydiler. Doktor hâlâ görünürlerde yoktu.

Tutuklulardan birkaçından daha bu durumu protesto edici sesler yükseldi. Fare Surat yine aynı tehdidi savurdu. Abuzer durmadan, sızlayan kollarını oğuşturuyordu.

"Doktor, doktorluk oldu galiba?" dedi.

Fare Surat, Abuzer'e sert biçimde baktı.

"Kes sesini" dedi.

"Sakın beni yanlış anlama gardiyan bey!" dedi Abuzer. "Eğer doktor buraya gelmeyecekse, biz onun yanına gidelim, belki adamcağızın yardıma falan ihtiyacı vardır. Eğer ihtiyacı varsa biz ona burada yardım etmeden böyle boş boş duruyorsak bu çok ayıp bir şeydir. Ne de olsa hepimiz birbirimize yardım etmeli ve destek olmalıyız. Ne demiş atalarımız; tok, açın halinden anlamaz."

Fare Surat elindeki copu Abuzer'in karnına dayadı.

"Sana sesini kesmeni söylemiştim!" diye bağırdı. "Beni çıldırtıp çileden çıkartma! Yoksa gırtlağını keser, o durmadan vızıl-

dayan ses tellerini tek tek çıkartır, dikiş ipliği gibi makaraya dolarım!"

Abuzer karnına dayanan copu kenara itti.

"Öyleyse ben de susayım" dedi. "Doğrusu kendi ses tellerimi bir makaraya sarılı görmek beni mutsuz eder. Düşünebiliyor musun, insanın ses tellerinin sarıldığı makarayı dikiş makinesine takmışlar ve gömlek dikiyorlar. Hakikaten çok acı bir şeydir bu!"

Abuzer bir süre konuşmasına ara verdi, sonra Fare Surat'a bakarak, "izin verirsen sana bir şey sormak istiyorum" dedi ve karşısındakinin cevabını beklemeden konuşmasını sürdürdü:

"Acaba ses tellerinden dikilmiş bir gömlek sağlam olur mu?"

Fare Surat kendisiyle alay edilip edilmediğini anlayabilmek için tüm dikkatiyle Abuzer'in yüzüne bakıyordu.

"Saçmalamayı bırak şimdi!" dedi. "Abuk sabuk konuşmanın sırası değil."

Abuzer, Fare Surat'ın sert bakışlarına aldırmadan ses telleri üzerine fikirlerini söylemeyi sürdürdü.

"Belki de ses tellerini kullanmadan önce balmumuyla mumlamak gereklidir. Bizim mahallede bir ayakkabıcı vardı, o, ayakkabıyı dikmeden önce ipi mutlaka mumlardı ve böyle yapmakla ipin çabucak kopmasını önlediğini söylerdi."

Tutuklulardan bir başkası söze karıştı.

"Bizim memlekette dokuma tezgahlarına çektikleri atkı denilen keten ipleri tezgaha takmadan önce bezir yağı, vernik ve daha başka birtakım maddelerin karıştırılmasıyla elde edilen bir maddeye batırırlardı."

Bu kez yeniden Abuzer konuştu:

"Tabii ki, arkadaşlar" dedi. "Bu mum bildiğimiz doğum günü mumlarından değil, rengi koyu sarı, balmumu denilen bir mumdur bu." Abuzer sözlerinin burasında Fare Surat'a döndü: "Eğer mumları karıştırırsan benim ses tellerimden iyi sonuç elde edemezsin!"

Fare Surat copunu havada sıkı bir biçimde savurdu. Cop havada geniş bir daire çizerken, vınnn diye bir ses çıkardı.

"Kesin konuşmayı ahmaklar!" diye bağırdı Fare Surat. "Karılar hamamına çevirdiniz burayı be!"

Aradan bir saat daha geçmesine rağmen değişen bir şey yoktu. Mahkumlar sabırla bekliyor, ama doktor ortalarda gözükmüyordu. Hastalardan birisi daha fenalaştı. Arkadaşları onu da diğerinin yanına taşımak istediler, ancak Fare Surat izin vermedi.

"Doktorun kesin talimatı var" dedi. "İçerde bir hasta varken bir başkası odaya giremez."

Tutuklulardan birisi bu sözlere karşı çıktı; doktorun kendisi içeride yokken bu sözlerin bir anlam ifade etmeyeceğini söyledi.

Fare Surat dediğinde diretiyor.

"Orasına ben karışmam" diyordu. "İçeriye bir hastadan başkası giremez!"

Bu kez Abuzer söze karıştı, ve Fare Surat'a, "bu konuda elinde yazılı emir var mı? Varsa görmek isterim" dedi.

Fare Surat, bir bebeğin emziği hiç ağzından bırakmadığı gibi, elinden hiç bırakmadığı copunu yine Abuzer'e doğru uzattı.

Abuzer copu kenara itti.

"Elbette sana hesap sorma gibi bir düşüncem olmadığını belirtmek isterim" dedi. "Çünkü ben de askerlik yaptım ve emirlerin asla tartışılamayacağını bilirim. Ancak yine de her emrin tam anlamıyla uygulanmadığını da bilirim. Sana bu konuda bir örnek vermek isterim: Nöbetlerde askerin yemeyeceği, içmeyeceği, konuşmayacağı, oturmayacağı, uyumayacağı yolunda kesin emirler vardır. Buna rağmen benim bulunduğum bölükte her gün çeşitli nöbet yerlerinde bir sürü vukuat olurdu. Aslında bu tip üzücü olayların meydana gelmesini ben de istemezdim ve arkadaşların bu konuda uyarılmasını kendime vazife sayardım. Çünkü bugün nöbette birisi uyuklar, yarın öbür tarafta bir başkası yatar, öteki gün birkaçı nöbet yerini terk eder, bir başkası tüfeğini bir ağaca

dayar, eline kalem kağıdı alıp anasına mektup yazmaya kalkar, sonunda bir bakarsın ki ortada nöbetçi kalmamış. Bu durumdaki olumsuzlukları bilen birisi olarak, senin bu göreve sadakatini görünce gözlerim yaşarıyor. Ama yine de içeride doktor ve ortada yazılı bir emir yokken bu emrin geçerliliği kalmamıştır. Gördüğünüz gibi içeride hasta muayenesi yapılmıyor, burada da kötü durumda bir arkadaş var, bu durumda arkadaşı rahatlatacak bir şeylerin yapılması gerektiği ortada."

Fare Surat bu sefer copu Abuzer'in gırtlağına dayadı.

"Senden gevezeliğe son vermeni ve sesini kesmeni istemiştim" dedi. "Ama görüyorum ki sen bildiğin gibi davranmaya devam ediyorsun"

Abuzer copu yeniden kenara itmeye çalıştı, ama Fare Surat da ittirmemek için direniyordu. Aralarında kısa bir mücadele oldu, sonunda Abuzer vücudunu kenara çekerek coptan biraz uzaklaştı.

Oraya geleli dört saati geçmişti ve doktor hâlâ ortada yoktu. Kapıda yardımcının sportmen vücudu gözüktü, Fare Surat'a, "Bunları yerlerine geri götürün" dedi. "Doktor bugün gelemeyecek."

Hastalar arasında homurtular yükseldi. Bir tutuklu, "madem doktor gelmeyecekti bizi burda saatlerce niye beklettiniz?" dedi.

"Şimdi sana sorunun cevabını vereceğim!" dedi ve gardiyanlara bir göz işareti yaptı.

Askerlerden birkaçı, az önce itiraz edenin kollarına girerek dışarı çıkardılar, az sonra koridordaki bir odadan cop sesleri geldi.

Yardımcı diğerlerine döndü.

"Başka bir şey söylemek isteyen var mı?" diye sordu.

İki kişi daha fikirlerini söylemeye çalıştılar. Onlar da götürüldü. Onların götürülmelerinin arkasından, daha yardımcının bir şey söylemesini beklemeden Abuzer ortaya çıktı.

"Beni buraya kadar getirdiğiniz için size teşekkür ederim"

dedi. "En azından sağlığımızla ne kadar yakından ilgilendiğinizi gördüm. Elbette doktorun gelmemesi sizin suçunuz değil. Bu konuda sizi suçlamadığımı bilmenizi isterim ama yine de sayın doktora görevini ihmal etmemesi yolunda bir uyarı yapılırsa faydalı olur kanaatindeyim. Görev görevdir. Ve bir asker, görevini aksatmamalıdır. Çünkü üstler görevlerini aksatınca astlarına kötü örnek teşkil ederler. Kötü örnek teşkil..."

Yardımcı işaretini verdi, Fare Surat'la birlikte dört gardiyan Abuzer'in koluna girip sürüklercesine götürdüler. Yolda Abuzer hâlâ fikirlerini söylemeye çalışıyordu, ama midesine inen yumruklar soluğunu kesiyor ve sözcükler duyulmuyordu.

Gardiyan odasında Abuzer'i iyice dövdüler. Abuzer koğuşa geri döndüğünde doktora gitmeden önceki halinden daha kötü durumdaydı.

Arkadaşları Abuzer'in yardımına koştular. Vücudundaki morarmış yerlere krem sürdüler. Bayram, Abuzer'in çevresinde fıldır fıldır dönüyor, yardım edebilmek için çırpınıyordu.

Üç gün kadar sonra Abuzer yine doktora gitmek için listeye adını yazdırdı. Yine çok sıkı aramalardan geçirilip, doktor odasının bulunduğu bölümde duvarın önüne dizildiler ve beklemeye başladılar. Bir süre sonra doktor geldi, kalın kara gözlüklerinin arkasından sert sert bekleyenlere baktı.

"Ne kalabalık burası böyle" dedi. "Herkes hasta demek!"

Bakışlarını hastalar üzerinde dolaştırdı, tehditkar bir ifadeyle, "bakın baştan söyleyeyim" dedi. "İçinizde hasta olmadığı halde sırf gelmek için gelen varsa, beni boş yere meşgul etmesin. Bu gibi üçkağıtçılarla uğraşacak zamanım yok. Aranızda bu tip insanlar varsa, onlara, nasıl tedavi yöntemleri uyguladığımı düşünmelerini salık veririm."

Kimseden ses çıkmadı. Doktor odasına girdi. Bir süre sonra kapının önünde dikilen emir erine seslenerek, demli bir çay getirmesini söyledi. Emir eri koşarak gitti. Bir süre sonra elinde bir bardak çayla geri döndü. Çayı içeriye bırakıp yeniden kapıya di-

kildi. Aradan on dakika kadar bir süre geçti. İçeriden yine doktorun sesi duyuldu. Doktor bir çay daha getirmesini söylüyordu emir erine. Emir eri içerden boşalan bardakları aldı, koşarak uzaklaştı. Bir süre sonra çayı getirdi. On dakika kadar sonra yine doktorun sesi işitildi. Bu sefer emir erine kendisine bir sigara almasını emretti. Emir eri koşarak odadan çıktı, beş dakika kadar sonra sigarayı getirdi.

Mahkumlar sessizce olan biteni seyrediyorlardı, içlerinden birisi, "şimdi gazeteleri isteyecek" dedi.

Gerçekten de doktor, gazeteleri istedi. Gazeteleri okumayı bitirdikten sonra hastaları teker teker içeriye almaya başladı.

İçeriye ilk giren mahkum, ciğerleri yerlerinden koparcasına durmaksızın öksüren zayıf ve renksiz yüzlü biriydi. Çok kısa bir süre sonra elinde bir kutu aspirinle dışarı çıktı. Onun ardından sağ bacağının üzerine zorlukla basabilen ve ancak seke seke yürüyebilen bir mahkum girdi. O ilkinden daha çabuk dışarı çıktı. Onun da elinde bir kutu aspirin vardı. Odaya üçüncü giren midesinden şikayetçiydi, onun içeriye girmesiyle çıkması bir oldu. Gardiyanlar onu odadan çıkartırlarken, doktorun gardiyanlara, "bunun tedavisini size bırakıyorum" dediği duyuluyordu. Bu mahkum, gardiyanlar tarafından muayene edilmişti. Bunların sekizine aspirin tedavisi uygulanmış, altısının ise, sahtekarlık yaptıkları gerekçesiyle, tedavilerinin gardiyanlar tarafından yapılması uygun görülmüştü. Abuzer en son hasta olarak odaya alındı. O sırada doktor, gazetelerden birinin bulmacasını çözmekle meşguldü.

"Senin neyin var?" diye sordu doktor, kafasını gazeteden kaldırmadan.

Abuzer doktorun masasının tam karşısına gelmişti. "Efendim, benim iki şikayetim var" dedi.

"Neymiş onlar?"

"Birincisi kolumdaki ağrı ve sızılarla ilgili, ikincisi idrar yollarımla ilgili."

Doktor kafasını gazeteden kaldırmıyordu.

"Ne zamandan beri var bu şikayetler sende?"

"Emniyetteki misafirliğimin bitmesinin ardından bu şikayetler ortaya çıktı."

Doktor başını gazeteden kaldırdı, Abuzer'e baktı.

"Hiç de öyle görünmüyorsun" dedi. "Son derece sağlıklı bir görünümün var."

Abuzer'in yüzünde sıcak bir tebessüm belirdi.

"Övgünüze teşekkürler efendim" dedi. "Aslında kollarımdaki, bacaklarımdaki, belimdeki, idrar yollarımdaki rahatsızlıklar ve vücudumun çeşitli yerlerindeki ağrıları saymazsak hiç de fena sayılmam."

Doktor koltuğunda biraz kımıldadı.

"Ellerini öne doğru uzat" dedi.

Abuzer söyleneni yaptı. Doktor uzaktan Abuzer'in ellerine baktı. "Sahtekarlığı hiç sevmem!" dedi. "Sana da gardiyan tedavisi uygulanacak!"

Abuzer kollarını geriye doğru çekti. "Yemeklerden önce mi, yemeklerden sonra mı, efendim?" diye sordu.

Gardiyanlar, Abuzer'i odadan çıkartırlarken, doktorun, "sahtekarlar, hilekarlar, üçkağıtçı herifler!" diye öfkeyle bağırdığı işitiliyordu.

Abuzer'e gardiyan odasında, doktorun önerdiği tedavi yöntemi uygulandı. Coplar, tekmeler Abuzer'in üzerine inip kalkarken Fare Surat, "doktorun bugüne kadarki bütün teşhisleri doğru çıkmıştır. Bak bu tedaviden sonra sen de nasıl iyileşeceksin!" diye konuşuyor ve kahkahalar atıyordu.

XI

Abuzer bitkin vaziyette koğuşa geri getirildiğinde, üst ranzalardan birinde oturan Mehmet Ali'yi gördü. Ve onu yeniden görmenin verdiği sevinçle az önce yediği dayağın yol açtığı acıları

bile unuttu. İki eski gözaltı arkadaşı samimiyetle kucaklaştılar. Abuzer, Mehmet Ali'nin yanına oturdu.

"Nihayet gelebildin dostum" dedi.

"Evet, nihayet gelebildim. Nasılsın bakalım görüşmeyeli? Az önce senin sohbetini yapıyorduk. Arkadaşlar, bu koğuşta yeni gelen Abuzer isminde birisinin bulunduğunu söyleyince hemen bu kişinin sen olduğunu anladım. Az önce doktordaymışsın, ne oldu?"

Bu soruya Abuzer'in yerine, o ana kadar sessizce oturan Mesut cevap verdi:

"Ne olduğu Abuzer'in duruşundan belli değil mi?" dedi. "Bak kolu bacağı tutmuyor."

"Dövdüler mi?" diye soruyor Mehmet Ali.

"Biraz kapıştık" dedi Abuzer. "Doktor benim hasta değil, bir sahtekar olduğumu ve bunun tedavisini de gardiyanların yapabildiğini söyleyip, beni odasından kovdu ve gereğinin yapılması için gardiyanlara emir verdi. Tabii bu hiç de hoş bir şey değildi. Hiç şüphesiz, doktorun karşısına bu konumda birisi olarak değil de, özel muayenehanesine giden bir sivil hasta olarak çıksaydık, eminim ki, bize çok farklı davranırdı. Ve şimdi bizim kolumuzdaki ağrıyı önemsemeyip bizi sahtekarlıkla suçlayan bu adam, öyle bir durumda, kolumuzdaki şikayetleri kendisine iletmekte çok geç kaldığımızı, kolumuzdaki rahatsızlığın çok ileri boyutlara ulaştığını, bunun için birkaç ay boyunca kendisine on beş günde bir düzenli olarak kontrole gitmemiz gerektiğini ve bunun gibi daha bir sürü şey ileri sürebilirdi. Hatta düzenli bir şekilde kendisine muayene olmazsak, kolun kangren tehlikesiyle karşı karşıya kalabileceğini bile söylemekten çekinmezdi."

Yan taraftan Murat'ın sesi duyuldu.

"Kendi kendine eziyet ediyorsun sen" dedi. "Seninki ucuz kahramanlık!"

Abuzer ona gülümsedi.

"Sana hak vermiyor değilim sevgili dostum" dedi. "İnsanın

kendisini tedavi ettirecek yerde, ağrılara sızılara katlanıp karanlık bir köşede kıvranıp için için erimesi ve karşısındakilerin rahatlarını bozmaması daha iyidir herhalde diyorsun anladığım kadarıyla. Gerçi bu işlere benim, senin kadar aklım ermez, ancak ben diğerini yeğlerim. Ne de olsa bir köşede boyun eğip ölümü beklemektense, daha iyi yaşamaya çalışmak tercih edilir."

Abuzer'in bu sözleri Murat'ı kızdırdı:

"Benim yaşamak için mücadele etmediğimi mi söylemek istiyorsun? Burada söylemek istediklerini açıkça söyle, birtakım imalı sözlerle lafı eveleyip geveleme. Şunu unutma ki, beni buraya sokaktan alıp getirmediler. Ayrıca beni bu camia iyi tanır; anladın mı beni?"

Abuzer kafasını evet anlamında aşağı yukarı salladı.

"Elbette ki anladım" dedi. "Ama şu da bir gerçektir ki, herkes dilediği gibi yaşamakta serbesttir, öyle değil mi? Ben sana neden bütün gün boyunca kuluçkaya yatmış tavuklar gibi yataktan çıkmıyorsun diye soruyor muyum? Bu senin bileceğin bir iş. Hiç şüphesiz kahramanlık gibi bir amacım da yok. Tam aksine ben kendi halimde, zararsız bir insan olarak bilinirim. Ancak benim doktora görünmek istemem, seni neden bu kadar rahatsız ediyor onu bir türlü anlayamıyorum!"

Bu tartışma diğerlerini sıkmıştı. Mehmet Ali yerinde huzursuz huzursuz kımıldandı.

"Bırakın şimdi bunları" dedi. "Daha değişik şeyler konuşalım."

Demir kapının mazgal deliğinin kilidi tıkırdadı, delikte, Fare Surat'ın yüzü belirdi, bir süre içerisini gözden geçirdi.

"Birtakım gürültüler duydum" dedi. "Bir durum mu var?"

Abuzer eline bir kibrit kutusu almış onunla oynuyordu.

Fare Surat'ın sesini duyunca o tarafa baktı.

"Ooo! Sevgili dostum, sen misin?" dedi. "Sesini duymak ne güzel!"

Fare Surat emredici bir ses tonuyla konuştu:

"Yine başlama gevezeliğe" dedi. "Seni dinleyecek halim yok!"

"O zaman ben susayım başkası konuşsun, onu dinleyelim!"

Fare Surat'ın sesi biraz daha sertleşti.

"Kimseyi dinlemek istemiyorum!" dedi.

Abuzer, Fare Surat'ın bu sözlerine kırılmıştı.

"Buna üzüldüm" dedi. "Senin gerçekten canın sıkkın galiba? Eh sen de haklısın. Bütün gün oradan oraya koştur, üstlerine hizmet yetiştir, ondan sonra gel bir de kapı dinle; hakikaten zor iş. Ben askerdeyken yemekhaneciydim. Doğrusu o da zor işti. Bütün askerlerin karavanalarını eksiksiz ve tam saatinde hazırlayacaksın, hiç aksama olmayacak, telaşeli bir işti. Ama bir faydası vardı, üstlerinle yakın ilişkiler içinde bulunuyordun. Sizin de bildiğiniz gibi subaylar sırayla nöbet tutuyorlar. Bu nöbetleri sırasında onlara özel yemekler hazırlardık, bu da onların çok hoşuna giderdi ve bizi sever, kollarlardı. Aslında açık söylemek gerekirse ben yemekhanecilikten memnun değildim. Bütün gün yemekhanede pineklemek yerine, diğerleri gibi eğitim yapmayı ve gerçek bir savaşçı olmayı arzulardım, ancak değerli bölük komutanım buna izin vermezdi. Komutanıma bu yöndeki isteğimi sık sık söylememe rağmen, o her seferinde beni terslerdi ve 'ayak altında dolaşma yeter' derdi. Komutanımı kızdıran ve bana böyle davranmasına neden olan üzücü olay tamamen bir talihsizlik sonucuydu ve şöyle gelişmişti..."

Abuzer ayağa kalktı; bir yandan anlatıyor, bir yandan da olayı çeşitli hareketlerle canlı olarak yaşatmaya çalışıyordu.

"O gün büyük bir denetleme vardı ve bir general gelmişti. Biz alayın eğitim alanında toplanmış komutanı bekliyorduk. Sonunda general geldi, bizleri selamladıktan sonra bizim bölüğün önünde durdu. Herkes son derece heyecanlıydı. Ne de olsa bu bir sınavdı.

Bizim bölük komutanı on gün önceden başlayarak kontrollerini sıklaştırmıştı. Sürekli sıkı eğitimler yaptırıyor, çeşitli sorular

soruyor, bilemeyenleri yerde süründürerek cezalandırıyordu. Şunu da itiraf etmeliyim ki, bölük komutanımız iyi bir insandı ve askerlerini dövmezdi; bunun yerine yerde süründürme, şınav çekme, tuvalet temizleme gibi cezalar verirdi. Oysa aynı alayda bir başka bölük komutanı tanırım, onun aynı eri bir gün içerisinde yedi kez dövdüğünü duymuşumdur.

Denetlemeye gelen general bizlere bir göz attı ve o kadar askerin içerisinde gözü bana takıldı. Göz göze geldik, bir süre öyle bakıştık. Beni işaret ederek öne çıkmamı istedi. Öne çıktım. Beni tepeden tırnağa süzdü ve gözleri benim sökük botlarıma takıldı. 'Bunlar ne böyle?' diye disiplinli bir askere yakışan şekilde sert bir sesle sordu. Ben de, 'bot komutanım' dedim. Komutan, botumun sökük ve yırtık kısımlarını göstererek, 'bunları soruyorum, bunları!' dedi. Ben, generale, aslında benim de bu konulara önem verdiğimi, akşam yatmadan önce sağlam botlarımı boyayıp ayakkabılığa koyduğumu, ancak sabah uyandığımda benim boyalı, güzel botlarımın yerinde bunları bulabildiğimi, zamanın da çok kısa olması dolayısıyla bunları ayağıma geçirip buraya gelmek zorunda kaldığını söyledim. General bu sözlerim karşısında daha da hiddetlenerek, 'Demek bu bölükte hırsızlık da varmış!' deyip bağırdı. Tabii bu sözlerin yarısı bana geldiyse, diğer yarısı da bizim subaylarımıza gidiyordu. Daha sonra general, benden ceplerimi boşaltmamı istedi. Ben de ceplerimi boşalttım. Ceplerimin birinden bir küçük paket ayçekirdeği, biraz fındık, az miktarda kabuklu fıstık, öbür cebimden bir küçük paket bisküvi, pantolon cebimden, mutfaktaki hemşerimin verdiği daha henüz soyulmamış kaynamış patates çıktı. Ve tabii ki general saçını başını yolmaya, öfkesinden ayaklarını yerlere vurmaya başladı ve bizim bölük komutanına dönerek, 'askerlerin seyyar manavlığa başlamışlar, bunların ruhsatlarını sen mi verdin?' diye sordu. General öyle sinirlenmişti ki, teftişi yarıda keserek geri dönüp gitti. O gittikten sonra bölük komutanımız uzun uzun bana baktı ve 'kıtlıktan mı çıktın be rezil herif' diye bağırdı.

Astsubayına dönerek, 'buna ikinci bir emre kadar gecede üç kez ikişer saatlik nöbet yazın!' diye emir verdi. Bir süre sonra da beni yemekhaneye gönderdi."

Abuzer son cümlesini bitirmek üzereyken dışarıdan yardımcısın sesi işitildi. Çok kısa bir süre sonra da Fare Surat'ı kenara iterek, deliğe kendi yüzünü dayayıp içeriye baktı. Abuzer'i hemen karşısında ayakta görünce, ona ne yapmakta olduğunu sordu.

Abuzer de, hapishane doktorunun ne denli usta ve ne kadar şefkatli olduğunu, başlarında da böyle bir doktor bulunduğu için çok şanslı olduklarını arkadaşlarına anlattığını söyledi.

Yardımcı gülümsedi:

"Demek sana karşı davranışından memnunsun."

"Hiç şüphesiz. Doktorumuz adeta görevine âşık bir insan. Hastasını iyileştirebilmek için çırpınıyor."

"Peki tedavi yöntemlerini de beğendin mi?"

"Elbette, bir doktorun tedavi yöntemlerini tartışmak bana düşmez. Doktor olabilmek için onca yıl okullara gitmiş, kitaplar ezberlemiş, üstüne üstlük mezuniyetinde o meşhur Hipokrat yeminini etmiş bir insanın, bu bilgi ve yeminini unutup yanlış işler yapabileceğini söylemek aklımın ucundan bile geçmez. Ama yine de uyguladığı tedavi yöntemlerinin tam anlamıyla iyi geldiğini söyleyemeyeceğim. Sanırım bu yüzden kendisine bir daha gitmem gerekecek."

Yardımcı bu sefer daha yüksek perdeden güldü:

"Elbette, elbette gidebilirsin!" dedi "Eminim ki doktor bu kez sana daha etkili bir tedavi yöntemi uygulayacaktır!"

Yardımcı kapıdan uzaklaştı. Abuzer yerine oturmak üzereydi ki, tekrar Murat'ın sesi duyuldu.

"Bunlarla bu kadar samimi olmaman gerekir" dedi. "Bunlara katiyen yüz vermeyeceksin ve gerekli gereksiz konuşmalardan kaçınacaksın. Bir hareket yapmadan önce bizim itibarımızı ve onurumuzu düşüneceksin."

Mesut, Murat'ın bu sözlerine karşı çıktı.

"Abuzer'in buradakilerin onurunu düşürecek bir davranışta bulunduğunu sanmıyorum" dedi.

Bayram da Mesut'u destekledi. "Tam aksine bence" dedi.

"Bütün işlerine ve planlarına çomak sokuyor ve onları üzüyor. Böyle olmasaydı bu kadar sopayı yemezdi."

Murat, Bayram'a ters ters baktı:

"Sen bari konuşma!" dedi. "Daha dünkü çocuksun, şimdi bana akıl mı öğreteceksin?"

Mehmet Ali oturduğu yerden doğruldu, Murat'a döndü, "Öfkeli hareket ediyorsun. Düşüncelerinde haklı veya haksız olabilirsin, bu ayrı bir konu, ancak bundan da önemlisi düşüncelerini söyleme tarzın. Karşındakilere biraz daha alçakgönüllü, biraz daha hoşgörülü ve sevecen yaklaşabilirsin. Böylelikle sorunlar daha kolay ve kimseyi kırmadan çözülebilir. Sanırım doğrusu da budur."

Murat, Mehmet Ali'nin bu sözlerine de kızmıştı.

"Herkesin bir konuşma tarzı vardır." dedi. "Benim de tarzım budur. Ben her şeyi kısa ve öz konuşurum. Anlayan anlar, anlamayan anlamaz!"

Abuzer, bu tartışma sürerken, ranzaya uzanmış, gözlerini yummuş ve tatlı bir hayale dalmıştı. Denizi ve balıkları düşlüyor, düşünde bir yandan balıkları tutuyor, bir yandan da pişirip yiyordu.

Murat son sözlerini söyledikten sonra elindeki gazeteyi katladı ve öfkeyle yan tarafa attı. Tartışma burada kesildi.

Akşam karanlığı hapishanenin üzerine çökünce pencerenin dışındaki su borusu tıkırdamaya başladı. Mesut yattığı yerden kalkıp pencerenin yanına geçti, eline bir kalem kağıt aldı ve seslere dikkatle kulak kabartıp bunları önündeki kağıda yazdı. Karşılıklı tıkırdaşmalar bir süre sonra kesilince Mesut bunların açıklamasını yaptı. Diğer koğuşlardan birindeki arkadaşları, koğuşa yeni gelen olup olmadığını soruyorlardı. Mesut yeni bir arkadaşın geldiğini ve isminin Mehmet Ali olduğunu ve bağlı bulundu-

ğu örgütün ismini onlara bildirmişti. Bir süre sonra boru yeniden tıkırdadı ve Mehmet Ali'ye selam yollandı. Ayrıca o koğuşta Mehmet Ali'nin arkadaşlarından üç kişi bulunduğu bildiriliyor ve onların isimleri ve selamları iletiliyordu.

Tıkırtılar ve Mesut'un açıklamaları Abuzer'i şaşırtmıştı. Yattığı yerden doğruldu şaşkın şaşkın tıkırtıların geldiği yöne ve Mesut'a baktı.

Tıkırtılar bir süre daha sürdü. Abuzer hâlâ bir şey anlayamamıştı.

"Allah allah!" diye söylendi yüksek sesle. "Bu nasıl iş böyle? Eskiden haberleşmek için güvercinlerin kullanıldığını duymuş, birtakım Amerikan filmlerinde Kızılderililerin dumanla haberleştiklerini görmüştüm, ama böyle bir şeyle yeni karşılaşıyorum."

Abuzer hâlâ şaşkın şaşkın çevresine bakınıyor, arada bir kafasını iki yana sallıyor ve "sizin işlerinize akıl ermez!" diye söyleniyordu.

Bayram, gözleri yuvalarının içinde fıldır fıldır dönerek, "bizde daha ne yöntemler var abi" dedi. "Burada koğuştakilerin dışında kimse birbirini göremez, ama herkes cezaevinde neler olup bittiğini anında öğrenir ve çok kısa bir süre içerisinde haber bütün cezaevinde duyulur."

Abuzer, "hayret bir şey!" dedi. "Sizin işinize akıl ermez. Bakalım daha neler göreceğiz?"

Ranzaların üzerinde bir araya toplandılar. Bayram pencereden dışarıya baktı. Aydınlık bir geceydi. Gökyüzünde yıldızlar parıldıyor, dolunay günlerindeki ayın parlak ışığı etrafı aydınlatıyordu. Duvarların üzerindeki projektörler ışıl ışıl yanıyor, nöbetçilerin duvarlar üzerinde yürüdükleri görülüyordu.

"Bu akşam hava çok güzel" dedi Bayram, hüzünlü bir sesle. "Böyle güzel akşamlarda insanın içine biraz daha burukluk çöküyor. Dışarıda serbestçe gezmeyi biraz daha fazla arzuluyor insan."

Mehmet Ali de pencereye sokulmuştu.

"Öyledir" dedi. "Hele bir de bahar gelsin, o zaman biraz daha koyar insana hapislik. Gökyüzü şimdikinden daha aydınlık, yıldızlar daha yakın ve parlaktır. Arada bir yumuşak rüzgar eser pencereden içeri, uzaklardan bir yerden bahar çiçeklerinin kokusunu getirir. İşte o zamanlar bir kırda ya da ormanda gezinmeyi düşlerim. Dalar giderim uzaklara, çiçeklerin arasında yürürüm, kuşların cıvıltısını dinlerim. Bir de oğlumla ağaçların arasında koştururum, saklambaç oynarım. Onun sarı kıvırcık saçlarını öperim."

"Kaç yaşında oğlun?" diye sordu Bayram.

"Dört yaşında. Tam dört yaşında bir delikanlı. Aslanlar gibi..."

"İsmi ne?"

"Yiğit."

"Benim de bir kızım var" dedi Mesut. "Altı yaşında. Önümüzdeki yıl okula başlayacak. İsmi Deniz. Ufak tefek, denizler gibi masmavi gözlü, bukleli saçlı bir kızdır Denizim. Onunla altı yıllık yaşamında yalnızca iki yıl birlikte olabildik. O doğduğunda ben içerdeydim. Onu ilk kez bir ziyarette gördüm. Annesi getirmişti, tam bir aylıktı ve ben onu okşayıp sevememiştim. Tel örgüler vardı aramızda, demir parmaklıklar... Ve ben kızımı kucağıma alamıyordum, okşayamıyordum... Dört yaşına girmek üzereyken ben hapisten çıktım. Önceleri soğuktu bana karşı, yabancı gibiydik, kızgındı, kırgındı. 'Neredeydin sen?' diye kafasının içinde yargılıyordu beni ve sırtını dönerek cezalandırıyordu sanki. İki yıl içerisinde aramızdaki buz dağları eridi. Sıkı sıkı tutardı elimi, geceleri geç vakte kadar uyumaz, beklerdi beni. Hep yeniden onu bırakıp gideceğimden korkardı... İşte yine ayrılmak zorunda kaldık. İsterdim ki, biraz daha büyük olsaydı da anlatabilseydim ona, anlatabilseydim ayrılığı yaratanın ben olmadığımı."

Mesut sustu. Kimse konuşmuyordu. Mehmet Ali pencereden dışarıya bakıyor, Mesut gözlerini tavandaki ampule dikmiş, hiç ayırmıyordu. Bayram önündeki battaniyenin tüylerini yoluyordu. Abuzer pencerenin kenarına yanaştı, onun da gözleri boşluğa daldı.

XII

Abuzer yeniden doktorun odasının karşısındaydı ve tam iki saatten beri ayakta dikiliyordu. Doktor henüz gazeteleri okumayı bitirmemişti. Fare Surat bile beklemekten sıkılmıştı. Ve kıpırdanıp duruyordu. Bir ara yakasının düğmesini çözmüş, kapatmış, yeniden çözmüş, yeniden kapatmış sonunda farkına varmadan açık bırakmıştı. Abuzer ona açık kalan yakasını göstererek:

"Hişt! Hemşerim" dedi. "Düğmeni ilikle!"

Fare Surat, Abuzer'e yan yana baktı.

"Sen karışma." dedi "Ne yapacağımı senden mi öğreneceğim?"

Abuzer yumuşak bir ses tonuyla Fare Surat'ın sözlerine itiraz etti. "Öyle deme" dedi. "Bir asker her şeyine dikkat etmeli. Askerliğin başı disiplindir ve orduda disiplinsizliğe yer yoktur."

Fare Surat düğmesini ilikledi.

"Tamam tamam, kes sesini!" dedi.

Abuzer, Fare Surat'ın dediklerini duymamış gibi konuşmasını sürdürdü.

"Ben askerdeyken bizim bir tabur komutanımız vardı. Çok titiz bir adamdı. Her sabah hiç aksatmadan içtimalara gelir, kılık kıyafet kontrolü yapardı. Hemen hemen her gün koğuşları denetler, yatakların dağınık olup olmadığına, ranzaların bir hizada durup durmadığına bakar, yemekhanelere aniden baskınlar düzenler, masaların, sandalyelerin düzgün durup durmadıklarını kontrol ederdi. Ve şöyle derdi: 'Burada emirler ve kurallar tartışılmaz, uygulanır. Bir asker bu emir niye verildi, bu kural neden kondu diye düşünmez. Bu emir verildiyse, bu kural konduysa mutlaka önemli bir nedeni vardır, diyerek o emir ve kurallara harfiyen uyar.' Bu komutanımız bir gün bize anket kağıtları dağıtarak bu kağıtta sorulan sorulara açık yüreklilikle, çekinmeden cevap vermemizi söyledi. Anket kağıdında, askerlikten memnun musunuz? Eğitim esnasında bir şeyler öğrenebiliyor musunuz?

Komutanlarınızdan memnun musunuz? türünden on tane soru bulunuyordu ve son olarak da yapılmasını istediğiniz bir şey var mı, açık yüreklilikle yazın deniyordu.

Ben o sıralar henüz acemi bir erdim ve son soruya komutanımızın dediği gibi açık yüreklilikle cevap verdim. Değerli komutanımız diye yazdım. Sizin disiplininizden örnek alıyor ve gururlanıyoruz. Bizleri bir baba şefkatiyle sevdiğinizi biliyoruz. Ancak bir sıkıntımızı size arz etmek istiyorum. Her gün yemekhaneye geliyor, masaların ve sandalyelerin kenarlarına ip çekilip aynı hizaya getirilip getirilmediklerine büyük bir titizlikle bakıyor, birkaç santimlik bir kaymayı bile fark ediyor ve görevlilere bağırıp çağırıyorsunuz. Ama arada bir de yemeklere baksanız da, masaları düzelttirdiğiniz gibi yemekleri de bir düzelttirseniz, ne kadar iyi olur."

İki gün sonra bölük komutanımız beni çağırttı ve tabur komutanının emriyle ikinci bir emre kadar eğitim alanındaki Çamlıtepe denilen yerde hendek kazacağını bana bildirdi.

Bilindiği gibi acemi er taburları çok kalabalıktır ve tabur komutanlarının işleri yoğundur. Doğal olarak bir tabur komutanının bazı konulardaki unutkanlığı normal karşılanmalıdır. Ben hendeği kazmaya başladım. Birinci hendek bitti, ikincisi bitti, üçüncüsü bitti, ama tabur komutanından hâlâ bir haber çıkmıyordu. En sonunda bir gün onu eğitim alanının çevresinde gizlice dolaşıp, bölüklerin nasıl eğitim yaptığını gözetlerken gördüm ve yanına koşup bana verdiği cezayı hatırlattım ve ikinci bir emri vermeyi unutup unutmadığını son derece saygılı bir dille sordum. O, bir tabur komutanının asla böyle şeyleri unutmayacağını söyleyerek, kazdığım hendekleri doldurmamı, ondan sonra tekrar kazmamı ve tekrar doldurmamı, bunu ikinci bir emre kadar sürdürmemi söyledi. Bu iş tam on üç gün boyunca sürdü. Bereket versin acemi birliğindeki son günlerdi ve on üçüncü günün sonunda acemilik bitti, bizler usta birliklerine dağıtıldık. Düşünebiliyor musun, bu olay acemi birliğinde değil de, usta birliğin-

de başıma gelseydi tam bir buçuk sene kazı yapmak zorunda kalacaktım."

Fare Surat elindeki copla kafasını kaşıdı.

"Bizim komutan da çok serttir" dedi. "Beni az önce düğmem açıkken görseydi mahvederdi."

"Haklısın" diyerek Fare Surat'ı destekledi Abuzer. "Kendisiyle tanıştım. Beni küçük bir sınavdan geçirdi ve çok memnun kaldı. Sınavın sonunda bana iltifatlar yağdırarak, keşke bütün askerlerim senin gibi olsa dedi."

Fare Surat kafasını kaşımayı bıraktı.

"Amma attın" dedi. "Bizim komutan bir vatan hainine hiçbir değer vermez. Hele senin gibi salağa hiç değer vermez. Vermediği gibi elinden gelse sizi beslemez bile."

O sırada doktorun sesi duyuldu ve hastalar sırayla içeri alınmaya başlandı.

Doktorun yanına ilk giren kalbindeki sıkışmadan ve çarpıntıdan şikayetçiydi. Elinde bir kutu aspirinle dışarı çıktı. İkinci giren sırt ağrılarından şikayetçiydi, geceleri bile zorlukla uyuyabiliyordu. Doktor onu yalancılıkla suçlayıp, tedavisini gardiyanlara bıraktı. Sırt ağrılarından şikayetçi hasta, doktorun bu sözlerine şiddetle karşı çıkarak, doktora bir gün bu yaptıklarının hesabının sorulacağını, onun bir doktor değil, işkenceci sadist bir yaratık olduğunu, haykırdı ve zorla odadan çıkartıldı. Az sonra gardiyan odasından cop sesleri ve siyasi tutuklunun yenilgiyi kabullenmeyen sloganları duyuldu. Üçüncü hasta da aynı akıbete uğradı. Dördüncü hasta nefes darlığından şikayetçiydi, aspirin tedavisine hak kazanmıştı.

Sıra Abuzer'e gelmişti. Doktor, tekrar Abuzer'i karşısında görünce suratını astı.

"Ne o?" dedi. "Geçen günkü tedavi fayda sağlamadı mı?"

Abuzer, doktorun tam karşısında durdu.

"Beni yanlış anlamanızı istemem" dedi. "Ancak fayda sağladığını söyleyemeyeceğim."

Doktorun yüzüne ince bir tebessüm yayıldı.

"O zaman tedavinin dozajını artıralım!" dedi. "Şunu da özellikle söyleyeyim ki; buraya her yeni gelişinde dozaj biraz daha artırılacaktır. Çünkü benim sahtekarlarla uğraşacak vaktim yok!" Doktor bu son sözlerini kesin bir dille söylemişti.

Abuzer hiç kıpırdamadan doktorun gözlerinin içine bakıyordu.

"İnanın" dedi Abuzer. "Ben de yapacak başka işlerimin olmasını ve zamansızlıktan şikayet etmeyi çok isterdim, ama burada bildiğiniz gibi benim vaktim çok. Ben de bu vakit bolluğu, kolumda, ve idrar yollarımda bu rahatsızlık varken, istemediğim halde sizi rahatsız etmek zorunda kalacağım. İnanıyorum ki günün birinde siz de doğru tedavi yöntemlerini öğreneceksiniz!"

Abuzer'in bu son sözleri, doktorun üzerinde güçlü bir etki yaptı, doktor öfkeyle koltuğundan fırladı.

"Demek beni tedavi yöntemlerini bilmemekle itham ediyorsun öyle mi?"

"Öyle" dedi Abuzer yerinden hiç kımıldamadan. "Eskiden ben henüz küçük bir çocukken köyde yaşardım. Köyümüze ara sıra genç bir veteriner gelirdi ve hayvanları muayene ederdi. Hayvanlara öylesine sevecen davranır, hastalıklı hayvanları iyileştirmek için öylesine çırpınırdı ki... O, hayvanlara bile, mesleğine ihanet etmeyerek sevecen davranırken, sizdeki bu insanlara düşmanlığın nedenini anlayamıyorum."

Doktor hırsla, "götürün bunu! Götürün bunu! Nasıl biliyorsanız öyle yapın" diye bağırdı gardiyanlara. Gardiyanlar, Abuzer'in koluna girip götürmeye çalışırken, Abuzer'in şu sözleri duyuluyordu.

"Sinirlendiniz mi doktor bey? Öyleyse size bir kutu aspirin vereyim!"

XIII

Komutan telaşeli bir halde masanın üzerini toparlıyor, sağa sola emirler yağdırıyordu. Emri altındaki astsubaylar da bu emirler doğrultusunda gardiyanları oraya buraya koşturuyorlar, her taraf gözden geçiriliyor, siliniyor, boyanıyor, yenileniyordu. Askerlere yeni kıyafetler dağıtılmış üstbaş, kılık kıyafet kontrolleri sıklaştırılmış, botlar boyatılmıştı.

Komutan hiçbir şeyin eksiksiz kalmaması için her şeyi bizzat kendisi gözden geçiriyordu. En son birkaç küçük eksik kalmıştı, onlar da sabaha kadar bitirilecekti. İş tamamlanmadan kimse uyumayacak, subay, astsubay görevleri başından ayrılamayacaklardı. Kendisi de geç vakit cezaevinden ayrılmış, ertesi günkü denetlemenin yarattığı sıkıntıyla evinin yolunu tutmuştu.

Eve geldiğinde karısı hâlâ yatmamış, onu bekliyordu. Zaten kocası bu son göreve atandığından beri ev yaşamları bozulmuştu. Eskiden alaydayken kocasının işi daha rahattı, hiç değilse eve geliş gidiş saatleri belliydi. Şimdi ise hem evin düzeni bozulmuş, hem de kocası sinirli ve huzursuz bir insan haline dönüşmüştü.

Komutan üstünü başını çıkartıp, pijamalarını giydi ve oturma odasındaki her zaman oturduğu koltuğa oturdu. Yüzü gergindi. Karısı karnının aç olup olmadığını sordu. Toktu. Akşam yemeğinde askerlere bir şeyler hazırlatıp yemişti.

"Canın sıkkın gibi yine" dedi karısı.

"Denetleme var" dedi komutan. "Yarın önemli bir denetleme var. Ona hazırlanıyoruz kaç gündür; bu yüzden biraz yoruldum. Üstüne üstlük bir de bir sürü hainle uğraşmak yıpratıyor insanı."

Karısı da kocasının sıkıntılı haline üzülmüştü.

"Keşke başka bir göreve verselerdi seni" dedi.

"Görev görevdir" dedi komutan. "Kaldı ki bu görev sıradan bir kışla görevi değil. Çok kritik bir görev bu. Bu yüzden üzülmek yerine sevinmelisin. Ben görevimle gurur duyuyorum. Bir

de şu yarınki teftiş iyi geçsin, o zaman biraz rahatlarız."

Karısı ayağa kalktı, "Saat geceyarısını geçmiş" dedi. "Artık yatalım."

Komutanın gözünde uyku yoktu.

"Sen yat" dedi. "Ben biraz daha oturacağım."

Karısı gittikten sonra, mutfağa gidip dolaptan rakı şişesini çıkardı, bir duble rakı koydu, yanına da bir parça beyaz peynir ve bir bardak su aldı, yeniden odaya döndü, çalışma masasının başına oturdu, çekmeceden kalem kağıt çıkardı. Bir şeyler yazmak istiyordu. O sırada gözü, masanın üzerinde duran ve gümüş bir çerçevelik içerisinden kendisine bakan babasına ilişti. Babası askeri üniforma içerisinde, kararlı gözlerle kendisine bakıyordu. "Sevgili babacığım!" diye iç geçirdi.

Babası, albaylığa kadar yükselmiş ve o rütbeden emekli olmuş bir askerdi ve oğlunu da bir asker gibi yetiştirmiş, zamanı gelince askeri liseye yazdırmıştı.

Komutan bir süre daha babasının resmine baktıktan sonra şiirini yazmaya koyuldu.

Yemyeşil dağların var
O dağlara kışın yağar kar
Ağaçlarda tane tane nar
Ey benim sevgili vatanım

Koklarım çiçeklerini
Yürürüm tepelerinde
Balıklar yüzer derelerinde
Ey benim sevgili vatanım

Büyüklerimi sayar
Küçüklerimi korurum
Ben sana hizmet aşkıyla kavrulurum
Ey benim sevgili vatanım

Komutan kalemi bıraktı. Her zaman yaptığı gibi şiirini bir daha gözden geçirdi. "Çok coşkulu bir şiir" dedi. Bunun bestesi de yapılabilir. Dudaklarının arasından bir müzik mırıldanmaya başladı, şiirini de o müziğe uydurdu. "Evet, dedi, güzel bir bes-

teyle çok güzel bir marş olur bu. Dinlerken, söylerken insanın kalbi küt küt atar."

Komutan kalemi yeniden eline alıp, başka bir şiir yazmak için harekete geçti. "Hazır ilham perileri gelmişken bu fırsatı değerlendirmeliyim" diye düşünüyordu.

İşte büyüdünüz geldiniz askere
Olmamalı kafanızda tezkere
Bıkmadan hizmet edin milletinize
Haydi uygun adım marş marş!

Sizdeki disiplini dost düşman görmeli
Ayak sesleriniz ta kilometrelerce öteden gelmeli
Bakışlarınız dağları delmeli
Haydi uygun adım marş marş!

Yat vakti geldi mi doğru yatağa
Yemek vakti çala kaşık girişin çorbaya
Allah sizi hasret bırakmasın bulgur pilavına
Haydi uygun adım marş marş!

Komutan son şiirini de bir kez daha okudu, keyifle rakısından bir yudum içti. Gözleri yeniden babasının resmine ilişti. Sert bir adamdı babası. Çocuklarını tam bir kışla disiplini içerisinde yetiştirmişti. Evde kuralların hakimiyeti vardı ve bu kuralların dışına kimse çıkamazdı. Az gülen, çok nasihat çeken adamdı babası. Durmadan çocuklarına, iyi bir vatandaşın nasıl olması gerektiği konusunda konuşmalar yapar, çocuklarını bu çizgiye uygun bir tarzda yönlendirirdi. İşini çok sever, bir gün bile aksattığı görülmezdi. Ama buna rağmen küçük oğlu, yani komutanın erkek kardeşi, babasının tüm yönlendirme ve baskılarına karşın subay olmayı reddetmiş, üniversitede çok sevdiği fizik dalında başarı sağlamış, büyük bir bankanın bursunu kazanarak Amerika'ya gitmiş ve daha sonra da oraya yerleşip kalmıştı. Birkaç senede bir ailesini ziyarete gelip, tekrar geri dönerdi. Onun burs kazanıp Amerika'ya gitmesi dahi babasını memnun etmemişti. Nasıl olabilir de bir evlat babasının sözün-

den dışarıya çıkabilir, ona karşı gelebilirdi; bu, inanılacak bir şey değildi. Komutan da tıpkı babası gibi düşünüyor, kardeşine pek sempatiyle bakmıyordu. Oysa örf ve âdetler, büyüklere saygı diye bir şeyler vardı. Babasına bile karşı çıkan adamdan daha ne beklenebilirdi?

Komutan rakısını bitirdi. "Sen mezarında rahat uyu baba" diye söylendi. "Ben senin gösterdiğin yolda yürüyorum ve yürümeye de devam edeceğim."

Komutan yatmak üzereyken telefon çaldı. Cezaevinden yardımcı, eksikliklerin tamamlandığını bildiriyordu. Komutan biraz daha rahatladı. Çalışma masasının üzerini toparlayıp, yatağına gitti.

Sabah her zamanki gibi erkenden kalkıp, tıraşını oldu, ütülü kıyafetini giydi ve bütün astlarından önce cezaevine geldi, gardiyanların uyandırılmalarını emretti. Etrafı gözden geçirdi. Sabah yoklamasında bütün askerlerin kılık kıyafetlerini kontrol etti. Bazı eksiklikler gördü ve sorumlu subaylara bağırdı.

General öğleye doğru cezaevine, yanında iki kurmay subay ve bir de emir subayıyla geldi. Komutan onları kapıda karşıladı ve doğru kendi odasına götürdü. General, komutanın koltuğuna oturdu. Diğerleri onun karşısında ayakta bekliyorlardı. Nihayet general, oturmalarını söyleyince, oturdular.

General kısa boylu toparlak vücutlu ve kırmızı suratlı bir subaydı. Komutan, general ve yanındakilere içecek bir şeyler ikram etmek istediyse de general bu teklifi işlerinin çokluğunu öne sürerek reddetti, hemen işe koyuldu.

Hep birlikte mutfağı, er koğuşlarını, banyoyu denetlediler. Ardından kendilerini toplu halde içtima düzeninde bekleyen erlerin karşısına gittiler. Bölük komutanı gür bir sesle tekmilini verdi. General dikkatli bakışlarla gardiyanların kılık kıyafetlerini gözden geçirdi, ardından gözüne kestirdiği erlere çeşitli sorular sormaya başladı.

Ön sıranın ortasındaki gardiyanı işaret etti ve sorusunu sordu:

"Buradaki görevin ne?"

Gardiyan önce kısa künyesini saydı, daha sonra gür bir sesle soruyu cevapladı.

"Buradaki görevim; vatanımı yıkmaya, milletimi bölmeye kalkışmış hainleri kontrol altında tutmak, aynı zamanda onları eğitmek, ıslah etmek, gittikleri yanlış yoldan döndürmektir komutanım."

"Tahsilin ne senin?"

"İlkokul mezunuyum, komutanım!"

"Askere gelişinden önce ne iş yapardın?"

"Halde karpuz atardım komutanım!"

General bir başka gardiyana döndü:

"Buradaki tutukluların statüsü nedir?"

Gardiyan soruyu pek anlayamamıştı. Bir şeyler söylemek istiyor, ama kem küm ediyordu. General, bu ne böyle, der gibi komutana baktı, komutan kızarmıştı.

General soru şeklini değiştirdi.

"Yani evladım" dedi. "Buradaki tutuklular normal tutuklular mıdır?"

Asker bu soruyu anlamanın şevkiyle gırtlağını yırtarcasına bağırarak cevap verdi:

"Hayır komutanım!"

"Ya nasıl tutuklulardır?"

"Anormal tutuklulardır komutanım!"

General bu cevabı yeterli bulmamıştı.

"Peki normal tutuklularla, anormal tutuklular arasındaki fark nedir?"

"Normal tutuklular normal cezaevlerinde bulunurlar komutanım. Hırsızlar, esrarcılar, eroinciler, ırza geçenler normal tutuklulardır. Vatanı yıkmaya kalkışanlar anormal tutuklulardır!"

"Peki bunlara nasıl davranırız?"

"Anormal komutanım!"

General, gardiyanın bu cevapları karşısında memnun bir ifadeyle gülümsedi, bir başka gardiyana geçti.

"Nöbet esnasında, kaçmaya çalışan bir hain görsen ne yaparsın?"

"Önce havaya uyarı atışı yaparım, eğer durmazsa üzerine ateş ederim!"

General başını salladı.

"Sen böyle yaparsan içerde adam kalmaz, oğlum" dedi.

"Önce üzerine ateş et, vur, sonra gerekeni yap."

"Emredersin komutanım!"

General geri döndü, komutanın odasına yöneldi. Dönüşte doktorun odası gözüne çarptı. Doktor tertemiz, ütülü üniforması içerisinde hazır bekliyordu. General her zamanki titizliğiyle içeriye göz gezdirdi ve,

"İşler nasıl?" diye sordu.

Doktor bir an için dalgınlığa gelip,

"Ne olsun, idare ediyoruz işte" diyecekti neredeyse, son anda kendini toparladı.

"Gerekeni yapıyoruz komutanım" dedi.

Doktor bunları söylerken hazır ol vaziyetini hafifçe bozmuştu. Bunu fark eden komutan, generalin arkasından, durmadan doktoru ikaz etmeye çalışıyor, kızarıyor, bozarıyor, ama doktor onu fark etmiyordu.

General, odanın köşesinde duran sedyenin yanına gitti, işaret parmağını sedyenin üzerindeki deri kılıfla sürerek toz olup olmadığını kontrol etti, toz yoktu. General yeniden doktora döndü.

"Hastaların durumu nasıl? Çok gelen var mı?" diye sordu.

"İlk günler bir hayli çoktu, komutanım" dedi doktor.

"Ancak uygulamaya koyduğum etkili tedavi yöntemlerim sonunda bu sayı beşte bire kadar düştü. Ama bu sayıyı da yeni uygulamaya koyacağım daha etkili yöntemlerle çok daha aza indireceğimi umuyorum."

"Elbette elbette!" dedi general. "Öyle bir tedavi şekli geliştirmelisiniz ki, buraya hiçbiri gelememeli. Bunlara karşı yumuşak davranmamalı. Adam, bizi devirmeye kalkışacak, biz onu

mükafatlandıracağız! Bizim bir sürü işimiz gücümüz varken, bunların hasta numaralarında zırt pırt gelip, vaktimizi çalmalarına izin vermeyin. Lafa geldi mi insan hakları, insan hakları, diye dünyayı ayağa kaldırıyorlar. Ama asıl onlar, bizlerin kıymetli zamanlarını boş yere çalarak insan haklarını ihlal ediyorlar. Hainlerin insan haklarını ihlal etmelerine müsaade etmeyin!"

General odadan çıktı, diğerleri de onu takip ettiler, komutanın odasına döndüler. General yine komutanın koltuğuna oturdu, bu kez oturmalarını söylemediği için, diğerleri ayakta bekliyorlardı. General, durmadan komutana cezaevindeki işlerlik hakkında sorular soruyordu. Mahkumların günlerini nasıl geçirdiklerine ilişkin sorusuna aldığı yanıt, suratını buruşturmasına yol açtı. "Nasıl olabilir?" diyordu general, "askeri bir cezaevinde askeri kurallar uygulanmaz ve askeri eğitim gerçekleştirilmez?" Bu konuyu emir subayına özellikle kaydettirdi. Ayrıca ders saati uygulamasının yapılmadığını da, altını çizerek notların arasına yazdırttı. Komutandan tutuklular hakkında tutulan dosyaları istedi. Ancak o güne kadar yalnızca lider durumunda gözüken tutukluların dosyaları tutulmuştu. General bunu da not ettirdi. Ve denetlemeyle ilgili emirleri yakında yazılı olarak göndereceğini söyleyip, cezaevinden ayrıldı.

Generali uğurladıktan sonra, komutan ve diğer subaylar derin bir oh çektiler. Komutan odasına döndü. Bir müddet oturup dinlendikten sonra günlüğünü çıkartıp yazmaya başladı.

"Bugün önemli bir gündü. Yalnız benim açımdan değil, ülkenin geleceği açısından da önemliydi. General işin zorluğunu kendi gözleriyle gördü. Oysa bu gördükleri, meselenin çok küçük parçasıydı. Mahkumlarla karşılaşmaya hiç yanaşmadı. Keşke onları da görseydi de burada kimlerle uğraştığımıza kendi gözleriyle şahit olsaydı. Bugünkü teftişin iyi geçtiğini umuyorum. Birkaç eksik çıktı, ama nerede her şey tastamam, eksiksizdir.

General, daha önceleri hakkında duyduğum gibi, uyanık, titiz ve son derece dikkatli birisi. Kendi şahsıma ait bu özellikleri onda da gördüğüm için, ayrıca gururlandım.

Yalnız, doktorun, generalin sorularını cevaplandırırken her başarılı uygulamayı kendine maletmesini ve bu uygulamaları benim emirlerim doğrultusunda yaptığını özellikle belirtmemesini yadırgadım. Oysa doktor, bu mahkumlara nasıl davranılacağı konusunda üç beş şey biliyorsa, bunları benim sayemde öğrendiğini söylemeliydi. Bu konuyla ilgili olarak doktoru uyarmalıyım."

Komutan defterini kapadı, bir sigara yaktı; dumanını keyifle içine çekti. "Oh be!" dedi. Birden rahatlamıştı. Şimdi astlarıyla bir değerlendirme toplantısı yapmalıydı. Yardımcıyı çağırıp toplantı kararını iletti.

Komutan içeriye girdiğinde bütün subaylar uzun toplantı masasının etrafında hazır, kendisini bekliyorlardı. Hepsi ayağa kalktı, komutan yerine oturup onlara da oturmalarını söyleyince oturdular.

"Evet beyler" dedi, komutan. "Önemli bir günü geride bıraktık. Sanıyorum denetleme bizim açımızdan fena geçmedi."

Odadakiler hep bir ağızdan komutanı desteklediler.

Komutan sözlerini sürdürdü.

"Gerçi generalin neler düşündüğünü ve yukarıya nasıl bir rapor vereceğini henüz bilmiyorum. Ama benim izlenimlerime göre hakkımızda iyi düşüncelerle ayrıldı buradan."

Yardımcı, komutanın bu sözlerini hararetle destekledi; "Başka türlü düşünmesi için ortada bir sebep yok" dedi. "Sizin gibi başarılı bir komutan hakkında nasıl başka türlü düşünebilir?"

Bu sözler komutanın hoşuna gitmişti. Eliyle dazlak kafasını sıvazladı.

"Orası öyle ama" dedi, "yine de sonucu beklemeli, dereyi görmeden paçaları sıvamamalı."

Subaylardan bir başkası söz aldı,

"Ama komutanım" dedi. "Daha ne olsun? Gecenizi gündüzünüze katıyorsunuz ve cezaevinde en küçük ayrıntıyla bile bizzat kendiniz ilgileniyorsunuz."

Bu sözler de komutanı hoşnut etti.

"Bak bu da doğru" dedi. "Ne gecemiz kaldı, ne gündüzü-

müz. Kışladakiler mesai bitiminde evlerine ya da subay gazinolarına koşarken, biz eve bile zor gidebiliyoruz. Herhalde üstlerimiz bizi takdir ederler. Bakın size az önce odamda, son denetlemeden esinlenerek yazdığım şiirimi okuyayım."

Odadakiler hep bir ağızdan, okuyun, okuyun, diye komutanı desteklediler. Komutan defterini açtı ve şiirini okumaya başladı:

İşte geçirdik bir teftiş daha.
Çıktık inşallah alnımızın akıyla
Kutlayalım bunu bir kadeh rakıyla
Haydi garson mezeleri hazırla.

Önce soğuktan başlayalım
Ardından bir körpe piliç haşlayalım
Yanında güzel bir salata
İstanbul'un en sevdiğim yeri tarihi Galata.

Komutan şiirini bitirdi. Odadakilerden alkış sesleri yükseldi. Alkışlar kesilmek bilmiyordu. Komutan ayağa kalktı, kendisini alkışlayanları selamladı.

"Teşekkürler, teşekkürler" dedi. "Teveccühünüze çok teşekkürler."

"Aman efendim" diye ortaya atıldı yardımcı, "ne teveccühü? Siz gerçekten çok güçlü bir şairsiniz. Şiirleriniz bizleri etkiliyor, duygulandırıyor."

"Evet" diye yardımcının bu sözlerini destekledi bir başka subay. "Çok yalın ve akıcı bir üslup zenginliği var sizin şiirlerinizde"

Bir başkası, daha ateşliydi.

"Bunlar bir sanat harikası!" diye coşkuyla konuştu. "Bunları bir kitap haline getirseniz, eminim ki satmaya yetiştiremezler."

"Doğru" dedi yardımcı, "Genelkurmay bir tavsiye kararı çıkartıp, her erin alması zorunlu tutulsa, kitabınız yalnız altı-yedi yüz bin tane böyle satardı."

Komutan memnun bir çehreyle övgüleri dinliyordu.

"Şiir, başlı başına bir hadisedir arkadaşlar" dedi.

Odada sesler kesildi, bakışlar komutana çevrildi.

"Aslında sanatın ve şiirin yozlaştırılmasına, dejenere edilmesine izin vermemek lazım. Bana kalsa şu anda yayınlanmış durumda bulunan bir sürü saçma sapan kitabı yasaklatırdım."

Yardımcı, gözlerini hiç ayırmadan komutanın gözlerinin içine bakıyordu.

"Zaten son günlerde bu konuda büyük bir çalışma var, komutanım" dedi. "Güvenlik konseyimiz bugüne kadar bir sürü kitabı toplatmış durumda. Hatta başkentte bir fırının, kitap yakma işine ayrıldığı söyleniyor."

Komutan, "bu, geç bile kalınmış bir uygulamadır." dedi. "Bu konuda yönetimimizin daha titiz ve sıkı davranması gerektiğine inanıyorum ve bu uygulamayı canı gönülden destekliyorum. Komünistler, saçma sapan şeyleri şiir diye yutturmaya kalkıyorlar."

Komutan, arkasındaki dolabın gözünü işaret etti.

"Bakın şurda duran saçma sapan kitaptan size saçma sapan bir bölüm okuyacağım ve heriflerin nasıl sapıttığını gözlerinizin önüne sereceğim."

Komutan, yardımcıya, kitabı vermesini işaret etti. Yardımcı çevik bir hareketle sandalyesinden fırlayarak, kitabı getirdi. Komutan kitabı eline alıp sayfalarını karıştırdı.

"Bu kitabı göreve yeni başladığımda, gerçekleştirdiğimiz ilk aramada koğuşlardan birinde ele geçirmiştik. Size bu kitaptan birkaç cümle okuyacağım. Aslında bildiğiniz gibi şiirdeki satırlara mısra denir. Ama bunların şiirleri şiire benzemediğinden ben bunlara cümle diyorum. Hoş bunlara cümle de denmez ya!"

Komutan önündeki kitapta aradığı bölümü bulmuştu, okumaya başladı.

Biz topraktan ateşten doğduk.

Güneşi emziriyor çocuklarımıza karılarımız.

Bakın bakın, materyalistlik dedikleri bu işte. Herif anasından

doğduğunu bile inkar ediyor. Şimdi siz bu heriften ne beklersiniz? İşte açıkça inkar ediyor. Ne diyor? Topraktan ateşten doğmuş! Ulan sen topraktan ateşten doğduysan toprağı, ateşi kim becerdi? Baban kim oluyor o zaman? İşte görüyorsunuz heriftteki sapıklığı. Bir sefer hepimiz okuduk, biliyoruz. İnsanlar analarından doğarlar. Erkekle, dişi birleşme yaparlar, dişi hamile kalır ve dokuz ay on gün sonra bebek dünyaya gelir. Şimdi ben bu herifle karşılaşsam, ona şöyle derim: Be adam, sen kimi kandırıyorsun? Hiç insan topraktan doğar mı? İnsan pırasa mıdır ki toprakta yetişsin?"

Odadakiler, komutanın bu sözlerine kahkahalarla güldüler. Yardımcı, herkesten fazla gülüyordu ve "Bravo komutanım! Çok esprili bir insansınız" diyordu.

Kahkahalar sürerken, komutan kendisinin nasıl bilgili ve kül yutmaz bir insan olduğunu ispatlamış birisinin gururuyla, nokta gibi gözlerini yuvalarında döndürerek odadakilere bakıyordu.

"Bakın şimdi size bir bu şiiri, bir de kendi şiirimden bir bölüm okuyacağım ve takdiri size bırakacağım. Şimdi az önceki saçmalıkları tekrarlıyorum:

Biz topraktan ateşten doğduk
Güneşi emziriyor çocuklarımıza karılarımız.

Şimdi kendi şiirimden bir bölüm okuyorum, iyi dinleyin!

Önce soğuktan başlayalım
Ardından bir körpe piliç haşlayalım
Yanında güzel bir salata
İstanbul'un en sevdiğim yeri tarihi Galata

Evet, buyrun, takdir sizin"

İlk sözü yardımcı aldı.

"Bu konuda konuşmaya bile gerek yok komutanım" dedi. "Siz az önce bir insanın nasıl doğabileceğini bilime dayanarak açıkladınız. Ayrıca izninizle benim eklemek istediğim bir yer daha var; hiç çocuklara güneş içirilir mi? Çocuklara süt içirilir. Bir sefer akıl var mantık var, güneşi nasıl tutacaksın? Ve neyin

içersine koyacaksın? Biberona koysan, güneşin ısısı biberonu yakar. Termosa koysan güneş termosu eritir. Olacak şey mi şimdi bu?"

Bir başka subay söze karıştı.

"Çocuğa süt içirilir tabii ki" diye yardımcıyı destekledi. "Ama en faydalısı anne sütüdür. Bunu geçen gün elime geçen çocukların beslenmesiyle ilgili, çok ünlü bir profesörün kitabında okudum. Ayrıca başka kitaplarda yaptığım araştırmalar da bunu doğruluyordu."

"Tabii, tabii" dedi yardımcı. "Bana da bunu annem söylemişti. Başkası söylese belki inanmazdım, ama annem bu konularda müthiş bilgili bir kadındır. Zaten öyle olmasaydı beni böyle yetiştiremezdi. Neyse efendim, konuyu dağıtmayalım, sizin şiirleriniz ise gayet kolay anlaşılabilir bir dille yazılmış. Bir çocuk bile okuyunca ne demek istediğinizi anlayabilir. Mesela, önce soğuktan başlayalım, derken önce soğuk bir havada yemeye başlayalım, demek istiyorsunuz. Örneğin, karlı bir dağda veya kışın açık havada."

Yardımcının bu sözleri, komutanın suratının asılmasına neden olmuştu.

Masanın en ucunda oturan genç subaylardan birisi konuşmak için izin istedi, yardımcıya dönerek,

"Özür dileyerek sizin fikirlerinize katılamayacağım efendim" dedi. "Bana göre önce buzlu rakıdan başlayalım demek istiyor."

Genç subayın bu sözlerine, yardımcı sert bir şekilde itiraz etti:

"Yanılıyorsun!" dedi. "Komutan rakıyı bir önceki dörtlükte istemişti, unuttun mu? Şiir benim aklımda, bir daha ezbere okuyayım.

İşte geçirdik bir teftiş daha
Çıktık inşallah alnımızın akıyla
Kutlayalım bunu bir kadeh rakıyla
Haydi garson mezeleri hazırla.

İşte gördüğünüz gibi, rakı burada istenmiş ve kutlama gerçekleşiyor, kadehler bile tokuşturuluyor. Daha bunun rakısı mı kalmış?"

Genç subaylardan bir başkası söze karıştı. Bu genç subay, çapkınlığıyla övünen birisiydi.

"Bence komutanımın şiirinde çok ince bir anlatım ve mesajlar saklı. Aslında komutanımız bu şiirde yemek memek anlatmak istemiyor."

Komutan bu sözlere daha çok şaşırdı, içinden, "hoppala!" diye söylendi. Genç subay konuşmasını sürdürdü.

"Bu mısralar aslında, başarılı bir insanın, başarısını güzel bir kadınla kutlamasını anlatıyor."

Odadakilerden, "Oooo!" diye sesler yükseldi. Komutan şaşkınlık üstüne şaşkınlık geçiriyor, suratı renkten renge giriyordu ve "dur bakalım daha neler duyacağız" diye düşünüyordu. Genç subay konuşmasına devam etti:

"Önce soğuklardan başlayalım, demekle sarışınları kastediyor. Bildiğiniz gibi sarışınlara en güzel örnek İngilizler ve İskandinavyalılardır ve bunlar soğuk insanlar olarak bilinirler. Ardından körpe bir piliç haşlayalım diyor, yani artık işin gerçekleşmesine sıra geliyor, körpecik piliç gibi bir yavrudan bahsediliyor ve salatayla, hızlı ve renkli bir gecenin başlangıcı haber veriliyor. Galata sözcüğüyle de bu işin Galata Kulesinde gerçekleştiği ifade ediliyor ve bu tatlı anıyla Galata, en sevilen muhit olarak anılarda yer ediyor."

Yardımcı, genç subaya ters ters baktı.

"Senin de aklın fikrin şeyinde!" dedi. Sert çıkışını daha da ileri götürmek istiyordu, ama komutan araya girerek muhtemel bir ağız dalaşanı önledi.

"Aranızda tartışmayı bırakın!" dedi. "Sizlerin şiirimi bu şekilde yorumlamanız bana çok enteresan geldi. Ancak ben ne soğuk havayı, ne bir kadını, ne de başka bir şeyi kastetmiş değilim. Ben sadece soğuk mezeler ve güzel bir yemekle rakıdan

bahsediyorum. Hepsi bu kadar."

Yardımcı, komutanın bu açıklamasında da olumlu yanlar bulmuştu.

"Bu daha ilginç komutanım" dedi. "Demek ki sizin şiirleriniz her kesime, her okuyucuya ayrı ayrı mesajlar verebiliyor. Bu da sizin şiir alanındaki büyüklüğünüzü gösteriyor."

Ötekiler de yardımcıyı desteklediler. Komutan elini havaya kaldırdı.

"Teşekkürler, teşekkürler" dedi. "İlginiz beni duygulandırdı. Önümüzdeki günlerde bu konuları daha geniş konuşuruz."

Komutan odadan çıktı, yardımcı da onu takip etti. Diğerleri de odayı boşaltıyorlardı. Bu sırada az önce konuşan genç subay, yanındaki bir başka genç subaya şunları söylemekteydi:

"Adam, mecburen bizi kendine esir ediyor ve şiir dediği o zırvaları zorla dinlettiriyor. İşin kötü yanı bayağı bayağı şair olduğunu zannediyor. Biz bu zırvaları dinlemek zorunda mıyız?"

"Sen buna da şükret" dedi diğer subay. "Bir de bunları bize ezberletmeye kalkarsa, asıl o zaman yandık!"

XIV

Denetlemeden on beş gün kadar sonra denetlemeyle ilgili rapor geldi. Komutan raporu okudukça yüz hatları gerildi, zaman zaman sıkıntıyla çıplak kafasını kaşıdı, yüzünde boncuk boncuk ter damlacıkları belirdi, mendiliyle sık sık bu damlaları sildi, raporu arka arkaya birkaç kez okudu. Raporda, cezaevinde askeri bir cezaevinde bulunması gereken özelliklerin bulunmadığı belirtiliyor, savaş esiri hainlere karşı, onları eğitici, gittikleri yanlış yoldan döndürücü uygulamaların tam anlamıyla gerçekleştirilmediği, savaş esirlerinin yan gelip yatmalarına seyirci kalındığı, ayrıca hainlerin, cezaevindeki tutum ve davranışları hakkında detaylı bilgilerin düzenli bir şekildi tutulmadığı ve bu

hainlerin yeterince izlenmediği söylenerek, bu konular üzerinde acil tedbirlerin alınıp, eksikliklerin derhal giderilip, istenilen düzeye ulaşılması emrediliyordu. Ve bir süre sonra bu konularla ilgili yeni bir denetlemenin gerçekleştirileceği bildiriliyordu.

Komutan gömleğinin yakasını çözdü. Hava serin olmasına karşın, pencereyi açtı. Bir süre dışarıya baktı, ama boş bakışlardı bunlar ve hiçbir şey görmüyordu. Yeniden masasına oturdu, kendi el yazısıyla, az önce gelen rapor doğrultusunda bir emir hazırlayarak bunun çoğaltılıp, bütün görevlilere tebliğ edilmesini emretti.

"Ne umduk, ne bulduk?" diyordu kendi kendine. Evet bu konuları general de o gün sözlü olarak bildirmiş, ancak olayın bu kadar büyütüleceğini ve en üst makamların bile bu kadar yakından ilgileneceğini sanmamıştı. Aslında bu da iyi bir şeydi. Nasıl ki, en küçük bir aksaklık en üst makamlarca duyuluyorsa, demek ki, başarısı da yukarının dikkatini çekecekti. Şimdi üzülmeyi bir kenara bırakarak bir an önce toparlanmalı ve bir dahaki denetime kadar her şeyi yerli yerine oturtmalıydı. Önce sıkı bir toplantı yapmalı diye düşündü.

Toplantıya komutan, asık suratla girdi. Cezaevinin istenilen durumda olmadığını, gevşeklik ve başıbozukluğun hüküm sürdüğünü, görevlilerin gevşek ve lakayıt davranışlar içerisinde bulunduğunu, uzun uzun anlattı. Bundan sonra disiplin döneminin başladığını, yarından itibaren tutuklulara sabah sporu ve ders saati uygulamasının yaptırılacağını, buna göre programların düzenlenmesini emretti. Ayrıca her mahkum hakkında düzenli bilgi istediğini, bu bilgileri içeren dosyaların tertipli bir şekilde tutulacağını ilave etti.

Komutanın bağırıp çağırması bir saat on beş dakika sürdü. Toplantıdan sonra kendi odasına dönüp günlüğüne şunları yazdı.

"Bugünden itibaren yoğun ve zorlu bir çalışma temposuna giriyorum.

Aslında bugünden önce de nasıl çalıştığımızı, hainlere nasıl kan kusturduğumuzu kimse inkar edemez, ama komutanlarımız daha fazla çalışmamızı istediklerine göre, böyle davranacağız. İşimizin kolayca başarılabileceği fikrinde değilim. Karşımızdaki hainlere her istediğimizi kolayca yaptırabileceğimizi kimse iddia edemez. Öyle olsaydı, şimdiye kadar yedikleri dayaklardan sonra ayaklarımıza kapanmaları gerekirdi. Ancak biz onlardan güçlüyüz. Bizim yüreğimizde vatan ateşi yanıyor. Onların yüreklerine ise nifak tohumları serpili. Bu tohumların kökünü kazımak bize düşüyor.

Cezaevinde, hainlerin sayısı her gün biraz daha artıyor. Adamları topla topla bitmiyor. Bizim işimiz de biraz daha güçleşiyor. Ama ben böyle güçlükler için yetiştirildim ve bu güçlükler beni yıldıramaz. Tam aksine, güçlükler benden yılacak ve önümde diz çökecekler."

Komutan defterini kapadı. Kapı vuruldu, yardımcı içeriye girdi, yirmi üç hainin daha getirildiğini söyledi ve onlarla ilgili evrakları masanın üzerine koydu. Komutan evraklara bir göz attı. Yirmi üç kişiden altı-yedisi diğerlerine göre daha tehlikeliydi. Komutan yeni gelenlerin bekletildiği yere gitti.

Yeni gelenlerin üstleri başları perişan bir vaziyetteydi ve son derece yorgun ve yıpranmış oldukları ilk bakışta fark ediliyordu. Yeni gelenler karşılarında komutanı görmelerine rağmen duruşlarında herhangi bir değişiklik yapmadılar. Komutan hepsini tek tek süzdü. "Şunlara bak," diye düşündü, çapulcu sürüsü bunlar. Bir de sanki çok büyük bir halt karıştırmışlar gibi, dimdik durmuyorlar mıydı, işte komutanı en çok çıldırtan da buydu. Komutan, yardımcıya işaret etti, yardımcı, hepsine hazır ola geçmelerini emretti, ancak ötekiler bu emir kendilerine söylenmemiş gibi hiç oralı olmadılar. Yardımcı emri tekrarladı. Sonuç yine aynıydı. Komutan, yardımcının boşuna nefes tüketttiğini anlamıştı. Yeni gelenleri teker teker götürdüler. Yalnızca içlerinde en önemli konumda bulundukları polisin gönderdiği ra-

porda belirtilen iki kişiyi, komutan orada bıraktırdı. Onlarla kısa bir konuşma yapmak istiyordu.

Komutan, "burasının nasıl bir yer olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu.

Ufak tefek kısa saçlı olanı, oldukça rahat bir ifadeyle soruyu yanıtladı.

"Bizim için fark etmez" dedi.

"Fark etmez demek!" dedi komutan. "Onu zamanla göreceğiz!"

Komutan, diğerine döndü:

"Senin için de farketmez mi?" diye sordu.

Öteki, "benim için fark eder" dedi. "Bulunduğumuz yerin koşullarının iyi olmasını isterim."

Komutan alaycı bir şekilde gülümsedi.

"Tabii ne demek?" dedi. "Siz istersiniz de, biz yapmaz mıyız? Kırmızı mumla davet ettiydik sizleri buraya! Ancak sükutu hayale uğramamanız için baştan sizi uyarayım, burada pek rahat bir ortam bulacağınızı sanmayın. Hatta rahat edemeyeceğinizi bile söyleyebilirim!"

Diğeri gülümsedi:

"Biz de rahat ortamı sağlamak için mücadele ederiz" dedi.

Komutan bu konuşmanın bitiminde tutukluları göndertti. Saatine baktı. Vakit bir hayli ilerlemişti. Dışarıda hava kararmış, cezaevinin projektörleri çoktan yanmıştı. Cezaevinden çıktı, evine gitmeden önce subay gazinosuna uğramayı düşündü. Birkaç zamandan beri işlerinin yoğunluğu nedeniyle oraya uğrayamamıştı. Makam arabasına bindi, şoförüne gazinoya gitmesini emretti.

Gazino her zamanki gibi kalabalıktı. Kapıdan içeriye bir göz attı. Dip masalardan birinde oturan arkadaşlarını gördü, oraya yöneldi ve bir sandalye alıp yanlarına oturdu. Masadaki sohbetin konusu, o günlerde moda olduğu üzere memleketin durumu ve geleceğiydi.

"Memleket kurtulsa, bu bizim sayemizde gerçekleşecektir" diyordu masadaki subaylardan birisi. "Başka bir ihtimal göremiyorum."

Masadaki subaylar, daha önceden içmeye başladıklarından kafaları hafifçe bulmuşlardı. Subaylardan birisi rakı bardağını eline aldı ve "Dostlarım" dedi, "kadehimi aramıza şu anda katılan arkadaşımın ve başarımızın şerefine kaldırıyorum."

Kadehler kalktı, rakılar midelere yuvarlandı. Az önce konuşması yarıda kalan subay sözlerini sürdürdü.

"Ne diyordum? Memleketi ancak biz kurtarırız. Nitekim bunu da ispat ettik. Şimdi komutanlarımız bu kararlılığı sürdürüp, olayı sonuçlandırmalıdırlar."

"Evet" dedi bir başkası. "Bu işte duraksamaya yer yok. Bakın şu anda aramızda tam da bu konunun merkezinde görev yapan bir arkadaşımız var." Konuşmayı yapan subay, komutanı gösterdi: "Kendisi her gün komünistlerin içinde, onlarla uğraşıp duruyor."

Konuşmacı, kadehini eline aldı ve masadakileri, kadehlerini, komünistlerin ezilmesi şerefine, kaldırmaya çağırdı.

Kadehler ardı ardına kalkıyor, uzun bir zamandan beri böyle bir sohbete hasret kalmış komutan da, gönlünce içiyor ve uzun uzun konuşuyordu:

"Onları bir sinek gibi ezeceğim" diyordu komutan. "Onlara dünyanın kaç bucak olduğunu göstereceğim. Bunları sizler bilemezsiniz, dostlarım. Sizler, onlarla yüz yüze gelmiyorsunuz. Oysa ben tam karşılarındayım. Ana-baba terbiyesi görmemiş insanlar bunlar. Elli çeşit insan var içlerinde. Elli çeşit az bile, yüz elli çeşit desen abartı olmaz. Akıllısı, salağı, delisi, şarlatanı, şımarığı, ahlaksızı, dinsizi, ne ararsan bunlarda. Geçenlerde birisini getirdiler. Geçenlerde dediysem, bayağı bir zaman geçti aradan. Emniyette bile tek kelime ifadesi yok. Benim karşımda gayet uslu durdu. Tecrübesiz biri olsam, yahu derdim bu garibin başını yakmışlar, bedavaya harcamışlar herifi. Ama ben ne ya-

pıyorum? Hemen karar vermiyorum, adamı bir-iki yokluyorum ve gönderiyorum, ardından izlettiriyorum ve görüyorum ki adam bir şeytan, bir düzenbaz!

Şimdi kimisi var bunların içinde, daha kapıdan girer girmez söylüyor, ben buyum sizin söylediklerinize uymam, diyor. Ancak bu Abuzer gibilerinin kafalarının içerisinde binbir dolap dönüyor. Anlamak, karar vermek için zaman gerekli. Adam bir geveze, sen bir söyle, o on söylüyor; binbir dereden su getiriyor. İki günde bir doktora çıkıyor. Gerekli muameleyi yapıyoruz, ama o ertesi gün yeniden doktora çıkmak için başvuruyor. Adamın polis dosyasına bakıyorum en küçük bir ipucu yok. Kimdir, nedir, necidir, ne iş yapar, Rum mudur, Ermeni midir, casus mudur? Bir de üst makamlardan yazı üstüne yazı geliyor: Diyorlar ki, bu ve bunun gibi adamlar hakkında düzenli bilgi gönder. Ne gönderebilirim ben yukarıya? Kafamdan bir şeyler uydurup gönderecek halim yok ya."

Bir başka subay söz aldı. Bu, kafayı bir hayli bulmuş durumdaydı. Buna rağmen kadehlerini kaldırmalarını önerdi.

"Evet kaldıralım da" dedi bir başkası, "neyin şerefine?"

"Şeyin şerefine kaldıralım" dedi öneriyi yapan subay, "şeyin şerefine, mesela kendimizin şerefine."

"Az önce onun için kaldırmıştık."

"O zaman milletin şerefine kaldıralım."

"Onun için de kaldırmıştık."

"Olsun bir daha kaldıralım ne olacak sanki?"

"Olmaz" dedi diğeri. "Millet bu kadar içkiyi kaldırmaz. Sarhoş olur sonra!"

Bu sözlere hep birlikte uzun uzun güldüler. Komutan kadehini yeniden havaya kaldırdı.

"Kahkahalarımızın şerefine" dedi.

Bu öneri tutmuştu. Kadehlerini kahkahalarının şerefine kaldırırlar. Öneriyi ilk yapan yeniden konuşmaya başladı.

"Beyler" dedi. "Zaten bütün gün iş konuşuyoruz, biraz da

başka şeylerden konuşalım."

"Evet başka şeylerden konuşalım, ama neden?"

"Mesela güzel kızlardan konuşalım."

Komutan bu fikre karşı çıktı.

"Bize yakışmaz" dedi. "En iyisi şiirlerden konuşalım!"

Öteki de bu fikre karşı çıktı.

"Boş geç şimdi bunları" dedi. "Bu yaştan sonra sanatçı olacak halimiz yok ya?"

Komutan onun fikrine itiraz etti.

"Bu yaştan sonra da zamparalık yapacak halimiz yok ya?"

"O işin yaşı olmaz" dedi diğeri. "Geçen gün arabamla gidiyordum yolun kenarından bir hatun, ama bir görseniz içiniz yanar vallahi..."

"Bırak şimdi bunları" diye ötekinin sözünü kesti komutan. "Ben böyle konuları sevmem."

Konuşmaları dinleyen ve tartışmanın tatsızlığını fark eden bir subay, "beyler" dedi, "kadehlerimizi kadınsız ve şiirsiz bir sohbete kaldırıyorum."

Mırıldanmalar ve homurtular arasında kadehler kalktı. Masadakiler artık tamamen alkolün etkisi altındaydılar. Komutan coşarak elini masaya vurdu.

"Hainler ezilecek!" diye bağırdı. "Vatan topraklarında hainlere yer yok!"

"Yok!" diye desteklediler komutanı, diğerleri.

Komutan iyiden iyiye kafayı bulmuştu ve coşmuştu.

"Yarın hainlere karşı büyük taarruza başlayacağım!" diye gürledi. "Bu benim ilk meydan savaşım olacak. Birliklerimi muharebe hattında mevzilendirdim. Herkes ne yapacağını biliyor."

Komutan kadehini yeniden kaldırdı ve "Zafer benimdir!" diye bağırdı.

"Gazan mübarek olsun" dediler diğerleri.

Komutan bir bardak rakıyı bir dikişte mideye indirdi.

Artık gözleri kayıyor, kelimeler ağzının içinde yuvarlanıyorlardı.

"Sağolun" diye teşekkür etti komutan. "Sabah erkenden kalkacağım, kılıcımı çekip ordularımın başına geçeceğim ve emrimi vereceğim: Ordular hedefiniz vatan hainleridir! Ve beyaz atımı süreceğim üstlerine."

Komutan öylesine coşmuştu ki, yerinden kalkmış, sanki bir atın üzerindeymiş gibi bir eliyle dizginleri tutarken öteki elinde de kılıç varmışçasına kolunu havada savuruyordu.

Masadakilerden biri, diğerine:

"Kafayı buldu" dedi ve komutana dönerek, "heyecanlandın biraz otur yerine" dedi. "Bak bütün salon bize bakıyor. Ayrıca atlı kılıçlı savaşlar Osmanlılar döneminde kaldı, tarihi karıştırma."

Komutan bardakta kalan son rakısını da bitirdi.

"Unutmayın beyler" dedi. "Üç şeyden vazgeçemeyiz: At, avrat, silah... Şimdi size bir şiirimi sunmak istiyorum, dinleyin beni."

"Oooo!" dedi birisi. "Bu saatten sonra çekilmez bu."

"Doğru" dedi öteki. "Kadınlı bir şiirse oku, ama kadın madın yoksa bırak başka zaman okursun."

Bir başkası da:

"Susun dinleyin!" diye çıkıştı diğerlerine.

Komutan "Dinleyin!" dedi, "Yazmasını beceremiyorsunuz, bari dinlemesini öğrenin."

"Aman!" dedi öteki. "Her bir araya gelişimizde dinleye dinleye bıktık bunlardan. En iyisi ben size bir seks fıkrası anlatayım da siz onu dinleyin"

Komutan elini masaya vurdu.

"Senin aklın fikrin kadında" dedi. "Okuldayken de böyleydin sen, habire atar tutardın, ama bir bok yiyemezdin. Herkesin iki, üç kız arkadaşı varken, sen gazetelerdeki arkadaş arıyorum sütunlarına haftada otuz tane mektup gönderirdin."

"Yalan söyleme!" dedi diğeri. "Kızlar benimle tanışmak için sıraya girerlerdi be! Sen kendine bak, o şiir diye yazdığın zırva-

ları bütün gazetelere gönderirdin, ancak bir tanesi bile yayınlanamadı. En sonunda mektuplarından bıkan bir dergiden sana bir mektup yollamışlardı, hatırlıyor musun? 'Sayın okuyucu', diye başlıyordu mektup ve şöyle devam ediyordu: 'Bu memlekette şair olamayanları asmıyorlar, şairlik yetenek işidir. Sizde böyle bir yeteneğin var olmadığı ortada. En iyisi siz nalbant olmaya çalışın!"

Komutan öfkeyle masadan kalktı, nokta gibi gözlerinde şimşekler çakıyordu, esmer suratı kıpkırmızı kesilmişti.

"Günün birinde şiirlerim okul kitaplarına bile geçecektir" dedi. "Bakalım o zaman ne diyeceksin ve bu sözlerinden pişmanlık duyacaksın?"

"Bırakın bunları yahu" dedi masadakilerden biri. "Gecemizin içine ettiniz. Burada ne güzel memleket meselelerinden bahsediyorduk. Ortalığı ayağa kaldırdınız. Sizinle içilmez. Burada üstlerimizin ve astlarımızın önünde bu tip davranışlarda bulunmamalısınız. En iyisi bu geceyi burada bitirelim."

Komutan ayağa kalktı, hafifçe sallanıyordu.

"Öyle olsun" dedi. "Ben de eve gideyim o zaman"

Komutan bu sözlerden sonra gazinodan çıktı, şoförünün yardımıyla arabasının arka koltuğuna oturdu. Başı hafiften dönüyordu. "İçkiyi biraz fazla kaçırdık bu akşam" diye söylendi. "Ama uzun bir zamandan beri işin gücün arasında içkiye bile hasret kalmıştık." Bir ara gözleri kapandı, kısa bir düş gördü. Düşünde general olmuştu ve az önce yemekte şiirlerini dinlemeyi reddeden ve şiirleri hakkında ileri geri konuşan arkadaşını en geri hizmetlerden birine attırıyordu. Atama emrini de bizzat kendisi ötekinin yüzüne karşı bildiriyordu. Arabanın sarsıntısıyla gözlerini tekrar araladı ve şoförüne:

"Savaş başladı mı?" diye sordu.

Şoför bu söylenenleri anlamamıştı.

"Anlayamadım komutanım" dedi.

O sırada komutan,

"Askerlerim ileri! Hedefiniz hainlerdir!" diye bağırıyordu. Ardından kendi yazdığı şiirlerinden bir tanesini marş gibi mırıldanmaya başladı.

Ben bir kartal gibiyim
Uçarım düşmanın üstüne
Bir an önce bitse de şu kooperatif taksitlerim
Kavuşsam doksan metrekarelik evime.
Savaşmayı çok severim
Ama savaşamadım daha
Kısmet olursa bir gün savaşmak bana
Kusura bakma sevgili karım
Kalamam o zaman kahvaltıya

Evin önüne geldiklerinde komutan, şoförünün yardımıyla arabadan indi, merdivenleri şoförünün büyük gayretiyle tırmanabildi ve eve girdi. Karısı her zamanki gibi yatmamış, onu bekliyordu. Kocasını koltuğa oturttu, ayakkabılarını ve elbiselerini çıkartırken, komutan karısına, "bırak beni!" diyordu, yarı anlaşılır, yarı anlaşılmaz bir sesle. "Bırak beni, savaş başlamak üzere, her an alarm verilebilir. Ben giyinik beklemek zorundayım."

Karısı, komutanın pijamalarını giydirmeye uğraşıyor ve bu kadar içmemesi gerektiğini söylüyordu. Uzunca bir uğraştan sonra komutan, emirlerini dinlemeyip, pijamalarını giydiren karısını Divan-ı Harbe vermekle tehdit ediyordu. Ama yatağa yatar yatmaz gözleri kapandı ve az sonra da horlamaya başladı.

XV

Akşam sayımından sonra tutuklulara cezaevi idaresinin yeni emirleri duyuruldu. Duyulmasıyla birlikte homurtular yükseldi ve borular tıkırdadı, bütün haberleşme sistemleri harekete geçti. Koğuşlar arasında bir mesaj gidiyor, karşılığında bir başka

mesaj geliyordu.

Abuzer ranzasına boylu boyunca uzanmış, kendi kendine bir şarkı mırıldanıyordu. Koğuştakiler kendi aralarında son gelişmeleri tartışırlarken, o konuşmaların dışında kendi dünyasında yaşıyordu.

"Bu kadar baskı ve zulüm yetmedi zorbalara" diyordu Mehmet Ali. "Yeni zorbalıklar peşindeler. Ama boyun eğmeyeceğiz."

"Evet" diye Mehmet Ali'yi destekledi Mesut. "Bugüne kadar binbir çeşit baskı ve işkence uyguladılar üzerimizde. Bu bir yenisi ve hiç şüpheniz olmasın ki, bunlar da yetmeyecek ve başka baskı yöntemlerini de gündeme getirecekler. Umarım ki koğuştaki diğer arkadaşlar da bizim fikrimizdedirler ve ortak tavrımıza katılacaklardır."

Abuzer'in dışındakiler Mesut'u desteklediler. Abuzer'e gelince, o hâlâ ranzasında gözleri kapalı olarak yatıyor ve şarkı mırıldanmaya devam ediyordu.

Murat bu durumu fark etmekte gecikmedi, çünkü konuşmaların başından beri gözü ondaydı.

"Abuzer efendiden ses çıkmadı" dedi. "Acaba kendisi bizimle değil mi?"

Koğuşta bulunanlar bakışlarını Abuzer'e çevirmişler, ondan gelecek cevabı bekliyorlardı. Ancak Abuzer soruyu hiç işitmemiş gibi şarkısını mırıldanmayı sürdürüyordu.

"Ne o?" dedi Murat, "sesin soluğun çıkmıyor? Oysa sen durmaksızın konuşan, gevezelikte yarışı kimseye kaptırmayan birisiydin, ne oldu birden sesin soluğun kesiliverdi?"

Abuzer gözlerini araladı.

"Bana mı sesleniyorsun?" dedi.

"Evet sana" dedi Murat. "İki saatten beri sana söylüyorum. Beni anlamaman imkansız."

Abuzer yattığı yerden doğruldu.

"Ne olmuş?" dedi.

Murat, karşısındakinin bu ilgisiz tavrına daha da kızmıştı. Zaten bu herifi başından beri hiç sevmemişti.

"Ne demek ne olmuş? Kaç saattir burada neler konuşuluyor, hiçbirini duymadın mı? Sakın bana, duymadım deme, ağır konuşurum, kalbini kırarın sonra."

Murat öfkeyle birkaç ağır kelime söylemek üzereydi ki Mehmet Ali araya girdi, Murat'ı susturdu, Abuzer'in yanına geldi oturdu.

"Abuzer" dedi. "Gerçekten kendini bu son olayın dışında mı görüyorsun? Sözkonusu yaptırımların seni ilgilendirmediğini mi düşünüyorsun?"

Abuzer, Mehmet Ali'ye baktı, gülümsedi.

"Hayat zor dostum" dedi. "İnsanın ne gibi olaylarla karşılaşabileceği hiç belli değil. Bugün bu, yarın bir başkası. Bundan yılar önce bir evde kiracı olarak kalıyordum, ev sahibim çok iyi yürekli yaşlı bir adamdı. O da benim gibi yalnız yaşıyordu. Üst katta oturuyordu, alt katta bulunan tek odada ben kalıyordum. Adamcağız yıllar önce karısını kaybetmişti. 'Birden rahatsızlandı karım' diyordu; 'birden sararıp soldu, yemeden içmeden kesildi. Bir sürü doktora götürdüm, birisi fıtık, dedi, bir başkası apandist, bir başka doktor da mide ülseri teşhisi koydu, bir başkası da guatrdan şüphelendiğini söyledi. En sonunda bir başka doktor, karımı uzun uzun muayene etti, tahliller yaptırdı ve karımın kan kanseri denilen illete yakalandığını söyledi. İşte o zaman kızdım insanlara, o zaman bu büyük devletlere öfke duydum', derdi yaşlı adam. 'Milyonlarca doları, markı bomba yapıp insanları öldürmek için ayırıyorlar, sonra bunları da yetersiz görüp daha büyüğünü, daha gelişmişini nasıl yaparız da daha fazla insanı nasıl öldürürüz, diye daha büyük paralar harcıyorlar ve aynı devletler, bu tip hastalıkların insanları göz göre göre yok edip öldürmesi karşısında çaresizlikten yakınabiliyorlar.'

Öfkeliydi yaşlı adam, kızgındı, karısı gözünün önünde yitip gidiyordu ve o çaresizdi, güçsüzdü, ölümü seyrediyordu. Bir

süre sonra da ölmüştü karısı. Adam çok seviyormuş karısını. 'Temiz bir sevgiydi', derdi, 'benimki hilesiz, hurdasız bir sevgiydi.'

Üç çocuğu vardı adamın ve üçü de evliydiler. Pek gelip gitmezlerdi babalarına. Biri kızdı ve kocasıyla birlikte yurtdışında çalışıyordu; öbür ikisi erkekti, aynı şehirde yaşamalarına rağmen babalarını sıkça ziyaret etmezlerdi ve ben bu yaşlı adamla sıkı bir dostluk kurmuştum. Günün birinde öldü. Tıpkı başka ölümlerde olduğu gibi o da ne zaman öleceğini bilmiyordu ve bunu bana söyleyememişti. Aniden ölüverdi ve ben üzüldüm. Oysa bir akşam önce uzun uzun sohbet etmiş, çay demleyip içmiştik.

Yaşlı adam ölünce çocukları geldiler ve vakit geçirmeden evi sattılar, dolayısıyla ben de evden çıkartıldım. Halbuki yaşlı adama ve eve iyice alışmıştım. Aynı anda hem yaşlı dostumu kaybetmem, hem de evden atılmam benim için beklenilmeyen bir durumdu.

Sözün kısası burada birlikte bulunduğumuza göre birtakım beklenen ve beklenmeyen sıkıntılara beraber katlanabiliriz. Bu konuda da sizin yanınızda yer aldığımı belirteyim."

Mehmet Ali, Abuzer'i büyük bir dikkatle dinlemişti; zaten o herkesi dikkatle ve saygıyla dinler, karşısındaki sözlerini bitirmeden kendi fikrini söylemezdi.

"Bu iyi bir şey Abuzer" dedi Mehmet Ali. "Aslında senin, bizim yanımızda yer alacağından emindim. Ancak sana bir şey sormak istiyorum; sırf bizleri sevdiğin için mi, yoksa sen de buradaki uygulamalara karşı çıktığın için mi bir karara varıyorsun?"

"Az önce söylediğim gibi" dedi Abuzer. "Hayat beklenmedik olaylarla doludur sevgili dostum. bazen insan kendini öyle beklenmedik olaylar içerisinde buluyor ki, o zaman bazı kararlar vermek zorunda kalıyor. Mesela bir gün kumaşçılık yapan bir arkadaşının acele bir siparişini İzmir'e yetiştirdim ve zamanında yerine teslim ettim. Malı teslim ettiğim kişi bana bir yor-

gunluk çayı söyledi, ardından yemeğe davet etti. Yemekte biraz sohbet ettik. Bana acele bir işimin olup olmadığını sordu. Acele işim yoktu. O da, benden, elinde dikilmiş durumda bekleyen hazır pantolonları Aydın'daki bir müşterisine ulaştırmamı rica etti. Ben de, doğal olarak başkalarına yardım edebilmek kadar iyi bir şey olamayacağını düşünerek pantolonları Aydın'a götürdüm.

Pantolonları götürdüğüm şahıs da iyi bir insandı. Beni büyük bir nezaketle karşıladı. Vakit bir hayli geçti ve beni o gece yatmam için bir otele yerleştirdi, gece o lüks otelde kaldım. Yatmadan önce aşağıda otelciyle uzun bir sohbete daldık. Hangi nedenle Aydın'da bulunduğumu ona anlattım. O da, bana acele kargo servisi gibi çalışan bir adam olduğumu söyleyip, geçen gün bir müşterisinin otelde unuttuğu valizini Antalya'ya götürüp götüremeyeceğimi sordu. Tahmin edilebileceği gibi, valizi yerine götürebileceğimi söyledim.

Ertesi gün sabah erkenden otobüse binip, yola çıktım. Öğleden sonra Antalya'ya varmıştım. Kısa bir süre içerisinde valizi teslim edeceğim adresi bulmuştum. Son derece lüks ve güzel görünümlü bir binaydı burası. Yemyeşil, geniş ve düzenli bir bahçenin içerisinde iki katlı bir evdi. Kapıyı, hizmetçileri açtı ve hanım ile beyin evde olmadıklarını, bu yüzden akşama gelmemi söyledi. Ben valizi bırakıp gidebileceğimi söylememe rağmen, hizmetçi bu önerimi kabul edemeyeceğini söyleyerek, beni kibarca kapı dışarı etti.

Çaresiz, evin hanımı ile beyini beklemek üzere oradan ayrılıp şehrin merkezinde bir çay bahçesine oturdum. O arada karnım da acıkmıştı. Çay bahçesinin dışında duran simitçiden simit almak için yerimden kalktım, simitçinin yanına gittim, ama simitler bayattı. Az ileride duran başka bir simitçinin yanına yaklaştım, onunkiler de bayattı. Bu simitçiden de simit almayarak, az ilerde dikilen başka bir simitçiye doğru yöneldim, onunkiler tazeydi. Bu simitçiden bir simit alıp geri dönüyordum, benim oturduğum çay bahçesinde büyük bir telaş ve koşuşturma fark

ettim. Oraya biraz daha yaklaşınca, sivil ve resmi bir sürü polisin, çay bahçesinde oturanları dışarı çıkardıklarını gördüm. Biraz daha yaklaşıp, dikkatle bakınca çok şaşırdım; çünkü iki sivil polis, ellerinde şu doktorların, bizlerin göğüslerini ve sırtlarını dinlemekte kullandıkları cihaza benzer bir cihazla benim emanet valizi dinliyorlardı. Ben kendi kendime, acaba bizim emanet valiz bronşite mi yakalandı, diye düşünürken polisler ayağa kalktılar, bizim yakınımızda dikilen amirlerinin yanına gelip, 'evet, saatli' dediler.

O sırada ben, amirin yanına sokulup, "Özür dilerim beyfendi' dedim. 'Valizi niye dinlediğinizi öğrenebilir miyim?'

Amir, bana ters ters bakıp, 'sana ne!' dedi.

Ben de, ona, bu valizin bana emanet edildiğini, bu valizi başına bir iş gelmeden yerine ulaştırmam gerektiğini söyledim.

Sözlerimi henüz bitirmemiştim ki, ne olduğunu anlayamadan beni hiç de kibar olmayan bir biçimde bir polis otosuna bindirdiler. Valizi de camları boyalı bir başka polis minibüsüne koydular, siren seslerinin eşliğinde müdüriyete geldik. Orada bana, bir türlü kavrayamadığım garip garip şeyler sordular. En çok ve telaşeyle sordukları da, bombanın ne zaman, saat kaçta patlayacağı; bombanın kimler tarafından hangi amaçla hazırlandığı, tahrip gücü, gibi ıvır zıvırlardı.

Tam iki saat burada, bu durumda kaldım. İki saat sonra beni, valizle birlikte serbest bıraktılar. Bırakırlarken de, kendilerini boş yere uğraştırıp, zamanlarını çaldığımı söyleyip, arkamdan sülaleme yönelik hiç de hoş olmayan sözler söylediler.

Akşam valizi yerine ulaştırdım. Ev sahipleri benim davranışımdan ötürü çok duygulandılar, hele başımdan geçenleri anlatınca benim adıma üzüldüklerini söylediler ve bana kendilerinin yanında çalışıp çalışamayacağımı sordular.

O günden itibaren yanlarında çalışmaya başladım. Bahçedeki çimleri kesiyor, havuzu temizliyor, evin alışverişini falan yapıyordum. Yaklaşık iki ay kadar sonra bir gün evin beyi beni yanına çağırarak, bundan sonra evin hanımı ne zaman evden çı-

karsa, benim de peşinden çıkıp onu takip etmemi istedi. O günden sonra, hanım evden çıktığında, ben de evden çıkıyor, ama peşinde gizlice dolaşmak yerine, ana caddedeki birahaneye gidip oturuyor, birkaç bira içip, hanımın döneceğini bildiğim saatte eve dönüyor, akşam da beye gizlice, hanımın önce kuaföre, sonra da, eve gidip gelirken tanıdığım ve isimlerini öğrendiğim bayan arkadaşlarından birinin evine gittiğini anlatıyordum. Beyefendi anlattıklarımdan memnunluk duyuyor, bana maaşımdan ayrı, harçlık veriyordu.

Sonunda bir akşam yine günlük olağan raporumu veriken, beyefendinin rengi attı, yüzü buruştu, kasları titredi ve bana kovulduğumu söyledi. Meğer o gün hanımefendi, beyefendinin işyerine gitmiş, sonra da birlikte balık lokantasında başbaşa yemek yemişler.

İşte gördüğün gibi dostum, hayat beklenmedik olaylarla doludur ve bunlara hazırlıklı olmak gerekir."

Abuzer sözlerini bitirince Mehmet Ali'nin yüzüne ince bir tebessüm yayıldı.

"Abuzer," dedi. "Sana kısa bir soru sordum, sen bana bir sürü şey anlattın, soruma cevap vermedin."

Abuzer, Mehmet Ali'ye saf saf baktı.

"Ne sormuştun sen?" dedi.

Mehmet Ali kafasını iki yana salladı.

"Bir alem adamsın vesselam!" dedi.

"Önemli olan vır vır konuşmak değil, sözleri yerine getirmektir!" diye Abuzer'e laf attı Murat yan taraftan ve sözlerini şöyle sürdürdü: "Bakalım yarın ve yarından sonra kimler susacak, kimler konuşacak?"

Bu sözler havayı biraz bozmuştu. Bayram iri gözlerini Murat'a çevirerek sert sert baktı:

"İnsanlara güvenmeyi öğrenmek gerekir," dedi. "Ayrıca saygı duymayı ve sevmeyi de öğrenmelidir."

Bayram'ın bu sözlerine Murat öfkeyle karşılık verdi.

"Sen, bana akıl verecek yaşta değilsin" dedi. "Yalnızca sen

değil, buradakilerden kimse bana akıl verecek durumda değil. Benimle konuşurken daha dikkatli olmanı sana söylemiştim. Aynı şeyleri tekrar etmekten hoşlanmam!"

Bu kez pencere kenarında oturan ve diğer koğuşlarla haberleşme işini yürüten Mesut söze karıştı.

"İnsanın her yaşta öğreneceği şeyler vardır" dedi. "Hepimizin öğreneceği daha çok şeyler var Murat arkadaşım. İnan bana öğreneceğimiz o kadar çok şey var ki, belki buna ömrümüz yetmeyecek."

Mesut bu sözleri söylerken kapıdaki delikte Fare Surat'ın kafası belirdi; bir yandan sinsi bakışlarıyla içerisini süzüyor, bir yandan da neler konuşulduğunu duymaya çabalıyordu. Abuzer, Fare Surat'ın kafasını görmüştü.

"Ey sevgili dostum!" diye seslendi Fare Surat'a, Abuzer. "Çalışkanlığına hayranım. Ne gece diyorsun, ne gündüz... Bu ülke kalkınırsa senin gibi çalışkan ve fedakar insanlar sayesinde kalkınacaktır. Keşke zamanında öğretmenlerini de, şimdi kapıları dinlediğin gibi dikkatle; tek kelimeyi bile kaçırmamaya çalışarak dinleseydin, belki adam olurdun."

"Ben halimden memnunum" dedi Fare Surat. "Sen kendi durumuna bak."

"Benim de durumumdan bir şikayetim yok" dedi Abuzer. "Sen de bizlerin varlığından memnunluk duymalısın. Bizler olmasaydık, sen kimleri gizlice dinleyip, coplayacaktın? Yakında senin de askerliğin biter. Nereli olduğunu bilmiyorum, ama memleketine döndüğünde eşine dostuna gururla anlatacak anıların olmalıdır. Hiç şüphesiz günün birinde ben de serbest kalacağım ve elimi kolumu sallaya sallaya sokaklarda, en kalabalık meydanlarda rahat rahat korkusuzca dolaşacağım, gönül isterdi ki sen de aynı rahatlıkla her yerde dolaşabilesin."

Fare Surat nasırına basılmış aslan gibi kükredi:

"Ne demek istiyorsun sen?"

"Ne demek istediğimi anlayamamana şaşırdım" dedi Abuzer gülerek. "İkimiz de aynı dili konuşurken birbirimizi anlayama-

mak ne acı bir şey! Oysa ben bir zamanlar bir arkeoloji müzesinin yanındaki otoparkta bekçilik yaparken, oraya arabalarını park eden turistlerle bile anlaşabiliyordum. Hatta onlar, benden öyle hoşnut kalırlardı ki, bol bol bahşiş verirlerdi."

Fare Surat'ın yüzünde sinsi bir gülümseme belirdi: "Yarın spor saatinde inşallah kolaylıkla anlaşacağız" dedi.

Abuzer ranzadan aşağı indi, kapıya doğru yaklaştı:

"Anlaşamamamız için bir neden göremiyorum" dedi. "Zaten, seninle bugüne kadar anlaşamadığımız bir konu var mı ki? Her konuda hemfikiriz, öyle değil mi?"

Fare Surat yine sinsi sinsi gülümsedi,

"Ya ne demezsin!" dedi.

"Elbette, elbette" dedi Abuzer. "Yine her zamanki gibi kolaylıkla anlaşacağız. Git bunu da komutana yetiştir. Eminim seni biraz fazla takdir edecektir. Çünkü çalışkan ve sadık insanlar her yerde sevilirler ve takdir edilirler. Komutanın belki de sana madalya bile takar. Sen de ilerde evlenip çoluğa çocuğa karıştığında, o madalyayı çocuklarına gösterip; bu madalyayı bana, gizlice kapıları dinleyip, amirlerime laf yetiştirdiğim için taktılar diye anlatır, gururlanırsın. Çocukların da arkadaşlarına, kapıları en iyi benim babam dinler, diye anlatıp, kapı dinleme liyakat madalyanı gösterip seninle gururlanırlar. Çünkü senin yaptığın işi herkes yapamaz, yaptığın işle ne kadar övünsen azdır."

Fare Surat, Abuzer'e tiksintiyle baktı ve kapıdan çekildi. Ertesi sabah havalandırmada bir sürü gardiyan, başlarında yardımcıyla birlikte mahkumları bekliyorlardı. Yardımcı düdüğünü çalarak, herkesin kendisini dinlemesini istedi.

"Dünkü talimatlardan haberiniz vardır herhalde" dedi. "Bugünden itibaren sizlerin sağlığınızı ve bedensel gelişiminizi düşünerek yeni bir uygulama başlatıyoruz." Yardımcı sözlerinin bu kısmını alaycı bir ifade ile söylemişti. "Evet, içinizde bu konuyla ilgili soru sormak veya sporun erdemleri üzerine konuşmak isteyen var mı?"

Yardımcı, bakışlarını mahkumların üzerinde gezdirdi ve en sonu Abuzer'e takıldı kaldı. Abuzer de kendisine bakıyordu.

"İzin verirseniz bu konuda birkaç cümle söylemek isterim" dedi Abuzer.

Yardımcı "Hay hay Abuzer bey!" dedi, alaylı ifade tarzını sürdürerek, "seni dinlemek benim için bir şereftir!"

"Rica ederim, beni duygulandırdınız" dedi Abuzer. "Spor yapmayı eskiden beri severim ve sporun insan bedenine ve zekasına olan katkılarını da bilirim. Doğal olarak da sizin, spor yapmamız konusundaki kararınızı büyük bir sevinçle karşıladım. İnanın bana gözlerim yaşardı. Bizleri böylesine düşünmeniz beni mest etti. Keşke herkes sizler gibi düşünceli davranabilse, o zaman her şey daha da güzelleşirdi. Spor konusundaki kararınızın vatana ve millete hayırlı, uğurlu olmasını diliyorum. Ancak bildiğiniz gibi şu anda sağlık durumum spor yapmaya elverişli değil, bu yüzden spor faaliyetlerinize katılamayacağımı üzüntüyle bildirmek isterim. Umarım beni mazur görürsünüz."

Yardımcı, sağ elinde tuttuğu copu, sol avucunun içine hafif hafif vuruyordu.

"Belki bizim yaptıracağımız askeri eğitim ve spor rahatsızlığına iyi gelir."

"Benim rahatsızlığım o türden bir rahatsızlık değil."

Yardımcı, copu avucunun içine vurmayı sürdürüyordu.

"O şimdi ortaya çıkacak" dedi ve diğer tutuklulara dönüp onlardan, spor ve askeri eğitim yapmak fikrinde olan var mı diye sordu ve olumsuz cevaplar karşısında gardiyanlara saldırı işaretini verdi. Dayak faslı bir hayli uzun sürdü. Arada bir yardımcı dayağı durdurtuyor, Abuzer'e hastalığının geçip geçmediğini soruyordu. Abuzer de, "henüz bir gelişme kaydedilmediğini, biraz daha denemek gerektiğini" söylüyor ve dayak yeniden başlıyordu. Bahçede slogan sesleri çınlıyordu. Gardiyanlar üstlerine öylesine çullanmışlardı ki, karşı koymalarına imkan yoktu. Her bir tutukluya on gardiyan düşüyordu. Bu durumda yalnızca yüzlerini ve kafalarını koruyabilmek için, kollarını ka-

falarına siper ederek iki büklüm halde korunmaya çalışıyorlardı ve sloganlar haykırıyorlardı.

Bir ara Abuzer'in burnundan kan fışkırdı. Yardımcı Abuzer'e saldıran gardiyanları geri çekti. Abuzer boylu boyunca yerde yatıyor, parmaklarıyla burnunu sıkıyordu. Bir süre sonra Mehmet Ali de yere devrildi, ötekiler ise ona hâlâ vurmaya devam ediyorlardı. Vahşi bir görüntüydü bu. Birileri yerlerde sürükleniyor, ötekiler öldüresiye ve bitmek bilmeyen bir hınçla vuruyorlardı. Yardımcı bu vahşi tabloyu gözünü kırpmadan zevkle izliyordu.

Mehmet Ali'nin yerde yattığını gören Abuzer, yattığı yerden fırlayarak yardımına koşmak istedi, ancak gardiyanlar yeniden saldırarak Abuzer'i engellediler. Bu arada Bayram da kafasına yediği sert bir cop darbesiyle yere devrilmiş, yere devrilirken de başını duvara çarpmış ve bayılmıştı.

Mahkumların yerlere serildiğini gören yardımcı, düdüğünü öttürdü, dayak faslı kesildi, gardiyanlar geri çekildiler. Yardımcı, Fare Surat'a spor saatinin bittiğini, mahkumları içeri sokmasını söyledi. Fare Surat üç adım öne çıktı, spor saatinin bittiğini duyurmak istedi, ama az önceki dayakta cop sallamaktan yorulmuş, nefesi zorlanmıştı. Göğsü hızla inip kalkıyor, kara suratının ortasındaki sivri burnunun üzerinden terler akıyor, kelimeler boğazında kilitleniyordu. Bir süre beklemek zorunda kaldı, derin derin nefesler aldı, soluğu düzene girince emri tekrarladı. Abuzer bir eliyle burnunu sıkıyor, bir eliyle de Bayram'a yardım ediyordu. Diğerleri de Mehmet Ali'ye yardım edip koğuşa taşıdılar.

Abuzer lavaboda elini yüzünü yıkadı, burun deliklerine pamuk soktu. Koğuşa geri dönüp, ranzasına uzandığında, yanında yatan Mehmet Ali'ye dikkatle baktı ve ağzının kenarından kan sızdığını gördü.

Bayram yeni yeni kendine geliyordu.

Dışarıdan koğuşun bu halini gören birisi, buranın bir cezaevi koğuşu değil, bir hastanenin acil servisi olduğunu sanırdı. Üstle-

ri başları toza, toprağa bulanmış, yüzleri gözleri şişmiş, ağızlarından burunlarından fışkıran kan gömleklerinde, pantolonlarında kocaman kırmızı lekeler meydana getirmişti. Bitkin ve harap bir haldeydiler.

Abuzer yeniden lavaboya gitti, bir leğenin içerisine temiz su doldurup getirdi, önce Mehmet Ali'nin sonra da Bayram'ın suratını ve saçlarını sildi.

"Hepimize geçmiş olsun" dedi Abuzer. "Hiç de küçümsenmeyecek bir dayak yedik. Adamlar anlayamadığım bir nedenden ötürü çok öfkeliydiler. Gözümüzü korkutmak istediklerini sanıyorum ve yine öyle sanıyorum ki bunu da biraz korktuklarından yapıyorlar. Tabii bu benim kişisel düşüncem ve yine kendi adıma onlara karşı ne kadar kibar ve nazik davrandığımı görüyorsunuz. Buna rağmen onların, benim bu davranışlarıma karşı bu kadar kaba bir şekilde cevap vermelerini anlayamıyorum."

Mehmet Ali'nin dudağının kenarında hâlâ çok ince bir kan süzülüyordu, Abuzer elindeki mendille o kanı sildi. Bu arada Mehmet Ali'nin göğsü hırlıyor, ciğerleri yerinden koparcasına öksürüyordu. Abuzer, Mehmet Ali'nin alnında biriken ter damlacıklarını sildi.

"Öyle sanıyorum ki sevgili dostum" dedi Abuzer, Mehmet Ali'ye, "bu hırıltılar ve gök gürültüsünü andıran öksürükler ciğerlerinden geliyor ve bu iyiye işaret değil."

Abuzer ranzadan kalktı, Mehmet Ali'nin eşyalarının arasından temiz bir fanila, parka ve boğazlı yün kazak bulup getirdi. Mehmet Ali'yi doğrulttu, arkasına yastık koydu, üzerinde terden sırılsıklam halde fanilayı ve kazağı çıkartıp, yeni çamaşırları giydirdi.

"Evet dostum" dedi Abuzer. "Kendine biraz daha dikkat etmelisin. İnandıklarını gerçekleştirebilmen için, sağlığını korumak zorundasın."

Mehmet Ali'yi giydirdikten sonra Abuzer, Bayram'a döndü, şoku atlatan ve yeni yeni toparlanmaya başlayan Bayram'ın saçlarını okşadı.

"Sen şimdi daha iyisin" dedi. "Seni yerde boylu boyunca yatarken gördüğümde bayağı endişelenmiştim. Ancak şunu da söyleyeyim ki, sen çok güçlü bir çocuksun ve böyle korkusuzca davranmaya devam et."

Mehmet Ali gece boyunca öksürmeyi sürdürdü ve ateşi yükseldi. Abuzer, Mehmet Ali'nin başucundan ayrılmadı, havluyu ıslatıp ıslatıp Mehmet Ali'nin alnına koydu ve gece boyunca Mehmet Ali'yle sohbet etti. "Bir insan yaptıkları ile övünebilmelidir" diyordu Abuzer. "Kendisine saygı duymayan insanlar, başkalarına da saygı duyamaz. Kendisine saygısını yitirenler, çökmüş bir maden ocağı gibidirler ve öyle bir noktaya gelirler ki onurlarını yitirirler ve gittikleri her yere çamurlarını bulaştırırlar.

Böyle birisini tanımıştım. Önce annesini, sonra babasını kaybetti. Babası öldüğünde yüklüce bir miras bırakmıştı. Delikanlı bir anda o güne kadar görmediği bir parayla karşı karşıya kalınca şaşırdı. Bir pavyon karısının peşine takıldı. O kadın, öylesine gözlerini kör etmişti ki, başka bir şey görmüyordu. Belli bir süre sonra parası tükenince, kadın onu terk etti, daha doğrusu kovdu. Delikanlı, kadını görebilmek için birkaç kere daha pavyona girmek istedi, ancak onu dövüp dışarı attılar. Ne gidecek bir yeri, ne de çalışacak gücü kalmıştı. Artık tam bir serseri ve alkolikti. Bir şişe adi şarap bulabilmek, bir tek sigara içebilmek için insanların peşlerinden dolaşıyor, saatlerce yalvarıyordu. Saçı sakalı birbirine karışmış, üzerindeki elbiseler lime lime dökülmüştü. Birkaç kere hırsızlık yapmaya kalkıştı, ama ayakta bile zorlukla durabildiğinden daha işin başında yakayı ele verdi. Birkaç kez hapiste yattı. Birkaç kez araba altında kaldı, ama ölmedi, en sonunda bir kış günü, bir inşaatın betonunun üzerinde onu soğuktan donmuş bir halde buldular."

Abuzer konuşmasına ara verdi, soluklandı, tekrar konuşmaya başladı: "Bir zamanlar bir meyhanede garson olarak çalışmıştım. Bu meyhaneye emekli bir edebiyat öğretmeni gelirdi ve ben onunla iyi bir dostluk kurmuştum. Geldiği akşamlar, meyhane boşaldıktan sonra birlikte oturur sohbet ederdik.

'Evlat' derdi, 'mutlu olmayı bilmiyorsan öğren. Dünyaya odun gelip kalas gitme. Mutlu olmayı öğren ve mutlu olmak için çalış. Mutluluk, yalnızca lüks bir restoranda bıldırcın kızartması yiyip, Fransız şarabı içmek değildir. Mutluluk, yalnızca oynak kalçalı sarışın bir dilberin koynunda sabahlamak da değildir. Mutluluk, kendin ve başkaları için doğru bildiğin yolda bazen rüzgarı arkana alarak, bazen de rüzgara karşı, önüne çıkan engelleri bir bir aşarak ilerlemektir. Şimdi o sevgili dostum burada olsaydı sana şöyle derdi:

'Evlat gözlerine bakıyorum ve öfkeli dumanların arasında ışıldayan parıltılar görüyorum. Ciğerlerindeki hırıltılar, dudağının kenarından sızan kan, mutluluğunu gölgeleyemiyor. Çünkü teslim olmadın'. Evet, aynen böyle derdi..."

Abuzer gece uzun uzun konuştu. Mehmet Ali uyuyana kadar gülümseyerek onu dinledi ve geceyarısından sonra uykuya daldı.

XVI

Ertesi gün koğuşlar yeniden boşalttırıldı. Bu sefer tutukluları dersaneyi andıran bir salona götürdüler. İçerde iki koğuşun birleştirilmesiyle otuz kadar siyasi tutuklu toplanmıştı. Salonun önündeki masanın başında bir astsubay ayakta dikiliyordu. Tutukluların çevresinde eli coplu gardiyanlar zincir oluşturmuşlardı.

Astsubay herkesin yerine oturmasını bekleyip konuşmaya başladı:

"Burada neden toplandığımızı biliyor musunuz?" Bir süre susup mahkumlara baktı, tam yeniden konuşmaya başlayacaktı ki, bir el havaya kalktı. Astsubay o elin sahibine ne söylemek istediğini sordu; elin sahibi ayağa kalktı. Bu, Abuzer'den başkası değildi.

"Özür dilerim efendim" dedi. "Neden toplandığımızı bilmi-

yorum, ama izin verirseniz ben bir tahminde bulunabilirim."

Astsubay, Abuzer'in gözlerinin içine baktı

"Bulun bakalım" dedi. "Neymiş tahminin?"

"Bana kalırsa" dedi Abuzer, "dün bize karşı fazlaca sert davranmanızdan ötürü özür dileyeceksiniz sanırım."

Astsubayın böyle bir tahmini beklemediği, yüzünde uyanan şaşkınlıktan belliydi, kekeleyerek:

"Otur yerine, otur hayvan herif!" diye bağırdı.

Abuzer buna rağmen oturmadı.

"Özür dilerim efendim" dedi. "Ama hayvanlar tahmin yürütmez. Bunu da size şöyle açıklayabilirim; bilirsiniz kurban bayramlarında kurban kesilir. Babam henüz sağken ve ben küçük bir çocukken, babam her kurban bayramında kurban keserdi. Kurbanlığı altı ay önceden alıp beslerdi. Kurbanlık koyun son dakikaya kadar bahçede serbest serbest dolaşırdı. Eğer onda tahmin etme yeteneği olsaydı, az sonra kesileceğini anlar ve kaçıp giderdi, ama dediğim gibi hayvanlarda tahmin yeteneği yoktur. Ancak şimdi siz bana avlanmak istenen kuşların en küçük bir kıpırtıda kaçtıklarını söyleyebilirsiniz. Ama onların bu davranışının tahmin değil, içgüdüsel bir davranış olduğunu bir gazetede okumuştum."

Astsubay yanakları kızararak, Abuzer'e sert bir bakış fırlattı.

"Sanıyorum, bu abuk sabuk konuşmalarınla, gerçekleştirmek istediğimiz dersi sabote etmeye çalışıyorsun, ama buna izin vermeyeceğim. Son derece salakça tahminlerde bulunmana rağmen şunu da tahmin etmeni isterim ki; eğer böyle aptalca konuşmalarını sürdürürsen başına dünkünden çok kötü belalar açılacak!

Evet bugünkü dersimizin konusu anarşi, terör ve bunun arkasındaki dış güçler."

Astsubay konuşmasına burada kısa bir süre için ara verip salondakilerin kendisini dinleyip dinlemediklerine baktı. Ancak dikkatle bakınca gördü ki, kimse kendini dinlemiyor, sağa sola bakıyor, birbiriyle konuşup işaretleşiyorlardı. Astsubay bu durum karşısında müthiş öfkelendi ve bağırdı.

"Kesin sesinizi de beni dinleyin! Dinleyin de nasıl aldatıldığınızı görün, şunu bilmiş olunki, sizi er-geç adama benzeteceğiz ve pek yakında ayaklarımıza kapanacaksınız!"

Mahkumlardan uğultular yükseliyordu. Abuzer yeniden yerinden doğruldu.

"Özür dilerim efendim" dedi. "Acaba bana bir kağıtla kalem verebilir misiniz?"

Astsubay sert sert Abuzer'e baktı.

"Ne yapacaksın kalem kağıdı?" dedi.

Abuzer yumuşak bir ses tonuyla bunun nedenini şöyle açıkladı:

"İçime birden esin perileri doluştu ve ben, size az önce bahsettiğim kurbanlık koçlardan birinin resmini çizeceğim."

Astsubay öfkeden deliye dönmüştü. Masasının üzerinde duran copunu kaptığı gibi Abuzer'e doğru fırlattı. Abuzer kendini kenara çekince cop havada ıslık çalarak uçup gitti ve arka tarafta hazır olda bekleyen bir gardiyanın göğsünde patladı.

Ön tarafta oturan mahkumlardan biri

"Karavana!" diye bağırdı.

Bir başka tutuklu ona karşı çıktı.

"Ne münasebet" dedi. "Tam kalbinden vurdu!"

Öteki fikrinde ısrar etti:

"O yanlış hedef" dedi.

"Olsun" diye tartışmayı sürdürdü diğeri. "Yanlış manlış hedef, vurdu ya!"

Astsubay, "susun, susun, hain herifler!" diye bağırıyordu ve gardiyanlara Abuzer'i göstererek, "atın bunu dışarı" diyordu. Abuzer dışarı atılırken, salondakilerden alkış sesleri yükseldi.

Astsubay iyice çileden çıkmıştı.

"Bunları da koridora atın ve derslerini verin!" diye çılgınlar gibi bağırıp çağırmaya devam ediyordu. Mahkumlar koğuşlarına götürülmek üzere çekiştirilirken dayak faslı yeniden başladı ve cop sesleriyle slogan sesleri birbirine karıştı.

Koğuşa dönüp, kapı üzerlerine kapatıldığında Abuzer, diğer

arkadaşlarına astsubayın kendisini yanlış anladığını açıklıyordu:

"Resim çizmek istemenin nesi kötü, anlayamıyorum?" diyordu. "Oysa tam da ilham perisi gelmişti. İlham perisi bu, ne zaman geleceği, ne zaman gideceği belli olmaz ki! Eh bende de bu perilerin telefon numaraları da yok, istediğim zaman çağırayım gelsinler. Hem bakalım her çağırdığımda gelebilecekler mi? Onların da bir sürü işleri güçleri vardır. Doğrusu astsubayın davranışını yadırgadığımı söylemek zorundayım."

Koğuştakiler, bir yandan Abuzer'in konuşmasını dinleyip gülerlerken, bir yandan oflayıp puflayarak vücutlarındaki son dayağın izlerini tespit etmeye çalışıyorlardı. Abuzer konuşmasını bitirip, yerine oturmaya hazırlanırken, Murat'ın suçlayıcı sesini duydu.

"Onları, olur olmaz gevezeliklerinle sen tahrik ediyorsun!" diye yüksek sesle bağırıyordu Murat. "Mücadelemize de sekte vuruyorsun. Evet onları tahrik ediyorsun, kışkırtıyorsun ve aradıkları ortamı hazırlıyorsun."

Abuzer, bu suçlamalara cevap verecekti, ama Murat daha yüksek sesle bağırmaya devam etti. Bağırırken boğazındaki damarlar şişiyor, dudaklarının üzerindeki kömür karası gibi ince bıyıkları, üst dudağıyla beraber bir o yana, bir bu yana oynuyordu.

"O koca çeneni kapa ve beni dinle!" diye bağırıyordu. "Senin yüzünden durmadan dayak yiyoruz. Burası, ucuz kahramanlıkların para getirdiği bir sirk değil. Sen, o ucuz kahramanlıklarını kendine sakla. Nesin, necisin, kimsin belli değil, hangi gruptansın o bile belli değil. Bundan sonra, gereksiz gevezelikler yapma ve bizim başımızı derde sokma!"

Abuzer, elleri belinde, Murat'ı dinledi.

"Bu kadar sinirlenmene gerek yok dostum" dedi. "Başını derde sokmayı inan ben de istemezdim, ancak başındaki bu kadar beladan sonra, bunu yeni fark etmen beni şaşırttı ve bu saatten sonra başının derde girmesinden çekinmen beni daha fazla şaşırttı. Bunun da ötesinde bu konuda beni suçlaman, beni üzdü. Oysa seni buraya atan ben değilim ve seni onlarca yıl hapse

mahkum edecek de ben olmayacağım. Durum, bu kadar açıkken, neden öfkeni bana yönelttiğini anlamak zor. Bu bana bir dergide okuduğum, makineleşmenin ortaya çıkmasıyla, işten atılan işçilerin makineleri parçalamaya kalkmasını anlatan bir yazıyı anımsattı. Suçluyu başka yerlerde aramayalım ve bu kadar erken sinirlenmeyelim. Bana göre daha işin başındayız ve bundan sonraki günlerin daha kolay geçeceğini zannetmiyorum. Bu adamlar bizi öyle kolay kolay bırakacağa benzemiyorlar. Neden bırakmayacaklarını bana sorma tam cevabını ben de bilmiyorum."

"Sen neyi biliyorsun ki zaten?" diye Abuzer'in sözünü kesti Murat. "Habire boş boş konuşuyorsun."

Murat, dövüşe hazır horozlar gibi saçları dikilmiş, gözleri büyümüş bir vaziyette, Abuzer'e bakıyordu. Abuzer ise, Murat'ın son sözlerinde ona sırtını dönmüş, Mehmet Ali ile diğerlerinin arasına oturmuş onlara hayallerinden bahsetmeye başlamıştı.

"Şimdi dışarıda olacaksın" diyordu. "Taze bir palamut alacaksın, güzelce temizleyeceksin ve bir kiremitin üzerine yağlı kağıt yayacaksın, üzerini hafif yağlayacaksın ve balığı üzerine yatıracaksın. Balığın kenarlarına ve üzerine biraz soğan, bir dilim domates, birkaç dilim limon ve defne yaprağı koyacaksın ve fırına süreceksin. Yanında da, bir duble buzlu rakı, nasıl da güzel giderdi."

"Ben rakı içmem" dedi Bayram.

Abuzer elini Bayram'ın omuzuna koydu:

"Üzülme, sana da bir gazoz açarız." dedi.

Diğerleri bu sözlere güldüler, Bayram'ın yüzü kızardı.

"Sanki içki içmek bir marifet mi?" dedi.

"Marifet" dedi Abuzer. "Hem de büyük marifet. Önemli olan içmek değil, içkiye tutsak olmamak, içkiye hükmetmektir. Mesela benim çok sevdiğim bir arkadaşım var. Ayık kafayla müthiş iyi ve kibar bir insan. Konuşurken kelimeleri özenle seçer, karşısındakine büyük bir saygıyla davranır, ama içti mi

yavaş yavaş değişir, başka bir kimliğe bürünür ve dayanılmaz biri haline dönüşürdü. Bir seferinde meyhanede durduk yere kavga çıkarmış ve sağlam bir dayak yemişti. Bir seferinde de dolunaylı bir yaz gecesinde, ampul yanıkken asla uyuyamayacağını söyleyip, ay dedeyi göstererek, düğmesini kapayıp ışığı söndürmemi istemişti."

O ana kadar sessizce konuşmaları dinleyen Mesut söze karıştı.

"Benim de babam çok içerdi" dedi. "İçmek için hep bir bahane yaratır böylece kendi kendini teselliye çalışırdı. Bir akşam işlerinin bozuk gittiğini söyleyip üzüntüden, bir başka akşam işleri iyi gittiği için sevinçten, bir başkasında oğlunun askere gidişi yüzünden, bir başka akşam oğlundan mektup geldiğinden, bir diğerinde de mektup gelmediğinden gibi onlarca sebep yaratır ve hep bunların yüzünden içtiğini söylerdi. En sonunda bir gün dayanamayıp, 'baba' dedim, 'bir gün de kendin için iç, keyfin için iç, herhangi bir nedensiz iç.' O, yüzüme üzgün üzgün baktı; sizlerin ve dünya dertleri için içmekten, kendim için içmeye sıra mı geliyor oğlum." dedi.

Mesut'un konuşmasından sonra, bir müddet kimse konuşmadı. Abuzer ranzasına uzandı. Koğuşun içerisi soğumuştu. Dışarıda, gökyüzünü gri bulutlar kaplamış, ara sıra sert ve soğuk rüzgar esiyordu. Mehmet Ali üşüdüğünü hissetmiş, battaniyenin altına girmişti. Battaniyeyi boğazına kadar çekerek, "kış bastırdı" dedi. "Bu yıl çetin bir kış olacak galiba, kaloriferleri de yakmıyorlar. Kendimizi soğuktan korumalıyız."

Abuzer içini çekti. "Olsa da bol bol pekmez içsek. İnsanın içini kızıştırır, kanın akışını hızlandırır" dedi.

Bayram suratını buruşturarak,

"Ben kesinlikle içmem" dedi. "Ancak tahinle karıştırılırsa ekmeğimi banar yerim."

"İçmezsen, böyle küçük kalırsın" dedi Abuzer. "Benden sana tavsiye, buradan çıktığında, kış mevsimlerinde bol bol pekmez iç, faydasını hemen göreceksin."

Mehmet Ali tekrar öksürmeye başlamıştı. Göğsündeki hırıl-

tılar giderek artıyordu. Yüzü zayıflamış, zaten sarı olan rengi tamamen solmuştu. Göz kapakları halsizlikten kapanmak üzereydiler. Abuzer, battaniyesini düzeltti.

"Yine çok halsiz görünüyorsun" dedi.

Mehmet Ali hâlâ öksürüyordu.

"Sanıyorum ciğerlerimdeki rahatsızlık ilerlemiş durumda, bundan dolayı kendimi biraz güçsüz ve halsiz hissediyorum."

"Doktora çıksan"

Mehmet Ali acı acı güldü.

"Aspirin versin diye mi?"

Mesut elini öfkeyle duvara vurdu. İçindeki öfkeyi duvardan çıkartmak ister gibiydi.

"Nasıl bu kadar acımasızlaşabiliyorlar?" dedi. "Nasıl olabiliyor da bir doktor, bu kadar zorbalaşabiliyor? Anlamak çok zor. Bu adam hiç başka doktorların yanına gitmiyor mu? Öbür doktorlar aralarında, ben şu hastayı şöyle iyileştirdim, öteki ben şu hastayı şöyle ölümden kurtardım diye konuşurlarken, bunun yüzü hiç kızarmıyor mu ve kendisinden utanmıyor mu?"

Abuzer yatağına girip battaniyeyi üzerine çekerken, Mesut'a cevap yetiştirmeyi de ihmal etmedi:

"Belki de bizim doktor, insanları kurtarmayı değil, öldürmeyi marifet sayıyordur!"

Ertesi sabah uyandıklarında, küçük havalandırmanın beton zemininin, karla kaplandığını gördüler. İlk uyanan Bayram'dı ve sevinçle bağırarak diğerlerini uyandırdı. Havalandırmanın yeni çehresi hepsinin üzerinde değişik bir hava yaratmıştı ve kar yağmaya devam ediyordu. Bayram büyük bir neşe içerisinde pencereden dışarısını seyrediyor;

"Şimdi okulda arkadaşlar kartopu oynarlar" diye söyleniyordu.

"Keşke, havalandırma saatinde de yağmaya devam etse. Kar'ı kucaklamak, üzerinde boylu boyunca yatmak, yuvarlanmak istiyorum."

"Bu konuda hiç endişen olmasın" dedi Mehmet Ali. "Nasılsa bugün askeri eğitim ve spor yaptırma gerekçesiyle, gardiyanlar,

seni karların üzerinde umduğundan fazla yuvarlayacaklar!"

Nitekim de Mehmet Ali'nin dediği gerçekleşti. Havalandırma saatinde, bu kez bir gün öncesinden daha kötü dayak yediler. Dayaktan geriye, bembeyaz karın üzerinde oraya buraya saçılmış, kırmızı kan lekeleri kaldı.

Ertesi gün yeniden dershaneye toplandılar. Bu kez dersi verecek olan astsubay değişmişti.

"Ben kimseye benzemem" diye söze başladı yeni öğretmen adayı. "Benim kimseye benzeyip benzemediğimi askerlere soralım." Astsubay, salonda tutukluların çevresine dizelenmiş gardiyanlara döndü: "Söyleyin lan!" dedi. "Ben kimseye benzer miyim?"

Gerçekten gardiyanlar, astsubayın karşısında neredeyse nefeslerini tutarcasına dimdik ve hiç kıpırdamadan duruyorlardı; hep bir ağızdan:

"Benzemezsiniz komutanım!" diye bağırdılar.

Gardiyanların bu cevabından sonra, Abuzer ayağa kalktı.

"Özür dilerim efendim" dedi. "Ben, sizin kimseye benzemediğiniz fikrine katılamayacağım. Bizim köyde Zülfü dayı isminde birisi vardı. Siz ona çok benziyorsunuz, hatta o kadar çok benziyorsunuz ki, odaya girer girmez, onun bir yakını olup olmadığınızı soracaktım, ama dersin ahengini bozmamak için sorumdan vazgeçtim. Siz; ağzıyla, burnuyla, tıpkı onun aynısınız. Kendisi şu anda yaşamıyor. Yıllarca önce köyde eşek tepmesi sonucu öldüğünü duymuş ve çok üzülmüştüm."

Astsubay, Abuzer'in yanına kadar geldi. Şimdi birbirlerine öylesine yakındılar ki, nefesleri birbirlerinin suratlarında hafif bir rüzgar gibi dolaşıyordu. Astsubay bir süre daha, Abuzer'in gözlerinin içine baktı, daha sonra bu bakışmanın yeteri kadar uzadığına kanaat getirerek, bir yay gibi gerilmiş vücudunu biraz gevşeterek:

"Abuzer dedikleri adam sen misin yoksa?" diye sordu.

Abuzer de gergin vücudunu gevşetmişti.

"Evet" dedi. "Benim adım Abuzer, ayrıca siz beni bir adam

olarak kabul ettiğiniz için teşekkür ederim. Çünkü sizin komutanınız, benim adam değil, ne idüğü belirsiz bir mahluk olduğumu söylemişti."

Astsubay, kafasını aşağı-yukarı tehditkar bir biçimde salladı.

"Komutan, az bile söylemiş," dedi. "Sen ne idüğü belirsiz bir mahluktan da beter bir şeysin! Senin ne yapmak istediğini çok iyi bildiğim için şimdi seni dışarıya atarak, istediğin sonuca kavuşturmayacağım. Tam aksine, burada tutarak dersi dinlemeni sağlayacağım. Ancak yaptığın bu bozgunculuğun cezasız kalacağını sanıp, boş yere hayale kapılma, seninle dersten sonra görüşeceğiz!"

Abuzer, astsubayın bu sözlerine sevinmişti. "Böyle bir kararа vararak, beni dersinizden mahrum bırakmadığınız için size ne kadar teşekkür etsem azdır" dedi. "Ayrıca bu kararınızdan ötürü sizi candan kutluyor ve alkı[illegible]ıyorum."

Abuzer, yeni öğretmen adayını alkışlamaya başladı. Abuzer'in alkışlarına diğer mahkumlar da coşkuyla katıldılar.

Öğretmen adayı çılgına dönmüş boğalar gibi burnundan soluyarak, elindeki copla bir o yana bir bu yana saldırıyor, elindeki copu rastgele savurarak, "susun ulan köpek herifler! Düzenbazlar! Hainler! Vatan hainleri!" diye bağırıyordu.

Alkışlar uzun uzun sürdü, sonra yavaş yavaş kesildi.

Astsubay, dershanenin içerisinde birkaç kez gidip geldi. Bir ara konuşmaya niyetlendi, ama nedense vazgeçti, yeniden bir süre daha dolaştı ve masanın başına geçip oturdu, bir süre kalemle oynadı, sonra birden yerinden fırlayıp dershaneyi terk etti. Kapıdan çıkarken de, gardiyanlara dayak emrini verdi.

O gün dersten sonra ve gece boyunca cezaevinde koğuşlar ve kısımlar arası özel haberleşme kanalları hiç boş kalmadı. Sonunda toplu halde açlık grevinde karar kılındı. Ertesi sabahtan itibaren yemeklere el sürülmemeye başlandı. O günkü yemekler geldiği gibi geri gitti.

Komutan, yemeklerin yenmediğini duyunca çok büyük tepki göstermedi. "Açlıktan gebersin pezevenkler!" dedi. Nasılsa, bir-

kaç gün sonra dayanamayıp, aç köpekler gibi karavanlara saldıracaklardı o zaman da, yemekleri azaltarak, onlarla oynama sırası kendisine gelecekti. Evet şimdilik önemsenecek bir durum yoktu.

Öğleden sonra havalandırma saati sırasında, koğuşun boşaltılması istendi. Ama Mehmet Ali son derece rahatsızdı ve yataktan kalkabilecek durumda değildi. Abuzer de, onun yanındaki ranzaya yatmış, yerinden kımıldamıyordu. Diğerleri, önce koğuşu boşaltmak üzere hareketlendiler, ancak Mehmet Ali ile Abuzer'in, yerlerinden kımıldamadıklarını görünce eski yerlerine döndüler. Sadece, Murat gidip gitmemek arasında bocalıyordu. Onun bocaladığını fark eden Mehmet Ali, ona doğru seslenerek, yerine oturmasını söyledi. Murat, Mehmet Ali'ye baktı, o sırada Bayram, Murat'ın yanına giderek, kolundan yavaşça tuttu, geriye çekti.

Kimsenin yerinden kımıldamadığını gören Fare Surat, son kez ihtarda bulunduğunu belirterek, koğuşun derhal boşaltılmasın söyledi ve Abuzer'in yattığı ranzaya doğru yürüdü.

"Hey sen!" dedi. "Söylediklerimi duymadın galiba?"

Abuzer, vücudunu geri doğru çekti, sırtını duvara yasladı. "Elbette söylediklerini duydum" dedi. "Ama bugün canım dışarı çıkmak istemiyor. Bütün gün yatakta yatacağım."

Fare Surat, "burada neyin ne zaman yapılacağını biz belirleriz" dedi. "Az sonra yardımcı buraya gelip de, sizi bu halde görürse, başınıza neler geleceğini siz daha iyi bilirsiniz."

Fare Surat'ın bu sözlerine Mehmet Ali karşılık verdi:

"Bugün dışarı çıkmayacağız!"

Fare Surat, bu kez Mehmet Ali'ye döndü:

"Sen sus!" dedi. "Ben onunla konuşuyorum."

Abuzer, Fare Surat'a gülümsedi:

"Sohbetim çok tatlıdır" dedi. "Bak sen bile benimle konuşmadan yapamıyorsun demek."

"Seninle sohbet etmek isteyen kim?" diye çıkıştı Fare Surat. "Ben, dışarıya çıkıp askeri eğitim ve spor yapmanızı söylüyo-

rum, o kadar."

"Onu anladık" dedi Mehmet Ali. "Biz de bugün çıkmayacağımızı söylüyoruz."

Mehmet Ali son kelimelerini söylerken, yardımcı koğuşa girmiş ve konuşmayı duymuştu.

"Herkes aynı fikirde mi?" diye sordu.

Yardımcı'nın bu sorusunu, koğuştakiler ranzalarına yatarak cevap verdi. Yardımcı, bunun ne anlama geldiğini gayet iyi anlamıştı. Gardiyanları, tutukluların üzerine saldırttı.

Ertesi gün de yemekler geri çevrildi, ondan sonraki dört gün de aynı şekilde geçti.

Açlık grevi, komutanın, tahmininin aksine, kolayca bitecek gibi gözükmüyordu. O günden sonraki gün cezaevinde, o güne kadar görülmemiş güzellikte ve bollukta yemek çıkartılması için emir verdi.

Yemekler, öylesine güzel pişirilip hazırlanmıştı ki, daha koğuşa getirilmeden, koridorların başından kokuları duyuldu.

"Mis gibi kokuyor" dedi Bayram. "Bizi çılgına çevirmek istiyorlar."

Koğuştakiler, on üçüncü günde artık güçsüzleşmeye başlamışlardı. Bütün gün boyunca ranzalarında yatıyorlar, cezaevi idaresinin çeşitli nedenler ileri sürerek uyguladığı, dayak zorbalığına bile karşı koyacak gücü kendilerinde bulamıyorlardı. Bir de, boş midelerden yükselen ağır kokular, koğuşun havasını bozuyordu.

Fare Surat karavanaların başında koğuşa girdi.

"Sayın Hain Beyler!" diye konuşmaya başladı. "Bakalım bu yemeklere ne diyeceksiniz? Böyle kaliteli yemekleri lüks lokantalarda bile bulamayacağınızdan eminiz. Böylesi güzel yemeklere, ben bile dayanamam."

Abuzer, yattığı yerden kımıldandı.

"Öyleyse sen ye, onları" dedi. "Bu kadar özendiğine göre mutlaka ye de bir tarafın şişmesin."

Fare Surat pis pis sırıttı.

"Ben zaten her gün yiyorum" dedi. "Bunları yiyemeyenlere getirdik, yiyin de aç karnınızı doyurun!"

Fare Surat karavanları içeri bıraktırıp, gardiyanlarla birlikte koğuşu terk etti. Yemeklerin mis gibi kokuları, açlık grevcilerinin midelerinin, daha fazla gürültü çıkarmasına neden oldu. Buna karşın, yemeklerin bulunduğu karavanlara bakmıyorlar ve kokularını da duymamaya çalışıyorlardı. Yalnızca Murat, gözlerini karavanadan ayıramıyordu ve karavanaların başına koşmamak için kendini zor frenliyordu.

İki saat sonra Fare Surat ve diğer gardiyanlar yeniden geldiler, doğru karavanaların başına gidip, yemeklerde bir eksilme olup olmadığına baktılar. Ancak yemekler getirildikleri gibi aynı duruyordu. Fare Surat yüzünü buruşturdu:

"Demek bunları da yemediniz?" dedi.

"Evet, yemedik" dedi Abuzer. "Çünkü iyi pişirilmemişlerdi. Tavuk biraz fazla kızartılmış, dolayısıyla da kurumuş. Kadayıfın da şerbeti, biraz fazla sıcakken dökülmüş, bunun sonucunda da kadayıf hamurlaşmış."

Fare Surat merakla Abuzer'e baktı:

"Nereden biliyorsun?" dedi. "Tatlarına mı baktın?"

"Bakmaya gerek yok" dedi Abuzer. "Buradan yattığım yerden, bunu anlayabilecek kadar usta bir ahçıyımdır ben. Ve bir yemeğin hangi durumda olduğunu elli metre uzaktan anlayabilecek kadar hassas bir buruna sahibimdir. Mesela sen koridora girdiğin anda, kokundan seni tanıyabiliyorum."

Fare Surat, Abuzer'e inanmaz gözlerle baktı.

"Hadi oradan sen de" dedi. "Palavracı herif!"

Abuzer, elini ayıp ediyorsun der gibi havaya kaldırdı.

"Benimki de bir şey mi?" dedi. "Benim bir arkadaşım vardı, o kokuyu yüz elli metre uzaklıktan duyardı ve bir kokuyu da bir kez duydu mu, bir daha yıllarca unutmazdı. Mesela bir seferinde evinde kiracı olarak kaldığı ev sahibi günün birinde koyununu satmıştı. Bir gün bir lokantada yemek yerken, bu arkadaş birden irkildi, yemeği uzun uzun kokladı ve bu etin, ev sahibinin,

koyununa ait olduğunu söyledi. Bunun üzerine hiç üşenmeyip, bu etin nereden alındığını ve hangi koyuna ait olduğunu araştırdık ve sonunda arkadaşımın dediğinde haklı çıktığını gördük. Mesela şimdi o arkadaş burada bulunsa ve yıllar sonra seninle bir yerde karşılaşsa, seni yüzünden tanımasa bile, kokundan mutlaka tanırdı."

Fare Surat kuşkuyla Abuzer'e baktı.

"Ne demek istiyorsun sen?" diye sordu.

"Arada, bir banyo yap demek istiyorum" dedi Abuzer. "Sabunu şöyle bol bol köpürt, bütün vücudunu yıka, böylelikle temiz bir çocuk ol ve çevreni de büyük bir dertten kurtar."

Fare Surat, copunu ranzanın demirine vurdu:

"Yine abuk sabuk konuşuyorsun" dedi. "Senin kafada biraz çatlaklık var herhalde, sen doktora göster bir kendini."

Abuzer, Fare Surat'ın bu sözlerine güldü.

"Önce sizin doktor göstersin kendini bir doktora" dedi.

Fare Surat, Abuzer'in sözlerini bitirmesini beklemeden koğuştan çıktı.

XVII

Komutan, odasında mahkumlarla ilgili dosyaları inceliyor, önemli gördüklerini bir kenara ayırıyordu. Cezaevinde, işlerin düşündüğü gibi yürümediğinin farkındaydı. Hainler hainliklerini burada da sürdürüyorlar, her şeye karşı çıkıyorlar, bir türlü yola gelmiyorlardı. Astlarına her gün bağırıp çağırmasına karşın, durumda çok önemli değişmeler gözlenmiyordu. Arada sırada tek tük yola gelip, hainlerin içlerinden kopanlar yok değil, ama bu çok önemli bir sayı teşkil etmiyordu, zaten üst makamlar da bunu pek önemsemiyorlardı. Açlık grevi on beşinci gününü geçmişti, ama komünistler hâlâ yemekleri geri çeviriyorlardı. Yakında bunların içerisinden hastanelik olanlar çıkardı ve bu durum, dış basında tepkilere yol açabilirdi. İç basın önemli değildi, nasılsa iç basın üzerindeki denetim sayesinde, istemedik-

leri yazı ve haberleri yazdırmıyorlardı. Ancak ülke dışında böyle bir sansür imkanları yoktu ve herifler yazmak için böyle bir fırsat kolluyorlardı.

Komutan, eline, üzerinde Abuzer'in ismi yazan dosyayı aldı. Buraya getireli çok uzun bir zaman olmamasına rağmen dosyası bir hayli kalabalıktı. Doktoru sık sık rahatsız ve tehdit etmek, koğuştakileri kışkırtmak, spora ve askeri eğitime karşı çıkma, ve diğerlerini de bu yönde etkileme, ders yapılmasını imkansız bir hale getirmek, asker ve subaylara karşı küçük düşürücü tavırlara girişmek gibi, bir sürü olayda başrolü oynamıştı. Son derece tehlikeli birisi diye düşündü komutan. Dosyayı masanın üzerine bıraktı. Kapıdaki nöbetçiye Abuzer'i getirmeleri için emir verdi. Yardımcıyı da çağırttı.

Kısa bir süre sonra Abuzer'i getirdiler. Komutan, Abuzer'i dikkatle süzdü; yüzü solmuş, gözlerinin altında mor halkalar oluşmuştu. Komutan, Abuzer'i süzerken, isteği üzerine gardiyanlardan biri tepsinin içinde nar gibi kızarmış bir piliçle, yanında özenle köpürtülmüş bir bardak ayran getirdi. Komutan, önündeki peçeteyi gömleğinin yakasına taktı. Tavuğun budunu koparıp iştahla yemeye başladı. Bir parça da yardımcıya uzattı, ikisi birden ağızlarını şapırdatarak pilici yiyorlardı. Bir ara komutan soluk almak için durdu, ayrandan höpürdeterek bir yudum içti. Abuzer'e baktı ve yemek isteyip istemediğini sordu.

"Teşekkür ederim" dedi Abuzer, "perhizdeyim."

"Ne perhiziymiş o?" dedi Komutan.

"Midemi dinlendirmek istiyorum. Bildiğiniz gibi her şey belli dönemlerde bakıma alınmak zorundadır. Örneğin, büyük fabrikalar her yılın belli bir ayında faaliyetlerini durdurarak, makinelerini dinlendirirler ve bakıma alırlar. Her vidayı yıkarlar, yağlarlar, eskiyenleri değiştirirler, benimki de onun gibi bir şey."

"Peki arkadaşların da bu düşüncedeler mi?"

"Ben şahsen başkalarının işine karışmayı sevmem. Onların hangi düşünceyle perhiz yaptıklarını bilmiyorum, bunu da sormadım. Zaten sormak da gerekmezdi. Ama böyle bir perhize

başladıklarına göre mutlaka bir sebebi vardır. Ancak size rastgele zamanlarda yemek yemenin iyi bir şey olmadığını hatırlatmak isterim. Çünkü, insan vücudunun bir makine gibi işlediği söylenir."

Abuzer, konuşmasını sürdürecekti, ama komutan buna izin vermedi.

"Bana tıp dersi vermeye kalkışma" dedi. "Bunu senden öğrenecek değiliz. Bunları biliyorsun da, bu açlık grevinin senin vücudunda ne gibi tahribatlar yaptığını da biliyor musun?"

"Evet biliyorum."

"Peki bile bile neden yapıyorsun?"

Abuzer, derin bir soluk aldı.

"Yaşam çok karışık bir şey" dedi. "Bir bakıyorsunuz, yaz ortasında güneş ortalığı kavururken yağmur yağabiliyor, bir bakıyorsunuz yağmur bir anda doluya dönüşebiliyor, bir başka zamanda kış ortasında kar yağarken, pırıl pırıl bir güneş gökyüzünde belirebiliyor. Tabii ki bunların hepsinin bir açıklaması vardır. Bu açıklamaları burada size uzun uzun anlatmak isterdim, ama bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadığımı itiraf etmeliyim."

Komutan ayranından höpürdeterek biraz daha içti.

"Bırak şimdi bu zırvaları" dedi. "Sen soruma cevap ver; zararını bile bile neden yemek yemiyorsun?"

"Değişiklik olsun" diye dedi Abuzer. "İnsan ara sıra değişiklikler ister, devamlı aynı yaşam, insanı sıkar. Dolayısıyla buradaki monoton yaşantı beni sıktı. Ben de böyle bir değişikliğe başvurdum. Aynı zamanda, bir insanın açlığa ne kadar dayanabileceğini kendi üzerimde denemek istedim."

Bu kez yardımcı bir soru sordu: "Bu işin sonunda ölüm de var" dedi. "Bunu da hesaba kattın mı?"

"Hesabımın pek kuvvetli olduğunu söyleyemeyeceğim" dedi Abuzer. "Ama ölüm de bir değişikliktir."

Yardımcı yeni bir soru sordu:

"Ölümden korkmuyor musun?"

"Daha henüz bu konu üzerinde tam anlamıyla düşünmedim" dedi Abuzer. "Ancak benim rahmetli dedem, ölümden çok korkardı. O kadar çok korkardı ki, trafik kazasına kurban giderim diye şehre bile inmezdi. Suni gübrelerin ve ilaçların, sebze ve meyvaları zehirleyebileceği düşüncesiyle kendi bahçesinde, kendi elleriyle yetiştirdiği bitkilerin dışında dışarıdan hiçbir şey alıp yemezdi, ama buna rağmen günün birinde öldü. Bu yüzden, ölümden korkanların da ölümden kurtulabileceklerini sanmıyorum."

Komutan, Abuzer'i dinlerken çıplak kafasını aşağı yukarı doğru oynatıyor, nokta gibi küçük gözleriyle karşısındakini izliyordu.

"Demek davan uğruna ölmekten korkmayacağını söylüyorsun? Ama, burada seni ölmekten beter edeceğiz!"

Abuzer aynı ciddiyetle komutanın küçük gözlerine baktı. "Komutan sizsiniz" dedi. "En iyisini siz bilirsiniz."

Komutan yavaş yavaş sinirlenmeye başlıyordu.

"Sen rezil herifin birisin!" dedi sert bir sesle. Sesinin tonu giderek yükseliyordu. "Ama siz mi güçlüsünüz, yoksa biz mi güçlüyüz, yakında göreceğiz. Şimdi sana son kez soruyorum: Yemek yememeyi sürdürecek misiniz?"

Abuzer, hiç tereddüt etmeden cevap verdi:

"Evet."

Komutan yerinden kalktı, öfkeyle Abuzer'in yakasına sarıldı:

"Ne cesaretle, neyine güvenerek böyle konuşuyorsun? Ahmak herif!" diye bağırdı. "Sen ve senin gibilerin defterini yakında düreceğim. Burada geberip gideceksiniz, cesetlerinizi köpekler bile yemeyecek. Seni şimdi hücreye attıracağım, orada tek başına kafayı üşüteceksin, soğuktan çenelerin takırdayacak, ellerin ayakların donacak sonunda gelip bana yalvaracaksın. Göreceksiniz siz açlık grevini!.."

Komutan, Abuzer'in yakasını bıraktı, tekrar yerine dönüp oturdu. Bu herifle boşuna konuştuğunu düşündü. Komutan, bunları düşünürken kapı vuruldu, içeri giren bir astsubay, ko-

mutana, hainlerden birinin pişmanlık duyup, açlık grevinden vazgeçtiğini, kendisinin dışarıda beklediğini bildirdi.

Komutan, Abuzer'e bakarak keyifle güldü.

"Getirin bakalım onu buraya, bir de biz görelim" dedi.

Pişmanlık getiren içeri sokuldu, Abuzer pişmanlık duyana baktı ve yüzünde birden şaşkınlık ifadesi uyandı. İçeriye giren, tedirgin bir biçimde odadakilere bakarken, Abuzer'le göz göze gelince yüzü kızardı. Bu, Abuzer'in koğuş arkadaşı Murat'tı. Kısa bir süre bakıştılar, Murat gözlerini Abuzer'den kaçırdı.

Komutan koltuğuna yaslandı, pişmanlık duyduğunu söyleyen şahsı uzun uzun süzdü.

"Doğru yolu seçtiğine inanıyor musun?" diye sordu.

Murat kısık bir sesle, "evet" dedi.

Komutan küçümser bakışlarla Murat'a baktı.

"Aferin" dedi. "Sonuçta geride kalanların hepsi, senin şimdi yaptığını yapacaklar, bundan kuşkun olmasın."

Komutan, Abuzer'e döndü:

"Gördün mü bak?" dedi. "Geç de olsa doğru yolu seçti. Şimdi ona en iyi yemekler ikram edeceğiz, en rahat koğuşa yerleştireceğiz ve buradaki günlerini rahat bir ortamda geçirmesini sağlayacağız. O, en iyi yemekleri yerken, sen açlıktan geberip gideceksin."

Abuzer, Murat'a bakarak komutana karşılık verdi.

"Hak etmedikten sonra baklava, börek yemişsin, ne fark eder."

Komutan, Abuzer'in bu sözlerini sert bir biçimde bastırdı.

"Ne yani?" dedi. "Şimdi sen doğru yolu seçenlere pislik mi atıyorsun?"

Abuzer, komutana baktı:

"Kimin nasıl davrandığı beni ilgilendirmez" dedi. "Elbet ben kimin hangi sıfatı kendine layık gördüğüne karışmam. Ancak, zaman; perhizin mi, yoksa boşboğazlığın mı faydalı olacağını gösterecektir."

Komutan, Abuzer'i götürmeleri için yardımcısına işaret etti.

Abuzer dışarı çıkartıldı, gardiyan odasında feci şekilde dövüldü. Ayaklarının altına coplarla onlarca kez vuruldu ve ayaklarının üzerine basamayacak duruma getirildi. Oradan da tek kişilik bir hücreye kapatıldı.

Burası karanlık, küçük ve rutubetli bir yerdi. Bir köşesinde duvara monte edilmiş tahta bir sıra vardı ve burada yatılacaktı. Tavanda asılı ampul, mum ışığı gibi yanıyordu.

Abuzer tahta sıraya yattı. Vücudu gerçekten büyük acılar içerisindeydi ve üç gün boyunca oradan kıpırdayamadı. Yalnızca, arada bir tuvalet ihtiyacı için yerinden kalktı. Zaten bir şey yemediğinden, küçük abdestinin dışında başka bir tuvalet ihtiyacı duymuyordu. Arada bir, hücrenin demir kapısının gözetleme deliği aralanıyor, meraklı gözler içeriyi tarıyordu. Bazen de bu meraklı gözlerin sahipleri, Abuzer'e laf atıp, rahatının yerinde olup olmadığını alaycı bir dille soruyorlardı, ancak Abuzer onlara bakmıyordu bile, hiç konuşmadan öyle yatıyordu.

Hücreye kapatılışının dördüncü günü geceyarısından sonra mazgal deliği yavaşça aralandı ve Abuzer kendi ismiyle seslenildiğini duydu, o yana baktı. Bu sesin sahibi, Abuzer'in o güne kadar hiç karşılaşmadığı gardiyanlardan biriydi. Gardiyan, içeriye bir kutu attı ve çok kısık bir sesle, "bunu yaralarına sür" dedi. "Yalnız kutuyu iyi sakla, görünmesin. Arkadaşlarının selamı var, yürekleri seninle. Şimdi gitmem gerekiyor, fırsat bulursam yine uğrarım."

Deliğin kapağı yine yavaşça kapandı. Abuzer yerinden doğruldu, ilacı aldı ve ayaklarının altına sürdü.

Ertesi geceyarısından sonra delik yine aralandı. Bir gece önceki gardiyanın sesi yeniden duyuldu.

"Nasılsın?"

Abuzer yerinden kalkıp kapıya yaklaştı.

"İyiyim" dedi.

Gardiyan hızlı hızlı ve kısık bir sesle konuşuyor, konuşurken sürekli çevresine bakıyor, gelip giden olup olmadığını kontrol ediyordu.

"Grev sürüyor" dedi gardiyan. "Mehmet Ali'yi bu sabah hastaneye kaldırdılar, durumu ağırlaştı. Hastanede serum takmak istemişler, o reddetmiş, tekrar geri getirdiler. Başka koğuşlarda birkaç kişi mide kanaması geçirmiş, onları da hastaneye kaldırmışlar. Cezaevi idaresi telaşlanmaya başladı. Yakında pazarlık masasına oturacaklar gibi."

Uzaktan ayak sesleri işitildi, bunun üzerine gardiyan, deliği kapatıp uzaklaştı.

Merhem, Abuzer'in yaralarını iyileştirmeye başlamış, acılarını hafifletmişti.

Yatmaktan sıkıldığı zamanlar, artık ayağa kalkıp yorulana kadar iki duvarın arasında gidip geliyordu. Ancak bedeninde güç kalmamıştı ve çabucak yoruluyordu. Arada sırada koridorda ayak sesleri işitiliyor, bunlara kulak kabartarak, dışarıdakilerin kaç kişi olduklarını, hangi hücrenin kapısının açıldığını, yeni birisinin getirildiğini mi ya da götürüldüğünü mü tahmin etmeye çalışıyordu. Bazen, acaba şu anda gece mi, gündüz mü diye merak ediyordu. Ancak zaman içerisinde koridorda ayak seslerinin çoğaldığı, gidip gelmelerin arttığı zamanların gündüz olduğu, ayak sesleri azaldığında, havanın kardığı sonucuna varmıştı.

Bir gün komutan, hücreye geldi ve Abuzer'e fikrinde bir değişiklik olup olmadığını sordu. Uzun uzun nasihatlar vererek grevden caymasını öğütledi.

Abuzer de ona, aslında buranın da kötü bir yer sayılamayacağını, ancak sürekli yanan ampulün kendisini rahatsız ettiğini, geceleri bu lambanın söndürülüp söndürülemeyeceğini sordu.

Komutan ampulün onu rahatsız etmesinden büyük bir memnunluk duyduğunu, hatta bu ampulü söktürüp yerine daha büyüğünü taktıracağını söyledi.

Abuzer, komutanın bu sözlerine şöyle karşılık verdi.

"Beni yanlış anladınız" dedi. "Rahatsızlığım nedeni kişisel değil. Ben nasılsa uyurum. Beni rahatsız eden; boşu boşuna yanıp, boş yere elektrik harcaması. Eğer sizi daha fazla memnun edecekse, hücreye büyük bir projektör taktırmanızın da

benim için bir mahsuru yok. Hem burayı da ısıtır belki, ama burada devletin parasını düşünmek gerekli, herkes fazladan bir ampul yakarsa, bunun sonuçta ne gibi zararlara yol açacağı ortada. Şahsen ben bu konularda, çok ekonomik davranmayı seven bir insanım. Atalarımızın dediği gibi, sakla samanı gelir zaman. Tabii elektriği bir bohçaya koyup, çeyiz sandığının içerisinde saklayamazsınız, ama yine de fazladan tüketmezseniz, memleket kazanır."

Komutan, dikkatle Abuzer'in yüzüne baktı. Onun bu sözlerinde ne denli ciddi ya da gayri ciddi olduğunu anlamaya çalışıyordu. Abuzer, büyük bir coşkuyla memleket menfaatleri üzerine konuşmasını sürdürüyordu:

"Şahsen, ben her vatandaşın memleket menfaatlerini düşünmesinden yanayım. Örneğin sizin doktor, bedava diye durmadan kahve ve çay içiyor. Bir resmi görevlinin, devlet kesesinden bu kadar yiyip içmesi hoş bir şey değil. Bu konuda doktoru, uyarmanızı tavsiye ederim."

Komutan ayağa kalktı:

"Tuhaf adamsın vesselam!" dedi. "Açlık kafana vurmuş senin."

Komutan üşüyen ellerini oğuşturdu.

"Burası bayağı soğukmuş" dedi. "Sen üşümüyor musun?"

"Hayır" dedi Abuzer. "Burası oldukça güzel, insanın soğuğa alışması için de son derece iyi bir eğitim yeri. Askerdeyken, komutanımız bize, soğuğa ve sıcağı alışmamızı söylerdi. Bir askerin her koşulda savaşmaya hazırlıklı olmasını ısrarla belirtirdi. Ben de onun bu sözlerini hatırlıyorum ve üşümüyorum. Hem insan burada kafasını da dinliyor, şehrin olağanüstü gürültüsünden sonra burası insana huzur veriyor."

Komutan, kafasını iki yana sallayarak hücreden çıktı. Son günlerde sinirleri bir hayli yıpranmıştı. Açlık grevi olanca hızıyla sürüyor, Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan yazı üstüne yazı geliyor, kendisini hainleri ezmekte yetersiz kalmakla eleştiriyorlardı. Dışarıdan eleştirmek kolay tabii, bir de gelip kendileri

dursunlardı burada da, işin ne mene zor bir iş olduğunu görselerdi. Bakalım dışarıdan gazel okumaya benziyor muydu? Off! diye sıkıntıyla derin bir soluk alıp verdi. O sırada önüne çıkan ve savruk savruk yürüyen bir gardiyana sert bir şekilde çıkıştı, doktorun odasının önünden geçerken, doktorun içerde yalnız oturup, bulmaca çözdüğünü gördü, içeriye girdi. Doktor, komutanı selamladı ve koltuğunu boşalttı. Komutan, doktorun boşalttığı koltuğa, doktor da karşısına oturdu.

"Vaziyet nasıl?" dedi komutan.

"Kötü" diye yanıtladı bu soruyu doktor. "Bugün mide kanamasından iki kişiyi daha hastaneye gönderdik. Böyle sürerse, beş on güne kadar ölümler başlayabilir."

"Gebersinler!" diye söylendi komutan. Doktor irkildi.

"Benim için de iyi olurdu, ama" diye tereddütlerini belirtti doktor.

"Kamuoyunun tepkileri..."

"Kamuoyunun canı cehenneme!" dedi komutan. "Sen, ben ölsek kimse ilgilenmez, kıçı kırık bir komünist geberse, bütün dünya ayağa kalkar. Sana ne be adam? Benim memleketimden sana ne? Öldürürüm, asarım, keserim. Benim bileceğim iş. Ben sana karışıyor muyum? Öyle değil mi doktor? Dediklerimde haklı değil miyim?"

"Evet, tamamen haklısınız" dedi doktor. "Aslında o ülkelerin şu çıtkırıldım halkları olmasa, hükümetlerinin bu konularla ilgileneceğini sanmıyorum. Ancak onlar da kendi halklarının baskısından dolayı, zaman zaman bize yönelik çıkışlar yapıyorlar."

Komutan, sıkıntıyla masanın üzerinde duran kalemlikle oynamaya başladı.

"Yarın yine Sıkıyönetim Komutanlığı'na çağrıldım" dedi. "Bakalım neler olacak, ne gibi fırçalar yiyeceğiz. Zaten bugünlerde durmadan boyuyorlar bizi, her gidişimizde bir başka fırça. Şu mesele, vatan-millet meselesi olmasa, bir gün bile durmam şu görevde. Ama biz ne için okutulduğumuzun bilincindeyiz."

O sırada durumu ağırlaşan bir tutukluyu daha getirdiler. Açlıktan nefesi çok kötü kokuyordu. Komutan burnunu tıkayıp odadan çıkmak üzereyken, "dişlerinizi fırçalayın, hain herifler!" diye bağırıyordu.

Sıkıyönetimdeki toplantıdan dönen komutan, subaylarla bir toplantı yaptıktan sonra, devrimcilerin liderleriyle de bir toplantı düzenleyip açlık grevinin sona erdirileceğini bildirdi.

Komutana çok zor ve ağır geliyordu, hain diye nitelendirdiği siyasi tutukluların liderleriyle, aynı masada oturup pazarlık yapmak zorunda kalması... Sinirleri tamamen laçkalaşmıştı ve arka arkaya sigara içiyordu. Karşısındakiler ise, oldukça rahat ve sakin gözüküyorlardı. Ama buna rağmen gözlerindeki kararlılık ve bakışlarındaki canlılık, komutanın moralini bozuyordu.

Komutanla, temsilcilerin arasında zaman zaman sert tartışmalar geçti, ama komutanın hainlerin liderleri diye nitelendirdiği kişiler, dediklerinde sonuna kadar diretiyorlar ve geri adım atmıyorlardı.

Tutukluların talepleri arasında, spor ve askeri eğitim zorunluluğunun kaldırılması, ders uygulamasının iptal edilmesi, doktorun zalimliğinden vazgeçmesi, dayağın ve baskıların sona erdirilmesi ve cezaevindeki şartların iyileştirilmesi gibi istekler bulunmaktaydı ve bunlar komutan tarafından kabul edilmek zorunda kalındı. Elbette ki bunlar, komutanın tek başına karar verebileceği konular değildi. Nasıl ki, uygulama emirleri Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan geliyorsa, esneme politikası da onların talimatları sonucu gerçekleşiyordu.

Toplantı sona erince, komutan bir süre masasında sessizce oturdu. Ardından telefonla sonucu amirlere bildirdi. Sonra tekrar sessiz kaldı. O konuşmadığı için yardımcısı da konuşma cesaretini gösteremiyordu. Eğer sessizliği bozarsa, bu başarısızlığın faturasının kendisine çıkartılmasından korkuyordu. Çünkü yardımcı da bu rütbeye gelinceye kadar iyi-kötü tecrübeler edinmişti ve bu tecrübelerinin sonucunda herhangi bir olumsuzluktan en üstten başlayan suçlama zincirinin kademe kademe aşağı

inip, sonunda kabağın, en alttaki görevlilerin başında patladığını öğrenmişti.

Komutan, bir süre pencereden dışarıya baktı. Müthiş canı sıkılıyordu. Hain diye nitelendirdiği insanlarla, aynı masaya oturup pazarlık etmeyi, bir türlü hazmedemiyordu. Bazıları dolmayı sever ama yemez, bazıları da sevmez, ama yer, diye söylendi kendi kendine, şimdi biz, sevmeyip yiyenlerin durumuna düştük, diyordu.

Komutanın ağzından belli belirsiz çıkan bu sözcükleri yardımcı tam olarak anlayamamıştı.

"Özür dilerim, ne dediğinizi anlayamadım, komutanım" dedi.

Komutan, bakışlarını pencereden ayırarak, yardımcısına döndü, boş gözlerle baktı.

"Boşver" dedi. "Anlamasan da bir şey fark etmez, anladın da ne oldu? İşte sonuç ortada."

Komutan konuşmayı bıraktı, yardımcı, sorduğuna bin pişman, komutanın karşısındaki koltuğun ucunda, iğreti bir vaziyette oturmuş, çıt çıkarmadan bekliyordu.

Komutan, uzun uzun düşündükten sonra, sanki birden bir şey keşfedenin heyecanıyla koltuğunda kıpırdandı.

"Sana bir şey söyleyeyim mi?" dedi. "Bana göre bu heriflerin arkasındaki asıl lider Abuzer denilen hain. Sen bakma buraya lider diye gelenlere; tamam buraya gelenler de liderler, bunu reddetmiyorum, ama asıl en büyükleri Abuzer. Çünkü herif tam bir kapalı kutu. Her şeye o önayak oluyor ve diğerleri onu takip ediyor. Buraya ilk geldiği günden itibaren ilgimi çekti o herif, sürekli izlettiriyorum kendisini. Her gün hakkında rapor geliyor önüme ve mutlaka okuyorum. Adamın ne zaman ne yapacağı belli değil. Bir bakıyorum bir gün kimseyle konuşmuyor, bir başka gün, muhabbet kuşları gibi çan çan ötüyor. Abuk sabuk konuşuyor gibi, ancak biraz dikkat edersen arkadaşlarını güldürüyor, neşelendiriyor ve sezdirmeden moral aşılıyor, güçlerine güç katıyor. Zaman zaman bizim görevlilerle çene yarıştırıyor ve aklınca onları gırgıra alıyor morallerini bozuyor. Görünüşte

hiçbir şeye karşı çıkmıyor, ama bildiği yoldan geri dönmüyor. Karanlık kapkaranlık bir adam bu. Henüz kesinleştiremedik, ama eminim ki gerçek gizli lider bu herif."

Yardımcı, konuşma fırsatını yakaladığı için sevinmişti. "Teşhisiniz bence de çok doğru, komutanım" diyerek komutanı destekledi. "Bu adamla başa çıkmak zor. Dayak, mayak herifin umrunda değil. Durmadan diğerlerini kışkırtıyor."

Komutan, yardımcısının, sözünü kesti.

"Ve siz de aciz kalıyorsunuz, bir adamla başedemiyorsunuz!"

Komutan yeniden sustu, önündeki boş kağıda karışık çizgiler çiziyor, sonra da üstlerini karalıyordu. Bir ara önündeki kağıttan başını kaldırdı.

"O herifi hücreden çıkarttınız mı?" dedi.

Yardımcı, komutanın kimi kastetiğini bir an için anlayamamıştı.

"Hangi herifi?" diye çekinerek sordu.

Bu yanıt, zaten canı sıkkın olan komutanı biraz daha kızdırmıştı.

"Elinin körü!" dedi. "Sen de her cümlenin sonuna bir parantez açıp, geniş açıklamasını yapmadan bir şey anlayamıyorsun."

Yardımcı kendini savunmak ihtiyacı duydu.

"Ama komutanım" dedi. "Hücrelerin hepsi dolu. Hangisini kastettiğinizi birden anlayamadım.

"Abuzer'den bahsetmiyor muyduk şimdi?"

"Evet."

"O zaman başkasını kastetmediğimi anlaman gerekir."

Yardımcı, komutanın bu sözlerine alınmıştı. Ama karşısındaki komutandı ve kendisi haklı da olsa, bunu ona belli edemezdi. Öyleyse hiçbir şey olmamış gibi davranmaya mecburdu.

"Henüz çıkartmadık, ama şimdi bütün hücreler boşaltılacak nasıl olsa."

Komutanın hiddeti sönmüş, yine sakinleşmişti. Yıkıntıya uğramış bir insanın çaresizliğiyle konuşmasını sürdürdü.

"Toplantıda sen de buradaydın" dedi. "Hücreler boşaltılacak. Abuzer'i koğuşuna götürmeden önce buraya yanıma getirin."

Abuzer'i hücreden çıkartan gardiyanlar yolda ona, açlık grevinin sona erdiğini söylemişlerdi ve kendisinin bu konuda ne düşündüğünü sormuşlardı. Abuzer bu soruya karşılık gardiyanlara, acılı Adana kebabının nasıl yapıldığını ve İnegöl köftesiyle, Adana kebabı arasındaki farkları anlatmıştı.

Koridorda ilerlerken, iki gardiyanın gözetiminde, ellerinde dolu çöp kovalarıyla, çöp taşıyan Murat'la karşılaştılar. Murat, başını öbür tarafa çevirip gitmek isterken, Abuzer onu durdurdu, ellerindeki çöpleri göstererek:

"Ben senin yerinde olsam, ellerimi o pisliklerden bir an önce kurtarırdım" dedi. "Koğuştayken ne güzel seninle didişiyorduk, öylesi daha güzeldi. Kimse sana kendi boklarını taşıtmıyor ve üstün başında pis kokmuyordu. Eğer geri dönmeye karar verirsen, gürültülü konuşmalarına bıraktığın yerden başlayabilirsin. Bunun benim için sakıncası yok."

Abuzer, biraz daha konuşmak istiyordu, ama gardiyanlar hem kendisini hem de Murat'ı iteleyip uzaklaştırdılar. Gardiyanlardan biri, Abuzer'e çöp taşıyana ne demek istediğini sordu.

"Kendisiyle bir zamanlar aynı koğuşta kalırdık" dedi Abuzer. "Onun ses tellerinde çeşitli arızalar vardı ve bu yüzden çok gürültülü ve parazitli konuşurdu. Bir gün bu gürültülü sesi yüzünden, bizleri rahatsız ettiğini düşünerek aramızdan ayrıldı. Kendisine bunun için üzülmemesi gerektiğini, o sesin bizi rahatsız etmediğini söylemek istedim, hepsi bu."

Komutan, Abuzer'i her zamanki gibi oturarak karşıladı ve oturması için bir yer göstermedi. Yalnızca, "hücre cezan sona erdi" dedi.

Abuzer, bunun çok önemli olmadığını, insanın her şarta uyum sağlayabileceğini, önemli olanın başkalarına yük olunmaması gerektiğini, küçük, karanlık, soğuk, havasız, rutubetli ve

bir de yalnızlık olmasa, orasının da kötü bir yer sayılmayacağını anlattı.

Komutan, açlık grevinin sona erdiğini, arkadaşlarının kayıtsız şartsız teslim olduklarını, herkesin güle oynaya spor yapıp, ders saatlerini dört gözle beklediğini, önlerine ne konulsa yediklerini söyledi ve Abuzer'e bu konuda ne düşündüğünü sordu.

Abuzer, bu soruya yanıt vermeden önce, ayak tabanlarındaki ve bacaklarındaki birtakım ağrılar ve yaralar nedeniyle oturması gerektiğini söyleyip, komutanın cevabını beklemeden yardımcının oturduğu koltuğun yanındaki koltuğa oturdu.

"Böylesi daha iyi" dedi. "Şimdi uzun uzun sohbet edebiliriz. Perhiz konusundaki düşüncelerime gelince; zaman zaman bu tip perhizlerin fayda sağlayacağı düşüncesindeyim, bunu size daha önce de söylemiştim. Bir gün bir gazetede Hindistan'da birtakım din adamlarının böyle uzun perhizler yapıp çivili tahtalar üzerinde yatıp, ateş üzerinde yürüdüklerini okumuştum.

Böylelikle Tanrı'ya, ne kadar bağlı ve inançlı olduklarını göstermeye çalışıyorlarmış ve kendilerinin tanrıları uğruna her türlü acıya ve cefaya katlanabileceklerini ispatlamak istiyorlarmış. Başka birtakım değişik ülkelerde de, bu tür uygulamalar varmış, ama onların ateşte mi yürüdüklerini ya da başka bir şeyler mi yaptıklarını bilmiyorum. Ancak bir insanın böyle acılara katlanabileceği ortada. Tabii ben bunların hepsini deneyemediğim için üzgünüm. Emniyette üzerimde birtakım değişik yöntemler uygulandığını, ayrıca bu konuda da deney kazandığını inkar edemem. Ancak, bir dahaki sefere eğer imkan sağlarsanız çivili yatak üzerinde yatmak ve ateş üzerinde çıplak ayakla yürümek isterim. Eminim ki fırsat bulur bulmaz bu imkanı bana seve seve sağlarsınız... Böyle bir şey, sizin için de eğlenceli olacaktır."

"Hiç şüphesiz çok eğlenceli olur!" dedi komutan dişlerini gıcırdatarak. "Ama arkadaşlarının spor yapma, ders dinleme ve benzeri konularda, bizim uygulamalarımıza canı gönülden katıldıkları yolundaki sözlerime henüz cevap vermedin."

Abuzer, ayakta tabanları şiştiğinden arkalarına basmak zorunda kaldığı ayakkabısından sağ ayağını çıkartıp ovalamaya başladı.

"Elbette, bu konularda herkesin değişik fikirlerinin olması normaldir. Çünkü, herkesin aynı şeyi düşünmelerini bekleyemezsiniz. Öyle olsaydı herkes bir tek mesleği seçerdi. Ayrıca, herkesin ayrı ayrı sağlık durumları da sözkonusudur. Siz midesinde ülser olan bir hastaya soğan yediremezsiniz, kalp rahatsızlığı çeken bir hastaya ip atlatamazsınız, ayakları kötürüm bir insanı parende atması için zorlayamazsınız. Bunun gibi örnekler çoğaltılabilir. Mesela, romatizmalarından şikayetçi bir tanıdığıma, bir doktorun kayak sporu yapmasını önerdiğini duymuştum. Tabii ki, bunu uygulamaya kalkan tanıdığımın ne duruma düştüğünü tahmin edebilirsiniz. Aslında, sporu çok sevdiğimi belirtmek isterim. Ayrıca spor saatini koymakla ne kadar yerinde bir karar verdiğinizi sayın yardımcınıza bildirmiştim. Ama ne yazık ki, sağlık durumum o gün bahçede spor yapmama engeldi ve bunu kendisine söylemiştim. Ama o bana, sıcacık bir yatakta, yattığım yerden boyun jimnastiği yapmamı önerseydi, sanırım bunu yapabilirdim."

Komutan, onları sen dedemin sakalına anlat, der gibi elini salladı.

"O zamanda, eminim ki bir başka bahane bulurdun" dedi.

"Bu konuda peşin hükümlü olmamak gerekir" diye konuşmasını sürdürdü Abuzer. "En iyisi başka bir sefer, böyle bir spor yapmamı önersin. Eğer sağlık durumum o gün için bu duruma uygunsa, kendisini kırmam."

O ana kadar konuşmaları sessizce dinleyen yardımcı, artık dayanamayıp söze karıştı:

"O senin dediğine spor yapmak mı denirmiş?" dedi.

Abuzer, iki elini birden havaya kaldırdı:

"Orasını bilmem" dedi. "Ama insanların zevkine karışamazsınız ki! Adam sporu yatarak yapmak ister, buna karışmak bize

düşmez. Kimsenin işine burnumu sokup saygısızlık yapmayı istemem."

Komutan, buradan bir sonuç çıkmayacağını anlayınca, konuyu değiştirmeyi düşündü:

"Sizin koğuştaki Mehmet Ali de bayağı hızlı" dedi.

Abuzer, "bilemiyorum" dedi. "Kendisini koşarken hiç görmedim."

Komutan, ne tuhaf adamsın dercesine dudağını büktü.

"O anlamda demedim" dedi. "Yani liderlerden birisi de o."

Abuzer, az önce oğuşturduğu ayağını bırakmış diğer ayağını elleri arasına almıştı.

"Bu işlerde kimsenin günahını almaya gelmez" dedi. "Bir zamanlar bir inşaatta çalışıyordum. Birkaç gün sonra, bazı işçilerin paraları kaybolmaya başladı ve herkes çevresinde suçluyu aramaya girişti. Sonunda, içlerinden her akşam içen bir işçiden süphelendiler ve yine para kaybolan bir gün aniden o işçinin üzerini aradılar. Adamın üzerinde aradıkları para çıkmadı. Ama o işçi bu olaya çok üzülmüş ve onuru kırılmıştı. O günün akşamı işi terk edip gitti. Ancak birkaç gün sonra paralar kaybolmaya devam etti. İşçilerden biri gizlice saklanıp elbiselerin bulunduğu yeri gözetliyordu ve sonunda hırsızı suçüstü yakalamayı başardı. Hırsız, o güne kadar kimsenin aklına getirmediği, patronun sağ kolu gibi gözüken puvantördü. Dolayısıyla öbür işçiye de haksızlık edildiği meydana çıkmıştı."

Komutan, Abuzer'i artık dinlemiyordu. Yardımcısı, Abuzer'i odadan çıkarmak için ayağa kalktı. Abuzer, odadan çıkarken geriye dönüp komutana, "bir gün de ben sizi beklerim" dedi. "Sohbetinize doyum olmuyor."

Komutan, odada yalnız kalınca masasının çekmecesinden günlüğünü çıkardı ve şunları yazdı:

"Bugün kötü bir gündü ve hainlerle aynı masaya oturup pazarlık yapmak zorunda kaldık. Bundan dolayı çok üzgünüm. Hainlerin de ne pahasına olursa olsun, sonuna kadar direndiklerini kabul etmek gerekiyor. Bazı inanılması zor saçmalıkların,

bu adamların gözlerini nasıl kör ettiği ortada. Ama yine de içlerinden bazıları, komünistlerin etki alanından çıktı, onları terk etti. Ancak büyük bir kısmı, hâlâ yollarında yürüyor. Oysa üstlerim bana, bunların efeliklerinin kof olduğunu, biraz zoru gördüklerinde teslim bayrağını çekeceklerini söylemişlerdi. Bu sözlerin tam anlamıyla gerçek olmadığı ortada. Belki uygulamalarımız yeteri kadar sert değildi. İleride daha değişik yöntemler uygulamak gerekecek.

Abuzer'e gelince, bu adam tam bir şarlatan ve şarlatan olduğu kadar da önemli bir hain. Bugüne kadar yaptıkları bu görüşümü kanıtlıyor. Bugünkü konuşmamız, bunu hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde ispatladı. Bu adam her şeye karşı çıkıyor ve çevresini yönlendiriyor. İşin en enteresan yanı, hiçbir şeye açıktan karşı çıkmıyor, ancak öte yandan yapacağını yapıyor. Elimde olsa, beynini açıp düşüncelerini ortaya çıkarmak isterdim, ama şu anda böyle bir teknoloji henüz keşfedilmedi. Bu Amerikalılar da her şeyi yapıyorlar, uzaya uydular gönderip dünyanın elektrosunu çekebiliyorlar, ama beyni açıp düşünceleri öğrenme konusunda henüz başarıları yok. Halbuki ben, onların yerinde olsam, önce bütün imkanlarımı bu yönde seferber ederim. Böylece ne sorguya, ne de başka bir şeye gerek kalırdı. Bakarsın adamın kafasının içine, oğlum dersin senin kafanın içinde bunlar var, geç bu tarafa. Bu iş bu kadar basit."

Komutan defterini kapadı, çekmeceye koydu. Canı o kadar sıkkındı ki; bu oda ona dar geliyordu. Burada göreve başladığından beri hiç bu kadar sıkıldığını ve bu odanın ona bu kadar itici geldiğini anımsamıyordu. Masanın üzerinde duran sigarasını ve çakmağını alıp odasından çıktı. Hazır canım bu kadar sıkkınken, bari gideyim de önüme ilk çıkan üç dört gardiyanı bir güzel pataklayıp, hırsımı onlardan alayım diye düşündü. Gardiyan odasına yöneldi.

Komutan, içeriye girdiğinde, gardiyanlar aralarında yüksek sesle konuşup gülüşüyorlar birbirlerine küfürlü şakalar yapıyorlardı. Bir tanesi düğmelerini karnına kadar açmış, birisi ayağın-

dan botları çıkarmış, bir başkası ayaklarını bir sandalyenin, bir diğeri masanın üzerine atmış, en dipteki ise kepini gözlerinin üzerine kadar indirmiş, uyumaya çalışıyordu. Komutanı fark edip toparlanmaya çalıştıklarında, iş işten geçmişti. Komutan, karşısında sıraya dizilen ve kılık kıyafetlerini telaşla düzeltmeye çalışan gardiyanlara hiçbir şey sormadan, sıradan girişti. Her birine birkaç tokat, birkaç tekme patlatıp odadan geri çıktı. Makam arabasının başına gitti. Şimdi de şoförü ortalıkta yoktu. Bir süre gelmesini bekledi, en nihayet şoför meydana çıktı. Komutan, birkaç tokatta ona yapıştırdı. Araba hareket ettiğinde komutan hırsını hâlâ yenememişti. "Keşke biraz daha pataklasaydım şunları" diye düşündü. O sırada şoförü, arabayı yolun bozuk kısmındaki bir kasise hızla sokunca, araba sarsılmış arkada oturan komutan yerinden hoplamıştı ve neredeyse kafasını arabanın tavanına vuracaktı. Öfkeyle tokadını şoförün ensesine patlattı. "Önüne bak hayvan herif!" diye söylendi. "Beni öldürmeye mi niyetin var?"

Tokadı yiyen şoför, heyecan ve şaşkınlıktan neredeyse bir sokak lambasının direğine arabayı çarpıyordu, son anda ani bir manevrayla direğe vurmaktan kurtuldu. Komutan elini kaldırıp esaslı bir tokat daha indirecekti ki, şoför daha fazla şaşırır da bir tarafa bindirir diye bundan vazgeçti.

XVIII

Subay gazinosu her akşam olduğu gibi o akşam da yükünü almıştı. Aslında komutanın niyeti, tek başına bir köşede kafayı çekmekti, ama arkadaşları onu görmüşler ve masalarına davet etmişlerdi. Komutan bütün gün bir şey yememiş olmasına rağmen, canı hâlâ bir şey yemek istemiyordu. Rakının yanında bir parça beyaz peynir ve salata istedi, rakı gelir gelmez bir duble rakıyı bir dikişte bitirdi.

Arkadaşlarından birisi,

"Ne oldu, moralin bozuk galiba?" diye sordu.

Geçenlerde, yine aynı masada tartıştığı çapkın geçineni söze karışıp komutanı iğneledi.

"Savaşı kazanmamış herhalde!" dedi. "Atının nalı mı düştü?"

Komutan, bu sözlerin sahibine biraz kırgın kırgın baktı.

"Hangi atın nalından bahsediyorsun, sen?" diye sordu.

"Hani şu geçenlerde burada, bir elinle atını koşturup, diğer elinle de kılıcını havada savuruyordun ya, işte o attan bahsediyorum."

"Ben öyle bir şey yaptığımı hatırlamıyorum."

Öteki bu cevaba kahkahalarla güldü.

"Doğrudur" dedi. "İnsan bazen sarhoş kafayla öyle şeyler yapıyor ki, ertesi günü bunları hatırlayamıyor. Ben de bundan yıllar önce güzel bir kızla çıkıyordum. Bu kızla birkaç gün sürekli beraber olduk. Çılgınlar gibi eğleniyor ve içiyorduk. Bir sabah uyandığımda kız yanımdaydı. Kendisine yanımda ne aradığını sorduğumda, dün evlendik ya demez mi! İnan bana o saniye ayıldım. Benim gibi çapkın birinin evlenmesi ne demektir, bunu siz bilemezsiniz. Bir anda bütün süngülerim düştü, derhal evlendirme memurluğuna koştum. Evet doğruydu. Yıldırım nikahı ile evlenmiştik ve bundan geri dönüş yoktu. Gerçi şimdi karımla aramızda herhangi bir sorun yok, ama o an evlilik benim için çok erkendi. Şimdi büyük oğluma hep bir kızla beraberken içkiden uzak durmasını öğütlerim ve bu işin sonunda bekarken kafayı bulup, evli ayılmak var, derim. Bu yüzden senin geçen akşam burada at koşturup, naralar atıp şimdi bunları hatırlayamamanı hoş karşılıyorum."

Komutan, çapkınlığıyla övünen arkadaşını tersledi.

"Sanki hoş karşılamazsan çok umrumdaydı" dedi.

Diğeri terslenmeye pek aldırmamıştı.

"Beni boşver de" dedi. "O akşam karşı masada oturan generallerden birisi de senin hareketlerini görmüş ve pek anlam çıkartamamış. Ertesi gün bunun anlamını bana sordu."

Bu sözler, komutanın üzerinde büyük bir etki yaptı, yüzü kı-

zardı. Ses tonu bir anda yumuşamış, az önceki sertliğinden eser kalmamıştı.

"Sen ne dedin?" diye merakla sordu.

Öteki, sözlerinin komutanın üzerinde yaptığı büyük etkiden son derece memnundu ve bunun tadını biraz daha uzatmaya çalışıyordu. Bunun için komutana cevap vermeyerek, "hadi, kadehlerimizi hep birlikte sağlığımıza kaldıralım" dedi.

Komutan önündeki bardağı yine bir dikişte bitirdi.

Çapkınlık meraklısı subay, komutanı uyardı.

"Yine hızlı gidiyorsun" dedi. "Böyle içmeye devam edersen bir saat sonra kendini Yavuz Sultan Selim sanmaya başlayacak ve yine hayali bir atın üzerinde elinde kılıcınla Çaldıran'a doğru at koşturmaya kalkışacaksın."

Komutan, çapkınlık meraklısını tersleyecekti, ama az önce generalle ilgili söylediği sözleri öğrenmek için, bunun şimdi gereksiz olduğunu düşündü ve yumuşak bir ses tonuyla sorusunu yineledi.

"Sen ne dedin generale? İnşallah kafayı buldu da dağıttı dememişsindir."

Çapkınlık meraklısı, karşısındakinin telaşesini fark etmişti. Onu biraz daha ezmek isterdi ama bu kadarının yettiğine karar verdi.

"Merak etme" dedi. "Ona senin kafayı bulmadığını, yalnızca bir süre önce seyrettiğin bir tarihi filmi anlatmakta olduğunu söyledim; böylece seni büyük bir dertten kurtardım. Bana karşı borçlusun."

Komutan derin bir soluk aldı. Son günlerde işler zaten ters gidiyordu. Bir de öyle bir terslik işe tuz biber ekerdi.

Masadakilerden uzun burunlu ve Karadeniz aksanlı konuşanı, komutana, kendisini bu akşam yorgun gördüğünü söyledi.

Komutan "Nasıl yorgun olmam, her gün bir sürü herif getiriyorlar" dedi. "Yalnızca bugün on yedi kişi daha getirdi polisler. dün bu rakam yirmi ikiydi, bir önceki gün on dörttü. Cezaevinde yer kalmadı. On kişilik yere yirmi kişiyi doldurduk. Bu kadar gi-

derse ne yapsak sağdıramayacağız herifleri. Böyle kalabalıkta onları denetlemek de zorlaşıyor."

Çapkınlık meraklısı söze karşıtı.

"Leylek gibi ayakta uyumasını öğret o namussuzlara!" dedi.

Komutan içini çekti:

"Ahh!" dedi. "Bana kalsa horoz gibi ötmesini, köpek gibi havlamasını ve tavuk gibi yumurtlamasını da öğretirdim, ama bunlar o kadar kolay değil, spor bile yaptıramadık heriflere."

Komutan önündeki bardaktaki rakıyı bitirdi, yenisini doldurdu.

"Ama yakında ben onlara göstereceğim Hanya'yı Konya'yı. Benim nasıl birisi olduğumu daha tam görmediler. Onlara kahraman bir ırkın evladının nasıl hareket edeceğini öğreteceğim ve bunu kafalarına kazıyacağım. Biz bir zamanlar, Viyana kapıları önlerine kadar gitmişiz. Nasıl gitmişiz? İçimizde savaş ateşi yanıyor da ondan. Sonraları nasıl gerilemişiz? İçimizden vurulmuşuz, içimizden vurmuşlar bizi. Bizi hiçbir düşman yenemez. Biz kendi kendimizi yeneriz. Şimdi de bu duruma düşürmek istiyorlar bizi. Bu hainleri kışkırtıp salıyorlar ortaya, kendileri arkada. Amerikalılar niye başarılı oluyor? Çünkü birlik var içlerinde ve durmadan, çalışıyorlar. Bizim millet ne yapıyor? Yan gelip yatıyor. Bizim milleti hiç çalıştırmayacaksın, hep vereceksin, yiyecekler. Herif cezaevine düşmüş, hâlâ rahat yaşam peşinde. Ulan burası Hilton Oteli mi be! Neymiş yemekler kötüymüş, ulan sen ekmeği bulduğuna şükret, aç köpek!

Herifler utanmasalar, özür dilerim bu kelimeyi geri alıyorum, çünkü bu heriflerde utanma duygusu falan yok; cezaevinin deniz kıyısında, denizi gören, manzaralı, hatta canları istediğinde pencereden oltayı salıp balık yakalayabilecekleri bir yerde kurulmasını isterler. Bunu da sağlasan, bu kez deniz kirliliğinden şikayet edip temiz bir deniz istemeye kalkışırlar. Ulan sen kimsin bir düşünsene? Sen bir savaş esirisin. Ben, seni tutsak almışım, kafam kızar koştururum, kafam kızar yerde yatırırım, canım ister maden ocaklarına gönderirim, kafam kızar yolda taş kırdırtırım."

Komutan ve masadakiler hem kafayı bulmaya başlamışlar,

hem de sohbetin havasına girmişlerdi. Karadeniz şiveli, kadehlerini hainlerin taş ocaklarında çalıştırılacakarı günün şerefine kaldırmalarını önerdi. Bardaklar boşaldı, Komutan beyaz peynirden bir parça alıp ağzına attı, peyniri çiğneyip yuttuktan sonra, yeniden konuşmasını sürdürdü.

"Geçen gün aklıma geldi" dedi. "Bu Amerikalılar her konuda çalışıyorlar, ancak şu insanların kafalarının içindekileri okuma konusunda pek bir başarıları yok. Halbuki bir makine geliştirseler, bu makineyle insanın kafasını açıp beynindeki düşünceleri bir okusalar, her şey ne kadar kolaylaşırdı."

Karadeniz aksanlı da kendi fikrini söyledi:

"Hatta kafayı açmaya bile gerek yok bence" dedi. "Nasıl kafa filmlerini çekiyorlar, tomografi makineleriyle beyni tarıyorlar, öyle bir makine icat etseler; sok adamın kafasını makineye bütün düşüncelerini oku."

Çapkınlık meraklısı bu sözlere itiraz etti.

"Öyle bir makine olmalı ki" dedi. "Yalnızca bu anarşistlerin düşüncelerini okuyabilmeli. Her şeyi okuyamamalı, yoksa bizim karılar da bizi bu makineye sokturmaya kalkarlarsa, bizim çapkınlıklar meydana çıkar ve bütün işler karışır."

Bu sözlerin ardından çapkınlık meraklısı neşeli bir kahkaha patlattı.

Komutan, onun bu sözlerine her zamanki gibi bozulmuştu.

"Yahu" dedi "Biz burada memleket meseleleri üzerinde kafa patlatırken, senin bu cıvıklıkların beni öldürüyor. Yani şu kadar konuşmana karşılık bir işler becerebilsen... gam yemeyeceğim, seninki safi kuru gürültü!"

Karadeniz aksanlı, "bırakın şunu" dedi. "Karısından en fazla korkan odur içimizde."

Çapkınlık meraklısı kendisiyle ilgili bu sözlere şiddetle karşı çıktı.

"Ben kimseden korkmam!" dedi. "Sözlerine dikkat et!"

Masanın havası bozulmuştu, masadakilerden iki subay izin isteyip kalktılar. Geriye çapkınlık meraklısı, Karadeniz aksanlı ve

komutan kalmıştı.

"Şu senin makineyle" dedi Karadeniz aksanlı, "anarşistlerin kafalarının içindeki zararları düşünceleri tespit edip, bir operasyonla çıkartıp, yerine vatansever düşünceleri koymalı, o zaman hiçbir eksik kalmaz."

Çapkınlık meraklısı, "İyi de" dedi. "Vatansever düşünceleri nereden bulacağız?"

"Makineyle herkesin kafasına bakacağız ya" dedi komutan. "Vatansever düşünceleri taşıyanlardan, fazlalıkları toplayacağız ve stoklayıp bir kenarda saklayacağız."

Çapkınlık meraklısının bu konuda kuşkuları vardı.

"Zamanla bozulmaz mı bunlar" dedi "Sıcakta ekşiyip kokmazlar mı?"

Karadeniz aksanlı, çapkınlık meraklısını destekledi.

"Hakikatten" dedi, "bunu hiç düşünmemiştim."

Komutan, onların bu çaresizliğine gülümsedi.

"Sizin de dünyadan haberiniz yok" dedi. "Son zamanlarda Amerikalılar bunun da kolayını buldular. Meyveleri, sebzeleri şoklama yöntemiyle dondurarak, yıllarca aynı tazeliğinde saklayabiliyorlar. Vatansever düşünceleri de dondurup, hava almaz ve paslanmaz kapların içine koyup uzun yıllar saklayabilirler ve zamanı gelince biz de alıp onları taze taze kullanabiliriz."

"Ama yine de bir sorun var" diye şüphelerini belirtti çapkınlık meraklısı, "bunları çok uzun süreli saklamamak gerekli, çünkü zaman hızla değişiyor. Yıllar önce vatanseverlik padişaha bağlılıktı. Düşünün ki, yıllar önce vatanseverlik düşünceleri alınıp; dondurulan bir şahsın bu düşüncelerini şimdi burada başka birine nakletsek ve bu nakledilen kişi de bu operasyondan sonra Taksim Meydanı'na çıkıp; 'padişahım çok yaşa, çok yaşa padişahım çok yaşa', diye bağırsa, hiç de hoş bir durum yaratmadığı gibi, bir de bizim başımıza dert açardı. Hatta o kadar uzağa bile gitmeye gerek yok. Kurtuluş Savaşı'nda vatan için canını feda etmiş bir kahramanın düşüncelerini alıp saklamış olsaydık, şimdi bu düşünceleri birine nakletseydik, o da az önceki şahıs gibi ope-

rasyondan sonra, Adana'daki İncirlik Amerikan üssüne gidip, 'vatanın topraklarında yabancı askerlerin işi ne? Vatan topraklarını kimse işgal edemez!' deyip yeni bir Kurtuluş Savaşı başlatmaya kalkışsaydı, ona ne cevap verebilirdik? Böyle bir durumda onu da içeri tıkmaktan başka bir yol kalmazdı."

Komutan, çapkınlık meraklısını büyük bir dikkatle dinledi.

"Hakikaten çok doğru" dedi. "Önemli bir noktaya parmak bastın. Demek ki, vatansever düşünceleri çok uzun bir süre buzluklarda saklamamalı, hemen anında tespit edip; nakletmeli, yoksa o işin de boku çıkacak!"

Bu konuşmaların ardından birbirlerine iyi geceler deyip gazinodan ayrıldılar...

XIX

Abuzer, koğuşa döndüğünde koğuşu bıraktığından çok daha kalabalık buldu. Ranzaların üzeri doluydu. Kendi ranzasının da üzerinde birkaç kişi oturuyordu. Ancak koğuşun havası bıraktığının tersine canlı ve neşeliydi.

Herkes birbiriyle şakalaşıyor, gülüşüyor ve konuşuyordu.

Abuzer kapıda görünür görünmez, Bayram o ışıl ışıl parlayan gözleri ve ağzında bir parça bisküviyle, Abuzer'in yanına gelip, boynuna sarıldı. Abuzer, ona dikkatle bakınca son derece zayıflamış, avurtlarının içine çökmüş olduğunu, incecik kalan beline artık bol gelen pantolonunu düşmemesi için iple bağladığını fark etti.

"Çok zayıflamışsın çocuk" dedi. "Hem de pek çok zayıflamışsın."

Mehmet Ali yattığı yerden güçlükle doğrulup Abuzer'e el salladı. Abuzer, kendisine hoşgeldin, diyen diğerlerinin arasında sıyrılıp onun yanına çıktı, eliyle Mehmet Ali'nin sarı saçlarını, sıvazladı.

"Çok yorgun düşmüşsün" dedi.

Mehmet Ali, Abuzer'e gülümseyerek baktı.

"Yakında iyileşirim" dedi. "Yemek yemeye başlayınca eski gücümü toparlarım. Sen de zayıflamışsın, senin de kendine iyi bakman gerekiyor."

Mehmet Ali, Mesut'a seslendi. Mesut pencerenin kenarında, diğer koğuşlarla haberleşmeye çalışıyordu. İşini bırakıp yanlarına geldi. Mehmet Ali koğuştakileri göstererek.

"Söyle onlara" dedi. "Sakın yemeklere birden saldırmasınlar. Yavaş yavaş, midelerimizi alıştıra alıştıra yiyelim. Yağlı yemeklere pek rağbet etmesinler. En iyisi kantinden bol bol bisküvi aldıralım ve bu akşamı böyle geçirelim. Eğer verirlerse, biraz da çorba içelim."

Mesut, Mehmet Ali'nin söyledikerini koğuştakilere aktardı.

"Çok kalabalıklaşmış burası" dedi Abuzer.

"İçerisi doldu taştı" diye konuştu Bayram. "Tuttuklarını atıyorlar buraya."

Akşam yemeği nihayet geldi. Karavanaların başında dikilen Fare Surat sırıtarak, Abuzer'e bakıyordu.

"Yeniden koğuşuna döndün demek?" dedi. "Seni tekrar burada görmek ne güzel! Copum bile akşamları seni soruyor ve başka hiçbir kimsenin sırtında, senin sırtının tadını bulamadığını söylüyordu."

"Öyledir" dedi Abuzer, elindeki bisküviyi yavaş yavaş çiğneyerek.

"Ama sen önce kılık kıyafetini düzelt. Seni hiç boş bırakmaya gelmiyor, yakanın düğmesini ilikle, sakalını da bugün kesmemişsin. Bir daha seni bu halde görmeyeyim. Benim yokluğumu fırsat bilip Fransız lejyonerlerine benzemişsin, ama unutma ki burası Fransız lejyonu değil, ciddi bir askeri cezaevi, bizler de ciddi mahkumlarız. Topla kendini."

Fare Surat, Abuzer'in öfkeli çıkışı karşısında şaşırmıştı.

"Sana ne yahu?" dedi.

"Bu işin sana nesi, bana nesi yok" diye kestirip attı Abuzer. "Bak akşamları copunla da sohbete başladığına göre, sonun zaten hayırlı görünmüyor. Yakında copuna da selam durmaya

kalkışırsın sen! Kendini toparla ve gevşeme, unutma bir insan önce giyiminden, kuşamından, konuşmasından bozulmaya başlar, sonra senin yaptığın gibi copla ya da masayla, sandalyeyle sohbet etmeye kalkışır, ardından şimdi senin yaptığın gibi anlamsız anlamsız sırıtır, daha sonraları da kendinin ya mesih ya da Karındeşen Jack olduğunu iddia eder, sonrası da malum... Bu yüzden kendine biraz daha fazla dikkat et, canın sıkıldığında yanına biraz fındık, fıstık, çekirdek al ve bana gel. Ben seni rahatlatırım. Seninle havadan, sudan, köyden, şehirden konuşuruz. Köyde sevdiğin kız falan var mı?"

Fare Surat, Abuzer'in kendisiyle alay eder gibi konuşmasına kızmıştı.

"Sana ne bunlardan?" dedi. "Haydi sen soğumadan yemeğini ye."

"Öyle deme" dedi Abuzer. "Köydeki kıza kafayı takmayacaksın. Köyüne dönünce nasıl olsa neler olup bittiğini öğreneceksin. Sevdiğin kız, en kötü ihtimalle kendisine başka bir koca bulmuştur, bu durumda sen de kendine başka bir kız bulursun yeya sevdiğinin hasretine dayanamayıp kendini bir ceviz ağacına asarsın. Hepsi bu kadar basit. Üzerinde uzun uzun düşünmeye değmez."

Fare Surat, kızgın boğalar gibi hırsla soludu.

"Yeter yahu!" dedi. "Yeter! Bu kadar konuşmaya mecbur musun sen? Bu kadar ipe sapa gelmez lafı nereden buluyorsun, anlamıyorum?"

Abuzer, tabağına koyduğu çorbadan biraz tattı, suratını buruşturdu ve Fare Surata döndü.

"Aşçıbaşıya benden selam söyle" dedi. "Yemekleri bu kadar yağlı yapmasın. Bunca yağa yazık. Onun bu yemeklere koyduğu yağla Kırkpınarda kaç güreşçi yağlanıp güreş tutardı, biliyor musun sen? Ülkenin birçok yerinde bir sürü yağlı pehlivan güreşçisi yağlanıp güreş tutamazken, sizin aşçıbaşının burada bu yağları gereksiz yere kullanması hiç hoş bir şey değil."

Fare Surat, kulaklarını parmaklarıyla tıkayarak kaçarcasına koğuştan uzaklaştı. Koridorda yürürken de:

"Komutana söyleyeceğim beni başka bir göreve versin" diye söyleniyordu. "Yoksa bu herif beni çıldırtacak!"

Gerçekten de o günkü yemekler alabildiğine yağlıydı ve karavanaların üstü dört parmak kalınlığında yağ tabakasıyla kaplıydı.

"Bilerek böyle yapmışlardır" diyordu Mehmet Ali, "Komutanın emridir bu, boş midelerimizin ve bağırsaklarımızın içini dışına çıkarsın diye yağ doldurmuşlar yemeklere."

Koğuştakiler, tabaklarındaki çorbanın yağını süzdürerek, ağır ağır yemeye başladılar. Tuhaf tuhaf bir şeyler oluyordu midelerinde. Mideleri yemek tadını unutmuş, ve bu alışkanlığını yitirmişti. Birkaç kaşık içip sonra çorbaları bıraktılar, bisküvileri yediler, süt içtiler. O kadar uzun süren bir açlıktan çıkmalarına karşın, öyle paldır küldür saldırmamışlardı yemeğe. Lokmaları yavaş yavaş çiğneyip, tane tane yutuyorlardı, çorbanın dışındakilere el sürmemişlerdi.

Abuzer, Mehmet Ali için bir tabağa yağını süzdürdüğü çorbayı koyup, yanına götürdü ve çorbayı içmesine yardım etti. Bayram ile Mesut'ta yanlarına geldi.

"Bu akşam tok karnına uyuyacağız" dedi Mesut. "Uzun bir aradan sonra bakalım böylesi nasıl olacak?"

"İyi olacak, iyi olacak" dedi Bayram. "Görüşler de serbest bırakıldı, anamızı babamızı da göreceğiz."

"Hakikatten" dedi Mesut. "İçeride kendi dertlerimizle uğraşırken, ziyaretin yasaklandığını bile unuttuk. Ben de Deniz'imi özledim, onun bukleli kırmızı kurdeleli saçlarını özledim."

"İnsanın karnı doyunca tatlı hayallere başlıyor" dedi Abuzer. "Buradan çıkınca en güzel balıkları sizler için hazırlarım. Bir sürü balıkçı arkadaşım var benim, onları da çağırırız."

Bayram bu öneriye karşı çıktı.

"Boşver onları" dedi. "Biz kendi kendimize eğlenelim."

Mehmet Ali "Öyle de olabilir" dedi. "Ama balıkçılar başkalarına benzemezler. Onlar denizin coşkusunu, hırçınlığını, yumuşaklığını, içlerinde taşırlar. Binbir macerayla yüklüdürler, yalnızlığı iyi bilirler, tenekeden bir darbukanın tıngırtısıyla

neşelenmeyi de... Korkuyla korkusuzluk bir aradadır. Hasretle, sevda kolkola yürür yanlarında, işte böyledir balıkçılar. İyi bir av sonrası sohbetlerine doyulmaz. Sevinçten, coşkudan küfelik olana kadar içerler. Boş çıkan ağlardan sonra da çeneleri kilitlenir, bu kez öfkeden, kahırdan içerler. Onlarla beraber içmek bir zevktir."

Abuzer, Mehmet Ali'nin konuşması bitince Bayram'a döndü.

"Tabii sen gazoz içeceksin, unutma." dedi.

O ana kadar yan ranzalardan birinde oturan ve konuşmaları dinleyen yeni gelenlerden birisi de konuşmaya katıldı. Bu; yanık kara tenli, kara gözlü, parlak suratlı birisiydi.

"Ben de balıktan anlarım" dedi.

Abuzer, balık üzerine söyleşecek birisini bulduğu için umutlanmıştı.

"Balığın nesinden anlarsın?" dedi.

Yeni gelen, "solungaçlarından anlarım" dedi. "Solungaçları kırmızıysa balık tazedir."

Abuzer, yeni gelenin bu sözlerine uzun uzun güldü. "Bravo dostum!" dedi "Yanımda balıktan bu kadar anlayan birisi varken, benim gibi birinin balık üzerine konuşmaya hiç hakkı yok. Bundan sonra sen konuş, biz dinleyelim."

Bu sözlere hep birlikte güldüler. Konuşmalar ilerleyince yeni gelenin Adanalı olduğunu öğrendiler. Neşeli, çok konuşan ve sık sık küfürler savuran biriydi Adanalı. Konuşurken ağzındaki şekilsiz dişleri ortaya çıkıyordu.

"Ne yapacaksınız balığı?" diyordu Adanalı. "Bizim oranın kebabını bir yeseniz... Yanında incir boğması... Boğma nedir bilir misiniz siz?"

"Ben bilirim" dedi Abuzer.

Adanalı iyice yanlarına sokulmuştu.

"Ya ağabey" dedi. "Senin de bilmediğin yok!"

O gece sohbet uzun sürdü, gece sıkışık yattılar. Ranzaları paylaşmak zorunda kalmışlardı.

Gece sessizdi. Arada bir nöbetçilerin gecenin sessizliğini yır-

tan düdük sesleriyle, köpek havlamaları işitiliyordu. Adanalı ve yeni gelen birkaç kişinin uykularında etleri koparılıyormuşçasına haykırışları diğerlerinin uykularını böldü. Bu, eskiler için normaldi. Çünkü emniyetten sonra buraya gelenlerde, uzunca bir dönem böyle haykırışlar görülebiliyordu.

Ertesi günü havalandırma saatinde rahatça dolaştılar. Havanın soğukluğuna aldırmadan bir duvardan öbür duvara volta atıp ayaklarını açmak için uğraştılar, ama vücutları öylesine güçsüz düşmüştü ki, birkaç voltadan sonra yorulup duvar dibine çöküp, dinlenmek zorunda kalıyorlardı.

Buna rağmen Abuzer, bir köşede bitkin bedenini fazlaca zorlamadan jimnastik hareketleri yapmaya çalışıyordu. Abuzer bunları yapmaya çalışırken, kapıda yardımcı belirdi. Abuzer'in bir köşede jimnastik yapmaya çabaladığını, ama pek başarılı olamadığını fark etmişti.

"Ne o?" dedi "Birdenbire spor aşkı mı düştü içine? Bir gün önce yapmamak için bir çuval odun yemeyi göze alıyordun."

Abuzer yavaşça doğruldu, yardımcıya baktı. Yardımcının hemen arkasında Fare Surat dikiliyordu. Abuzer, yardımcının sorusuna cevap vermedi, kollarını iki yana savurarak hareketlerini sürdürdü.

Yardımcı, Abuzer'e biraz daha yaklaştı.

"Sıcak bir yatakta boyun jimnastiğinden vazgeçmişe benziyorsun!" dedi. Şimdi Abuzer'in yakınına kadar gelmişti.

"Yaptıklarından utandı herhalde komutanım" dedi Fare Surat. "Bak cevap bile veremiyor."

Abuzer bu sözler üzerine kollarını savurmayı bıraktı, ona döndü: "Burada komutanın varken, sana konuşmak düşmez" dedi. "Bir erin komutanların yanında izin almadan konuşamayacağını şimdiye kadar öğrenmen gerekirdi. Askerliğin en temel kurallarından birini şimdiye karar öğrenememen çok acı bir şey."

Yardımcı, Fare Surat'a dönerek, "sen sus!" dedi ve tekrar Abuzer'e:

"Kendini birden iyi hissetmeye mi başladın?" diye sordu.

Abuzer yeniden kollarını iki yana sallamaya başlamıştı.

"Tam olarak iyi hissettiğimi söyleyemeyeceğim" dedi. "Yalnızca şu anda vücudumun ne durumda olduğunu kontrol etmek istedim."

"Peki bir sonuca vardın mı?"

"Henüz varamadım, ama hâlâ tam güçlenmediğim ortada. Eski günlerime kavuşmam için bir hayli çalışmam gerekecek."

"Kavuşursun, kavuşursun" dedi yardımcı. "Burada bütün gün yatıp duruyorsunuz. Ekmek elden su gölden, oh ne güzel hayat!"

Abuzer şimdi kollarını sallamayı bırakmış, omuz başlarını çalıştırıyordu.

"Görüyorum ki bizi kıskanıyorsunuz" dedi. "Öyleyse siz de bize katılabilirsiniz. Bunun için yapacağınız hareket çok basit..."

Yardımcı, Abuzer'i susturdu.

"Bana bıraksalar sizleri burada bütün gün sırtüstü yatırmam" dedi. "Taş ocaklarına çalışmaya gönderirdim ve istisnasız günde on sekiz saat çalıştırırdım."

Abuzer, "ben de aynı fikirdeyim" dedi. "Sadece on sekiz saat çalıştırma konusunda farklı düşünüyoruz. Bana sorarsanız, yirmi saat çalıştırılmamızı önerirdim. Böylelikle daha çok iş çıkardı ortaya. Eskiden seyrettiğim bir filmde bu söylediklerinize benzer sahneler gördüğümü hatırlıyorum. Orada da mahkumları günde yirmi saat çalıştırıyorlardı ve hatırlayabildiğim kadarıyla onlara da taş kırdırıyorlardı, ama o arada bazı numaracı, dayanıksız mahkumlar ardı ardına ölüyorlardı. Tabii bu işleri yaptırırken bu tip numaracıların ölmelerine izin vermemek gerekiyor. Ancak filmin sonunda bazı mahkumlar diğerlerini isyana kışkırtmışlardı ve sanıyorum, oradaki yöneticinin de başına kötü şeyler gelmişti."

Yardımcı Abuzer'in gözlerinin içine baktı. "Mesela nasıl kötü bir şey gelmişti?"

"Şimdi ayrıntıları anımsayamıyorum. O kadar da kötü bir şey değildi yöneticinin başına gelenler. Yalnızca gırtlaklayıp baca-

ğından bir ağaca asmışlardı."

Yardımcı, Abuzer'in suratına tedirgin bir şekilde baktı.

"Bu sözlerinle ne demek istiyorsun sen?" dedi.

Abuzer, yardımcının yüzüne bakmadan soruyu yanıtladı.

"Demek ki" dedi, "taş ocakları yöneticiler için tehlike olabiliyor. En iyisi siz bizleri, kömür madeni ocaklarında çalıştırın, çünkü ben şimdiye kadar maden ocaklarında çalıştırılan mahkumlarla ilgili, sonu yöneticiler açısından böyle kötü biten bir film seyrettiğimi hatırlamıyorum. "

Havalandırma saati sona ermişti, yeniden koğuşlara döndüler. Koğuşun ısısı dışarıdan farksızdı. Burası da dışarı gibi soğuktu. Herkes battaniyelerin altında kendine bir yer bulma telaşındaydı.

"Ah" diye iç geçirdi Adanalı, Abuzer'in yanına yaklaşarak, "bizim memlekette böyle soğuk olmaz. En iyisi kışın orada, yazın burada olacaksın." Abuzer, Adanalı'nın sözlerini onayladı.

"Hakikatten iyi fikir" dedi. "Cezaevi idaresine bu yönde bir istekte bulunalım."

Mehmet Ali, "o kadara gerek yok" dedi. "Şimdi burada kaloriferleri yaksalar sorun halledilir."

Mehmet Ali öksürdü.

"Yarın doktora çıkalım" dedi Abuzer, Mehmet Ali'ye. "Belki kendisini görmediğimiz süre içerisinde, tıp konusundaki bilgisi artmıştır doktorun."

Ertesi gün doktora çıkmak için müracaatta bulundular. İstekleri, doktora çok müracaat olduğu gerekçesiyle reddedildi ve ancak sıraya yazılabilecekleri söylendi. Müracaattan on gün sonra doktora çıkabildiler. Uzun bir beklemeden sonra doktor gelebildi ve çayını içtikten sonra hastaları kabule başladı. Hastalar bu kez içerde daha fazla kalıyorlar, aspirin yerine ellerinde reçeteyle dışarıya çıkıyorlardı, gardiyan tedavisi uygulaması da kalkmıştı.

Sıra Abuzer'deydi. Abuzer'i karşısında görünce, nedense doktorun yüzünde belli belirsiz bir gülümseme belirdi. Abuzer'in konuşmasını beklemeden:

"Senin de şikayetin midenden mi?" diye sordu ve Abuzer'in cevabını beklemeden konuşmasını sürdürdü. "Bu konuda hiçbir şikayete hakkınız yok. Çünkü bunun nedeni kendinizsiniz. Size günlerce yemek yemeyin, aç durun diye ben mi söyledim? Öyleyse neden bana gelip rahatsızlığınızı söylüyorsunuz? Madem açlığı göze aldınız, tedavisini de kendiniz yapın. Bana niye geliyorsunuz? Ne demiş atalarımız, gülü seven dikenine katlanır."

Abuzer doktorun masasının önünde dikiliyor, doktoru dikkatle dinliyordu. Doktorun konuşması bitince:

"Size tamamiyle hak veriyorum sayın doktor" dedi. "Ama bunları vatandaşlara anlatamıyoruz. Madem başına bir iş açtın, hastalandın, doktora neden gidiyorsun? Ben dışarıda iken sizin şimdi söylediklerinizle aynı düşüncedeydim. Adam biniyor otomobiline, yapıyor bir kaza, haydi doktora... Aman doktor canım doktor, kurtar beni! Be adam, sen otomobile binmeden önce bir kaza olabileceği, yaralanabileceğini, hatta ölebileceğini hiç aklına getirmedin mi? Madem otomobil kullandın ve kaza yaptın, sonuçlarına da katlan, kendi tedavini kendin yap. Doktora neden gidiyorsun? Bununla da kalsa iyi, adam maden ocağında üç kuruş maaş için yıllarca çalışıyor, kömür tozları ve çeşitli maddeler ciğerlerini eritiyor, o da doktora koşuyor. Şimdi bu adam da bu işin sonucunda ciğerlerinin çürüyeceğini hesaba katmalı ve doktora koşmamalıydı. Öyle değil mi, sayın doktor? Tıpkı sizin söylediklerıniz gibi.

Nitekim bir gün bir hastanede çalışan bir arkadaşımı ziyarete gitmiştim. Orada kafası kanlar içinde, doktor bekleyen bir adam gördüm. Adam feryatlar ederek bağırıyor ve doktor bekliyordu. O sırada nöbetçi doktor, odasındaki telefonla sevgilisiyle konuşuyor ve ona iltifatlar yağdırıyordu. Eee şimdi doktor sevgilisiyle konuşmasını, kafası kırık bir insan için yarıda kesebilir miydi? Nitekim doktor da telefon konuşmasını yarıda bırakmadı. O sırada ben, adamın kaldırımda yürürken kafasına, bir araptmanın üçüncü katındaki balkondan saksı düştüğünü öğrendim. Şimdi soruyorum size, burada doktorun ne suçu var?

Bu adam yolda yürürken sağına, soluna, önüne, arkasına, aşağı yukarı baksa ve balkonların altında yürümeyip, biraz tedbirli davranıp kafasına yukarıdan bir şeyler düşebileceğini hesaplasa, o saatte hastaneye gelip doktorun rahatını da bozmazdı. Ama bizim vatandaşlara bunu anlatamazsın. Ancak burada aydınlatılması gereken bir durum ortaya çıkıyor; vatandaşlar bu durumlara dikkat etse o zaman doktorlara gerek kalmayabilir."

Doktor, "tamam tamam, anladık" dedi. "Aklın sıra benimle gırgır geçiyorsun, ama ben bunları yutmam, rahatsızlığın neyse onu söyle."

"Daha önce de söylemiştim, sağ kolumda şiddetli ağrılar ve idrar yollarımda yanmalar var."

"Daha önce nasıl bir tedavi uygulamıştık sana?"

Doktor bu sözleri söylerken gülümsemişti.

Abuzer elleriyle dayak yediğini anlatan işaretler yaptı.

"Kaç çeşit tedavi yönteminiz vardı ki zaten?" dedi. "Bana sizin kendinize has ve sanıyorum eşi benzeri az görülen bir yöntem, gardiyan tedavisi uygulamıştınız."

Doktor kıs kıs güldü:

"Fayda sağlamadı mı?"

"Fayda sağladığını söyleyemeyeceğim."

"Madem tedavi yöntemlerim size fayda sağlamıyor, neden tekrar geliyorsunuz bana? Mesela ben bir kasaba gidip et alsam ve o eti beğenmesem, bir dahaki sefere aynı kasaba gitmem, başkasını seçerim."

"Bakın bu da doğru" dedi Abuzer. "Sanırım ben de şimdi serbestçe dışarıda dolaşıyor olsaydım, aynı şeyi yapardım. Ama sizin de bildiğiniz gibi burada pek seçme hakkımız yok."

Doktor yerinden kalktı, Abuzer'in kolunu bir aşağı bir yukarı kaldırdı sonra kolunu bırakıp, idrarını yaparken kan gelip gelmediğini sordu ve birkaç ilaç yazıp gönderdi.

Abuzer'den sonra Mehmet Ali içeriye girdi. Doktor, Mehmet Ali'nin ciğerlerini üstünkörü dinledi.

"Senin işin bitik, ahbap!" dedi.

Mehmet Ali gömleğini giyerken, doktora "İyileşmesi için neler yapması gerektiğini" sordu.

"Burada zor" dedi doktor. "İyi bir hastane tedavisi gerekli sana."

Mehmet Ali de doktora, o zaman kendisini iyi bir hastaneye göndermesini söyledi.

Doktor, Mehmet Ali'ye bunun için komutana çıkıp, kendisini hastaneye göndermesi için ricada bulunup, komutandan, bugüne kadar yaptıklarından dolayı özür dileyip, artık uysal ve iyi bir insan olduğunu söylemesini, böylelikle belki komutanın onu bir hastaneye gönderebileceğini anlattı.

Mehmet Ali, doktorun bu sözlerine karşılık:

"Hepinizin canı cehenneme!" deyip kapıyı hızla vurarak odadan çıktı.

Mehmet Ali, doktorun yanında iken, Abuzer, onu beklemek için koğuşa geri dönmemiş, gardiyanlarla arasında bu konu yüzünden tartışma çıkmıştı. Fare Surat, Abuzer'e hemen koğuşa dönmesini söylüyor ve götürmek için kolundan çekiştiriyordu. Abuzer, ona, arkadaşının ciddi bir rahatsızlıktan dolayı buraya geldiğini, bu yüzden de arkadaşını içeriden çıkıncaya kadar burada bekleyeceğini, söylüyordu. Tartışmayla beraber sürekli itişip kakışıyorlardı.

"Sizleri anlayamıyorum" diyordu Abuzer, Fare Surat'a. "Burada arkadaşımı beklemenin size ne zararı var?"

"Peki ne faydası var?" diyordu Fare Surat.

"Faydaları saymakla bitmez" dedi Abuzer.

Fare Surat, Abuzer'in bu faydaları saymasına fırsat vermeyerek kolundan çekiştirmeye başladı. Abuzer bir yandan kolunu Fare Surat'tan kurtarmaya çalışıyor, bir yandan da, "müsaade et de şu faydaları sana sayayım" diyordu.

Abuzer ve gardiyanlar itişip kakışırlarken gürültüleri duyan komutan oraya geldi ve Abuzer'e ters ters bakarak:

"Neler oluyor burada?" diye sordu.

Komutanın gelmesiyle birlikte gardiyanlar Abuzer'i çekiştirmeyi bırakarak hazır ola geçmişlerdi. Abuzer az önceki itişme-

den dolayı dağılan üstünü başını düzeltiyordu.

Fare Surat'tan önce davranarak komutanın sorusunu yanıtladı.

"Doktor sıramı bekliyorum" dedi. "Görevli arkadaşlar rahatsızlığımdan dolayı ille oturmamı söylüyorlar, ben de kendilerine burasının bir askeri cezaevi olduğunu ve kurallar gereği komutanın izni ve istirahat saatleri dışında kimsenin oturamayacağını anlatmaya çalışıyordum."

Abuzer'in bu sözleri üzerine, Fare Surat, Abuzer'in yalan söylediğini anlatmak için öne atıldı. Komutan ona doğru bakınca, Fare Surat'ın yakasının açık olduğunu gördü. Öfkeyle Fare Surat'a iki tokat patlattı ve bir daha onu bu vaziyette görürse, çok daha kötü yapacağını yüksek sesle haykırdı ve Abuzer'i işaret ederek.

"Bırakın herifi" dedi. "İsterse otursun, isterse ayakta dikilsin."

Komutan bu sözleri söyleyip gitti. Gardiyanlarla Abuzer bir süre sert sert bakıştılar. Fare Surat, Abuzer'in yanına yaklaşıp, sesinin dışarıdan duyulmamasına dikkat ederek, yavaş bir sesle:

"Yalancı herif!" dedi.

Abuzer, Fare Surat'a gülerek bakıyordu.

"İnsan her şeye hazırlıklı olmalıdır, sevgili dostum" dedi Abuzer. "İnsanın başına ne zaman, neyin gelebileceği hiç belli değil. Kim bilebilirdi ki, benim bir gün sokakta yürürken, polisler tarafından bir arabaya bindirileceğimi ve bu işin sonunun buralara kadar uzanabileceğini?"

Mehmet Ali'nin doktorun odasının kapısını sert bir şekilde çarpıp dışarı çıkmasıyla bu sohbet yarıda kaldı. Abuzer, Mehmet Ali'nin koluna girip gardiyanların nezaretinde koğuşa doğru yürürlerken, arkalarından doktorun öfkeli haykırışları işitiliyordu.

XX

Günler ilerledikçe Mehmet Ali hızla kendisini toparlıyordu. Yüzünün rengi günden güne canlanıyor, iskelete dönmüş suratında et birikiyordu. Öksürükleri azalmış, göğsündeki hırıltılar hafiflemişti. Artık havalandırma saatlerinde diğerleriyle birlikte yorulmadan yürüyor, ciğerlerine temiz havayı dolduruyordu. Neşesi de yerindeydi, çevresiyle şakalaşıyor, daha fazla gülüyordu.

Ertesi gün ziyaret günüydü. O akşam, ertesi gün ziyaret bekleyenler, sakal tıraşı oldular, saçlarını yıkadılar ve heyecanla ertesi günü beklemeye başladılar.

Sabah erkenden uyandılar ve ziyaret listesinin okunmasını beklediler. İsmi okunan koğuştan çıkıp, ziyaret yerine gidene kadar üç yerde çok sıkı aramadan geçiyordu ve tek başına bu uygulama bile, görüşü başlı başına bir eziyet haline dönüştürüyordu. Ziyaret yeri, filmlerindeki görüntülerin tersine son derece rahatsız bir yerdi. Küçük küçük bölümlerin önü demir parmaklıklar ve kafes tellerle örülmüştü. Bu tellerin arasında kalın bir cam bulunuyordu. Tutukluyla ziyaretçisinin konuşması, görevli gardiyanların gözetiminde gerçekleşiyordu. Görüşme yapanlar bu gardiyanların soluğunu sürekli enselerinde hissediyorlardı ve dolayısıyla görüş görüşlükten çıkıyordu. Tepenizde birisi sizi dinlerken, yüreğinizden geçenleri, ananıza babanıza, karınıza, çocuklarınıza nasıl rahatça söyleyebilirsiniz? Hele tepenizde dikilen gardiyan ikide, bir de "Şifreli konuşmayın, ziyareti kestiririm" diye sizi tehdit ederken... Görüş bitiminde koğuşa dönerlerken yine üç yerde aramadan geçiriliyorlardı.

Görüş öncesi, her şeye rağmen nasıl heyecanlanıyorlarsa, görüşten sonra aynı şekilde bu sefer buruklaşıyor, hüzünleniyorlardı.

Mesut bir köşeye çekilmiş yalnız başına oturuyordu. Meh-

met Ali pencereden dışarıya, cezaevinin beton duvarlarına dalıp gitmişti. Abuzer, günlük gazetelerden birini eline almış ranzasına çıkmıştı. Gazeteyi sessizce okuyor, bazı yerlerinde kendi kendine gülüyordu. Amerika'da bütün zamanlarını televizyon seyrederek geçiren bir grubun varlığından söz ediyordu bir haber. Abuzer bu habere uzun uzun güldü.

Abuzer'in gazeteye bakıp kendi kendine gülmesi Mehmet Ali'nin dikkatini çekmişti.

"Hayrola Abuzer" dedi. "Niye gülüyorsun öyle?"

Abuzer elindeki gazeteyi Mehmet Ali'ye uzattı.

"Yahu şu dünya ne garip bir dünya" dedi. "Bazı şeylere akıl sır erecek gibi değil, o kadar birbirine zıt şeyler bir arada ki... Bak şimdi, burada Etiyopya'da açlıktan ölen insanlardan söz ediliyor, şurada da Amerika'da bütün günlerini televizyon karşısında geçiren insanların yaşamı anlatılıyor. Şuradaki sayfada trafik kazasında ölenlerin resmi var, hemen bir arka sayfada da saatte bilmem kaç km sürat yapabilen yeni bir arabanın geliştirildiğinden bahsediliyor. İnan bana, bazen her şey öylesine karışık ki..."

"Evet" diye Abuzer'in sözlerine katıldığını belirtti Mehmet Ali. "Bazıları en güzel yerlerde şiş göbeklerini biraz daha şişirirken, bir yerlerde insanlar açlıktan ölüyor. Bir yerlerde bazıları kelaynak kuşlarının nesli tükenmesin diye bağırıp duruyor, ancak aynı adamlar insanların vahşice öldürülmesi karşısında sesini çıkarmıyor. Elbette kelaynak kuşları yaşamalıdır. Ama bir insan hayatının kelaynak kuşları kadar değeri yok mudur? Ve insanların göz göre göre öldürüldüğü, elektriğe verildiği, çarmıha gerildiği bir dünyada kelaynak kuşlarının yaşama ve neslini sürdürme şansı ne kadardır? Kelaynak ve diğer hayvanların ve de doğanın yaşama şansı ancak ve ancak insanın insan gibi yaşayabildiği bir dünyada mümkündür. Bunun dışında yapılanlar aldatmacadır, kandırmacadır."

Abuzer gazeteyi elinden bıraktı.

"Ben hiç kelaynak kuşu görmedim." dedi. "Ama leylek gördüm."

"Leyleği görmeyen mi var sanki?" diye yan taraftan söze karıştı Adanalı. "Ben arslan bile gördüm."

"Nerede gördün?" diye sordu Abuzer.

"Hayvanat bahçesinde."

Abuzer, Adanalı'nın bu sözlerine güldü.

"Hakikaten büyük bir iş yapmışsın!" dedi. "Arslan görmek herkese nasip olmaz. Hele hayvanat bahçesine gidip arslan görmek herkesin becerebileceği bir iş değildir."

Onlar aralarında öyle bir sohbete dalmışken, cezaevindeki bir kısımdan slogan sesleri yükselmeye başlamıştı. Mesut pencerenin kenarına koşarak diğer koğuşlarla haberleşme yollarını aramaya koyulmuştu. Koğuştakiler pencerelere yığılmış, hep bir ağızdan sloganlarla diğer kısma destek veriyorlardı. Cezaevindeki bütün mahkumlar bir anda ayağa kalkmışlardı. Sloganlar pencerelerden göklere yükseliyordu. Bu arada gardiyanlar koridorlara dolmuşlar, her an ateşlemeye hazır otomatik silahlarıyla da askerler duvarların üzerlerine dizilmişlerdi. Hava birden son derece geginleşmişti. Siyasi mahkumlar bütün haberleşme olanaklarını kullanarak olayın gelişiminden her kısmı haberdar etmek için çalışıyorlardı. Mesut bütün dikkatini işine vermişti. Bir süre sonra sloganların nedeni anlaşıldı. Polis, her zaman yaptığı gibi yeni askeri yönetimin kendisine verdiği yetkiye dayanarak, siyasi tutuklulardan birini cezaevinden alıp yeniden sorgulamak üzere emniyet müdürlüğüne götürmek istiyordu, koğuştaki arkadaşları da bu arkadaşlarını vermemek için güçleri yettiğince direniyorlardı. Çünkü yeniden sorgu demek, yeniden işkence ve zulüm demekti.

Sloganlar saatler boyu sürdü. Cezaevi idaresi durmadan anonslar yaparak, sloganların sona erdirilmesini yoksa zor kullanılacağını bildiriyordu, ancak bu anonslar, sloganların gürültüsü arasında kaybolup gidiyordu. Bir süre sonra, koğuşun kapı-

ları açıldı, içeriye ellerinde coplarıyla gardiyanlar doluştular. Koğuş savaş alanına döndü. Gardiyanlar coplarını acımasızca indiriyorlar, diğerleri de bu saldırıya karşı direnmeye çalışıyorlardı. Cop sesleri ve sloganlarla, feryatlar, küfürler birbirine karışmıştı.

Gardiyanlar koğuşu terk ettiklerinde ayakta tek bir tutuklu kalmamıştı. En iyi durumda olanı dizlerinin üstüne güçlükle doğrulmaya çalışıyordu. Saldırı esnasında Abuzer, kendini Mehmet Ali'nin üzerine atmış, gardiyanlar gidinceye kadar öyle kalmış, ve bütün gücüyle Mehmet Ali'yi acımasız darbelerden korumak için mücadele etmişti. Bunda da büyük ölçüde başarı sağlamıştı. Mehmet Ali saldırı süresince yalnızca bacaklarına ve kaba etlerine darbeler yemiş, belinin üst kısmı yani göğsü, sırt ve kafa kısımları darbelerden kurtulmuştu.

Abuzer'in bütün bedeni kötü bir şekilde hırpalanmıştı. Koğuştakilerden iki kişinin kafası yarılmış, birkaçının burunları kanamış, üç-dördünün de gözleri morarmıştı. Bir kişi de kolunu tutmuş acıyla inliyordu.

Koğuşun görünüşü, savaş sonrası görüntüleri andırıyordu. Yataklar yorganlar birbirine karışmış, yerlere saçılmış, çarşaflar yırtılmıştı.

Gardiyanlar koğuşu terk edince Abuzer, Mehmet Ali'nin üzerinden çekildi, acılarla sızlayan vücudunu yan tarafa bıraktı, bir süre hiç konuşmadan öylece yattı. Mehmet Ali birkaç kez derin nefes alıp rahatladıktan sonra Abuzer'e baktı. Abuzer epey yıpranmış gözüküyordu, o görüntü içini sızlattı.

"Sağol kardeşim" dedi. "Ama keşke kendini korusaydın." Abuzer gözlerini araladı, bakışlarını Mehmet Ali'ye çevirdi; sevgi ve vefa dolu bakışlardı bunlar.

"Senin tam anlamıyla iyileşmen gerekiyor" dedi. "İyileşince bir şeyler düşünebiliriz. Burada herkes birbirine gerekli."

Mehmet Ali ısrar etmek istedi, Abuzer işaret parmağını dudaklarının üstüne götürerek, "sus" dedi. "Bilirsin seni severim.

Yalnızca seni değil, Bayram'ı da, Mesut'u da, bizim Adanalı'yı da, buradaki herkesi severim. Ben insanları severim, yalnızca insan kılığındaki insan olmayanları sevmem. Zaten onlar da bizi sevmiyorlar. Bu bakımdan ortada bir karışıklık yok. Dolayısıyla bu konuda da üzülmeye gerek yok."

Abuzer yattığı yerden doğruldu, bakışlarını koğuşta gezdirdi.

"Bizim çocuk nerede?" dedi ve yüksek sesle bağırdı.

"Hey çocuk neredesin? Ses ver!"

Alt ranzalardan birinden ses geldi.

"Buradayım"

"Nasılsın?"

"İyiceyim"

"Buraya gelebilecek durumda mısın?"

"Evet."

"O zaman iyisin demektir."

"Evet iyiyim ve yanınıza geliyorum."

Bayram alt ranzadan kafasını çıkardı, çevik bir hareketle üst ranzaya atladı.

"İşte geldim." dedi.

Abuzer dikkatle ona baktı. Bayram karşısında gülümsüyordu. Abuzer onun canlı ve diri halini görünce şaşırmıştı.

"Sen bayağı iyi görünüyorsun!" dedi.

Bayram şimdi daha fazla gülüyordu.

"Evet" dedi. "İyi olduğumu söylemiştim."

Mehmet Ali de Bayram'ın haline şaşırmıştı.

"Ranza altına mı girdin yoksa?" dedi.

"Evet" dedi Bayram. "Baktım, dayanılacak gibi değil, kayıverdim ranzanın altına."

"Müthiş bir çocuksun sen!" dedi Abuzer. "Nasıl aklına geldi orası?"

"Zaten ilk birkaç darbede yere düşmüştüm, tam da ranzanın ayağının dibine... Gardiyanlar habire vuruyorlardı ve ben ranzanın altına sürükleniyordum. Birden bir postal şurada böğrüme

patladı. O ara nefesim kesildi, işte o zaman dünya ile tüm bağlarımın koptuğunu sandım. Tekmenin şiddetiyle ranzanın altına yuvarlanmışım. Kendime geldiğimde, ranzanın altında yattığımı gördüm ve orada kalmayı yeğledim."

Abuzer, Bayram'a bakarak kafasını iki yana salladı.

"Bir zamanlar benim de başımdan böyle bir olay geçmişti" dedi. "O zamanlar yine bir meyhanede çalışıyordum. Vakit geceyarısına yaklaşmıştı, meyhanenin kapanması gerekiyordu. Ama o akşam müşteriler nedense kalkmak bilmiyorlardı. Meyhanedekilerden birkaçı körkütük sarhoş bir haldeydiler ve zaman zaman yerlerinden fırlayıp nara atıyorlardı. Bu işi baştan ne güzel sırayla gerçekleştiriyorlardı. Ben de ortalarına geçmiş sıralarını karıştırmamaları için onları tıpkı bir koro şefi gibi yönetiyordum. Bu işi de bayağı iyi başarıyordum ki, yan masalar beni alkışlıyorlardı. Hatta bu işi öylesine benimsemiştim ki, ara sıra narasını beğenmediğime yeniden nara attırıyordum. Ancak nasıl oldu anlayamadım, birisi sırasını karıştırdı. Benim bütün ısrarlarıma karşılık sıranın kendisinde olduğunu iddia ediyordu. Doğal olarak da diğerleri buna itiraz ettiler ve ortalık bir anda karıştı. Meyhanedekilerin yarısı sıranın onda, diğer yarısı da onda olmadığını iddia ediyorlardı. O arada bir tokat şaklaması duyuldu, arkasından tabaklar, çatallar, bıçaklar havada uçuşmaya başladı. Meyhanedeki herkes kendi grubuyla birlikte kavgaya girmişti. Bu durumda benim bir koro şefi olarak tarafsız kalmam gerektiğini düşündüm ve en dipteki masanın altına oturup kavganın sona ermesini bekledim. Bir müddet sonra polisler gelerek kavgacıları toparladılar ve karakola götürdüler. O kargaşada masanın altına bakmak kimsenin aklına gelmemişti. Böylece o gece karakolda sabahlamaktan kurtuldum. Zaten o gece de oradaki görevimden istifa ettim. Demek bazen altlar, üstlerden daha emin olabiliyor."

Abuzer'in anlattıkları bitince, Mehmet Ali ayağa kalkarak bütün koğuştakileri tek tek dolaştı, durumlarını sordu. O zaman

alt köşede kolunu tutup, inleyenin Adanalı olduğunu gördü. Mehmet Ali, ona yardım ederek kendi yanlarına getirdi.

"Ne oldu sana böyle Adanalı?" dedi.

"Bugün artık doktora falan çıkartmaz bunlar kimseyi." dedi. "Sabah ne yapıp ederiz seni yollarız. Çok mu sancıyor?"

"Bayağı kötü" diye cevap verdi Adanalı. "Zaten az acısa aldırmam. Öyle ufak tefek şeylerde suratımı buruşturmam ben."

"Bu gece senin yanında sırayla nöbetçi kalırız" dedi Bayram. "Seni yalnız bırakmayız."

Adanalı'nın suratı acıyla geriliyordu.

"Sanki sizin durumunuz çok iyi de" dedi. "Bir de benim yüzümden mi boş yere ıstırap çekeceksiniz?"

O gece koğuşta sabaha kadar ranzalardan inlemeler, uykuda haykırışlar kesilmedi. Adanalı acıdan sabaha kadar gözünü kırpmadı. Mehmet Ali, Bayram ve Mesut sırayla Adanalı'ya arkadaşlık ettiler ve onun acısını paylaşmaya çalıştılar. Abuzer'in sırası Mehmet Ali'den sonraydı. Abuzer öyle derin bir uykuya dalmıştı ki, Mehmet Ali onu uyandırmaya kıyamadı. Onun yerine kendisi Adanalı'yla sohbet etti.

Sabah uyanır uyanmaz Abuzer, Mehmet Ali'ye neden kendisini uyandırmadığını sordu.

"Unuttun mu?" dedi Mehmet Ali gülümseyerek. "Burada herkes birbirine gerekli."

Sayımdan sonra Mehmet Ali, komutanın yanına çıktı ve uzun tartışmalar sonucu Adanalı'nın hastaneye gönderilmesini kabul ettirdi.

Akşam üzeri Adanalı geri döndüğünde kolu alçı içerisindeydi.

"Sadece bir yerden kırılmış" diyordu Adanalı.

Abuzer, "buna da şükretmelisin" dedi. "Benim bir arkadaşım çalıştığı inşaatın üçüncü katından düşmüş; kolu, köprücük kemiği kırılmış, kafası da çatlamıştı. Ayrıca evli ve dört çocuk babasıydı ve sigortası da yoktu. Aşağı düşünce onu bir arabaya

koymuşlar, hastane hastane dolaştırmışlardı. Sigorta hastanesi onu sigortalı olmadığı için, diğer birkaç hastane de, bu bir inşaat işçisi, nasılsa bunun parası yoktur ve burada yatma masraflarını ödeyemez diyerek kabul etmemişlerdi. En sonunda getirdikleri hastanedeki doktor, hâlâ bir doktorun, parasız insanları da tevdavi edip iyileştirmesi gerektiğini unutmamıştı. Arkadaşımızı derhal hastaneye yatırıp bütün gün ve gece boyunca başından ayrılmayarak acılarını hafifletmiş, günler boyunca kendisiyle ilgilenmiş ve yeniden sağlam bir insan haline döndürmeyi başarmıştı."

"Benimle birlikte hastaneye dört kişi daha geldi" dedi Adanalı. "Onların da vücutlarının çeşitli yerlerinde kırıklar vardı. İçlerinden birinin durumu bayağı ağırdı. O arkadaşın kafasına inen darbeler yüzünden beyin sarsıntısı geçirdiğini söylediler, o hastanede kaldı."

"Şartlar çok ağır" dedi Mehmet Ali. "Burada yaşamanın bedeli ağır, çok büyük mücadele ve güç istiyor. Yalnızca kendimizi ayakta tutmak yetmez bizlere, çevremizdeki arkadaşların da ayakta durmasını sağlamalı ve vahşete tapanların, onları güçsüz düşürüp onurlarından gram gram çalıp küçültmelerine, diz çöktürmelerine izin vermemeliyiz. Direnmeyi ve savaşmayı anlatmalıyız onlara, ve sonunda kazanmayı öğretmeliyiz. Yaşamı ne pahasına olursa olsun sevmeliyiz, ama dimdik, ezilip büzülmeden bir yaşam bu benim kastettiğim, uyuz kediler gibi bir köşede önüne birtakım artıklar atılmasını beklememeli bir insan ve yaşamı başkalarının çizdiği sınırlar içerisinde kabullenmemeli. Kendi mantığı ve doğru bulduğu yaşam tarzı için savaşmalı. Elbetteki saltanata alışmış efendiler buna izin vermeyeceklerdir. Şimdi olduğu gibi... Onlar isterler ki, kendileri gönüllerince yaşasınlar, her şeyin sahibi olsunlar, her şeye hükmetsinler, ama diğerleri yalnızca kendi tespit ettikleri alanda ve kendileri izin verdiği ölçüde yaşamlarını sürdürsünler, ezilmek sömürülerek, aşağılanarak..

Biz de diyoruz ki; ey kan emici efendiler! Biz sizin efendiliğinizi tanımıyoruz ve sizin, bizim kanımızı emmenize ve iliklerimizi sömürmenize karşı çıkıyoruz.

Biz yaşamı seviyoruz, ey kan emici efendi! Hem de senin sevdiğinden çok fazla seviyoruz. Bu yüzden de yaşamı senin çizdiğin sınırlar içerisinde kabullenmiyoruz ve yaşamımızı senin izin verdiğin ölçüde sürdüremeyiz. İşte sana başkaldırıyoruz! Ve üç beş şiş göbeklinin milyonlarca insanı sömürüp, ezemediği yepyeni bir dünya kurmak istiyoruz. İşte biz bunun için yaşıyoruz. Bedeli çok ağır, acılı ve meşakkatli de olsa böyle bir yaşamı seviyoruz ve savunuyoruz."

Mehmet Ali konuşmasına ara verdi. Çevresindekilerden çıt çıkmıyordu. Konuşurken sesi farkında olmadan yükselmiş bütün koğuşu kaplamıştı. Koğuştakiler ona doğru yaklaşmışlar pür dikkat dinliyorlardı.

Mehmet Ali pencerenin kenarına yaklaştı, pencereyi açtı, içeriyi dışarıdan kopup gelen soğuk rüzgar doldurdu.

"Hava soğuk" dedi Mehmet Ali. "Şu anda bu memlekette kimbilir kaç kişi bir köşede veya yanmayan bir sobanın başında soğuktan büzüşüp titreyerek sabahın olmasını, güneşin doğarak kendilerini ısıtmasını bekliyorlardır. Oysa gidip demeliyiz onlara, birleşip dünyayı titretmek varken, bir köşede titreşmek niye? Gidip güneşi zaptetmek varken, güneşin doğuşunu beklemek niye?"

Mehmet Ali yeniden sustu. Dışarısını seyretti. Gökyüzünde parça parça bulutlar dolaşıyordu. Bunların arasından çok uzaklardan zayıf ışıklı yıldızlar parlıyordu. Ay, kara bulutların arasından bir gözüküyor bir kayboluyordu. Arada bir soğuk rüzgar esiyor, Mehmet Ali'nin sarı saçlarını yalayıp koğuşa doluyordu. Duvarın üzerindeki nöbetçinin avcunun içine sakladığı sigarasının ateşi çok küçük bir kor parçası gibi parlıyordu.

Mehmet Ali dışarısını seyrederken uzaklara uçup gitti, oğlunu düşündü, karısı gözlerinin önünde canlandı, anasını, babası-

nı, kardeşlerini anımsadı, can yoldaşları geçti bir bir gözlerinın önünden, yüzünde tatlı bir tebessüm belirdi.

XXI

O geceden on beş gün kadar sonra gardiyanlar Bayram'ı götürmeye kalkıştılar. Koğuştakiler, Bayram'ın yeniden emniyete sorguya götürüleceğini hissetmişlerdi ve buna şiddetle karşı çıktılar. Koğuş tekrar ana-baba gününe döndü. Sloganlar birbiri ardına haykırılıyordu. Cezaevindeki tüm mahkumlar kendilerine destek veriyorlar, koca cezaevi sloganlarla inliyordu. Gardiyanlar, Bayram'ı almaya çalışıyorlar Abuzer, Mehmet Ali, Mesut ve diğerleri Bayram'ın üzerine kapanmışlar, bırakmıyorlardı. Adanalı alçılı koluna rağmen en önde gardiyanlarla dövüşüyordu. Bu dövüş yarım saat kadar sürdü. Sonunda Bayram'ı çekip aldılar. Koridorda giderken de Bayram'ı coplamayı sürdürdüler.

Âdet olduğu üzere Bayram'ı doktorun odasına götürdüler. Burada güya doktor cezaevinden çıkartılmadan önce tutuklunun sağlık durumuna bakıp, polise öyle teslim ediyordu.

Doktor, Bayram'a üstünü soymasını söyledi. Az önce yediği coplardan dolayı Bayram'ın vücudu morluklar içerisindeydi. Doktor, odada Bayram'ı teslim almak için bekleyen polislere, Bayram'ın cop izleriyle dolu vücudunu göstererek pis pis sırıttı ve "gördüğünüz gibi, sapasağlam ve sağlıklıdır!" dedi.

Polisler de doktorun bu sözlerine gülerek karşılık verdiler.

"Evet, hakikaten sağlammış" dediler.

Kağıtlar imzalandıktan sonra Bayram birinci şubeye götürüldü ve on beş gün boyunca, ters askıdan elektriğe, tazyikli soğuk su sıkmadan aç bırakmaya kadar her türlü işkenceyi uyguladılar ve on beş gün sonra tekrar cezaevine geri getirdiler.

Bayram'ın zaten yer yer çürüklerle dolu bedeni emniyetteki sorgulamadan sonra daha kötüleşmişti. Omuzlarının arkası mo-

rarmış, vücudunun çeşitli yerleri elektrik kablosunun yanıklarıyla dolmuştu. Yüzü zayıflamış, gözlerine kan oturmuştu ve üstü başı perişan haldeydi.

Cezaevi doktoru, karşısındaki genç tutuklunun bu görünüşünden memnun bir yüz ifadesiyle, Bayram'ın aynen cezaevinden götürüldüğü gibi sapasağlam geri getirildiği, vücudunun hiçbir yerinde darp ve başka bir ize rastlanmadığını belirten raporu imzaladı. Bu raporun bir nüshasını polislere verdi, bir nüshasını da dosyasına koymak üzere kendine ayırdı.

Bayram'ın götürülmesi yeni bir açlık grevini başlatmıştı. Koğuşta başlayan bu eylem bütün cezaevine yayılmıştı. Yemekleri geri çevrilince komutan ertesi gün Abuzer ile Mehmet Ali'yi odasına çağırttı ve bu davranışlarının nedenini sordu.

"Sorunun cevabı gayet açık" dedi Mehmet Ali. "Siz bu sorunun cevabını biliyorsunuz. Olay bu kadar açıkken hiçbir şeyden haberiniz yokmuş gibi davranmanız anlamsız."

"Bu iş benim dışımda" dedi Komutan. "Emniyetin buradan adam almasına ben karışamam. Bu konu yasayla düzenlenmiş."

Mehmet Ali, komutanın karşısında dimdik duruyor ve her zamanki sakinliğiyle tane tane konuşuyordu. Abuzer ise sanki konuşmalarla ilgili değilmişçesine odadaki eşyaları gözleriyle inceliyor, arada bir komutanın yanındaki pencereden dışarıya göz atıyordu.

"Burada birbirimizi kandırmaya çalışmayalım komutan!" dedi Mehmet Ali. "Sizler zincirin birer halkalarısınız. Sanki öbür uygulamalarınızda son derece insancıl davranışlar içerisindeymişsiniz gibi, bu olaydan kendinizi böyle demagojik birkaç sözcükle sıyıramazsınız. Aylardır buradayız ve siz aylardır acımasız yöntemlerle, eziyetlerle bizleri sindirmeye çalışıyorsunuz, ama şimdiye kadar siz de farkına varmışsınızdır ki bu iş o kadar kolay değil. Artık şunu hepiniz anlamalısınız; bizler kaderin sürüklemesiyle bu yola girmiş insanlar değiliz. Bizler ne istediğimizi ve bunun nasıl gerçekleşeceğini biliyoruz."

"Peki bu açlık grevini daha ne kadar sürdüreceksiniz?"

"Arkadaşımız dönene kadar."

Komutan, gardiyanlara eliyle Mehmet Ali'yi götürmelerini işaret etti ve şöyle dedi.

"Madem öyle, sen de arkadaşın gelene kadar hücrede kal!"

Mehmet Ali götürülünce, komutan bu kez Abuzer'e döndü.

"Sen de aynı fikirde misin?" diye sordu.

Abuzer bu sırada yan tarafta duran ve kenarında çok küçük sökük bulunan deri koltuğa bakıyordu. Deri koltuğun sökük bölümünü –ki bu sökük çok dikkatli gözlerle bakılınca görülebilirdi– komutana göstererek:

"Bakın" dedi. "Deri koltuk buradan sökülmüş."

"Sen onu boşver; soruma cevap ver!"

Abuzer komutanın bu uyarısına rağmen söylediklerinde ısrar etti.

"Çok özür dilerim" dedi. "Size karşı saygısızlık etmeyi istemem, ama bence bu hiç de önemsenmeyecek bir mesele değil. Bir komutanın odasındaki deri koltuk sökülürse, yarın erlerin odasındaki sandalyeler kırılır, çünkü sizin de bildiğiniz gibi, balık baştan kokar derler. Hem yarın öbürgün generallerden biri denetlemeye gelir ve bu koltuğu fark ederse, hakkınızda olumsuz düşünceler gelişebilir."

Komutan, Abuzer'in söylediklerini oldukça sakin bir biçimde dinledi ve yine sakin bir biçimde konuştu.

"Yahu, Abuzer misin nesin?" dedi. "Bırak şimdi sen bunları. Sana ne benim odamdaki deri koltuktan, askeri disiplinden, denetlemeden? Bu bizim işimiz."

"Öyle demeyin" diye itiraz etti Abuzer. "Bir vatandaş olarak çevremdeki her şeyle ilgilenmek ve gördüğüm aksaklıkları ilgili yerlere bildirmek benim görevimdir. Aslında her vatandaş böyle davransa birçok mesele kendiliğinden hallolur. Örneğin yolda yürürken bir vatandaş caddenin ortasına tükürse, hemen gidip kendisine yaptığı yanlışlığı hatırlatmanız gerekir. Gerçi bazen

olumsuz durumlarla karşılaşılabiliniyor. Örneğin bir gün caddede karşıdan karşıya geçerken otolara kırmızı ışık yanmasına rağmen bir araba hızla geldi ve neredeyse beni çeşitli parçalara ayıracaktı. Ben de vatandaşlık görevimi yaparak, o arabanın arkasından kırmızı ışıkta geçmemesi gerektiğini bağırdım. Araba az ilerde ani bir frenle durdu ve içinden üç kişi indi. Bunlardan birinin elinde telsiz vardı; öfkeyle üzerime yürüdüler ve niye yaygara yaptığımı sordular. Ben de kendilerine kırmızı ışıkta geçilemeyeceğini hatırlattım. Onlar da kendilerinin polis olduğunu söylediler. Bu durumda ben, onlardan özür dileyerek, onların görevleri icabı kırmızı ışıkta geçebileceklerini ve vatandaşlara çeşitli parçalara ayırabileceklerini söyledim ve bu davranışımla, ikinci bir parçalanma tehlikesinden de kurtuldum."

Komutan nedense bugün oldukça sakindi ve hiç sinirlenmeden Abuzer'i dinliyordu. Abuzer susunca:

"Konuşman bitti mi?" diye sordu.

"Eğer vaktiniz varsa ve canınız yalnızlıktan sıkılıyorsa sizi eğlendirmek için biraz daha konuşabilirim" diye cevap verdi bu soruya Abuzer ve bir başka olayı anlatmaya başlayacaktı ki, komutan müdahale ederek onu susturdu ve eğer dünya gevezeler şampiyonası düzenlenirse, bu şampiyonaya Abuzer'in mutlaka katılması gerektiğini, çünkü bu yarışmada birinciliği, rakiplerine konuşma fırsatı bile vermeden kazanabileceğini söyledi.

Abuzer de böyle bir yarışmada ülkesine şeref dolu bir altın madalya kazandırmasının kendisini çok mutlu edeceğini, uzun uzun anlatmaya girişmişti ki, komutan, "artık yeter yahu" diyerek Abuzer'i susturdu ve hücre cezasına çarptırıldığını bildirdi.

Abuzer hücreye doğru ilerlerken, yanındaki gardiyanlara ülkesine altın madalya kazandırmak isteyen birisini, komutanın neden hücre cezasına çarptırdığını bir türlü anlayamadığını anlatıyordu.

Gardiyanlar Abuzer'i içeri koyup, hücrenin kapısını kilitlemek üzereyken, Abuzer, onlara, koridorda yüksek sesle konuşup, koşar gibi yürümemelerini, çünkü bundan rahatsız olup, uykusunun bölüneceğini söyledi.

Hücrede gün boyunca kâh uyuyor, kâh volta atıyordu. Boş midesi kazınıyor, için için oyuluyordu. Hücrenin duvarları burada yatanların kazıdıkları yazılarla doluydu. Abuzer bunları okuyarak zaman geçirmeye çalışıyordu.

"Yıkılacak bir gün duvarlar" diye yazmıştı birisi.

Bir başkası, şunları kazımıştı duvara.

Neredesin güneş
Neredesin ışık
Neredesin beyaz martı
Neredesin ey insanlık

Bir başkası da bunun hemen altına cevap yazmıştı:

Güneş ve ışığı başka yerde arama
Onlar bizim içimizde.

Bir başkası kargacık burgacık bir yazıyla:

Etlerimi kopardılar
tırnaklarımı söktüler

diye yazmıştı.

Abuzer de bir şeyler kazımak gerektiğini duydu ve şunları yazdı:

Ey burada yatanlar
Hepinizi saygıyla selamlıyorum
Bu hücrelere ikinci gelişim
Ama sanıyorum daha çok geleceğim!

Duvarın bazı kısımlarında burada kalanların günleri sayınak için duvara çizdikleri çizikler vardı. Bir tanenisinin altında şunlar yazılıydı:

Bugün seksen üçüncü çizgiyi çektim

Ve hâlâ yaşıyorum.

Onun yan tarafındaki çizgilerin altında şunlar yazıyordu:

Bugün altmış sekizinci gün
Dışarıda havalar nasıl bilmiyorum
Ama burası karanlık ve soğuk
Burada geceler yerini gündüzlere bırakmıyor
Mevsimler de değişmiyor
Yazmak için acelem yok

Nasıl olsa burada zaman çok.

Abuzer yazıların önünde durarak, hepsini tek tek, ama zaman geçsin diye ağır ağır okuyordu.

Bir gün koridorda telaşeli ayak sesleri duydu, hemen kapıya kulağını dayayıp, dışarısını dinlemeye koyuldu. Dışarıda belli belirsiz sesler duyuluyordu.

"Hemen çıkartalım bunu, buradan" diyordu birisi.

Öteki, "önce komutana haber verelim" diye karşı çıkıyordu.

"Sus bağırma!" diyordu diğeri. "Ortalığı ayağa kaldıracaksın."

Gardiyanlardan birisi koridorun öbür ucuna doğru koştu. Dört beş dakika sonra ayak sesleri çoğaldı, koridordakilerin sayısı fazlalaştı.

"Telaşeye gerek yok" diyordu yeni gelenlerden biri. "Herif yaşıyor."

Gürültülerin çoğalmasından sonra, hücrelerdeki mahkumlardan birisi demir kapısını yumruklamaya başladı, ardından bütün mahkumlar kendi hücrelerinin kapılarını yumrukladılar. Hücrelerin bulunduğu koridor, demir kapıların tok gürültüleriyle dolmuştu.

Bir süre sonra Abuzer, yan hücrenin mazgal deliğinin açıldığını duydu.

"Ne oldu arkadaşımıza?" diye bağırıyordu hücredeki.

Gardiyan, "sadece biraz fenalaşmış" diyordu. "Öyle büyütü-

lecek bir şey yok."

"Öldürdünüz onu, öldürdünüz!" diye bağırdı hücredeki. Gardiyan, "bağırıp durma pis hain!" dedi. "Eğer geberseydi geberdi derdim. Bunu sana söylemekten korkacak değilim. Bir komünist geberdi diye üzülecek halim de yok. Keşke hepiniz gebersenız de kurtulsak sizden!"

Mazgal deliğinin kapandığı duyuldu. Hücrelerin kapıları hâlâ vuruluyordu. Bu kez karşı taraftaki hücrenin deliğinin açıldığı duyuldu. Açılmayla beraber bir tükürük sesi işitildi ve bir gardiyanın, "suratıma tükürmenin cezasını sana ödeteceğim!" diye haykırışı koridorda yankılandı.

Üç saat kadar sonra koridorda yeniden ayak sesleri çoğaldı. Hücre deliklerinden birisi açılarak, az önce götürülen mahkumun sağ olarak geri getirildiği gösterildi. Bu işlem altı yedi hücreye daha uygulandı ve kapıların yumruklanması yavaş yavaş azaldı, sonunda tamamen kesildi.

Bu olaydan üç gün sonra Abuzer'in bulunduğu hücrenin deliği açıldı ve bir gardiyanın suratı belirdi. Gardiyan önce bakışlarıyla içerisini taradı ve Abuzer'e, "vaziyetlerinin nasıl olduğunu" sordu.

"Burada anlatılacak pek bir şey yok" dedi Abuzer. "Asıl haberler sende sen anlat ben dinleyeyim."

"Bugün açlığınızın on üçüncü günü" dedi gardiyan. "Nasıl böyle dayanabiliyorsunuz şaşıyorum. Sizde hiç kafa yok. İnsan hazır yemek varken hiç aç durur mu? Ben sabah kahvaltısını kaçırınca, öğleni zor bekliyorum."

Abuzer kapının yanına kadar geldi.

"Aman dostum" dedi. "Sakın sabah kahvaltılarını kaçırma. Yemeklerin içerisinde en önemlisi sabah kahvaltısıdır. Gazetenin birinde okumuştum. Sabah kahvaltısını ihmal edenlerin kafaları daha az çalışıyormuş. Gerçi bunun sizler için pek bir önemi yok, çünkü sizden istenen yeni bir buluş yapmanız veya var olan bir makineyi geliştirmeniz ya da sağlıklı düşünmeniz

değildir. Siz yalnız size söyleneni yaptınız mı yeter. Ne demişler, askerlikte emir demiri keser. Bu bakımdan sen sabah kahvaltısını kaçırdım diye fazla üzülme, çünkü sizin kafanız çalışmasa da olur, iyi cop sallayın yeter."

Gardiyan, Abuzer'in bu sözlerine sert bir şekilde karşılık verdi.

"Bizim kafalarımızın çalışmadığını mı söylüyorsun sen şimdi?"

"Elbette böyle bir şey söylemeyeceğimi bilmeni isterim. Her ne kadar iyi cop sallamanın ya da iyi adam dövmenin, bir insanın kafasının çalıştığı anlamına gelmeyeceği ortadaysa da, herkes kendinden sorumludur. Denir ki, arslanın kilitli olduğu yerde meydan tilkiye kalırmış. Bu yüzden sen işine bak ve sana güvenenleri mahçup etme."

Gardiyan, Abuzer'e şaşkın şaşkın bakıyordu.

"Neler zırvaladığını anlamak çok güç" dedi. "Sen yavaş yavaş kafayı yiyorsun galiba"

"Bu konuda seninle hemfikir değilim" dedi Abuzer. "Senin de bildiğin gibi on üç gündür bir şey yemiyorum."

Gardiyan bir kez daha Abuzer'in suratına anlamsız anlamsız baktı ve deliği kapayıp gitti. Abuzer kapının yanında biraz daha durdu, sonra hücrenin içinde yorulana kadar volta attı.

İki gün sonra Abuzer'i hücreden çıkardılar, koğuşa geri getirdiler. Az sonra da Mehmet Ali'yi koğuştan içeri soktular.

Abuzer koğuşa girince gözleri Bayram'ı aradı. Bayram alt ranzanın ucuna ilişmiş, kendisine bakıyordu ama o eski canlı, neşeli Bayram'ın yerinde gözleri içine gömülmüş, durgun, soluk benizli ve donuk bakışlı biri oturuyordu.

Abuzer, Bayram'ın o halinden çok etkilendi, yaklaşıp yanına oturdu. "Neyin var senin çocuk?" dedi. "Ne oldu sana böyle?"

Bayram, Abuzer'e baktı, bir süre öyle kaldılar. Koğuşta büyük bir sessizlik hakimdi, ne bir kimse konuşuyor, ne bir kimse yerinden kıpırdıyordu.

Abuzer sorusunu yineledi.

"Neyin var senin çocuk? Ne oldu sana böyle?"

"Çok kötü" dedi, Bayram kısık bir sesle. "Çok kötüydü bu sefer..."

"Göğsüm ağrıyor, bir şey var burada, kalbimin altında, batıyor, diken gibi bir şey. Kum torbasıyla vuruyorlardı. İşte o zaman oldu; öyle bir acı duydum ki, bayılmışım. Tekrar ayılttılar, durmadan vuruyorlar, vuruyorlardı. Askıya alıyorlar, yeniden vuruyorlardı, orasının çok acıdığını anlamışlardı ve durmadan aynı yere vuruyorlardı, durmadan, durmadan vuruyorlardı..."

Abuzer, Bayram'ı sırtından tuttu, yatağına yatırdı, çeşmede bir havlu ıslադı, Bayram'ın yüzünü, saçlarını, boynunu, kollarını, ayaklarını sildi ve üstünü battaniye ile örttü. Bir süre sonra Bayram uykuya daldı. Uyurken sıkıntıyla terliyor, acıyla yüzünü buruşturuyordu.

Cezaevinde haberleşme kanalları yeniden çalıştı ve açlık grevinin sona erdiği açıklandı.

Bayram iki gün sonra yeniden ayağa kalktı, ama eski neşesi ve canlılığı yoktu. Abuzer onu havalandırma saatlerinde bahçede gezdiriyor, her ihtiyacına yardım ediyordu.

"Toparla kendini" diyordu Abuzer. "Böyle hüzünlü surat sana yakışmıyor, beni de üzüyorsun."

Açlık grevinin sona erdiğinin ertesi günü, öğlen karavanasının içinde koca bir yün çorap çıktı. O sırada en önde Adanalı vardı ve çorabın çıkmasına sert bir tepki göstererek:

"Bu ne?" diye bağırdı.

Fare Surat neşeli neşeli gülerek:

"Görmüyor musun çorap" diye cevap verdi.

Adanalı, Fare Surat'ın bu alaycı sözleriyle daha da hiddetlenmişti.

"Çorap olduğunu gördük" diye bağırdı. "Karavanının içinde ne arıyor?"

Fare Surat eskisinden daha fazla gülerek, "çorap çorbası!" dedi.

Adanalı artık sinirlerine hakim olamıyordu, çorabı tuttuğu gibi Fare Surat'ın yüzüne yapıştırdı ve "o zaman bunu sen ye!" diye bağırdı.

Fare Surat sıcak çorbanın içinden çıkan çorabın yüzüne yapışmasıyla birlikte, "yandım anam!" deyip koğuştan fırladı, diğer gardiyanlar da koğuşun kapısını kilitleyip gittiler.

Bu olaydan sonra Adanalı bir haftalığına hücreye kapatıldı. Fare Surat da iki gün boyunca ortalıkta gözükmedi. Üçüncü gün yine yağlı kara suratı kapının deliğinde belirdi. O içeriyi gözetlediği sırada Abuzer lavaboda elini yüzünü yıkamış geri dönüyordu, bir anda Fare Surat'la göz göze geldiler.

"Afiyet olsun" dedi Abuzer. "Çorap çorbası güzel miydi bari?"

Fare Surat, Abuzer'e ters ters baktı, bir şey söylemedi.

"Sana kaç kezdir söylüyorum" diye konuşmasını sürdürdü Abuzer. "Çok dağınık ve disiplinsiz bir askersin sen. Bir gün düğmeni iliklemezsin, bir gün botlarını boyamazsın, bir gün sakal tıraşı olmazsın, bir gün çorabını karavanada unutursun, akşamları copunla konuşursun, korkarım yakında donunu da kaybedersin sen. Ama cezasını da kendin çekiyorsun, bir gün düğmeni iliklemediğin için komutandan dayak yiyorsun, bir başka gün unutkanlığın yüzünden çorabı suratına patlatıyorlar. Artık kendini toparla, arkadaşlarına da kötü örnek oluyorsun."

Fare Surat, Abuzer'e kafasını salladı.

"Bunlar hep senin başının altından çıkıyor" dedi. "Sakın bilmediğimi zannetme biz her şeyi biliyoruz. Senin hakkında tutulan dosya hepsinden kabarık."

Abuzer, "Sen de okuyor musun, o dosyaları?" diye sordu.

Fare Surat övünerek cevap verdi.

"Ne sandın sen? Okuyorum tabii."

"Aferin" dedi Abuzer. "Yalnız iyi oku ve dersini iyi çalış,

bir gün seni o dosyalarla ilgisi sınavdan geçireceğim ama şunu söyleyelim, bütün dosyaları aynı dikkatle çalış. Ben soruları hiç beklenmeyen yerlerden sorarım ve bilemezsen hiç gözünün yaşına bakmam, sıfırı basarım."

Fare Surat yüzünü buruşturdu.

"Hadi be sen de, salak herif!" dedi.

Fare Surat son kelimeleri söylerken koridorun başından ayak sesleri duyuldu. Fare Surat ayak seslerinin geldiği tarafa baktı ve korkuyla, "Hiii! Komutan geliyor" deyip deliği kapattı. Delik çok kısa bir süre sonra yeniden açıldı. Bu kez komutanın yüzü belirdi, arkasında yardımcı ve birkaç subay bekliyordu. Komutan içeriye baktığında, koğuşun ortasında ayakta dikilen Abuzer'in bakışlarıyla karşılaştı; Abuzer'e:

"Nasılsın bakayım?" dedi.

"Eh!" dedi Abuzer. "İç güveysinden biraz halliceyiz."

Komutan bu sözlerin ne anlama geldiğini anlayamamıştı.

"O ne demek oluyor öyle?" diye sordu.

Abuzer, komutanın bu sorusu üzerine, sözlerini açıklamaya girişti:

"Bilirsiniz" dedi. "İç güveysi olmak bir hayli zordur. Yaşadığınız ev kayınpederinizin ve kayınvalidenizin evidir, siz bu evin kurallarına uymak zorundasınızdır. Evin yönetimine karışamazsınız, istediğiniz zaman eve girip çıkamazsınız, hatta karınızla başbaşa kalıp dertleşemezsiniz. Varsa, çocuğunuzu bile doya doya sevemez, onunla dilediğiniz gibi oynayamazsınız. Çünkü siz bir içgüveysisinizdir. Kaynana ve kayınpederinizin araştırıcı ve şüpheci bakışları hep üstünüzdedir.

Komutan, Abuzer'in sözünü kesti.

"Buradan pek farklı sayılmaz yani?"

"Buranın bir farkı var" dedi Abuzer. "Bir iç güveysi her an kapı dışarı atılmak tehlikesiyle karşı karşıyadır, ancak burada böyle bir tehlike söz, konusu değil. Buradakiler size karşı ne yaparlarsa yapsınlar, kapı dışarı edilemiyorlar. Tabii böyle bir kor-

kudan uzak yaşamak insanı nispeten rahatlatıyor."

Komutan, Abuzer'in suratını manalı manalı inceledi:

"Ah!" dedi. "Sen askerdeyken benim elime düşecektin ki; ben sana bir komutanla nasıl konuşulurmuş, nasıl dalga geçilirmiş öğretirdim."

Abuzer, komutanın kendisini yanlış anlamasına bayağı içerlemişti.

"Bu sözlerinizle benim kalbimi incitiyorsunuz" dedi. "Ben bir vatandaş olarak hiçbir zaman bir komutana saygısızlık etmeyi düşünmem. Ama nedense komutanlar beni hep yanlış anlıyorlar. Nitekim ben askerdeyken bir gün tabur komutanımız yemekhaneyi denetlemeye gelmişti. Denetim sırasında birden karnından sancılandı, karnının şiştiğini, taş kesildiğini söylüyordu. O sırada en yakınında ben vardım ve bana, hemen gidip doktoru çağırmamı söyledi. Ben koşarak revire gittim, ama doktor yerinde yoktu. Doktorumuz asteğmendi ve iyi bir insandı. Ben onun mesai saati içerisinde görev yerinde bulunmadığını komutanımıza söyleyemezdim.

Komutanın rahatsızlığının hazımsızlıktan kaynaklandığını düşünerek doktorun dolabından biraz müshil tozu aldım, bunu bir bardak suda eritip, tabur komutanımıza götürdüm ve doktorun alay komutanını muayene ettiğini, bu yüzden gelemediğini, ama bu ilacı gönderdiğini söyledim. Tabur komutanı, alay komutanının ismini duyunca doğal olarak bir şey söylemedi ve bardaktaki ilacı bir dikişte bitirdi.

Ancak ben tecrübesizliğimin bir sonucu olarak, müshilin dozunu biraz fazla kaçırmışım ki, komutanımız o gün ve gece boyunca tuvaletle yatak arasında mekik dokumuş ve zamanın büyük bir bölümünü tuvalette geçirmek zorunda kalmış. Ertesi gün bu kez bizzat kendisi doktora gidince, durum meydana çıktı ve sonuçta ben üç gün katıksız hapse mahkum edildim. Fakat benim düşüncem, yalnızca komutanın acılarına son vermek ve onu rahatlatmaktı."

Yardımcı, komutanın arkasından kafasını uzatıp söze karıştı.

"Senin ne dolaplar çevirdiğin o zamandan belliymiş" dedi. "Dua et de sen o zaman bizim elimize düşmedin!"

Abuzer bakışlarını yardımcıya çevirdi.

"Ah, bir bilseniz, ben de yatıp kalkıp buna dua ediyordum" dedi. "Ama bir yanıdan da şöyle düşünüyorum. Buradan daha kötü ne olabilir? Ve sizler bir insana bundan daha kötü nasıl davranabilirsiniz?"

Komutan deliğin önünden çekildi, diğer koğuşlara da göz atıp odasına döndü ve günlüğüne şunları yazdı:

"Artık kesinlikle inanıyorum ki, bunların içerisinde bazıları kesinlikle iflah olmaz, onları inandıkları yoldan çevirmek artık imkansız. Bunlar örf ve âdetlerini de yitirmişler, ne büyüklere saygı kalmış, ne de komutan takıyorlar.

Bu Abuzer dedikleri, zehirli bir yılan. Durmadan konuşuyor ve her konuşmasının içinde bizlerle alay ediyor, bununla da yetinmeyip alttan alta tehditler savuruyor.

Artık hiç kuşkum kalmadı ki, bu adam son derece tehlikeli ve sinsi bir yaratık, ama ne yazık ki hakkında hiçbir şey bilinmiyor, kendisi de bu konuda hiçbir açıklamada bulunmuyor.

Cezaevinde işleri biraz daha sıkmak gerekecek: Hoş, şimdi de sıkı tutuyoruz, ama biraz daha sıkmakta yarar var.

Emniyet örgütleri ve sıkıyönetim durmadan bu Abuzer hakkında bilgi istiyorlar. Bu iş madem o kadar kolaydı da siz neden bir şey öğrenemediniz?

Eskiden savaşlar ikiye ayrılırdı; soğuk ve sıcak savaşlar diye, artık bunlara yeni bir savaş türü eklemek gerekecek: Cezaevi savaşları...

Burada güç ve kuvvet bizde. Hainleri, paspas gibi çiğniyoruz, ama içlerinden Abuzer gibileri her fırsatta yeniden ayağa dikiliyorlar. Savaşımız uzun ve çetin geçiyor. Ancak zafer bizim olacak."

XXII

Günler ve aylar hızla geçiyor, Galile'nin dediği gibi, "her şeye rağmen dünya dönmeye devam ediyordu." Dayak, zulüm ve hücre cezalarının ardı arkası kesilmek bilmiyordu. Zaman zaman siyasi mahkumlar, direnişlerinin sonucunda birtakım yeni haklar kazanıyorlar, ama bir süre sonra cezaevi idaresi bu haklara yeniden saldırıyordu.

Cezaevinin kapasitesi dolup taşmıştı ama hâlâ yeni insanlar tutuklanıyor ve cezaevine dolduruluyorlardı.

Komutana her gün, üst makamlardan yeni emirler geliyor, üst makamlar denetim üstüne denetim düzenliyorlar, böylece cezaevi idaresinin bir an için gevşeyip, mahkumlara nefes aldırma imkanı yaratma ihtimalini bile ortadan kaldırmak istiyorlardı. Mahkumlar üzerinde yeni yeni baskı yöntemleri uygulayıp, bu uygulamalarla onların teslimiyetçi çizgiye yaklaşmaları umuluyor, ancak bu umutlar siyasi mahkumların çelikten birliği sayesinde boşa çıkartılıyordu. Bu arada bu işkencelerden yılıp direnişi terk edenler de çıkıyordu. Bunlar cezaevi yönetimi tarafından ayrı koğuşlarda toplanıyor, yaşamlarını orada sürdürüyorlardı. Bu koğuşlarda dayak ve eziyet yoktu ancak bunlardan daha kötü olan, insan onurunu yok eden, aşağılanma, horlanma ayak işlerinde kullanma ve alay etme gibi uygulamalarla karşılaşıyorlardı. Bunlardan bir kısmı süreç içerisinde tamamen cezaevi yönetiminin kölesi durumuna gelirken, bazıları da bu uygulamalara dayanamayıp yeniden arkadaşlarının arasına dönüp, direnişçi çizgiyi seçiyorlardı.

Komutanın önünde, üzerinde kırmızı yazıyla, "çok önemli" ibaresi bulunan bir zarf duruyordu. Komutan bu zarftan çıkan emri tekrar tekrar okuyor, üzerinde düşünüyordu. Bu emrin hemen arkasından bir generalin başkanlığında denetleme heyeti, cezaevinde incelemelerde bulunmuş, yeni uygulama hakkında bilgi vermişti.

Bundan sonra cezaevinde tektip elbise uygulamasına geçileceğini söylüyordu, general ve komutanın önündeki emri göstererek, mahkumların üzerindeki, iç çamaşırları haricindeki bütün sivil elbiseler toparlanacak, şu anda dikilmekte olan ve kısa bir süre sonra yeterli miktarda gönderileceğini söylediği elbiselerin mahkumlar tarafından giyilmesi sağlanacaktı.

Cezaevindeki tutuklular kısa bir süre içerisinde bu uygulama girişimlerini duymuşlar, uzun tartışmalardan sonra, bu uygulamanın da diğerleri gibi, baskı ve yıldırma politikalarının bir sonucu olduğuna karar vermişler ve ne pahasına olursa olsun bu uygulamayı kabul etmeyeceklerini tüm cezaevindeki kısımlara duyurmuşlardı.

Bir süre sonra yeni elbiseler geldi ve mahkumlardan sivil elbiselerini çıkarıp cezaevi idaresine teslim etmeleri ve tektip elbiseleri giymeleri istendi.

Abuzer, yeni elbiselerden birini eline aldı, uzun uzun inceledi ve bu elbiselerin gerek rengini, gerek kumaşın kalitesini ve gerekse dikişini beğenmediğini söyleyerek, beğenmediği bir elbiseyi de asla giymeyeceğini belirtti.

Elbise tartışması cezaevinin yegane konusu haline gelmişti. Komutan bu işin fazla uzatılmadan çözümlenmesini istiyordu. Çünkü kendi üstleri de böyle diyorlar ve onların yanlış şeyler düşünmelerine fırsat vermeden bu işi bitirmek gerekiyordu. Ancak komutan şunu hissetmişti bu iş öyle kolaycacık halledilmeyecekti.

Komutan o gün bütün subay ve astsubayları toplantıya çağırtmıştı. Aslında böylesine çok özel ve önemli konuların dışında, yalnız subaylarla toplantı yapar, emir ve direktiflerini onlarla bildirir, onlar da bu emir ve direktifleri astsubaylara iletirlerdi. Ancak bu, son derece özel bir görevdi ve olayın ciddiyetini bizzat kendisinin anlatması zorunluluğu hissetmişti. Komutan önündeki yazılı emri göstererek, "bu iş diğerlerinden de farklı" diyordu. "Bu bir yasa ve bu iş savsaklamaya gelmez.

Son birkaç günü hayla huyla geçirdiniz. Bu emri sizlere iletip işinize karışmadım ve bakalım kendi başlarına neler yapabilecekler, diye sizleri izledim, ancak başınızda bulunmazsam sizlerin bir bok beceremeyeceğinizi gördüm. Size tanıdığım bu şansı iyi kullanamadınız ve sınavdan başarısız çıktınız. Oysa sizin inisiyatifinize bıraktığım bu göreve dört elle sarılmalı, tüm gücünüzle, varınızı yoğunuzu ortaya koyarak bu işi başarmalıydınız. Bilirsiniz ben bir şeyi iki kez tekrarlamayı sevmem. Tabii ki bir emri bana iki kere tekrarlatanları da sevmem ve onların hakkında iyi şeyler düşünmem.

Yarın sabah bu iş bitecek. Kendinizi ona göre hazırlayın. Kendi aranızda konuşun, bu işi en kestirme yoldan nasıl halledebileceğinizi düşünün."

Komutan odasına döndü, eline kalemi alıp bir boş kağıda aklından geçen emirleri sıraladı. Aklına ilk geliverenler şunlardı: Elbise giymeyi reddedenler, ziyaret yapamayacaklar, doktora çıkamayacaklar, havalandırma saatinden faydalanamayacaklar, dışarıdaki yakınlarıyla mektuplaşamayacaklar. Önderler ve çevresini kışkırtanlar hücre cezasına çarptırılacaklardı.

Komutan biraz daha düşündü, şimdilik aklına gelenler bunlardı ve bunların hepsi cezaevi yönetmeliğinde mevcuttu. Önündeki sigara paketinden bir sigara alıp yaktı. Yarın bu iş bitmeli, diye düşündü, kendi kendine. Bir hafta sonra yeni bir denetim var ve ben bu denetlemeye kadar her şeyi halletmeyelim. "Ah!" diye derin bir iç çekti. Bu komünistler böylesi aksi davranmayıp emirlere uyuverselerdi, cezaevini yönetmek ne kadar kolaylaşırdı. Komutan kendi kendine gülümsedi; o zaman da komünistlerin komünistlikleri mi kalırdı?

O gece gün doğmadan koğuşların kapıları aniden açıldı, gardiyanlar içeriye doluştular. Mahkumların yedek pantolon, gömlek, kazak gibi giyeceklerini topladılar, ancak tutuklular üzerlerindeki elbiseleri vermemek için direniyorlardı. Coplar havalarda uçuşuyor, haykırışlar, sloganlar cezaevinin duvarları-

nı aşıp göklere yükseliyordu. Uzun kavgalardan sonra mahkumların üzerindeki elbiseler yırtılmış, birçoğu iç çamaşırlarıyla kalmıştı, ama dayak kesilmek bilmiyordu.

Gardiyanlar koğuşu terk ettiklerinde, geride her zamankinden daha kötü bir görüntü bırakmışlardı. Herkes biraz daha kötü ve perişan durumdaydı.

En kötü de Bayram'ın durumuydu; zorlukla nefes alıp veriyor, göğsündeki eski yeri göstererek, "burası işte, burası" diyordu.

Cezaevi yönetimi gardiyanlarını her gün direnişçilerin üstüne saldırtarak dayak ve işkence uygulamasını sürdürüyordu. Önemli gördükleri kişileri hücrelere atıyorlardı.

Abuzer de komutanın emri ile hücreye kapatılmıştı. Her gün sabahleyin aynı saatte hücrenin kapısı açılıyor, içeriye doluşan gardiyanlar Abuzer'i yerinden kımıldayamacak duruma gelinceye kadar dövüyorlardı. Artık Abuzer yerinden zorlukla kalkabiliyor, hücrenin içerisinde gezecek gücü kendinde bulamıyordu. Zaman zaman kapıdaki delik aralanıyor, alaycı sözler söyleniyor, Abuzer bunların hiçbirisine karşılık vermiyordu.

Bir gün yardımcının kafası gözüktü delikte. Abuzer'in üzerindeki don ve faniladan ibaret kıyafetine alaycı gözlerle bakarak, "hâlâ yaşayabilmene şaşırıyorum" dedi.

Bir süre Abuzer'den cevap bekledi, ama beklediği cevabı alamadı.

"Sizi yok edeceğiz!" diye konuşmasını sürdürdü. "Bitireceğiz sizi. Dayaktan ölmeseniz bile, burada havasızlıktan, rutubetten ciğerleriniz çürüyecek, için için kuruyacak. Ağır ağır yok olduğunuzu göreceğim sen ve senin gibilerinin."

Abuzer yattığı yerde, sırtını döndü yardımcıya. Üzerinde iç çamaşırları kirden kararmıştı, iç çamaşırları dışındaki çıplak vücudu dayak izleriyle doluydu.

Yardımcı, "ayağa kalk!" diye bağırdı. "Ayağa kalk ve kapıya yaklaş!"

Abuzer oralı olmadı.

"Ayağa, kalk diyorum sana!" diye yeniden bağırdı yardımcı, ancak Abuzer'in kendisini dinlemediğini görünce, gardiyanlarını içeri saldı ve Abuzer'in dayak yiyip acıyla kıvranmasını zevkle seyretti.

Bir geceyarısı delik yeniden aralandı, bu kez yumuşak bir ses tonu "Abuzer!" diye seslendi. Abuzer kapıya baktı. Bu daha önce hiç görmediği bir gardiyandı. Parlak yüzlü bir gençti. Kısık sesle konuşuyor, konuşurken endişeyle çevresini kontrol ediyordu.

"Mehmet Ali'nin selamı var" dedi gardiyan. "Cezaevi direnmeyi sürdürüyor. Bu işte sonuna kadar direnmelisiniz. Sesiniz az da olsa cezaevi dışında duyulmaya başladı. Bazı gazeteler buradaki açlık grevinden kısa kısa bahsediyor. Geçen gün cezaevinin önünde tutuklu yakınlarıyla, görevliler arasında olaylar çıktı."

Koridorun başından ayak sesleri geldi. Gardiyan deliği kapatıp uzaklaştı.

Abuzer, her sabahki dayaktan sonra tahta sıranın üzerine uzanıyor, iki üç saat kadar orada hareketsiz yatıyordu. Bu süre içerisinde kendisini biraz toparladığını hissedince, kalkıp yürüyerek, bedenindeki tüm acı ve sancılara karşın, gücünü ve aktivitesini korumak için çaba harcıyordu, ancak çok zor bir işti bu. Duvarlara çektiği çiziklere bakılırsa bu hücreye getirileli tam otuz üç gün geride kalmıştı. Artık her geçen gün vücudu biraz daha zayıf düşüyor, ayakta kalabilmesi iyiden iyiye imkansızlaşıyordu. Vücudu iyice zayıflamış, derisi kemiklerine yapışmıştı. Gözleri ufalmış, gözlerinin altı morarmış, ağzının kenarlarında yaralar oluşmuştu. Ağzının içi ve nefesi, boş midesinden çıkan kokular yüzünden, oldukça ağır biçimde kokuyordu.

Zaman zaman yan hücrenin duvarına vurarak zaman geçirmeye çalışıyor ve yan hücredekinin vuruşlarının ne anlama gelebileceğini düşünüyor, aralarında bir çeşit haberleşme yöntemi ortaya çıkarıyorlardı. Yattığı yerden duvara kazınmış yazıları

tekrar tekrar okuyor, bu yazılardan, burada yatanların ne gibi durumda olduklarını çıkartmaya çabalıyordu. Duvarın kapı tarafına yakın bir yerine birisi şöyle yazmıştı.

Bu karanlık küçük hücre
Tıpkı zalimlerin yüreği gibi
Ama benim yüreğim
hâlâ aydınlık

Bu yazının üst yanında ise şu yazı göze çarpıyordu:

Bu hücreye bile alıştım
ama hâlâ kabullenemedim.

Duvarın bir başka tarafında birkaç günlük bir uğraşı sonucu tamamlanabildiği anlaşılan şöyle bir yazı vardı:

"Bizi buraya tıkmakla bizden ne kadar korktuğunuzu görüyoruz ahmaklar! Ancak ne yaparsanız yapın, bir gün bu duvarlar yıkılacak ve sizler altında kalıp gebereceksiniz!"

O gün geceyarısı, hücrenin deliği yeniden aralandı, geçen geceki parlak yüzlü gardiyandı bu. "Nasılsın Abuzer?" diye sordu.

Abuzer, kapıya baktı ve iyiyim anlamına kafasını salladı.

"Diğer arkadaşlarından selam getirdim sana" diye konuşmasını sürdürdü gardiyan. "Son günlerde cezaevi trafiği hızlandı. Sıkıyönetimden subaylar gelip gidiyor. Sanırım çok yakında anlaşmaya yanaşacaklar. Buradaki subayların moralleri bozuk ve sinirleri son derece gergin. Ancak grevcilerden de sağlık durumları bozulanların sayısı arttı. Her şeye rağmen bu direnişi sonuna kadar götürmek zorundasınız. Aksi takdirde bundan sonra burada yaşamanızı eskisinden bin beter hale çevirirler!"

Uzaklardan bir yerden ayak sesleri yankılandı, gardiyan deliği kapatıp uzaklaştı.

Abuzer, ertesi sabah koridorda koşuşturan ayak seslerinin gürültüsüyle gözlerini araladı. Son birkaç gündür her sabah uyguladıkları dayağa son vermişlerdi. Bu yüzden sabahları uyuyabildiği kadar uyumaya çalışıyordu. Şimdi bu telaşeyle koşuştu-

ran ayak sesleri neyin nesiydi?

Ayak sesleri giderek artıyordu. Abuzer yerinden doğrulup, hücresinin kapısına yaklaştı. Kulağını kapıya dayadı.

Ancak böyle birden hareket edince başı dönmüş, gözleri kararmıştı. Bir süre baş dönmesinin geçmesini bekledi.

Dışardakiler, bağırmadan, alçak sesle konuşuyorlardı. Abuzer kulağını iyice yapıştırdı kapıya.

"Acele doktor gelsin" diyor birisi. "Doktora haber verdiniz mi?"

Bir başkası "Verdik" dedi.

"Komutana da haber verseydiniz?"

"Ona da verdik, ikisi birlikte gelecekler."

Konuşmalar kesildi, uzunca bir süre başka bir konuşma duyulmadı. Sonra yine dışardakilerden birisi:

"Adı neymiş bunun?" diye sordu.

"Bilmiyorum" dedi. "Hem ne fark eder? Herif artık ölmüş!"

Abuzer bu son sözleri duyunca beyninden vurulmuşa döndü. Başı yeniden döndü, gözleri karardı. Yandaki hücre komşusu gerçekten ölmüş müydü? Yoksa morallerini bozmak için cezaevi yönetiminin tezgahladığı yeni bir oyun muydu bu?

Abuzer bunları düşünürken, koridorda yeni ayak sesleri duyuldu. Az önce konuşanlardan birisi, "işte doktorla komutan geliyor" dedi. Ayak sesleri yan hücrenin önünde durdu. Birkaç saniye süren sessizliğin ardından:

"Evet ölmüş!" dedi birisi. Abuzer bu sesi tanımıştı, bu ses doktorun sesiydi. Doktorun konuşmasından sonra, Abuzer tanıdık bir ses daha duydu; komutanın sesiydi.

"Hemen götürün bunu buradan" diyordu komutan. "Ben de sıkıyönetim komutanına haber vereyim."

"Bir çarşaf gerekli" dedi bir başkası. "Birisi gidip hemen çarşaf gibi bir şey getirsin de bunu içine koyalım."

Komutanın sesi yeniden duyuldu.

"Diriler bir dert, ölüler ayrı bir dert!"

Ayak sesleri uzaklaştı, yan hücrenin kapısının kapatıldığı işi-

tildi. Abuzer hemen komşu hücrenin duvarını yumrukladı, ama cevap gelmedi. Yeniden uzun uzun yumrukladı, yine cevap yoktu. Çılgına dönmüş gibiydi. Bir şeyler yapması gerekiyordu, ama burada dört duvar arasında ne yapabilirdi ki?

Duvarı yumruklamayı bırakıp kapıya koştu, kollarındaki bütün gücü toparlayarak, kapıyı yumruklamaya başladı. Bu sırada diğer hücrede bulunanlar da kapıları yumrukluyorlardı. Hücrelerin duvarları vuruluyor, ölüm haberi hızla hücreden hücreye yayılıyordu. Kapılar bütün gün boyunca yumruklandı ve gün boyunca ne subaylardan ne de gardiyanlardan hiçbir kimse gelip herhangi bir müdahalede bulunmadılar.

Abuzer'in artık kapıya vurmaktan tüm gücü tükenmişti, kapının dibine yığılıp kaldı. Saatlerce orada yarı baygın bir şekilde yattı. Kendine geldiğinde gücünü toparlayıp ayağa kalkmaya çabaladı ama başı hızla döndü, gözleri kararadı, yeniden yere yığıldı. Ayağa kalkamayacağını anlayınca, yerde ellerinin üzerinde, tıpkı bir bebek gibi emekleyerek tahta sıraya doğru ilerledi ve üzerine yattı. Başının dönmesi geçince yandaki hücre arkadaşını düşündü ve yüzünü hiç görmediği arkadaşını kafasının içinde canlandırmaya çalıştı. Daha sonra duvara şunları yazdı:

"Bugün yandaki hücrede bulanan ve hiç tanıma fırsatı bulamadığım arkadaşım öldü."

Geceyarısından sonra yine daha önceki gardiyan deliği açtı. Abuzer, ona sabahki ölüm olayını anlattı.

"Haberim var" dedi gardiyan. "Onu kaldığı koğuştan da tanırdım. Çok yiğit ve korkusuzdu. Zaten öyle olmasaydı, bu kadar vahşete ve eziyete karşı koyup, inandığı dava uğruna ölüme gidebilir miydi?"

Abuzer, "Mehmet Ali'yi görebiliyor musun?" diye sordu.

"Evet görebiliyorum" dedi ziyaretçi. "O da burada az ilerdeki hücrelerden birinde. Sizin koğuştan Adanalı da buradan hücrede. Geçen gün gardiyanlardan birine saldırıp gözünü şişirmiş. Hemen hücreye attılar."

"Bayram isminde bir genç arkadaş vardı bizim koğuşta,

onun durumu nasıl acaba? Sağlık durumu daha önceleri de kötüydü?"

"Ben koğuşlara pek giremiyorum. Yalnız onun durumunun giderek kötüleştiğini Adanalı söylemişti geçen akşam. Benim şimdi gitmem gerekiyor. Mehmet Ali ve diğerlerine de bir bakayım."

Abuzer diğer arkadaşlarına selam götürmesini söyledi. Delik kapandı. Abuzer'in gücü iyice tükenmişti ve ayakları kendisini taşımıyordu. Tahta sıraya döndü, yattı.

Koridorda ayak seslerinin çoğalmasıyla sabah olduğunu anladı. İlerde bir hücrenin gözetleme deliği tıkırdadı. Ardından "Katiller!.. Öldürdünüz onu!" diye bir haykırış işitildi ve delik hemen kapandı.

Abuzer bütün gün tahta sırada yattı. Sırtı yatmaktan acıyordu. Bu yüzden kendini zorlayarak kalkmaya çalıştı, ancak yine başı döndü, gözleri kararda, ayağa kalkmaktan vazgeçip sıraya oturdu. Kapıdaki gözetleme deliği üç sefer açıldı ve kapandı.

Ertesi gün hücreye doktor geldi.

"Vazgeçin şu inadınızdan" dedi. "Birer birer gebereceksiniz!"

Abuzer cevap vermedi.

"Hayret!" dedi doktor. "Senin konuşmadan durabileceğini görmek çok şaşırtıcı. Herhalde konuşacak gücün kalmadı. Yoksa sen konuşmadan duramazdın."

Bir süre sustu, Abuzer'den cevap bekledi ama o, gözlerini tavana dikmiş, öylece bakıyordu.

Doktor, "sen bilirsin" deyip, hücreden çıktı. Birkaç hücreyi daha dolaştıktan sonra, sıra Mehmet Ali'nin bulunduğu hücreye gelmişti.

Mehmet Ali de tıpkı diğerleri gibi, doktor içeriye girdiğinde tahta sıranın üstünde yatıyordu.

Doktor, ona da laf olsun diye sağlık durumunu sorup, açlık grevini terk etmeleri konusunda nasihata başlamıştı. Mehmet Ali, doktoru susturdu:

"Bırakın bu lafları doktor. Sanki bizlerin sağlığıyla ilgilenirmiş numaraları yapmanıza gerek yok. Bu konuda bize karşı nasıl düşmanca bir tutum içinde olduğunuzu biliyoruz."

Doktor, Mehmet Ali'nin yattığı sıranın kenarına oturdu. "İstediğiniz gibi düşünebilirsiniz" dedi. "Ama hayatta hiçbir şey için ölmeye değmez."

"Bu konuda kararı biz kendimiz veririz" dedi Mehmet Ali. "Elbette ölmeyi bizler de istemeyiz, ancak gerektiğinde hiç korkmadan ve düşünmeden ölüme gideriz. Bu sözler size çok yabancı gelebilir. Ve sizin bu sözlerimi anlayabilmeniz için kendinizi zorlamanızı da istemiyorum. Çünkü siz bu duyguyu anlayamazsınız. Ben burada eziyet çekiyorum, horlanıyorum, insanlık dışı uygulamalara maruz kalıyorum, ama tüm bunlara karşı yılmadan direndiğim için, içim huzurlu ve vicdanım rahat. Peki sizin de vicdanınız rahat mı?"

Doktor, "elbette ki, rahat" diye karşılık verdi.

Mehmet Ali, gülerek doktora baktı ve konuşmasını sürdürdü.

"Rahat demek! Siz kendi kendinizi kandırıyorsunuz doktor. Vicdanınızın rahat olabilmesi için ne yaptınız? Size hasta oldukları için gelen ve sizden şifa bekleyen insanları, gardiyanlara dövdürttüğünüz için mi vicdanınız rahat? Ya da midesi delinmek üzere olan hastalara aspirin verdiğiniz için mi vicdanınız rahat? Veya işkence gören insanlarla alay ederek sağlamdır diye, düzmece raporlar düzenlediğiniz için mi vicdanınız rahat? Kendi kendinizi kandırmayı bir yana bırakın. Siz o iç huzuru hiçbir zaman bulamayacaksınız sayın doktor!"

Doktor, Mehmet Ali'nin bu sözleri karşısında kızardığını hissetti. Karşısında kendisine fütursuzca hakaretler yağdıran bu adama bir şeyler söylemeliydi, ama söyleyebilecek bir şey bulamıyordu.

"Ciğerlerin ne durumda?" dedi kekeleyerek. Bu son sözler doktorun ağzından rastgele çıkmış ve sırf konuşmuş olmak için söylenmiş sözlerdi.

"Sayenizde her gün biraz daha kötüleşiyor" diye cevap verdi Mehmet Ali.

Doktor, Mehmet Ali'nin bu sözlerinden sonra ayağa kalktı, hiçbir şey söylemeden hücreden çıktı.

Gece, Abuzer'in hücresinin gözetleme deliği yeniden aralandı ve artık Abuzer'e yabancı gelmeyen ziyaretçinin yüzü belirdi.

"Vaziyetler kötü" dedi ziyaretçi. "Bugün bir kişi daha öldü."

Abuzer üzüntüyle, ona baktı. Ziyaretçi konuşmasını sürdürdü:

"Hem de sizin koğuştan genç bir çocuk!"

Abuzer güçlükle, "Kim?" diye sorabildi.

"Bayram isminde bir çocuk" dedi ziyaretçi.

Abuzer başka hiçbir şey sormadı. Ziyaretçi, cezaevi yönetiminin anlaşmaya yanaşacağını, yarın siyasi mahkumların temsilcileriyle görüşeceklerini, gündüz cezaevi önünde kadınların gösteri yaptıklarını anlattı. Ama Abuzer bunların hiçbirini işitmedi. Gardiyanın sözlerini bitirip gittiğini de fark etmedi, öylesine donup kalmış, gözlerini duvardaki bir noktaya dikmiş, bir heykel gibi kıpırdamadan duruyodu ve arada bir kendisi de farkında olmadan, "o daha bir çocuktu!" diyordu.

Abuzer gece boyunca hiç kıpırdamadan ve gözlerini aynı noktadan ayırmadan oturdu, arada bir gözetleme deliği açılıyor, kapanıyor, ancak Abuzer başka bir dünyada yaşıyormuşcasına bunların farkına bile varamıyordu. Yalnızca arada bir kuruyan dudaklarının arasından, "o daha bir çocuktu!" diye belli belirsiz sözcükler dökülüyordu.

Gözlerinin önünde Bayram'ın hayali canlanıyor, onu koğuşta koştururken, diğerlerine yardıma çalışırken, şakalaşırken görüyordu.

İki gün sonra Mehmet Ali'nin de içlerinde bulunduğu siyasi mahkumların temsilcileri komutanla toplantıya çağrılmışlardı. Yine sıkı pazarlıklar yapıldı. Zaman zaman tartışmalar sertleşiti, sonunda komutan cezaevindeki koşulların düzeltileceği konusunda yeni sözler verdi. Tektip elbise giymeleri konusundaki zorlamalar da sona erecekti.

Gardiyanlar, koğuşuna geri götürmek üzere hücrenin kapısını açtıklarında Abuzer'i duvara sırtını dayamış, kanlanmış gözlerini bir noktaya dikmiş, hiç kımıldamadan otururken buldular ve koğuşuna dönebileceğini söylediler. Ancak Abuzer söylenenleri duymamıştı. Gardiyanlar, Abuzer'i omzundan sarsarak sözlerini tekrarladılar, kollarına girip Abuzer'i ayağa kaldırdılar. Abuzer ayağı kaldırılınca, koluna girmiş gardiyanları eliyle itti. "Çekin kirli ellerinizi üzerimden!" dedi. Bütün gücünü toparlayarak kafasını havaya kaldırdı, yalpalayan adımlarıyla ağır ağır yürümeye başladı. Bir ara yeniden gözlerinin kararDığını, dizlerinin bağının çözüldüğünü hissetti. Bir süre duvara dayanıp yeniden gücünün toplanmasını bekledi, sonra büyük bir azimle tekrar yürüdü. Koridorda yardımcıyla karşılaştılar. Abuzer, ona öfkeyle bakıp, yanından geçti.

Koğuştan içeri girdiğinde, herkesin kederli kederli oturduğunu fark etti. Bayram'ın ranzasına baktı. Orada şimdi bir başkası vardı. Mehmet Ali ile gözgöze geldiler. Mehmet Ali'nin gözlerinde iki damla yaş belirdi. Abuzer, diğer arkadaşlarının yardımıyla Mehmet Ali 'nin yanına çıktı.

"Bayram" dedi Abuzer, arkasını getiremedi, sözcükler boğazında kilitlenmişti, sustu.

Mehmet Ali bakışlarını pencereye çevirdi.

"Evet" dedi. "Duydukların doğru!" Sesi yorgun ve hüzünlüydü.

Abuzer kendini biraz daha zorladı konuşmak için. "Bir de benim hücre komşum..."

"O da doğru"

Uzunca bir sessizlik oldu. Sessizliği yine Abuzer bozdu:

"O daha çocuktu!"

"Onlar için fark etmiyor" dedi Mehmet Ali. Sesi hüzünlü, kırgın ve öfke karışımıydı, yüzünde nefret fırtınası tüm gücüyle esiyordu: "Onlar için; çirkin, rezil, kokuşmuş saltanalarının sürebilmesi için kimlerin öldüğü ya da ölmekten beter olduğu fark etmiyor. Çünkü onlar ezilenlerin kanıyla besleniyorlar!"

Mehmet Ali yeniden sustu. Uzun uzun dışarıya baktı, bir süre sonra ayağa kalkarak bütün koğuşu, ölenlerin anısına saygı duruşuna çağırdı. Saygı duruşunun ardından kısa bir konuşma yaptı.

"İki arkadaşımızı kaybettik. Yüreğimiz acı ve nefretle doldu. Yiğit ve korkusuzdular, gençtiler. Zulme boyun eğmediler. Çünkü sosyalizme inanıyorlardı. Çünkü yürekleri umutla doluydu. Kaynak suyu kadar saf ve duru, çağlayanlar kadar coşkulu, arslanlar gibi yürekliydiler. Ve kısacık yaşamlarıyla, geride kalanlara çok şeyler öğrettiler."

XXIII

Abuzer cezaevine geleli dört yılı aşkın bir süre geçmişti ve hâlâ mahkemeye çıkartılmamıştı. Bu konuda Mehmet Ali, sıkıyönetime dilekçe yazıyordu, ama dilekçelerine hiçbir cevap gelmiyordu.

Bu arada cezaevi komutanı dağıştirilmiş, yerine bir başkası atanmıştı. Komutanla beraber yardımcı da değişenler arasındaydı. Fare Surat askerliğini bitirip terhis olmuştu.

Abuzer'in bulunduğu koğuştakiler de sürekli değişiyorlardı. Bazılarının koğuşları değiştiriliyor, bazıları başka cezaevine nakledliyor, bazıları ceza sürelerini tamamlayıp, tahliye ediliyorlardı. Tahliye olanlardan birisi de Mesut'tu. Çıktıktan sonra Abuzer'e ve Mehmet Ali'ye mektuplar yazarak onlara moral veriyordu.

Yeni komutan daha önceleri istihbarat kolunda görev yapmış ve bu göreviyle sürekli övünen, astlarıyla her konuşmasında eski görevini tekrar tekrar anlatan birisiydi. Geriye doğru taradığı siyah saçlarının, kulağının üzerine düşen bölümlerinde ortaya çıkan beyazlıkları yaşlılık işareti saydığından bu beyazlıkları sık sık siyaha boyardı. Zayıf, uzun boyluydu. Omuzlarından iki yana sallanan uzun kollarının ucunda iri kemikli elleri hemen

dikkati çekiyordu. Yürürken, sanki her an çok önemli bir baskına gidiyormuşçasına veya çevresini daima hazırlıksız ve aniden yakalamak istermiş gibi neredeyse ayaklarının ucuna basarak, hızlı adımlarla yürüyor, kulakları her zaman, tıpkı bir radar gibi çevreyi tarıyordu. En küçük bir gürültü veya konuşma işittiğinde işini gücünü bırakıp kulaklarını o yöne dikiyordu. Gerek kendi emrindekilerin bulunduğu çevrelere gerekse mahkumların koğuş civarlarına bir silüet gibi sessizce süzülürdü. Onu makamında bulabilmek çoğu zaman mümkün değildi. Ama gerek kendi emrindekilerin bulunduğu, gerekse mahkum koğuşlarının bulunduğu bir pencerenin altında, bir kapıya kulağını yapıştırıp içerisini dinlerken, veya ince uzun vücudunu bir duvarın ya da bir engelin ardına gizlemiş ortalığı gözetlerken görmeye herkes alışınıştı artık.

Her gün geç saatlere kadar çalışıyor, astlarından gelen raporları tek tek inceliyor, bazen gerekli gördüğü eklemeleri yapıp ilgili yerlere gönderiyordu.

Bazı geceler çalışmasını bitirip cezaevinden çıkıyor, birkaç saat sonra aniden geri dönüp görevlilere baskın düzenliyor, bunların sonucunda da olumsuz durumda yakaladıklarını oda hapsi, katıksız hapis, geç tezkere gibi cezalarla cezalandırıyordu.

Yeni komutan yanından hiçbir zaman eksik etmediği küçük bir cep defteri taşır, gördüğü en küçük bir eksikliği veya astlarından birinin kendisine göre uygunsuz davranışını bu cep defterine not ederdi. Daha sonra toplantılarda bu notları astlarının yüzüne karşı büyük bir zevkle okur, böylelikle gözünden hiçbir şeyin kaçmayacağını onlara ispat ederdi. Yeni komutanın bu cep defterine kaydettiği çok önemli notlarından bazıları şunlardı:

"Üstteğmen Serdar, bugün saat on biri beş gece tuvalete girdi ve tam on sekiz dakika orada kaldı. Çıkınca ellerini sabunlamasına rağmen iyice kurulamadı. Bir subayın bu kadar uzun bir süre tuvalette zaman öldürmesinin yakışık almayacağı, ayrıca ellerini kurulamayarak titizlikten uzak, gevşek bir

tutum sergileyip astlarına kötü örnek teşkil ettiği, kendisine hatırlatılacak."

"Astsubay Haydar, yemek yerken ağzını çok şapırdatıyor, konu kendisine hatırlatılacak."

"Teğmen Derya, çatal bıçak kullanmayı hâlâ öğrenememiş. Çatalı sağ, bıçağı sol elle tutarak komik bir duruma düşüyor. Önemli bir yemekte bizi de komik duruma düşürebilir."

"Bugün doktorun çorapları değişik değişikti. Bir teki bizim resmi kıyafetimizin çorabı diğer teki koyu lacivert bir çoraptı. Özel hayatına dikkat etmesi için uyarılacak."

"Er koğuşlarına bugün saat on dört yirmi beşte yaptığım baskında koğuş görevlisi eri kırk üç nolu ranzada uyurken yakaladım. Gereken işlem yapılacak."

"Cezaevindeki hainlerin dışarıyla irtibatları sürüyor. Malatya Cezaevi'nde yatan hainlerin isyanına, buradakiler de destek verdiler. Dün orada başlayan eylemi, buradakilerin hemen haber alıp eyleme geçebilmeleri için, bunların dışarıdaki yandaşlarıyla sağlam irtibatlarının olması gerekli. Bu irtibatı mutlaka kesmek zorundayız."

"Astsubay Muhittin'in takımındaki erler üzerinde bugün gerçekleştirdiğim kontrolde, erlerden üçünün koltuk altı kıllarının keçi sakalı gibi uzun olduğunu, erlerden ikisinin kıçlarında sivil don bulunduğunu, dört erin fanilalarının resmiyete uymadığını, birçoğunun ceplerinde gerekli gereksiz ıvır zıvır çıktığını gördüm. Disiplinsizlik at başı gidiyor. Bölük komutanları sert bir biçimde uyarılacak."

"B blok yedinci koğuştaki tutukluların havalandırma saati on beş otuzda bitmesi gerekirken, on beş otuz üçte içeriye sokuldular. Bu gevşeklik utanç verici."

Komutanın cep defteri bunlar gibi daha birçok önemli notla doluydu.

Komutan toplantı salonuna öfkeli girdi.

"Olmuyor beyler, olmuyor!" dedi. "Bu herifler dışarıyla istedikleri gibi haberleşiyorlar ve biz bunu bir türlü engelleyemiyo-

ruz. Bu bizler adına son derece utanç verici bir hadisedir. Herifler diğer cezaevleriyle, dışarıyla çatır çatır haberleşiyorlar, buradan dışarıdaki örgütlerini yönetiyorlar, bizse bunun karşısında aciz kalıyoruz. Bundan sonra buradaki en önemli görevlerimizden birisi de bu olacak."

Yeni komutan konuşmasına burada kısa bir süre ara verdi, önündeki dosyadan çıkarttığı bir tomar kağıdı astlarına göstererek, "Bakın" dedi, "bunlar sıkıyönetim komutanlığının bize sözü edilen konuda durmaksızın gönderdiği uyarılar. Sizlerin beceriksizliği ve basiretsizliği, benim kafamda patlıyor. Bu konuda kaçıncı denetlemenin yapıldığını biliyorsunuz değil mi? Biliyorsunuz ama, bu konuda en küçük bir gelişme sağlayamadık!"

Komutan sustu, ayağa kalkarak masanın arkasında duvarda asılı bulunan üzerinde cezaevi içini ve çevresini detaylı bir biçimde gösteren krokinin yerleştirildiği brifing tahtasının önünde kollarını arkadan bağladı, iki tur atıp yeniden yerine döndü, ama sandalyesine oturmadı.

"Bundan sonra gelip giden mektuplar çok daha titiz bir biçimde incelenecekler" dedi. "En küçük şüpheli bir cümlenin ya da kelimenin yer aldığı mektuplar bana getirilecek.

Bu tip mektuplar benim onayımdan geçmeden kesinlikle dağıtılmayacak.

Bu konuda size birkaç örnek vermek istiyorum, kulaklarınızı iyi açın ve beni dikkatle dinleyin:

Bakın dışardaki bir adam, buradaki akrabasına ne yazmış: 'Burada havalar iyice bozuldu. Yakında kar yağabilir. Biz de kışa hazırlıksız yakalanmamak için samanları yığdığımız damı onardık.'

İşte burada adam, orada işlerin bozuk gittiğini, her an güvenlik güçlerinin operasyonunun beklendiğini, ama kendilerinin de buna karşı örgütlendiklerini anlatmak istiyor olamaz mı?"

Toplantıdakiler hep bir ağızdan komutanı desteklediler.

Komutan eline bir başka mektup aldı ve altını kırmızı kalem-

le çizdiği bölümünü okudu:

"Kardeşin aniden hastalandı. Dün hastaneye kaldırdık.

Bu sözcüklerde örgütün kardeş kod adlı bir mensubunun yakalanıp emniyet müdürlüğüne götürüldüğü, anlatılmak isteniyor olamaz mı?"

Odadakiler, yine hep bir ağızdan komutanı destekledi.

Komutan bir başka örneğe geçti. Bu, cezaevinden dışarıya gönderilen mktuptan bir pasajdı.

"Bugünlerde iştahım yok, canım hiçbir şey yemek istemiyor."

"Herif açlık grevini dışarıya haber veriyor işte."

Komutan dosyayı kapadı.

"İşte gördüğünüz gibi" dedi. "Bu örnekleri çoğaltbilirsiniz. Bundan sonra bu konuda en küçük bir gevşekliği affetmem!"

Bu toplantıdan üç gün sonra komutanın masasının üstüne mektuplar yığılmıştı. Komutan mektupların çokluğunu görünce, bu konuyla görevli astsubayı çağırdı.

"Bunlar ne?" diye sordu.

"Şüpheli mektuplar" dedi astsubay.

"İyice incelediniz mi?"

"Sizin emirleriniz doğrultusunda hareket ettik komutanım."

Komutan önünde yığılı mektuplara can sıkıntısıyla baktı.

"Cezaevine gelen ve giden mektupların hepsi burada anlaşılan" dedi. "Geriye başka mektup kaldı mı?"

Astsubay, "maalesef kalmadı komutanım" dedi. "Bütün mektupların içinde ya havalardan, ya akrabalardan, ya birinin hastalığından, ya bir düğünden, ya ekinlerin bolluğundan, ya doğumdan ya da ölümden bahsediliyor. Bu durumda ben de bunların her birinin şifre anlamına gelebileceğini düşündüğümden size getirmeyi uygun gördüm."

Komutan, astsubaya "gidebileceğini" söyledi. Mektupları okumaya başladı. Hiç ara vermeden okumasına rağmen, vakit geceyarısını geçmişti, ama o önündeki mektupların sadece üçte birini okuyabilmişti ve hepsinde de astsubayın sözünü ettiği tür-

den şüpheli cümleler bulunuyordu. Komutan bu iş böyle olmayacak, diye düşündü. En iyisi sadece lider olarak bilinenlere gelen mektupları ve onların dışarıya gönderdikleri mektupları kendi incelemeliydi. Ama ötekiler de kurnaz, diye söylendi kendi kendine, daha geridekiler dururken neden lider olarak bilinen kişilere şifreli mektup yazıp haberi riske atsınlardı? Aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık diye iç geçirdi.

Sonunda komutan, bu işi yeniden astsubaya bırakmaya karar verdi ve odasından sessizce dışarıya süzüldü. Çabuk ve kısa adımlarıyla, parmaklarının ucunda yürüyerek, gardiyan odasının kapısını dinledi. Yatakhanelerin bulunduğu kısmı uzaktan gözetledi, mahkumların bulunduğu kısma kulak kabarttı ve evine döndü. Soyunup yatağına girdi, ancak bir türlü uyku tutmuyordu. Şu komünistlerin dışarıyla istedikleri gibi haberleşmelerinin bir türlü önlenememesi canını sıkıyor, uykularını kaçırıyordu. Bir sürü adamız elimizde her türlü imkan var, ama karşılarında aciz kalıyoruz diyerek, kendi kendini yiyordu. Her türlü yöntemi denemiş, hatta mahkumların aralarına ajan bile salmış, ancak komünistler, ajanı iki gün içerisinde tespit edip kafasını, gözünü kırmışlar, gardiyanlar arkadaşlarını güçlükle kurtarınışlardı ve çocukcağız on-on beş gün yataktan çıkmamış, bir ay hava değişimine gönderilmişti.

"Hayret!" diye söylendi kendi kendine yeni komutan, bu konuda görevli astsubaya da özellikle dikkat etmesi için emir vermiş ve sık sık uyarmıştı, ama şu Abuzer denilen herife bir tek mektup gelmemiş, o da dışarıya bir tek mektup göndermemişti. Bir tek istisna dışında, o da kısa bir süre önce buradan tahliye olan Mesut ismindeki şahıstan gelen mektuptu. O da zaten bilinen adamdı ve hiç önemli değildi.

Bu inanılması güç bir şeydi. Onun gibi gizli liderin dışarıyla haberleşmemesi düşünülemezdi bile. O zaman geriye bir tek alternatif kalıyordu, araya göze çarpmayacak kişileri koyup, onlar aracılığıyla haberleşiyordu. Şu adamı çözebilmeyi çok isterdi. Daha önceki komutan görevi devrederken onun hakkında çok

şeyler anlatmış, görevi devraldıktan sonra kendisi de bu konuda birçok uyanık askerini görevlendirmiş, dosyasını defalarca incelemiş, ancak bir arpa boyu kadar yol ilerleyememişti ve artık bu Abuzer denilen herifi çözmenin çok güç olduğuna inanmaya başlamıştı. Çözülebilseydi, emniyette kaldığı üç ay içinde hakkında her türlü bilgiyi öğrenirlerdi, diye düşünüyordu. Yeni komutan, bu konuda üç kez şansını denemiş, Abuzer'i karşısına oturtup konuşmak istemiş, ama o ne yapıp edip konuyu bambaşka yönlere sürükleyerek konuşmayı imkansız hale dönüştürmüştü. Son zamanlarda Sıkıyönetim Komutanlığı'na, Sıkıyönetim Savcılığı'na dilekçe üstüne dilekçe vererek kendisinin ne zaman mahkemeye çıkartılacağını soruyordu.

Bir seferinde komutan dayanamayıp, ona neden bu kadar acele ettiğini sormuş, Abuzer de şöyle yanıt vermişti:

"Sakın buradan sıkıldığımı zannetmeyin. Kimseye saygısızlık etmeyi aklımın ucundan bile geçirmiş değilim. Ancak mahkeme hakimleriyle hâlâ tanışamamam beni üzüyor. Kendileriyle karşılaşıp hallerini hatırlarını sormak isterim. Dilekçe vermeyip, bunca yıl kendilerini hiç arayıp sormadığımı ve acaba bize dargın mı diye düşünüp, üzülmelerini istemem. Bu bakımdan sık sık dilekçeler yazıp kendilerini görüp hal hatır sormasam da gönlümde yaşadıklarını bilmelerini arzu ediyorum."

Komutan bir ara daldı. Ama uykusu fazla uzun sürmedi. Gün ağarmadan uyandı, yatağında sıkıntıyla sağa sola döndü, tekrar gözlerini yumdu. Ancak kafasının içindeki onlarca soru uyumasına izin vermiyordu. Yanında her türlü sıkıntıdan ve düşünceden uzak, rahat rahat uyuyan karısına gıptayla baktı. Uyuyamayacağını anlayınca yataktan usulca çıkıp, lavaboya gitti elini yüzünü yıkadı, sakal tıraşını oldu, telefon edip arabasını istetecekti, vazgeçti. Kimseye duyurmadan ani bir baskın yapayım diye düşündü. Giyinip uzun uzun aynaya baktı, üstünü başını düzeltti, saçlarını geriye doğru özenle taradı, şapkasını başına dikkatle yerleştirdi ve ordu yardımlaşmadan taksitle aldığı Reno'suna binip cezaevine geldi.

Kapıdaki nöbetçiye kimseye haber vermemesini tembihleyerek içeriye girdi. Koridorlarda kısa ve çabuk adımlarla, parmaklarının ucuna basarak ilerledi. Nöbetçi subayı, odasında ayaklarını masanın üzerine atmış uyukluyordu. Hemen cebinden not defterini çıkartıp bunu kaydetti.

"Saat sabah beş dokuz. Nöbetçi subay ayakları masanın üzerine uzatmış uyukluyor."

Oradan nöbetçi astsubayın odasına yöneldi. O da ayaklarını bir sandalyenin üzerine atmış uyukluyordu. Yeni komutan cep defterine bunu da kaydetti:

"Saat sabah beş on iki, nöbetçi astsubayı da uyukluyor. Cezaevini kimlere emanet etmişiz?"

Yeni komutan onu da uyandırmayarak gardiyanların odasının önünden geçip usulca gardiyanların yatakhanelerinin bulunduğu bölüme yaklaştı. Yatakhanenin önünde bir asker geziniyordu. Çok kısa bir süre sonra onun yanına birisi daha geldi. Aralarında bir şeyler konuşup gülüşüyorlardı. Komutan bir süre aralarında ne konuştuklarını duymaya çalıştı, ama bir şey anlaşılmıyordu. Bunun üzerine hızla yanlarına gitti ve burada ne yaptıklarını sordu. Askerlerden birisi koğuş nöbeti tuttuğunu söyledi, diğeri de az önce nöbetten geldiğini ve az sonra yeniden kalkacağından uyumadığını söyledi.

Komutan ona şüpheyle baktı:

"Bu saatte nöbetçinin dışında kimsenin ortalıkta dolaşmayacağını bilmiyor musun sen?" diye çıkıştı ve karşısında esas duruşta korkuyla bekleyen ere; memleketini, tertibini, tahsilini, askerlikten önce ne iş yaptığını sordu ve ceplerini boşalttırdı. Erin ceplerinden çıkanları dikkatle kontrol etti, erin ismini defterine kaydetti ve altına şunları yazdı.

"Sabah saat beş on yedi. Nöbetçi subaylar uyumaya devam ediyor. Erlerin kimisi yatakta, kimisi serseri mayın gibi ortalıkta dolaşıyor. Kimin ne bok yediği belli değil."

Komutan koğuşa girdi, sırayla yatakları kontrol etti ve defterine şunları ilave etti.

"14-27-66 ve 108 nolu ranzada yatanların ayakları kokuyor. Bu herifler ayak yıkamaktan da vazgeçmişler."

Oradan tuvaletlere girerek, üç nolu musluğun contasının bozuk, altı nolu lavabonun aynasının çatlak, iki nolu tuvaletin deliğinin tıkalı ve yedi nolu tuvaletin sifon zincirinin kopuk olduğunu tespit edip bunları da defterine not etti.

Ardından nöbetçileri dolaşıp, uyuyup uyumadıklarına baktı. Ancak nöbetçiler yeni değiştiklerinden içlerinde uyuyana rastlamadı ve nöbetçi subayın odasına dönüp onu uyandırdı, nöbetçi astsubayın da, kendisi gibi uyuduğunu belirtip, bugün saat onda toplantı yapacağını ve kendisiyle orada görüşeceğini söyleyip odasına geldi.

Gördükleri karşısında son derece hiddetlenmişti. Bir süre hiç kıpırdamadan oturarak öfkesinin yatışmasını bekledi. Öfkesi yatışınca önündeki kağıda bugünkü toplantıda değineceği önemli konular ilgili notlar aldı. Bunun için de küçük not defterinden faydalandı. Tuttuğu notlara göre o günkü toplantıda konuşacağı önemli konular arasında şunlar yer almaktaydı:

a) Bu gece aniden düzenlediğim denetlemede gördüğüm ve not defterime kaydettiğim olumsuzluklar.

b) Mektup denetlemesinin yeniden görevli astsubaya devri ile ilgili konu.

c) Son günlerde kilerde görülen farelere karşı etkin ve kararlı bir mücadelenin sürdürülmesi ile ilgili konu.

d) Haydar astsubayın takımından Abdullah Çorbacı isimli erin pantolonunun sağ arka cebinin düğmesinin kopuk bir vaziyette dolaşırken tarafımdan tespit edilmesi ile ilgili konu.

e) Mahkumların bulunduğu koğuşların daha dikkatli bir biçimde dinlenmesi ile ilgili konular.

f) Fikret astsubayın takımından Fahrettin Elmas isimli erin düdüğünü parkasının bir alt düğmesine asmış bir şekilde, nöbet tutarken tarafımdan tespit edilmesi ile ilgili konu.

g) Gardiyanların, hainleri ıslah etmek amacıyla gerçekleştirdikleri operasyonlarda coplarını daha etkili kullanabilmeleri

amacıyla, kollarındaki kasları güçlendirmeleri için bu yöndeki spor ve ağırlık çalışmalarının artırılması ile ilgili konu.

ğ) Yemekhane görevlilerinin patates kabuklarını derinden soyarak fazla zaiyat vermeleri ile ilgili konu.

XXIV

O gece, ertesi gün mahkemeye çıkartılacakların listesi okunurken, Abuzer koğuşta bulunanlardan bir grubu çevresine toplamış, onlara zeytinyağlı dolma tarifi yapıyordu. Bir ara koğuştaki anfikatörden kendi ismini işitir gibi oldu, konuşmasını keserek çevresine bakındı. Koğuştakilerden birkaç kişi aynı anda bağırarak, Abuzer'e isminin okunduğunu bildirdiler. Abuzer bütün koğuşu susturdu, isimlerin yeniden okunmasını beklemeye koyuldu ve listenin tekrarlanması sırasında yanlış duymadığını anladı. Koğuştakilere, "evet beyler!" dedi. "Sonunda hasretime dayanamayıp beni de çağırdılar. Ancak yarın yine de onlara, bu kadar vefasız davranıp beni neden bunca senedir aramadıklarını sorup, biraz sitem edeceğim ve bu kez karşılarına çıkartıldığımda geçen seferki hataya düşmeyip, at yarışlarından söz açmayacağım. Önce hoşlandıkları sporu öğrenip ona göre belki futboldan belki de güreşlerden söz edebilirim. Ama neden hoşlandıklarını öğrenmeden asla gereksiz tartışmalara girmeyeceğim."

Koğuştakiler yatınca, Abuzer'le, Mehmet Ali yalnız kaldılar.

Mehmet Ali, "yarın sana yalnızca iddanameyi verecekler ve mahkeme gününü söyleyeceklerdir" dedi.

"Benim için fark etmez" dedi Abuzer. "Kendilerinin bu davetini reddedemem, gidip bir gözükeyim yeter. Arkamdan, bunun da burnu büyümüş davetimizi bile kabul etmedi, demelerini istemem."

Mehmet Ali gülümseyerek Abuzer'e baktı.

"Yarın seni zor bir gün bekliyor" dedi. "Şimdi yatalım. Bu

gece seni sıkıntıdan uyku tutmaz."

Abuzer yatağına girmeye hazırlanıyordu.

"Benim için o kadar da önemli bir davet sayılmaz" dedi.

"Bunun için uykumdan vazgeçecek değilim."

Abuzer yatağa girip battaniyeyi üstüne çekti ve çok geçmeden derin bir uykuya daldı.

Abuzer sabah her zamanki gibi erkenden uyandı. Sonra Mehmet Ali'yi uyandırdı. Elini yüzünü sabunla yıkadı. Sabah kahvaltısı niyetine gönderilen su gibi çorbadan kaşıkladı. Az sonra da mahkemeye çıkacakların toplandığı bahçeye götürüldü.

Burada mahkemeye çıkartılacak tüm siyasi tutuklular bir araya toparlanmışlar, sevk zinciriyle birbirlerine bileklerinden zincirleniyorlardı. Gardiyanlar zincirleri, mahkumların bileklerine kan oturtuncaya kadar sıkıyorlardı. Dışarıda ayaz vardı ve soğuk, mahkumların içlerine işliyor, bazılarının dişleri tıkırdıyordu. Cezaevi idaresinin verdiği tek tip elbiseleri giymeyi reddettiklerinden üzerlerinde yalnızca eşofmanları vardı ve bu da kendilerini soğuktan korumaya yetmiyordu.

Abuzer iliklerine kadar işleyen soğuğa ve bileklerine gömülen zincirlere aldırmadan rahat ve mutlu bir ifadeyle çevresine bakınıyor, başlarında dikilen astsubayla çene yarıştırıyordu. Astsubay içi miflonlu parkasının içine gömülmüş, ellerini ceplerine sokmuş vaziyette, Abuzer'e alaycı bir ifadeyle bakarak, "Hava biraz soğuk galiba, yoksa üşümüyor musun?" diyordu.

Abuzer de ona: Havanın gayet güzel olduğunu, bu havalarda üşümesini gerektiren bir neden bulunmadığını, bu vaziyette Arabistan çöllerinde beklemenin daha güç olabileceğini anlatıyor ve "böyle bir film seyretmiştim bir zamanlar" diyordu. "Kurallara karşı çıkmış bir tutsak çölün ortasına elleri bağlı bir halde bırakılıyordu. Adam cehennem ateşi gibi susuzluktan kıvranıyordu. Adamın önce surat derisi soyuldu, ardından dudakları patladı, birkaç gün içinde gözlerine dolan kızgın kumlar nedeniyle görme yeteneğini kaybetti. Üç, dört gün dolmadan cansız

bedeni çöl rüzgarlarının savurduğu kumların altında kayboldu. Bu yüzden burada soğukta beklemek daha iyidir. İnsan en fazla bir süre sonra dondurulmuş balık gibi kaskatı kesilip ölür."

Bu sırada bir başka astsubay yanlarına geldi. Abuzer'le çene yarıştıran astsubay cebinden sigara paketini çıkartıp arkadaşına uzattı ve "yak bakalım bir Amerikan sigarası" dedi.

Öteki astsubay acele işinin olduğunu söyleyip, sigarayı kabul etmedi ve hızlı adamlarla yürüyüp gitti. Abuzer'le konuşan astsubay sigarasını yakarken onun arkasından bakıp, "hayret!" diye söyleniyordu. "Bunun ilk kez bir avanta sigarayı reddettiğini görüyorum. Oysa kendisi bir gün bile yanında paket taşımadan hepimizden fazla sigara içerdi. Hayret nasıl oldu da bunu reddetti?"

"Boşuna takma kafana" dedi Abuzer, astsubaya. "Onun bana büyük saygısı vardır. Bu yüzden yanımda sigara içmez."

Astsubay şaşkın şaşkın Abuzer'e baktı ve kafasını iki yana salladı. "İyi ki bu sözleri onun yanında söylemedin" dedi. "O bana benzemez, adamın derisini yüzer."

Abuzer merakla astsubaya baktı, ve "daha önce mezbahada mı çalışıyormuş?" diye sordu.

Astsubay hiçbir şey söylemeden, ters ters Abuzer'e baktı ve arkasını dönüp uzaklaştı.

Kuru ayaz tüm şiddetiyle sürüyordu. Arada bir esen soğuk rüzgar tutukluların yüzlerini soğuk diliyle yalıyor, kulaklarını donduruyordu. Zincir de bileklerine gömülmüş, buz kesmişti. Siyasi tutuklular üşümemek için yerlerinde kıpırdadıklarında zincirler şangırdıyor, bileklerini biraz daha acıtıyordu.

Abuzer soğuğu iyiden iyiye içinde hissediyordu. Kendinden zayıf vücutlu tutukluların soğuktan nasıl titrediklerini görüyordu.

"Beyler!" diye bağırdı. "Böyle hareketsiz durursak, az sonra buz adam rolü oynamaya başlayacağız. Böyle bir rolü oynamak, çevremizde dolanan bir sürü artist varken bize düşmez. En iyisi ısınmak için kollarımızdaki zincirleri fazla oynatmadan ayakla-

rımızı hep beraber yere vuralım."

Bu sözlerinin ardından ayaklarını sırayla yere vurdu. Diğer tutuklular da onu takip etti. Az sonra bahçe bir tabur asker uygun adımda yürüyormuşçasına çınlıyordu. Ayak sesleri bahçeyi doldururken, tutuklulardan bir isyan marşı başladı. Şimdi sesler bahçenin duvarlarında yankılanıyor, cezaevinin içine kadar ulaşıyordu. Çok geçmeden koğuş pencerelerinden de marşlar yükseldi. Tüm cezaevi aynı ağızdan marşı haykırıyordu.

Komutan, odasında, önündeki raporları inceliyordu. Birden patlayan marş sesleriyle irkildi. Hızla koridora fırladı. Önüne ilk çıkan askere telaşeyle "isyan mı başlattılar?" diye heyecanla sordu.

"Ben de bilmiyorum" dedi gardiyan.

Komutan, "Allah belanı versin!" deyip kendisine bilgi verecek birini bulmak için koridorda koşturdu.

Cezaevinde büyük bir karışıklık yaşanıyordu. Sağda solda düdükler ötüyor, askerler, subaylar telaşeyle görev yerlerine koşuşturuyordu. Gardiyanlar kara coplarla mahkemeye götürülmek için bekleyenlere saldırıyorlardı. Duvarların üzeri silahlı gardiyanlarla kuşatılıyordu.

Koridorda rastgeldiği bir subay, komutana olayın gelişimini anlattı ve olayın mahkemeye götürülecek tutuklular, ama esas olarak da Abuzer tarafından başlatıldığını söyledi. Komutan koşar adımlarla mahkemeye götürülecek tutukluların toplandığı bahçeye geldi, kapıya dikilip öfkeyle, dayak yiyen tutukluları seyretti.

Coplar tutukluların üzerine iniyor, cop sesleriyle, zincir sesleri birbirine karışıyordu. Bir yandan korunmasız durumdaki bedenlerine inen coplar, öte yendan her kıpırdanışların da biraz daha bileklerine gömülen zincirlerin acısı, tutuklulara güç anlar yaşatıyordu. Buna rağmen marşlar dinmiyordu. Cezaevi içerisinden yükselen marşlar ve sloganlar daha da gürleşmişti ve koğuş kapıları yıkılırcasına dövülüyordu.

Komutan, cezaevi içerisindeki isyan marşlarının ve sloganların giderek yükseldiğini fark etti. Dayağın sona erdirilmesi için emir verdi. Yerdeki tutuklular kısa bir sürede ayağa kalktılar ve komutanın gözlerinin içine diktikleri nefret dolu bakışlarla marşlarını sürdürdüler.

Mahkeme sırasını beklerken Abuzer yanındakilere, "Oh be!" diyordu. "Ne güzel ısındık ama."

O gün Abuzer'in eline Sıkıyönetim Savcılığı'nın hazırladığı iddianameyi tutuşturup mahkemenin bir ay sonra yapılacağı bildirildi. Abuzer, koğuşa geri döndüğünde, elindeki iddianameyi Mehmet Ali'ye gösterip bir iddianameyi hazırlayamadıklarına kızarak; "kimbilir neler yapmışımdır, diye düşünüyordum" dedi. "Oysa düşündüğüm kadar önemli bir şey yapmamışım; sadece bu devleti devirip yerine başka bir devlet kurmaya kalkışmışım."

Mehmet Ali, Abuzer'in elinde salladığı iddianameyi aldı, beraber incelemeye başladılar.

İddianamede, "Abuzer'in uluslararası bir terörist olup özel kamplarda eğitilerek, ülkede mevcudiyetini sürdüren tüm sol grupları birleştirmek amacıyla gizli yollardan ülkeye giriş yaptığı daha sonra gizli örgüt temsilcileriyle ilişkiler içerisine girip her türlü silah, mermi, mühimmat, para gibi ihtiyaçlarını sağlayıp, mevcut anayasal düzeni zor kullanarak yıkmaya ve yerine proletarya diktatörlüğünü kurmaya kalkıştığını, son olarak adam kaçırmak, banka soymak, seri cinayetler işlemek, boğaz köprüsünü havaya uçurmak, ve nihayetinde de devleti devirmek için geldiği sanıldığı İstanbul'da, bu amaçlarına uygun çalışmalar içerisindeyken, ancak bu kirli emellerine ulaşamadan, emniyet güçlerinin insanüstü fedakarlıkla gerçekleştirdiği operasyonda, sanığın karşı koymasına ve kaçmaya çalışmasına rağmen zor da olsa suçüstü yakalandığı anlatılıyordu.

Her ne kadar sanık emniyet müdürlüğünde kaldığı üç aylık gözaltı süresi zarfında ifade vermeyi reddetmişse de, bunu da örgütün emirleri doğrultusunda yaptığı, daha sonra tutuklanıp

gönderildiği askeri cezaevinde de her türlü kurala ve uygulamaya karşı çıkarak ve çevresini de bu yönde eğitip, kışkırtarak, kendisinin gizli lider olduğu şeklindeki tahminleri hiçbir kuşkuya yer vermeyecek şekilde doğruladığı anlaşılmıştır.

Her ne kadar kendisi hakkında bugüne kadar herhangi bir delil ve suç unsuru ele geçirilemediyse de bu bile bu şahsın ne kadar kurnaz ve iyi eğitilmiş bir lider olduğunu ispatlamaktadır. Bu yüzden de başkaca bir kanıt aramaya gerek yoktur."

Sıkıyönetim Savcılığı bu iddianamenin altına, sanığın, ceza kanununda siyasi suçlarla ilgili ne kadar ceza varsa hepsiyle ayrı ayrı cezalandırılması istemini eklemişti.

Mehmet Ali, okumayı bitirdiği iddianameyi yeniden Abuzer'e verdi.

"Hakkında idamdan, müebbet hapse kadar ne kadar ceza varsa hepsiyle ayrı ayrı cezalandırılman isteniyor" dedi.

Abuzer, Mehmet Ali'nin uzattığı iddianameyi cebine yerleştirirken, kapının gözetleme deliğinden bir çift kuşkulu göz, onu izliyordu.

Bu gözlerin sahibi, Abuzer'in bulunduğu koğuştaki tutukluları, ama en başta da Abuzer ve Mehmet Ali'yi izlemekle görevlendirilen gardiyanların ekip başıydı. Yaptığı görev, terhis olmadan önce Fare Surat'ın görevinin aynısıydı. Oldukça iriyarı bir vücuda sahipti ve bu iri vücudunun yanında uzun kolları sallanıyordu. Konuşurken kelimeleri ağzının içinde yuvarlayarak, boğuk bir sesle konuşuyor ve ağzından uzun menzilli tükürükler fırlıyordu. Abuzer'in bütün ısrarlarına rağmen, tıpkı diğerlerinin yaptığı gibi, adını ve memleketini söylemiyordu.

"O zaman sana bir isim gerekli" demişti Abuzer ona; kulağının içindeki, alnının kenarlarındaki ve ellerinin üstündeki kıllardan ötürü, "Kıllı" demeyi uygun görmüştü.

"Senin askerlik çağın bir hayli geçmişe benziyor" demişti bir gün Abuzer ona. "Baban seni nüfusa kaydettirmeyi, sen doğduktan altı-yedi yıl sonra akıl etti galiba. Keşke biraz daha bekleseydin de çocuğunla birlikte gelirdiniz askere."

Kıllı, Abuzer'in bu sözlerine, "höst!" diye karşılık veriyordu. "Benimle fazla konuşman yasak."

Kıllı, Abuzer'in, Mehmet Ali'den aldığı kağıdı cebine yerleştirdiğini görünce hemen komutanın kendilerine ücret karşılığında dağıttığı küçük not defterini çıkartıp, "saat on altı kırk iki. Abuzer, Mehmet Ali'den gizlice aldığı kağıdı dörde katlayarak cebine koydu. Daha sonra tuvaletlerin bölümüne geçti. Burada tam dört dakika on üç saniye kaldı ve saat tam on altı kırk yedi on üçte koğuşa geri döndü" diye yazdı.

Abuzer kapıdaki delikten bir çift gözün kendilerini izlediğini fark etmişti, ama ellerini kurulayıp kapının yanına dönünceye kadar, Kıllı ortadan kaybolmuştu.

On dakika sonra başlarında komutanları bulunduğu halde, subay ve gardiyanlar koğuşa doluştular. Kıllı, doğruca Abuzer'e koşarak onu kollarından yakaladı ve diğer gardiyanların da yardımıyla Abuzer'in üstünü sıkı bir aramadan geçirdi. Bu arada dört gardiyan da tuvaletlerin bulunduğu kısmı arıyorlardı.

Kıllı, Abuzer'in cebine soktuğu kağıdı buldu ve zafer kazanmış kahraman edasıyla, kağıdı elinde sallayarak koşar adımlarla komutana götürdü.

Komutan merakla açtığı kağıdı okumaya başlayınca suratındaki umut ışıkları bir bir söndü. Okumayı yarım bırakıp, kağıdı Abuzer'e geri uzatırken yüzünde tüm hayalleri yıkılmış bir insanın ifadesi vardı.

Abuzer kağıdı tekrar cebine yerleştirirken, komutana, "bu kağıdı okuyabilmek için koca bir orduyu toplayıp buraya kadar gelmenize gerek yoktu" dedi. "İsteseydiniz bu iddianameyi ben de size getirebilirdim."

Komutan Abuzer'in bu sözlerine cevap vermedi, Kıllı'yı önüne katarak koğuştan çıktı.

Akşam yemekten sonra Kıllı'nın kafası yeniden delikte gözüktü. Abuzer bu sırada tuvalette bulunuyordu. Tuvaletten çıkınca elini, yüzünü ayaklarını sabunla yıkadı ve dişlerini fırçaladı. Kıllı, Abuzer'i ortalıkta göremeyince meraklandı ve

koğuştakilere seslenerek, Abuzer'in nerede olduğunu sordu. Bu esnada Abuzer koğuşa geri dönüyordu ve Kıllı'nın sözlerini duymuştu. Kapının deliğine doğru yaklaşarak:

"Buyur dostum" dedi. "Beni mi soruyorsun?"

Kıllı, Abuzer'i görünce rahatlamıştı. Abuzer'e sadece bakmakla yetindi, cevap vermedi, Abuzer ona yaklaştı.

"İyi ki bu kez, Abuzer buhar olup uçtu, diyerek komutanına koşmadın" dedi. "Böyle konularda daha dikkatli davranmalı ve ortalığı velveleye vermeden önce iyice araştırmalısın."

Kıllı, kalın kara kaşlarını çatarak Abuzer'e baktı, yüzünde biraz da mahcubiyetin izleri dolanıyordu.

"Haberi benim verdiğimi nereden çıkartıyorsun?" dedi ses tonunu sertleştirerek.

"Sen vermediysen babaannen mi verdi?" dedi Abuzer. "Benim iddianameyi okurken, senin delikten bizi gözetlediğini görmediğimi mi sanıyorsun? Senin, benim tuvaletten çıkar çıkmaz uzaklaştığını da fark ettim ve muştulu haberi bir an önce iletmek için komutana koştuğunu da anladım. O an aklıma, cebimdeki iddianameyi çıkartıp, üzerine, işte Kıllı'nın gördüğü kağıt budur, diye bir yazı yazmak geldi.

Ama senin, komutanın önünde düşeceğin durumu daha da kötüleştirmemek için bundan vazgeçtim. Bundan sonra komutanına koşturmadan önce bana danışmayı ihmal etme!"

Gardiyanın yüzü kızardı. Bir şeyler söylemek istiyor, ama söyleyecek bir şey bulamıyordu. Dişlerini öfkeyle birbirine vurdurarak:

"Benim elime yetki verseler, önce senin derini yüzerim!" dedi.

Abuzer "Allah allah!" diyerek başını iki yana salladı ve koğuştakilere dönerek:

"Bunların hepsi daha önce mezbahada çalışmışlar galiba?" dedi. "Gelen giden benim derimin peşinde. Aslında çok özellikli bir derimin olduğunu da söyleyemeyeceğim, ama nedense bunlar taktılar kafayı."

Abuzer yeniden Kıllı'ya döndü:

"Son günlerde biraz fazlaca Kızılderili filmleri seyrediyorsun galiba?" dedi. "Biraz da başka tür filmler seyretsen iyi olacak. Çünkü böyle gidersen pek yakında kendini Oturan Ayı sanıp, kafana tüy takıp dolaşmaya da başlarsın sen."

Kıllı, deliği hızla sürgüleyerek uzaklaştı.

Ertesi gün koğuşa yeni bir mahkum getirildi. Bu Mehmet Ali'nin yakın arkadaşlarından birisiydi ve bir başka koğuştan buraya gönderilmişti.

"Bizim koğuşu fazlaca tehlikeli bulduklarından dağıttılar" diyordu yeni gelen. "Her birimizi ayrı koğuşlara verdiler. Her gün gardiyanlarla aramızda bir olay çıkıyordu. Gardiyanlar koğuşa girmeye çekiniyorlar, her gün birkaçımızı hücreye tıkıyorlardı. Ama bizleri yıldıramamışlardı. Şimdi de böyle bir yöntem denemeye kalkıştılar."

Otuz yaşlarında, kısa kıvırcık siyah saçlı birisiydi yeni gelen. Kestane rengindeki gözlerinin üzerinde siyah tel çerçeveli gözlükleri vardı. İsminin Gökhan olduğunu söylemişti. Mehmet Ali, onu Abuzer'le tanıştırınca dikkatle Abuzer'e baktı ve "ismini çok duydum" dedi. "Seninle birlikte aynı koğuşta kalmak benim için çok iyi bir olay."

Gökhan'ın, koğuşa gelmesiyle beraber Mehmet Ali biraz daha canlandı. Sık sık pencere yanına oturup, kafa kafaya vererek uzun uzun konuşuyorlar, zaman zaman da yalnız iki kişinin duyabileceği alçak sesle tartışıyorlardı.

Bu arada günler de geçmiş, Abuzer'in mahkeme günü gelip çatmıştı. Mahkeme sabahı yine aynı olaylar yaşandı, yine tutuklular sabahın köründe bahçeye çıkartılıp, birbirlerine zincirlenerk saatler boyu orada bekletildiler. Yeniden marşlar söylendi ve tutuklular vahşice dövüldüler.

Abuzer mahkeme salonuna, yanında sekiz askerin gözetiminde girdiğinde mahkeme üyeleri gözlüklerinin üzerinden bakarak, Abuzer'i uzun uzun süzdüler.

Abuzer ellerindeki kelepçeler çözülüp sanık bölümüne ge-

çince, mahkeme üyelerini başıyla selamladı ve "hepinizi saygıyla selamlarım" dedi ve mahkeme heyetinin cevabını beklemeden konuşmasını sürdürdü: "Bunca yıl ziyaretinize gelemeyip beklettiğim için özür dilerim, ama bazen insan, elinde olmayan nedenler yüzünden ilişkilerini aksatabiliyor."

Mahkeme üyeleri dikkatle bakmaya devam ediyorlardı, Abuzer, sanıklara ait en öndeki sandalyelerden birine otururken:

"Rica ederim beyler!" dedi. "Benim varlığımdan rahatsız olmayın ve işinize devam edin. Hatta canınız isterse birer sigara bile içebilirsiniz. Duman beni rahatsız etmez."

Mahkeme üyeleri birbirlerine bakıştılar, başkan dikkatle Abuzer'in yüzünü inceledi, ancak bir sonuca varamadı. Kimlik tespitinin ardından askeri savcı iddianameyi okudu ve Abuzer'in ömür boyu hapse mahkum edilmesini talep etti.

Savcı iddianameyi okurken, Abuzer yüzünde gülücüklerle savcıya ve mahkeme üyelerine bakıyor, mutlu bir insanın rahatlığıyla hakkında istenen cezayı dinliyordu.

Mahkeme başkanı hakim, savcının iddianamesini okuyup tamamlamasından sonra Abuzer'e birkaç soru sordu.

"Bak" dedi. "Burada kimliğinin sahte, asıl isminin başka olduğu söyleniyor, ne diyorsun?"

Abuzer ayağa kalktı, yüzünde mutlu bir insanın ifadesiyle başkana baktı.

"Bu konuda yıllar önce emniyet müdürlüğünde de çok büyük ısrarlarla karşılaştım. Kendileri çok büyük ricalarda bulunarak benden ismimi değiştirmemi istediler, ama bildiğiniz gibi isimler ana baba yadigarıdır, bunu kendilerine uzun uzun anlattım ve eğer pantolonumu veya gömleğimi değiştirmemi isterlerse bunu seve seve yapabileceğimi, ancak rahmetli anamın ve babamın koydukları ismi değiştiremeyeceğimi söyledim."

Mahkeme başkanı hakim, gözlüklerinin üzerinden sürekli Abuzer'e bakıyordu. Bu sırada savcının oturduğu koltuktan hafif bir horlama sesi yükseldi. Başkanın yanında oturan mahkeme üyesi uzanarak savcıyı dürttü, savcı gözlerini açtı şaşkın

şaşkın etrafına bakınarak, "hayrola!" dedi. "Duruşma bitti mi?"

Mahkeme üyesi, savcıya duruşmanın sürdüğünü, ancak kendisinin horladığını, bunun da mahkemenin ahengini bozduğunu söyledi.

Mahkeme başkanı bu kez Abuzer'e hakkındaki suçlamalara karşı bir diyeceğinin olup olmadığını sordu.

Tam Abuzer konuşmak için ayağa kalkmak üzereydi ki, mahkeme salonuna giren bir görevli başkanın kulağına eğilerek, "hanımının telefonda kendisini beklediğini" bildirdi. Başkan yanındaki üyelere, "izninizle şimdi dönerim" diyerek ayağa kalktı.

Abuzer oturduğu sanık sandalyesinden, yüzünde hiç değiştirmediği tebessümüyle konuşmaları dinliyordu. Başkanın izin isteyip, ayağa kalktığını görünce, başkana:

"Lütfen işinize bakın" dedi. "Eğer işiniz önemliyse acele etmeyin. Benim bugün önemli bir işim yok. Burada sizi beklerim."

Başkan ve üyeler sert sert Abuzer'e baktılar. Başkan salondan çıkınca, iki üye aralarında hızla yükselen araba fiyatlarını konuşmaya giriştiler, savcı ise yeniden horlamaya başladı.

Abuzer, başkanın gitmesi üzerine, yanında ayakta dikilen muhafızlara dönerek:

"Beyler" dedi. "Oturmanıza izin veriyorum. Ve bunu bana karşı yapılmış bir saygısızlık saymayacağım."

Mahkeme başkanı telefonda karısıyla hararetli bir konuşma sürdürüyordu. Karısı, kedisinin aniden rahatsızlandığını, derhal bir veterinere götürülmesi gerektiğini söylüyordu. Başkan da şu anda bir duruşmada bulunduğunu, hemen gelmesinin imkansızlığını anlatıyordu. Başkanın bu sözlerine karşın karısı hiddetlenerek, bir komünistin duruşmasının kedisinin rahatsızlığından asla önemli olamayacağını söyledi ve sonunda, kedinin rahatsızlığının, bir komünistin yaşamından daha büyük önem taşıdığına karar verildi. Başkan mahkeme salonuna dönerek üyelere durumu anlattı. Diğerleri de başkana hak verdiler. Başkan, Abuzer'e dosyada bulunması gereken birtakım evrakların eksikliği nede-

niyle duruşmanın bir ay sonraya bırakıldığını açıkladı.

Abuzer, ellerine kelepçe takılırken, salondan çıkmaya hazırlanan mahkeme üyelerine:

"Bu hiçbir şeye benzemedi" diyordu. "İki laf bile edemedik."

Abuzer dışarı çıkartılırken savcının horultusu salonu kaplamıştı.

Mahkeme dönüşü koridorda komutanla karşılaştı. Komutan o sırada gardiyan odasının kapısına kulağını dayamış, gizlice içerdeki konuşmaları dinliyordu. Abuzer'in getirildiğini görünce toparlandı ve Abuzer'e mahkemesinin nasıl geçtiğini sordu.

"Pek önemli bir şey yoktu" dedi Abuzer. "Savcı benim ömür boyu hapisle cezalandırılmamı istedi, ancak bana bu kadar bir ceza vereceklerini sanmıyorum. Verseler verseler en çok müebbet hapis cezası verebilirler. Ama buna da şükretmek lazım elimde bir tek günlük gazete taşıdığım için bu kadar ceza vermeye kalkıştıklarına göre, ya elimde iki farklı günlük gazete ve bunların yanında bir de haftalık mizah dergisi olsaydı ne gibi bir cezaya çarptırılmamı isteyeceklerdi acaba?"

Abuzer koğuşa dönünce bir süre zincirlerin kan oturttuğu bileklerini ovdu, sonra Mehmet Ali ile Gökhan'ın yanlarına çıktı. Gökhan'la Mehmet Ali yine pencerenin kenarına çekilmiş, hararetli hararetli konuşuyorlardı. Ortalarında üzerinde çeşitli çizgiler ve ok işaretlerinin bulunduğu bir kağıt durmaktaydı.

Mehmet Ali, Abuzer'e mahkemenin nasıl geçtiğini sordu. Abuzer de onlara, görüşmelerin kısa sürdüğünü, ama hakimlerin kendisinden çok hoşlandıklarını, bu yüzden de bir ay sonra yine çağırdıklarını anlattı.

"Her neyse" dedi Mehmet Ali ve sesini alçattı, yine her zamanki sakin haliyle ve tane tane konuşarak, şimdi önemli bir düşüncelerinden söz edeceklerini açıkladı:

"Buradan kaçma planı yapıyoruz" dedi. "Bunun için Gökhan'ın buraya gelmesiyle birlikte çeşitli planlar üzerinde durduk ve çeşitli yollar düşündük. En iyisi bir tünel kazıp tüymek. Eğer

başaramazsak kaybedecek bir şeyimiz yok. Bir süre daha hücrede yatarız ve yeniden kaçmayı deneriz. Ama başarırsak kendi kendimizin çıkışını veririz."

Mehmet Ali bunları anlatırken Gökhan, dikkatle Abuzer'in yüzünü inceliyordu, ama hiçbir tepki göremiyordu.

Mehmet Ali sözlerini bitirince bir süre soluklandı ve Abuzer'e, bu konu üzerinde ne düşündüğünü sorarak, isterse bir süre düşünebileceğini söyledi.

"Atın ölümü arpadan olsun" diye cevapladı bu soruyu Abuzer. "Yeniliği ve değişiklikleri her zaman sevmişimdir! Dolayısıyla sizinle birlikteyim. Bütün mesele tünelin uzunluğunu ve yönünü iyi hesap etmekte. Sonuçta tünelin öbür ucunu kazdığımızda, komutanın masasının karşısına çıkmamalıyız. Tabii ki, böyle bir durumda her ne kadar koğuşun dışına çıkmayı başarırsak da cezaevinin dışına çıkamıyoruz."

Gökhan, önündeki krokiyi ve tahmini hesapları göstererek, "merak etme sen." dedi "Biz her şeyi ayarladık. İşin en önemli yanı bu planın fazlaca kişi tarafından duyulmaması, cezaevi yönetiminin ve gardiyanların bu süre içerisinde en ufak bir şeyden şüphelenmemeleridir. Bu yüzden geceleri nöbetleşe çalışacağız. Gündüzleri de fazlaca dikkat çekmemek koşuluyla uyuyacağız. İçimizde en kolay dikkat çekecek kişi sensin. Bu yüzden sen gündüz mümkün olduğunca uyuma ve ortalarda gözük, normal yaşamını sürdür. Çünkü gardiyanlar iki gün üst üste senin gündüz uyuduğunu görürlerse hemen kuşkulanırlar."

Abuzer tüm dikkatiyle Gökhan'ın anlattıklarını dinledi.

"Bana düşen görevi anlayabiliyorum" dedi. "Bana, bol bol gevezelik yap diyorsunuz."

Mehmet Ali gülerek Abuzer'in dediklerini onayladı.

"Oysa" diye konuşmasını sürdürdü Abuzer, "boş boş gevezelik etmeyi hiç sevmem. Çevremde son derece ciddi bir insan olarak tanınırım."

Abuzer, "tüneli neyle kazacağız?" diye sordu.

"Biz her şeyi ayarladık" dedi Mehmet Ali.

Ve ertesi gece kazı, tuvaletlerin bulunduğu bölümden ve en köşedeki tuvaletten başladı. Önce betonun, tuvalet taşıyla birleştiği yerden yıpratılmadan delinmesi gerekiyordu. Bu hem zordu, hem de ses çıkartmadan çok yavaş ve dikkatli hareket etmelerini gerektiriyordu. Plana göre, kazı çalışması her geceyarısı ile sabah saat altı arasında gerçekleştirilecekti ve kaçış ekibi gecede üçer saat nöbetleşe çalışacaktı. Kaçış ekibi asıl olarak altı kişiden oluşuyordu. Mehmet Ali, Abuzer, Gökhan, Adanalı, bir üniversite öğrencisiyken cezaevine düşen İzmirli bir genç, bir de Diyarbakırlı bir Kürt olan Binali. Zaman zaman koğuştaki bazı arkadaşlardan gözcü olarak faydalanacaklardı. Nöbeti gelenlerin, yatakta bulunmadıkları anlaşılmasın diye, battaniyelerin altı yastıkla dolduruluyor, içinde, sanki insan yatıyormuş gibi bir görüntü veriliyordu. İlk günler betonun delinmsi işinde ikişer kişi çalışıyordu. Bir hafta süren bir çalışma sonucunda tuvalet taşının çevresindeki beton delindi ve tuvalet taşı yerinden çıkartılıp yeniden yerine oturtulabilecek bir duruma getirtildi. Artık aşağıya doğru kazılıyordu. Gündüz koğuşta normal yaşam sürüyor, akşam sohbetleri devam ediyor, ancak gece yarısıyla birlikte bazı kişiler yataklarından sessizce kalkıp, battaniyelerinin altını yastıkla kabartıp ortadan kayboluyordu.

Tünelin beton kısmının kırılıp, aşağıya inilip, yatay kazıya başlanmasıyla birlikte, artık dört kişi aynı anda çalışıyordu. Bir kişi toprağı kazıyor, diğeri toprağı, fanilalarından yaptıkları torbaya koyuyor, dışarıya taşıyor, dışarda bekleyen kişi ise bu toprakları diğer tuvaletlerin lağım deliğinde suyla eritip akıtıyordu. Dördüncü kişi ise –bu kişi genellikle koğuştaki gönüllülerden görevlendiriliyordu– tuvaletlerin bulunduğu kısma en yakın ranzada yatarak gözcülük yapıyordu.

Tünelin kazılması çok yavaş ilerliyordu. İşe girişeli neredeyse iki haftalık bir süre geride kalmıştı, ancak yedi-sekiz metrelik bir ilerleme kaydetmişlerdi.

Böyle kaplumbağa hızıyla giderse bir yılda bitmez bu iş diyordu Adanalı.

"Bu işler sabır ister" diyordu Mehmet Ali, onu yatıştırmak için.

"Senin hiç defineci arkadaşın yok mu?" diye sordu Abuzer, Adanalı'ya ve onun cevabını beklemeden konuşmasını sürdürdü: "Benim define arayıcısı bir tanıdığım vardı, adam kendisi gibi bu işe meraklı üç dört kafadar daha bulmuştu. Kahvede bir köşeye çekilirler, ellerine nereden geçtiğini bilmediğim ilginç çizgilerle dolu kağıt parçaları üzerinde saatlerce kafa yorarlardı ve arada bir ortalıktan beş altı gün kaybolurlar, sonra sùklüm püklüm geriye dönerlerdi. Ve kendi kendilerine nerede hata yapıp defineyi ele geçiremediklerini sorarlardı. Bu adamların en hoşlandıkları şeylerden birisi de, birkaç leblebiyle birkaç şişe şarabı içip saatlerce hiç sıkılmadan define avcılığından söz etmekti. Hiçbir zaman onlarla birlikte define peşine düşmememe karşın sırf onların bu güzel serüvenlerini ve tatlı sohbetlerini dinlemek için masalarına otururdum.

Bu işler Mehmet Ali'nin dediği gibi sabır ve direnç ister. Kaldı ki burada uğraşacak başka bir işimiz de yok. Sonunda başaramazsak bile yitirdiğimiz zaman için üzülmemiz gerekmeyecek. Önemli olan çabuk sonuçlanmasından çok, sağlam ve paçayı ele vermeden işi başarmamız."

Yirmi dördüncü günün gecesi, gözcü, koridorda birtakım sesler duydu: Koridorun başındaki koğuşun kapısı açılmış, kalabalık bir grup odaya girmişti. Hemen daha önce belirledikleri şekilde, toprakları tuvalette eriten arkadaşını uyardı. O saatte bu işle görevli İzmirli'ydi. Tünelde çalışanlar da Mehmet Ali ile Gökhan'dı.

Adanalı işareti alınca derhal yan tuvalete geçti ve herhangi bir tehlike anında işaretleşmek için kullandıkları ipi çekti. Mehmet Ali ipin çekilmesini önce tam hissetmedi, ancak ip yeniden arka arkaya birkaç kez çekilince Gökhan'ı uyardı ve işlerini bıraktılar. Tünel çok dardı ve içinde ancak emekleyerek veya sürünerek ilerlenebiliniyordu. Mümkün olabildiğince hızlı hareket ederek tünelin başına ulaştılar, dışarı çıkıp tuvalet taşını eski ye-

rine yerleştirdiler ve üstlerini başlarını temizleyip yüzlerini ve ayaklarını yıkadılar. Mehmet Ali çevreyi bir daha kontrol etti "Aferin Adanalı'ya" dedi kendi kendine, çevrede dikkat çekebilecek hiçbir iz bırakmamış. Mehmet Ali hızla koğuşa girip yatağına yattı. Bu sırada ayak sesleri kendi koğuşlarına yönelmişti.

Abuzer, Mehmet Ali'nin paldır küldür yatağı girmesiyle, gözlerini aralamış, onun soluk soluğa kaldığını fark etmiş, bir terslik ihtimali aklına gelmişti. Çok yavaş bir sesle, "bir terslik mi var?" diye sordu Mehmet Ali'ye.

Mehmet Ali battaniyeyi boğazına kadar çekmişti bile.

"Bilmiyorum" dedi. "Dışarıda birtakım ayak sesleri var ve bizim koğuşa yaklaşıyorlar."

Mehmet Ali tam sözlerini bitirmişti ki, koğuş kapısının asma kilidinin içinde anahtar döndü, sürgü şangırdadı ve kapı gürültüyle açıldı. Subaylar ve gardiyanlar içeriye doluştular.

"Uyanın, arama var!" diye bağırdı bir gardiyan. Koğuştakiler uykulu gözlerle çevrelerine bakıyorlardı. Ancak şaşırmamışlardı, çünkü bu arama taramalar artık kanıksadıkları bir uygulamaydı. Ranzalarından indiler, üstleri sıkı bir biçimde arandıktan sonra havalandırmaya çıkarıldılar. Aramalarda hep öyle yapıyorlardı. Tutuklular havanın sıcak, soğuk, yağışlı olmasına bakılmadan havalandırmaya çıkartılıyorlar, gardiyanlar koğuşun her tarafını didik didik ararken onlar gecenin bir vaktinde saatlerce dışarda bekletiliyorlardı. Arama esnasında koğuşta tutukluların temsilcisi olarak Mehmet Ali kalmıştı.

Ranza altları, çantalar tek tek arandı, yataklar kaldırılıp altlarına bakıldı, yastıklar, battaniyeler birbiri üstüne yığıldı. Bir grup gardiyan da tuvaletlerin bulunduğu kısma girmişlerdi. Lavabo altlarını, ayna arkalarını, kapı çerçevelerini didik didik aradılar. Mehmet Ali'nin gözü koğuşta, kulağı tuvalet kısmını arayan gardiyanlardaydı ve onlar bir türlü geri gelmek bilmiyorlardı. Mehmet Ali, koğuşu bırakıp o tarafa gitmek için büyük bir arzu duyuyor, ama içindeki heyecanını bastırıyor, yerinde duruyordu. Gardiyanlar en küçük kağıt parçalarını

dahi dikkatle inceliyorlar; sigara, kibrit paketlerinin içlerine kadar bakıyorlardı.

Sonunda tuvaletlerin bulunduğu kısmı arayan gardiyanlar geri döndüler ve başlarındaki subaya herhangi bir şey bulamadıklarını söylediler. Mehmet Ali derin bir nefes aldı. Gerilen sinirleri bir anda gevşeyip, rahatlamıştı.

Arama sona erip, gardiyanlar koğuşu terk edince, bahçedeki tutukluların geri dönmelerine izin verildi. Koğuşa ilk girenler, Gökhan ile Adanalı'ydı. Meraklı gözlerle Mehmet Ali'ye baktılar ve onun sakin sakin oturduğunu görünce rahatladılar.

Abuzer koğuşa en arkadan, görevli gardiyanla birlikte döndü. Koğuştan içeriye girdiklerinde hâlâ bu gece yağmur yağıp yağmayacağını tartışıyordu.

"Hayır dostum yanılıyorsun" diye konuşuyordu Abuzer. "Göreceksin bu gece yağmur yağmayacak. Bu konuda benim sözlerime güvenebilirsin. Gökyüzünü kaplayan o bulutlar yeteri kadar aşağıda değiller. Onlar çok yukarılarda amaçsız amaçsız dolaşan havai bulutlar. Nasıl ki burnu havalarda dolaşan havai insanlardan bir fayda bekleyemezsen, bu bulutlardan da boşuna yağmur bekleme. İstersen seninle bu konuda bahse tutuşabilirim."

Gardiyan, Abuzer'in bu sözlerine karşılık, kendisinin köyde yetiştiğini, yağmur bulutlarını iyi tanıdığını söyleyerek kapıyı kilitledi.

Abuzer, onun arkasından, "yağmur bulutlarını tanımak patates tarlasını çapalamaya benzemez" diye bağırıyordu. "Yarın gel de sana bu konuda bildiklerimi anlatayım."

Kapının kilitlenmesiyle birlikte iyice rahatlayan Mehmet Ali, neşeli bir kahkaha attı. Gökhan ona bakıp, "az daha yakayı ele veriyorduk" dedi.

Mehmet Ali, Adanalı'ya döndü, "bravo sana!" dedi. "Ortalığı öyle güzel temizlemişsin ki ben bile şaşırdım."

"Mecburen" dedi Adanalı. "Başka çaremiz yok." Bu sözlerinin ardından Abuzer'e döndü.

"Ne kadar rahat adamsın sen yahu!" dedi. "Biz sıkıntıdan dokuz doğururken, sen bulutların bilmem nesinden konuşabiliyorsun."

Abuzer o sırada gardiyanların koğuşun orta yerine attıkları yatak ve battaniyelerin arasından kendine ait olanları bulmuş ranzasına getirmiş, onları yerleştirmekle meşguldü.

"Korkunun ecele faydası yoktur, dostum" dedi Abuzer, Adanalı'ya. "Önüne çıkan her şey için kendini sıkıntıya sokmaya değmez. Tüneli bulsalar bizi hapse atacak değiller ya, zaten hasipteyiz. Biz de uygun bir zamanda yenisini kazarız veya kaçmak için yeni bir yol buluruz. Nasılsa biz kaçınayı kafaya koyduk."

O gece tünele bir daha inilmedi. Kazı işini bir gece sonra sürdürmeye karar verip yattılar.

Bir gece sonra Adanalı tüneldeki işini bırakıp geri döndü ve uyumakta olan Mehmet Ali'yi uyandırıp, önüne büyük bir kayanın çıktığını ve tünelin ilerlemesinin durduğunu anlattı.

Mehmet Ali usulca yatağından süzülüp tünele girdi ve bir süre sonra geri döndü.

"Duvar bu!" dedi. "Cezaevi duvarlarından biri."

Gökhan'ı uyandırdılar. Gökhan uykulu gözlerle bir süre çevresine bakındı. Mehmet Ali ona durumu anlattı, o da yatağından sessizce kalkıp tünele indi ve bir süre sonra geri geldi.

"Evet" dedi "ön duvar bu. Biraz daha aşağı inmemiz gerekecek, ama sanırım biraz da rotayı şaşırmışız."

"Nasıl şaşırmışız?" diye sordu Adanalı.

Gökhan tuvalet taşını yerine yerleştirdi.

"Şimdi etrafı temizleyip yatalım" dedi. "Bu konuyu yarın sağlıklı bir kafayla değerlendiririz. Bu saatte gereksiz yere bir araya toplanıp dikkat çekmeyelim."

Ortalığı temizleyip yataklarına girdiler, ama gözlerini uyku tutmadı, sabahı zor ettiler.

Ertesi gün Gökhan yeni hesaplar üzerinde kafa yordu ve sonunda hatayı buldu.

"Kazarken farkına varmadan güneye doğru kaymışız. Çıkış yolumuz başlangıçta doğru, ancak sonradan yönümüzü kaydırmışız. Şimdi on metre kadar geri gelip yeniden kazacağız. Bu hata bize yaklaşık altı günlük bir süre kaybettirdi. Neyse ki, erken fark ettik, yoksa Abuzer'in baştan söylediği gibi, komutanın masasının karşısına çıkabilirdik!"

Tünelin kazılmaya başlamasından bu yana bir aylık bir süre geçmiş, bu arada da Abuzer'in ikinci mahkemesinin günü gelmişti.

Abuzer, mahkeme salonuna girer girmez mahkeme heyetini selamladı. Ellerindeki kelepçeler çıkartılınca, sanık bölümüne geçti ve mahkeme üyelerine:

"Beyler" dedi. "Sizlere yeniden kavuşabilmek ne büyük bir mutluluk. Geçen sefer yeteri kadar bir arada kalamamış ve dolayısıyla uzun uzun konuşma fırsatı bulamamıştık. Ama umarım bu kez doya doya dertleşebiliriz."

Mahkeme üyeleri gözlüklerinin üzerlerinden sert bakışlar fırlattılar.

Başkan önündeki dosyayı karıştırarak, yanındaki üyelere, "Nerede kalmıştık?" diye sordu.

Üyelerin mahkeme başkanına cevap vermesine fırsat bırakmadan Abuzer ortaya atıldı.

"Kedi meselesinde kalmıştık efendim" dedi.

Başkan kafasını dosyadan kaldırdı, sert bir ses tonuyla "Sen sus!" dedi. "Burası bir mahkeme salonu, karılar hamamı değil. Ben izin vermedikçe konuşamazsın."

"Özür dilerim efendim" dedi Abuzer. "Burasının kadınlar hamamı olabileceği gibi bir düşüncem asla yok. Ben sadece sorunuza yanıt verip size yardım etmek istemiştim. Kaldı ki burası karılar hamamı olsaydı, bizler buraya giremezdik. Çünkü kadınlar hamamına yalnızca kadınlar girebilirler. Yalnız hep merak etmişimdir efendim, kadınlar hamamına yalnızca kadınlar, erkekler hamamına yalnızca erkekler girebilirler, acaba bu kadınla erkek karışımı cinsiyette olduklarını iddia edenler nereye giri-

yorlar? Bu konuda yeterince malumatım yok."

Başkan yumruğunu kürsüye vurdu. Bu gürültüyle yumuşak deri koltuğunda tatlı tatlı uyuklayan savcı yerinden sıçradı, şaşkın şaşkın başkana bakarak:

"Deprem mi oluyor?" diye sordu.

Savcının yakınındaki üye, deprem meprem olmadığını, sadece başkanın yumruğunu kürsüye vurduğunu söyledi.

Başkan öfkesi yatışınca, Abuzer'e hakkındaki suçlamalara karşı savunma yapıp yapmayacağını sordu.

Abuzer, bu soru üzerine yerinden doğrularak, savunmasına başlamadan önce jüri üyelerinin yerlerini almasını beklemeleri gerektiğini hatırlattı.

Başkan şaşkın şaşkın önce yanındaki üyelere baktı. "Ne diyor bu adam yahu?" dedi. Sonra Abuzer'e döndü.

"Ne jürisinden bahsediyorsun sen?" dedi.

Abuzer başkanı, televizyonda sık sık gösterilen Amerikan filmlerindeki mahkemelerde, jüri bulunduğunu, bu jürinin mahkemenin başından sonuna değin duruşmaları izlediğini, gerçi bu jüride yer alan beyazların, suçlu diye önlerine getirilen zencileri suçlu ya da suçsuz olduklarına bakmadan mahkum ettirdiklerini, ayrıca bu filmlerde savcıların oturdukları yerden değil, ayakta gezinerek, bazen hızlarını alamayıp koşturarak, tıpkı bir tiyatro sanatçısı gibi rol kestiklerini, bazen gülüp, bazen gözyaşı döktüklerini, böylece oradaki savcıların daha büyük etki sağladıklarını, burada görevli savcı beyin de böyle davranması halinde daha büyük başarılar sağlayabileceğini ve örneğin kendisini idama mahkum ettirebileceğini anlattı. Son olarak da böylesi bir mahkemenin daha eğlendirici olabileceğini ve insanlara hoşça vakit geçirtebileceğini belirtti.

Başkan, Abuzer'in sözleri bitince, yanındakilere döndü:

"Tamam, bulduk belayı!" dedi.

Savcı, Abuzer'in konuşması arasında savcı sözcüğü geçince, gözlerini aralamış ve konuşmayı dinlemişti. Başkanın bu sözlerinden sonra ayağa kalkarak:

"Sanığın mahkemeyi alaya alan bu davranışlarından ötürü, beş sene daha hapisle cezalandırılmasını istiyorum" dedi.

Savcının bu isteminden sonra, Abuzer yeniden ayağa kalktı, "Sayın savcının istekleri karşısında boynum kıldan incedir" dedi.

"Yalnız ben şunu anlayamadım efendim! Ömür boyu hapisle birlikte bu beş sene ceza nasıl uygulanacak? Önce beş seneyi doldurup da üstüne mi ömür boyu hapis yatacağım, yoksa ömür boyu hapis yatıp, cezaevinde öldükten sonra mı bu beş seneyi yatacağım. O zaman da yeni bir sorun ortaya çıkıyor, çünkü ölmüş olacağımdan nerede yatacağım. Acaba beni cezaevinin bir köşesine gömüp, beş sene sonra sivil bir mezarlığa mı nakledecekler? Bu konunun da burada açıklığa kavuşturulması gerekir sanırım."

Savcı gözlüklerinin üzerinden intikam duygularıyla dolu bakışlarla Abuzer'e baktı.

"Sen hiç merak etme" dedi. "Biz seni yatıracak yer buluruz!"

Başkan önündeki dosyayı kapatıp Abuzer'e savunma yapıp yapmayacağını yeniden sordu. "Bu senin son şansın" dedi. "Eğer gevezeliklerine devam edersen, bundan sonraki duruşmalarını sensiz yapacağız."

Abuzer ayağa kalktı, mutlu bir ifadeyle mahkeme heyetine baktı.

"Ben bu konulardan pek anlamam efendim" dedi. "Ama cezaevinde birlikte kaldığım bir arkadaşım bana ait iddianameyi okudu. Bu arkadaş hapse düşmeden önce avukatlık yapıyormuş. Bu konularda son derece bilgili bir insandır ve bana dedi ki, sor bakalım onlara; neye dayanarak seni mahkum etmeye kalkışıyorlarmış? Tek kişiden nasıl bir örgüt oluşurmuş? Ellerinde ne gibi deliller varmış? Zaten benim emniyette ifadem de yokmuş. Üzerimde beni suçlayabilecek herhangi bir şey de bulunmamış...

İşte bunun gibi sözleri söyledi. Tabii bunlar benim için anlayamadığım konular. Bunun için ileri geri konuşup sizin kıymetli zamanınızı almayayım. Ancak şunu da açıkça belirteyim ki, arada bir inşaat, harfiyat gibi işlerde çalıştığım doğrudur. Bazı zaman eski binaların yıkım işlerinde kazma salladığım da doğ-

rudur. Ama devleti yıkmaya çalıştığımı hiç hatırlamıyorum."

Abuzer yerine oturdu. Başkan ve üyeler birbirlerine baktılar. Başkan, savcıya ve üyelere, bu konuyu içeride odada tartışmayı önerdi. Öneri oybirliğiyle kabul edildi ve hep birlikte içeriye odalarına çekildiler. Kendilerine çay söyleyip konuşmaya başladılar.

"Ne yapacağız bu herifi?" dedi Başkan.

Savcı "Basalım cezayı gitsin..." dedi. "Onunla mı uğraşacağız?"

Başkan gözlüğünü çıkartıp masanın üzerine koydu.

"Herif haklı" dedi. "Hakkında hiçbir delil, en ufak bir kanıt yok. Bomboş bir dosya. Adam emniyette bile ifade vermemiş."

"Öyleyse asalım!" dedi savcı. "Bir daha böyle delilsiz, melilsiz yakalanmasın."

Savcı, görüşünü açıklarken, mahkeme üyelerinden biri, elindeki milli piyango biletini önüne açtığı gazetede yer alan kazanan numaralar listesiyle karşılaştırıyordu.

"Tuh!" dedi. "Az farkla beş milyonu kaçırdım yine."

"Seninki de bir şey mi?" dedi savcı. "Ben geçtiğimiz yılbaşı çekilişinde üç rakamla büyük ikramiyeyi kaçırdım."

"Ben piyango bileti almıyorum" diye söze karıştı başkan.

"Spor Toto oynuyorum. Bir hafta ne güzel tüm maçları bildim. Ama o haftada bilen o kadar çoktu ki, masrafları zor kurtardım."

"Bizim Turgut Albay dört sene önce tutturmuştu totoyu" dedi savcı. "İyi para almıştı o zamanlar. Şimdiki oturduğu daireyle, arabayı o parayla almıştı."

Başkan, savcı ve üyeler arasında bu konuşmalar sürerken, diğer üye ayakkabısını ve çorabını çıkartmış, ayak parmaklarının aralarını ovalıyordu. Başkan, ona dönüp:

"Sen de kurtulamadın gittin şu illetten" dedi.

"Sormayın" dedi ayak parmak aralarını kaşıyan üye. "Bıktım şundan. Aslında bu rahatsızlığın iyileşmesi için ayakkabı, çorap giymemek gerekli, ama işten güçten kafamızı kaldırıp da doğru dürüst istirahat edemiyoruz ki."

Bardaklardaki çaylar bitmiş, yenisini istemişlerdi. Savcı taze

çaydan bir yudum içti ve yüzünü buruşturdu. "Şekerini atmayı unutmuşum" dedi.

"Sen de lop gibi şeker doldurmadan içemiyorsun bu çayı" dedi başkan. "Bak ben yarım şekerden başka atmıyorum."

"Bizim Şenol Albay da çok şekerli içer çayı" dedi parmak aralarını kaşıyan üye.

Üyelerden piyangoya bakanı:

"Şenol Albay geçenlerde Silivri'den bir yazlık daire satın almış" dedi.

Savcı içini çekti.

"Adamın karı tarafı zengin" dedi. "Kısmetli adammış, habire miras kalıyor."

Başkan saatine baktı:

"Ooo! Saat de öğlene gelmiş" dedi. "Benim karnım acıktı. Zaten dosya üzerinde de bayağı tartışmış olduk. Şimdi içeri girelim de adamı gönderelim."

Ayak parmak aralarını kaşıyan üye, çorabını ayağına geçirmeye çalışarak:

"Ne karar verdik?" diye sordu.

Başkan ayağa kalkmıştı, eline de dosyayı aldı; "Öyle hemen karar mı verilirmiş?" dedi gülerek. "Sekiz on duruşma geçsin de kararımızı o zaman açıklarız."

Abuzer'e duruşmasının bir ay sonraya kaldığı bildirildi.

Cezaevi girişinde tutuklular çok sıkı aramadan geçiriliyorlardı. Bütün üstleri başları, iç çamaşırlara kadar aranıyor, ayakkabılarını, çoraplarını çıkartıp içlerine bakılıyordu. Komutan, odasından çıkmış, aramayı bizzat kendisi yönetiyordu. Aranma sırası Abuzer'deydi. Komutan gardiyana, "bu herifi çok dikkatli arayın!" dedi. Arama sürerken komutan, Abuzer'e, mahkemenin sonuçlanıp sonuçlanmadığını sordu.

"Maalesef sonuçlanmadı" dedi Abuzer.

Komutan, "neden?" diye sordu.

"Ben mahkeme heyetine, bu tip önemli mahkemelerde jürinin bulunması gerektiğini, söyledim. Bu sözlerime hak verdiler

ve arka odaya çekilip bu konu üzerinde uzun uzun tartıştılar. Sanıyorum, şu anda jüride yer almak isteyen gönüllüleri bulmak için gazetelere ilan vermekle meşguller. Gerekli hazırlıkları tamamlamak için mahkemeyi bir ay sonraya ertelediler."

Komutanın yüzünde öfke ve nefret rüzgarları dolaştı.

"Senin kadar ciddiyetsiz bir herifle daha karşılaşmadım!" dedi. "Sen iflah olmaz bir şarlatansın!"

Abuzer, komutanın bu sözlerine şiddetle itiraz etti. "Bu konuda bana haksızlık ettiğinizi söylemek isterim." dedi. "Bana inanmıyorsanız telefon açıp mahkeme başkanına sorabilirsiniz. Siz onları aramasanız bile belki de onlar sizi arayıp jüride yer alınanızı teklif edebilirler. Böyle bir şey beni de sevindirir. Çünkü jüride tanıdığım bir insanın yer alması benim için bir kazançtır, en azından sizin, bana idamdan fazla bir ceza verilmemesi için çalışacağınızdan eminim."

Abuzer sözlerinin sonunu getirmeden, komutan çabuk ve kısa adımlarıyla arkasını dönüp uzaklaşmıştı bile.

Abuzer, Kıllı'nın gözetiminde koğuşa dönerken, aralarında şu konuşmalar geçiyordu.

"Komutan senden nefret ediyor" diyordu kıllı.

"Bu konuda tamamen yanlış düşünüyorsun. O beni sever ve sayar."

"Elinden gelse, senin derini yüzer!"

"Üst makamlar burada görev verecekleri kişilerde daha önce mezbahada çalışmış olmaları şartını arıyor galiba?"

"O nedenmiş?"

"Son günlerde hepiniz, derimin peşinde dolaşıyorsunuz."

"Komutandan uzak dur. Sabrı taşmak üzere."

"Bu konuda yanlış düşündüğünü söylemiştim. Az önce sohbetimizi yarıda bırakıp nereye gittiğini sanıyorsun? Benim sözümü dinledi. Şimdi mahkeme başkanına telefon edip, jüride yer almak istediğini söyleyecek."

XXV

Tünelin kazılması, önlerine çıkan sert toprak tabakası nedeniyle iyice zorlaşmıştı. Ayrıca çıkan toprağın, tuvalet lağımlarını tıkaması tehlikesi başgöstermişti. Bunun üzerine, toprakların geride iz bırakmadan ortadan kaldırılabileceği yeni bir yol aramak zorunda kalmışlardı. Sonunda Mehmet Ali bunun da çözümünü buldu.

Toprak, tuvaletlerin bulunduğu kısımdaki havalandırma bacasının içine doldurulabilirdi. O arada da tuvaletleri toprak eritmek için kullanmazlar, bu süre içerisinde de lağımlardaki topraklar tamamen eriyip giderdi. Bunun için tuvaletlere bol bol su akıtmak gerekiyordu. Mehmet Ali'nin bu önerisi, gerilen sinirleri yeniden yumuşatmış ve çalışma azimlerini kamçılamıştı.

Tünel ilerleyip, çıkışa doğru yaklaştıkça, içlerindeki heyecan biraz daha artıyor, ellerinde olmadan sinirleri geriliyordu. İçlerinde bir tek Abuzer hâlâ eski rahatlığını koruyor, ortalıkta dolaşıyor, koğuştakiler ve gardiyanlarla, karşısına çıktıklarında da subaylarla çene yarıştırıyordu. Tünelde çalışma sırası kendine geldiğinde soluklanmadan çalışıyor, bazen kendini iyi hissetmeyen arkadaşının yerine tünele dalıyor ve saatlerce hiç durmadan kazıyor kazıyordu.

Mehmet Ali, dışardaki arkadaşlarıyla sağlam ve güvenli bir irtibat sağlamış, gelişmelerden onları haberdar ederek, dışarı çıkmayı başarırlarsa, kendilerini oradan kazasız belasız uzaklaştıracak bir plan hazırlamalarını istemişti. Dışardaki arkadaşları da, bu yöndeki hazırlıklar için özel bir komite kurup, en sağlam ve güvenli yolu araştırmaya başlamışlardır.

Şimdi artık tünelin sonuna doğru yaklaşılıyordu. İçlerindeki tek kaygı, sonunda bir hata yapıp bütün emeklerin boşa gitmesiydi. Bu husus göz önüne alınarak son günlerde eskiye göre daha dikkatli ve titiz bir çalışma gerçekleştiriyorlardı.

Ve bir gece az daha, korktukları başlarına geliyordu. Yine bir sabaha karşı aniden bir aramaya denk gelmişlerdi. O sırada

tünelde Abuzer'le, Adanalı çalışıyordu. Mehmet Ali tünelin dışındaydı, içerden çıkan toprak torbasını tek eline alıp tek eliyle de havalandırmaya tırmanarak toprakları hava bacasından içeriye boşaltıyordu. Koğuştakiler, gözcünün dışında derin bir uykudaydılar.

Gözcünün uyarısıyla, Mehmet Ali işini bırakıp tehlike ipini çekerek tüneldekiler uyardı, ama artık tünel bir hayli uzamıştı ve geri dönüş kısa bir sürede gerçekleşemiyordu. Abuzer ile Adanalı çıkışa geldiklerinde dışardaki ayak sesleri de koğuşa yaklaşmıştı. Tünelden ilk çıkan Adanalı'ydı. Üstünü başını temizleyip yatağına koşmuştu. Yatağına daha önce dönen Mehmet Ali, Abuzer'in ve Adanalı'nın yataklarındaki yastıkları çıkartmış, yerlerine koymuş ve battaniyeleri de açmıştı. Abuzer tünelden çıktığı anda koğuş kapısı da açılmış, arama görevlileri içeriye girmişlerdi. İçeriye girer girmez ilk dikkatlerini çeken de Abuzer'in boş yatağıydı. Arama ekibinin başındaki subay, boş yatakta kimin yattığını ve şu anda nerede bulunduğunu sordu.

Mehmet Ali, aniden uyandırılmış bir insanın uyku mahmurluğu içinde, "Abuzer'in bütün gün boyunca karın ağrılarından şikayet edip, ikide bir tuvalete koşturduğunu, şimdi de büyük ihtimalle tuvalette olabileceğini" söyledi.

Subay, yanında beş gardiyanla derhal tuvaletlerin bulunduğu kısma daldı. O arada Abuzer tuvalet taşını yerine yerleştirip alttan destekleri koymuş, üstünü başını temizliyordu.

Teğmen, tuvalette kimsenin bulunup bulunmadığını, içerde biri varsa ses vermesini söyledi.

Abuzer, ses vererek kendisinin orada olduğunu, ancak diğer tuvaletlerde kimsenin bulunup bulunmadığını bilmediğini söyledi.

Yataklardan birinin boş olduğunu görünce subayın aklına kötü şeyler gelmişti, ama şimdi tuvalette bir kişinin bulunduğunu anlayınca derin bir soluk almış ve rahatlamıştı. Subay içerdekinin adını sordu.

"İsmim Abuzer." diye ses geldi tuvaletten.

Subay, Abuzer'in derhal tuvaletten çıkmasını istedi. "Korkarım bu ricanızı hemen yerine getiremeyeceğim" dedi Abuzer. "Acelenizden sizin de karnınızın çok ağrıdığı anlaşılıyor. Bir de yan tuvaletlere baksanız. Kapıların kapalı olduğuna kanmayın, belki de boşturlar.

Subay, "bu bir rica değil, emirdir!" dedi. "Derhal dışarı çık!"

"Sanıyorum fena halde kabızım" dedi Abuzer. "Bütün gün tuvalete taşınınama rağmen bir türlü rahatlayamıyorum, ama şu anda biraz daha ıkınıp sıkınırsam rahatlayabileceğimi hissediyorum."

"Sana kesin olarak çıkmanı emrediyorum!" diye bağırdı subay. "Yoksa ben seni bir güzel rahatlatacağım!"

Tuvaletten, "keşke böyle bir iyilik yapabilseniz" diye bir ses duyuldu ve kapı açıldı, Abuzer iki eliyle karnını bastırarak sıkıntılı bir yüzle dışarı çıktı.

Subay, gardiyanlara, Abuzer'i aramaları emrini verdi. Üstü aranırken Abuzer, sıkıntıyla karnını bastırıyor, "bir bilseniz, ne zor şeymiş şu kabızlık" diyordu. "Tam koğuşta otururken şuraya, karnımın içine bir sancı saplanıyor, tamam şimdi rahatlayacağım diyerek sevinçle tuvalete koşuyorum ve neredeyse bir saat bekliyorum, ancak boşuna... İshal olmak bundan daha iyi. Hiç olmazsa ishalde tuvalete koşup oturunca boşu boşuna koşturmadığını anlıyorsun. Koştuğuna değiyor ve sonuçta bir şeyler ortaya çıkıyor."

Abuzer'in aranması bitince, diğerleri gibi havalandırmaya çıkarttılar. Dışarda yağmur çiseliyordu. Arama sona erdiğinde, yağmur hepsinin içlerine işlemişti. Koğuşa dönerlerken Abuzer, Gökhan'ın yanına sokulmuş, ona "bu yağmura ahmak ıslatan derler" diyordu. "Ama bizim burada sığınabilecek bir yerimiz olmadığından, bu yağmurun altında ıslandığımız için, kimse bizi ahmaklıkla suçlayamaz. Bu yönden, için rahat olsun."

Gökhan o sırada içerde bir aksiliğin çıkıp çıkmadığını merak ettiğinden, Abuzer'in sözlerini anlayabilecek durumda değildi.

Mehmet Ali, koğuş kapısı kapanıp görevlilerin koğuş çevresinden tamamen uzaklaştıklarından emin olunca, Abuzer'in boynuna sarıldı.

"Sağol benim sevgili can dostum!" dedi. "Sen gerçekten çok büyüksün ve inanılması zor soğukkanlılıkta bir insansın!"

Mehmet Ali'nin coşkusunu diğerleri de paylaşıyor, gelip Abuzer'i kutluyorlardı. Abuzer bir süre sabırla bekledi, sonunda dayanamayıp, elini havaya kaldırdı.

"Şimdilik bu kadar yeter" dedi. "Vücudumda birkaç tane sağlam kemik kaldı, onları da sizler mi kırmak istiyorsunuz?"

Abuzer, yerdeki yığın içinden kendine ait yatak, battaniyeyi ve yastığı bulup ranzasına çıktı ve onları yerlerine yerleştirdi, sırtını duvara dayayıp oturdu. Gözleri boşluğa dalıp gitti. Abuzer'in bu hali, Mehmet Ali'nin dikkatini çekmişti. Onu ikinci kez böyle hüzünlü görüyordu. Daha önce Bayram'ın ölümünden sonra da böyle uzun uzun boşluğa takılıp kalmıştı. Mehmet Ali, Abuzer'e, "neden, birden hüzünlendin?" diye sordu.

Abuzer gözlerini boşluktan ayırmadan, derin bir iç çekti.

"Keşke Bayram, yani bizim çocuk da burada, aramızda olabilseydi şimdi" dedi. Sesinde ince bir hüzün vardı. Bir süre sustu, boşluğa bakmaya devam etti. "Ama o daha çocuktu" dedi. "Evet o daha bir çocuktu. Nasıl da neşeli, nasıl da coşku dolu, nasıl da isyankardı ve ne güzel hayallere sahipti geleceğe dair."

Abuzer yeniden sustu. Mehmet Ali, onun şu anda uçtuğu düş dünyasını gölgelemek için konuşmuyordu. Başını yastığa koyarak Abuzer'i düşleriyle başbaşa bıraktı.

Ertesi gece çalışmalar devam etti. Yaptıkları hesaplara göre önlerinde büyük bir aksilik çıkmadığı takdirde on beş günlük bir süre kalmıştı. Artık heyecan doruktaydı.

"Kalbim bu heyecana daha fazla dayanamayacak!" diye söyleniyordu Adanalı. Bütün gün boyunca yerinde duramıyor, sigara üstüne sigara içiyordu.

Mehmet Ali, tünelin kesin olarak biteceği tarihi düşünüyor-

du. Dışarıya ona göre haber iletecekti.

Aralarında tünelden dışarıya çıkışın en uygun hangi saatte olabileceğini tartışıyorlardı.

"Benim için fark etmez" diyordu Abuzer. "Ama ben askerdeyken en çok gece üç ile beş saatleri arasındaki nöbetlerimde uyuklardım."

Diğerleri de en uygun saatin bu olduğu noktasında birleştiler. Gökhan bunları anlatırken sık sık gözlüğünün çerçevesiyle oynuyordu. Ve saatin sıfır dört, gecenin de bulutlu, karanlık, puslu bir gece olmasında karar kılındı. Mevsim itibariyle parlak ışıklı bir gecenin çıkıvermesi zayıf bir olasılıktı, ama tüm olasılıklar hesaba katılarak, eğer on beşinci günün sonunda böyle bir geceye rastgelinirse, kaçış ertesi geceye veya daha ertesi geceye bırakılacaktı. Mehmet Ali, bu tartışmaların ardından kesin haberi dışarıya göndermek için hazırlıklarını yaptı ve haberi yerine ulaştırdı. Bundan on iki gün sonra, yani kaçıştan üç gün önce dışardakilerden beklenen haber geldi. Mehmet Ali sevinçten yüreği hoplayarak bunu arkadaşlarına bildirdi.

Artık son güne gelinmişti. O gün hava sabahtan yağmurluydu. Bu iyiye işaretti. Mehmet Ali ve Gökhan, pencerenin yanından ayrılmıyorlar, gözlerini hiç ayırmadan gökyüzüne bakıyorlardı. Öğleden sonra gökyüzünü kaplayan bulutlar ağır ağır dağılmaya başladı ve güneş, dağılan bulutların arkasından parlak yüzünü gösterdi. Gökhan dağılan bulutlara kederli kederli bakarak.

"Şimdi iş yattı!" dedi. "Hava açıyor. Sanıyorum bulutsuz ve aydınlık bir gece olacak."

Mehmet Ali de suratını asmış, hiç kıpırdamadan gökyüzüne bakıyordu.

Havalandırma saatinde başları hep gökyüzünde dolaştılar.

Abuzer ise onların aksine, çevresine topladığı altı yedi kişilik gruba, tavuğun en güzel yerinin filotusu olduğunu anlatıyordu.

"Bembeyazdır burası" diyordu. "Filotuyu çıkaracaksın, iyi

marka kaliteli bir şarabın içerisine on-on beş dakika kadar yatıracaksın, sonra şaraptan çıkartıp, galeta ununa batıracak, her yanını bu una bulayacaksın. Ardından kızartacaksın. Tadına doyulmaz. Eğer günün birinde dışarıda bir araya toplanabilirsek, size bu yemeği hazırlayacağıma söz veriyorum."

Abuzer'i dinleyenlerden birisi, tavuk etini sevmediğini söyledi.

"Madem öyle" dedi Abuzer, "sana sevdiğin bir yemek hazırlarım. Sözüme güvenebilirsin. Ayrıca yemek pişirmedeki ustalığıma da hayran kalacağınıza eminim. Çünkü bugüne kadar pişirdiğim yemeklerden henüz kimse zehirlenmedi.

Gece boyunca, Mehmet Ali gökyüzüne baktı durdu, ama gökyüzünde tek bir bulut dahi belirmedi. Yıldızlar dans ediyorlardı.

Mehmet Ali sürekli, "ne aksilik, istesek böyle havaya rastgelmezdik!" diye söylenip duruyordu. Gökhan sıkıntıdan gözlüğünün çerçevesiyle oynuyor, gözlüğü bir çıkarıp bir takıyordu.

Abuzer geceyarısından sonra saat üçe kadar yatağında bekledi ve "yıldızlar bu gece kaçmamızı istemiyorlar" deyip gözlerini kapadı. Çok geçmeden tatlı bir uykuya daldı. Diğerleri sıkıntıyla yataklarında bir o tarafa, bir bu tarafa döndüler. Bir türlü uykunun kollarına kendilerini bırakamadılar.

Ertesi gün de güneş tepelerinde dolandı durdu. Güneş parladıkça Mehmet Ali'nin yüzü kararardı.

Gece, kaçış ekibinde yer alanlar, Gökhan'la birlikte yıldızların oynayışını seyrederken, Abuzer yattığı yerden onlara, "bu kadar üzülmenize gerek yok beyler" diyordu. "Nasıl olsa gideceğiz. Ha bir gün önce, ha bir gün sonra ne fark eder. Askerliğimin son gününde tabur komutanımız benim tezkeremi imzalamamıştı, bunu beni cezalandırmak için yaptığını da açıkça söylemişti. Ben de kendisine aynen şöyle demiştim:

Benim burada bir gün fazladan kalmamın size ne kazandıracağını bilemem. Komutan sizsiniz ve bunu en iyi siz bilirsiniz. Ama benim için ha bir gün önce, ha bir gün sonra gitmenin

önemi yok. Hatta isterseniz bunu iki güne de çıkartabilirsiniz. Askerliği çok seven birisi olarak, bunun bana mutluluk vereceğini de bilmenizi isterim."

Bu sözlerim üzerine, komutan, "madem seni bu kadar mutlu edecek, o zaman seni burada beş gün daha bırakıyorum" demişti. Böylece beş gün daha fazladan askerlik yapmak zorunda kalmıştım. Ancak sonuçta beş gün gecikse de tezkereyi almıştım."

Ertesi sabah güneş yeni len iri gövdesini gösterdi. Ve büyüyerek tepeye doğru mağrur bir şekilde ilerledi. Bir ara nereden kopup geldiği anlaşılmayan bir bulut parçası gözüktü. Penceredekiler umutla bulutun peşine takıldılar. Ama bulut parçası, güneşi selamlayıp yoluna devam etti. Öğleden sonra havalandırma saatinde, gökyüzünde bir küçük bulut parçası daha belirdi. Ardından, ondan biraz daha büyükçe bir bulut parçası daha çıkageldi. Ağır ağır bulutlar toparlanmaya, güneşin önünü perdelemeye başlamışlardı. Havalandırma saatinin sonunda artık güneş, bulutların arkasında kaybolmuştu.

Mehmet Ali, Gökhan'a ve diğerlerine baktı, hepsinin gözlerinin içi gülüyordu. Havalandırma kapısına doğru yürürken, yüzünde bir ıslaklık hissetti. Kafasını gökyüzüne doğru kaldırdı, alnına bir damla daha düştü. Ve damlalar birbirini takip etti.

Akşam yemekten sonra aralarında tünele giriş sırasını belirlediler; en önde, dışardakilerle irtibatı sağladığından Mehmet Ali gidecekti. Onu sırasıyla Adanalı, Abuzer, İzmirli, Binali ve Gökhan takip edeceklerdi.

Saatler ilerlemek istemiyordu. Mehmet Ali durmadan saatine bakıyor, arada bir saatinin belki de durmuş olabileceğini düşünerek kulağına götürüp dinliyordu, ancak saati çalışıyordu. O zaman da Gökhan'a soruyordu saati.

Yataklarına girmeden önce koğuştakilerle vedalaştılar. Koğuş arkadaşları, paralarının büyük bir bölümünü onlara verdiler.

Mehmet Ali, onlara, başka gelmek isteyenin olup olmadığını bir daha sordu. Ancak koğuşta bulunanların içinde geriye yatıla-

cak fazla bir cezası kalan veya çok büyük bir ceza alma ihtimali bulunan, kaçış ekibindeki altı kişiden başka pek kimse yoktu. Ötekiler yatacakları az bir cezaları kalmışken kaçmaya kalkıp diğerlerinin de kaçışını riske atmayacak kadar fedakarlık örneği sergilemişlerdi.

Kaçış ekibindekiler, yataklarına uzandılar. Mehmet Ali'nin en büyük tedirginliği, cezaevi idaresinin arama yapmaya kalkışarak, bütün planlarını yeniden altüst etmesiydi. Kulağı kapıda, gözü saatte, zamanın geçmesini bekliyordu.

Gökhan sıkıntıyla yatağında kıpırdanıyor:

"Dışarda her şey hazırdır, herhalde?" diyordu.

Mehmet Ali de aslında aynı sıkıntıları yaşıyordu, ama diğerlerini sakinleştirmek için, "merak etmeyin" diyordu. "Arabayla bizi alacaklar. Gideceğimiz ev bile hazır."

Gökhan, Mehmet Ali'nin bu sözleri üzerine bir süre susuyor, ama aradan birkaç dakika geçmeden yeniden soruyordu.

"Elbise falan da getirecekler değil mi?"

Mehmet Ali yine aynı kesinlikle soruyu cevaplıyordu:

"Merak etme, her şey düşünüldü."

Dışarda kapkara bulutlar tüm gökyüzünü kaplamış, yağmur da hızlanmıştı. Karanlık bir geceydi.

Mehmet Ali, yağmur damlacıklarının seslerini dinliyor ve bir yandan da, "her şey yolunda gitmeli" diye kendi kendine mırıldanıyordu. Sonra tekrar saatine bakıyor, "hey lanet saat!" diyordu. "Hadi hızlan biraz!"

Koridorda ayak sesleri duyuldu. Hepsi kısık gözlerle kirpiklerinin aralarından kapıya baktılar. Demir kapının gözetleme deliğinin sürgüsü çekildi, gözetleme deliği aralandı, bir çift göz içeriyi taradı. Koğuşta tam bir sessizlik hüküm sürüyordu ve diğer gecelerden farklı hiçbir yan yoktu. Sürgü itildi, delik yeniden kapandı, ayak sesleri uzaklaştı.

"Nöbetçiler değişti" dedi Mehmet Ali, saatine baktı; saat tam üçtü. "Yarım saatimiz kaldı. Evet sadece otuz dakika."

Abuzer yatağında kımıldandı. Mehmet Ali ile göz göze geldiler.

"Bu iş bitiyor" dedi Mehmet Ali.

Abuzer hiçbir şey söylemedi. Herkesin gözü Mehmet Ali'deydi. Artık onun işareti bekleniyordu.

Mehmet Ali yeniden pencereden dışarıya baktı. Yağmur sürüyordu. Mehmet Ali kendi kendine.

"Nefis bir gece" diye söylendi. "Yağmuru hiç bu kadar sevmemiştim ve kapkaranlık bir geceyi hiç bu kadar istememiştim.

Yıkılsın duvarlar! Selam sana özgürlük! İşte savaşçıların zincirleri kırıp, uğruna yeni dövüşlere katılmak için koşuyor. Mücadeleye bıraktığımız yerden başlayacağız, demiyorum, çünkü biz o mücadele bayrağını hiç düşürmedik elimizden. Bileklerimizdeki zincirler, sırtımızdaki zulüm, yüreğimizde yanan ateşi söndüremedi ve o ateş en kalın zincirleri eritti, aşılmaz denen duvarları deldi."

Mehmet Ali yeniden saatine baktı, yatağında toparlandı ve diğerlerine, "hadi, zaman geldi" diye işaret etti. Yataklarından yavaşça çıktılar, yastıkları yataklarının içine koyup, battaniyeleri üzerlerine örttüler.

Mehmet Ali tuvalet taşını kaldırıp içeriye süzüldü, tünelin girişinde sakladıkları ve tüneli kazmak için kullandıkları demir parçasını alıp ilerledi. Diğerleri daha önce belirlenen sıraya göre onu takip ettiler, en son Gökhan da tünele girdi ve tuvalet taşını yerine yerleştirdi.

Tünel zifiri karanlıktı, el yordamıyla sürünerek ilerliyorlardı. Arada birbirlerinin ayaklarına basıyorlar, üstlerine düşüyorlardı, ama her şeye rağmen olabildiğince çabuk ilerliyorlardı.

Şimdi tünelin öbür ucuna gelmişlerdi. Artık üstlerindeki son toprağı kazacaklar ve dışarıyla aralarındaki son engeli ortadan kaldıracaklardı.

Mehmet Ali toprağı hızlı hızlı kazmaya koyuldu. Toprak parçaları ağır ağır yerinden sökülüyor, Mehmet Ali'nin kafası-

na, üstüne başına dökülüyorlardı. Bir ara toprağın kazılması zorlaştı. Mehmet Ali'nin elindeki demir parçası sert bir cisme çarpıyor ve ilerlemiyordu.

"Lanet olsun!" diye söylendi Mehmet Ali. "Burada irice bir taş parçası var!"

Abuzer, Adanalı'ya geriye çekilmesini söyledi, sürünerek Mehmet Ali'nin yanına ulaştı. Belinden, ne olur ne olmaz deyip tünelin girişinde yanına aldığı demir parçasını çıkartıp, taşın çevresini hızla oymaya girişti. İkisi birden son derece sıkışık bir durumda neredeyse soluklanmamacasına taşın çevresini kazıyorlardı. İçerisi havasızdı ve giderek daha da havasızlaşıyordu. Nefes alıp vermek bir hayli güçleşmişti. Mehmet Ali ve Abuzer kan-ter içinde kalmışlardı ve hiç durmadan kazıyorlardı. Sonunda taşın çevresi oyulmuştu. Abuzer taşı yokladı. Taş sallanmaya başlamıştı.

"Az kaldı." dedi Abuzer. "Hadi biraz daha" Yeniden işe giriştiler. Artık taş, toprakla bağlarını koparmak üzereydi.

"Tamam" dedi Mehmet Ali. "Şimdi alttan yüklenelim."

İkisi birlikte taşa yüklendiler. Taş biraz direndi, ama bu uzun sürmedi, teslim oldu. İçeriye hava doldu.

Mehmet Ali ağır ağır başını yukarıya kaldırdı, ama gözlerini kapamak geliyordu içinden. Sanki yanlış bir yere çıkabilecekler ya da kafasını yukarı çıkardığında bir sürü silahlı askerle, komutanı karşısında görüverecek gibiydi.

Kafasını ağır ağır dışarı çıkardı, gözlerini araladı, çevresine bakındı, önünde boş bir arazi ve ilerde yol gözüküyordu. Kafasını arkaya çevirdi, işte cezaevinin duvarları ve nöbetçi kulübeleri arkada kalmıştı.

Yeniden içeriye çekti vücudunu.

"Başardık!" diye seslendi arkadaşlarına. "İşte başardık!"

Yeniden yukarıya süzüldü, kendini dışarıya çekti, otların arasından, yağmurun cıvıklaştırdığı toprağın üzerinde sürünerek yola doğru ilerledi. Yola yaklaşınca durdu, ellerini ağzına götürdü, baykuş gibi öttü. Nefesini tutarak, kulaklarını kabarttı. Çok

geçmeden karşıdan aynı şekilde cevap geldi. Kalbi sevinçle, sanki çıldırmış gibi çarpıyordu, neredeyse göğüs kafesini yırtıp dışarı fırlayacaktı.

Arkasına dönüp tünele baktı, Abuzer'in kafasını gördü. Eliyle "hadi gelin" diye işaret etti ve yeniden süründü. Arada bir arkasına bakıyordu. Her şey tamamdı, ardından Abuzer geliyordu ve diğerleri de onun peşindeydiler. Yolun kenarına ulaştılar. O sırada az ileriden farları sönük, kapalı kasalı bir kamyonet hareket etti. Gelip Mehmet Ali'nin yanında durdu. Yolun kıyısında bir kişi, Mehmet Ali'yi karşıladı. Bu Mehmet Ali'nin dışardaki arkadaşlarından biriydi. Ötekilerin gelmesini beklediler, en son Gökhan da geldi. Hiç zaman kaybetmeden, kamyonetin kapalı kasasına atladılar, kasanın içini dolduran büyük karton kutuların arasından sıyrılıp, arka tarafa geçtiler ve kutuları tekrar önlerine yerleştirdiler.

Nedense kimse konuşmuyordu, hepsi birbirine bakıyordu. Göğüsleri inip kalkıyor, hızla soluyorlardı. Sessizliği Abuzer bozdu:

"Dediğim gibi" dedi. "Bir gün önce veya bir gün sonra, önemli olan kaçmayı başarmaktır."

Bu sözler, sanki onları rüyadan uyandırmıştı, sevinçle birbirlerine sarıldılar.

Mehmet Ali bir ara,

"Tüh!" dedi, "şu kutuların birinde giyecek olduğunu söylemişti arkadaş."

Büyük karton kutuların birinde elbiseleri buldular ve herkes kendi bedenine en uygununu seçip, yerde sürünürken çamurlanan eşofmanlarını çıkartıp giydiler.

Araba gecenin sessizliğinde karanlık yollarda ilerliyor, bir caddeden diğerine bir sokaktan bir başka sokağa sapıyordu. Bir ara araba durdu, arka kapı açıldı, az önce yolda kendilerini karşılayan kişi;

"Herhangi bir semtte inmek isteyen var mı?" diye sordu, ve

"sakın yanlış anlaşılmasın" diye sözlerini sürdürdü. "İsterseniz bizimle gelip; istediğiniz sürece misafirimiz olabilirsiniz.

Biz sizler için her türlü hazırlığı zaten yaptık.

Ama yine de başka düşüncesi ve hazırlığı olan arkadaş varsa, her türlü yardımı yapmaya hazırız."

Abuzer, inmek istediği yeri söyledi, araba hareket etti.

Mehmet Ali, Abuzer'e kendileriyle gelebileceğini söyledi ve "kalabilecek sağlam bir yerin var mı?" diye sordu.

Abuzer gülerek ona baktı.

"Bundan hiç kuşkun olmasın sevgili dostum" dedi. "Ve eğer günün birinde başınız sıkışırsa, beni bulun. Sizi istediğiniz sürece kalabileceğiniz bir sürü dostumla tanıştırabilirim."

Mehmet Ali gülümseyerek, Abuzer'e yaklaştı. "İnan bana Abuzer" dedi. "Bundan en küçük bir kuşkum yok." Ve Abuzer'e sarıldı. "Sen müthiş bir adamsın!" dedi.

Araba yeniden durdu, arka kapı açıldı. Mehmet Ali'nin arkadaşı, Abuzer'e, inmek istediği yere geldiklerini söyledi.

Mehmet Ali ve diğerleri sırayla Abuzer'e sarıldılar.

"Artık inmeliyim" dedi Abuzer. "Cezaevinde sabah sayımı yapılıp ortalık ayağa kalkmadan hepimiz yerlerimize ulaşmalıyız."

Abuzer kapıya yöneldi, inmeden önce geriye dönüp arkadaşlarına son bir kez daha baktı.

"Farkında mısınız beyler?" dedi. "Bu vesileyle yeni bir meslek daha kazandık. Bir gün madenci olmaya karar verirsek, sanırım bizleri hiç sınavsız işe alacaklardır. Bundan hiç kuşkunuz olmasın."

Arabadakiler kahkahalarla gülüyorlardı.

Abuzer arabadan aşağı atladı. Dimdik omuzlarıyla, hiç acele etmeden, sallana sallana yürüyerek bir ara sokağa saptı. Sabahın alacakaranlığında gözden kayboldu.

Temmuz 1991-Bursa

General bir başka gardiyana döndü:
"Buradaki tutukluların statüsü nedir ?"
Gardiyan soruyu pek anlayamamıştı.
Bir şeyler söylemek istiyordu ama
kem küm ediyordu
General bu kez soru şeklini değiştirdi:
"Yani evladım" dedi "Buradaki tutuklular
normal tutuklular mıdır?" Asker bu kez
soruyu anlamanın şevkiyle gırtlağını
yırtarcasına cevap verdi.
"Hayır komutanım."
"Ya nasıl tutuklulardır?"
"Anormal tutuklulardır komutanım."
"Peki normal tutuklularla, anormal
tutuklular arasındaki fark nedir?"
"Normal tutuklular, normal
cezaevlerinde bulunurlar komutanım.
Hırsızlar, esrarcılar, ırza geçenler normal
tutuklulardır. Vatanı yıkmaya kalkışanlar
anormal tutuklulardır!"
"Peki bunlara nasıl davranırız?"
"Anormal komutanım"

ISBN 975-7837-13-X